

ਸੇਧਾਂ ਸ਼ਹਜ਼ ਦੀਆਂ

ਗੁਰੂ ਪਿਤਾ ਡਾ. ਜਗਜੀਤ ਸਿੰਘ ਜੀ

ਮਨਦੀਪ ਗਰੇਵਾਲ

ਸੇਧਾਂ ਸਹਜ ਦੀਆਂ

ਮਨਦੀਪ ਗਰੇਵਾਲ

ਸਹਿਜਧਾਰਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਨ, ਲੁਧਿਆਣਾ-142021
ਸਹਿਜਧਾਰਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਨ, ਬਰੈਂਪਟਨ-L6R 0N8

SEDHAN SAHAJ DIAAN

By
MANDEEP GREWAL

© ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਕ

ਪਹਿਲੀ ਵਾਰ: 2013
ਮੁੱਲ: 150 ਰੁਪਏ \$ 7

ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਕ:

Sahajdhara Spiritual Mission
Ontario Corporation Number
1886036 (2013)

(ਸਹਿਜਧਾਰਾ ਸਤਿਸੰਗ)

5 Dalhousie Crescent
Brampton, Ont.
L6R ON8
Tel. 778-321-0150

ਸਹਿਜਧਾਰੀ ਸਤਿਸੰਗ

Sahajdhari Satsang Spiritual Mission
(Regd No. 569/1996-97)
1-Aman Park, Phase-7 (Railway Line)
P.O. Threeke-142021
Distt. Ludhiana (India)
sahajdharasatsang@gmail.com
www. sahadharasatsang.com

ਸਮਰਪਣ

ਗੁਰੂ ਪਿਤਾ
ਡਾ. ਜਗਜੀਤ ਸਿੰਘ ਗਰੇਵਾਲ ਜੀ
ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਵਿਚ

ਤਤਕਰਾ

• ਆਦਿ ਬਚਨ	07
• ਸਹਿਜ- ਇੱਕ ਸ਼ੁਰੂਆਤ	11
• ਸਹਿਜ- ਇੱਕ ਆਵੇਸ਼	16
• ਸਹਿਜਧਾਰਾ ਸਤਿਸੰਗ (ਇੱਕ ਹੁਕਮ)	20
• ਸੇਧਾਂ ਸਹਿਜ ਦੀਆਂ	23
• ਸਹਿਜਧਾਰਾ ਮੱਤ	28
• ਸੰਸਾਰ ਅਤੇ ਸਹਿਜਧਾਰੀ	33
• ਸਹਿਜ ਦੇ ਰਾਹ	39
• ਸਹਿਜ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਦੇ ਸਾਧਨ	44
• “ਕੀ ਕਰਨਾ ਲੋੜੀਐ”	51
• ਕੁਟੀਆ ਦਾ Mission	55
• ਅਰਦਾਸ	62
• ਸ਼ੁਕਰ ਅਤੇ ਸੰਘਰਸ਼	67
• ਨਾਮ ਦਾ ਸਿਮਰਨ	72
• ਅਧਿਆਤਮਿਕ ਵਿਕਾਸ	76
• ਸਿਧੀਆਂ	82
• ਪੁਨਰ ਜਨਮ ਤੇ ਸੂਖਸ਼ਮ ਸ਼ਰੀਰ	85
• ਰੂਹ ਦਾ ਕਾਇਆ ਪਲਟ	
(TRANSFORMATION OF SOUL)	94
• ਚਾਰ ਯੁੱਗ	100
• ਵਿਕਾਸ ਰੂਪੀ ਪੜਾਅ	109
• ਬੀਜ ਰੂਪ ਬਚਨ	114
• ਰੱਬ ਦੇ ਕਿਵੇਂ ਹੋਈਏ !	121

ਆਦਿ ਬਚਨ

ਇਸ ਵਿਲੱਖਣ ਵਡਮੁੱਲੇ, ਪ੍ਰਗਤੀਸ਼ੀਲ ਖੋਜ ਕਾਰਜ ਲਈ ਮਨਦੀਪ ਗਰੇਵਾਲ ਦੀ ਪ੍ਰਸੰਸਾ ਅਤੇ ਹੌਸਲਾ ਅਫਜਾਈ ਨਾਲ ਹੀ ਆਪਾਂ ਲਿਖਣਾ ਆਰੰਭ ਕਰਦੇ ਹਾਂ। ਜਿਸ ਸਮਝ ਅਤੇ ਸਿਆਣਪ ਨਾਲ ਗੰਭੀਰਤਾ ਸਹਿਤ, ਵਿਕਾਸ ਦਾ ਅਗੰਮੀ ਸਿਧਾਂਤ ਦੇ ਫਲਸਫੇ ਤੇ ਰੋਸ਼ਨੀ ਪਾਈ ਗਈ ਹੈ, ਉਹ ਇਸ ਸੁਹਿਰਦ ਜੀਵਾਤਮਾ ਦਾ ਸਹਿਜ ਸੁਭਾਅ ਪ੍ਰਗਟਾਅ-ਕਰਮ ਹੋ ਨਿਬੜਿਆ ਹੈ। ਸਾਧਕ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਸਹਿਜ ਸਫਰ ਨੂੰ ਸੁਖੈਨ ਤੇ ਆਨੰਦਮਈ ਬਣਾਉਣ ਵਿੱਚ ਇਹ ਪੁਸਤਕ ਇੱਕ ਸਫਲ ਸਾਧਨ ਸਿੱਧ ਹੋਵੇਗੀ, ਇਸ ਦਾ ਮੈਨੂੰ ਯਕੀਨ ਹੈ।

ਮਨਦੀਪ ਗਰੇਵਾਲ ਨੇ ਸਾਹਿਤ ਸਾਧਨਾ ਪੂਰਣ ਸਹਿਜ ਨਾਲ ਲੰਬੇ ਸਮੇਂ ਤੱਕ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਆਵੇਸ਼ (inspiration) ਨੇ ਇਸ ਦੇ ਹੱਥਾਂ ਵਿਚ ਕਲਮ ਥਾਮੀ ਤਾਂ ਸ਼ਬਦ-ਫੁੱਲਾਂ ਦੀ ਪਟਾਰੀ ਇਸ ਕੁੜੀ ਨੇ ਅਜਿਹੇ ਸਹਜ ਨਾਲ ਸਜਾਈ ਕਿ ਇਸ ਨਿਰਮਲ ਜੀਵਾਤਮਾ ਦੀ ਇਹ ਪੁਸਤਕ “ਸੋਧਾਂ ਸਹਜ ਦੀਆਂ” ਇਸ ਦਾ ਸਹਿਜ ਸੁਭਾਅ ਪ੍ਰਗਟਾਅ ਹੋ ਨਿਬੜੀ ਹੈ। ਮੈਨੂੰ T.S. Elliot ਜਿਹੜਾ ਵਰਤਮਾਨ ਯੁੱਗ ਦਾ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਕਵੀ ਤੇ ਆਲੋਚਕ ਸੀ, ਉਸ ਦੀਆਂ ਇਹ ਲਾਈਨਾਂ ਯਾਦ ਆ ਗਈਆਂ :-

“The most important thing for poets (writers) to do is to write as little as possible.”

ਵਰਤਮਾਨ ਯੁੱਗ ਦੇ ਵਿਕਾਸ ਕਰਮ ਅਨੁਸਾਰ ਅਗਾਂਹ ਵਧਦੀ ਗਤੀਸ਼ੀਲ ਪ੍ਰਕਿਰਤੀ ਤੇ ਪੁਰਸ਼ ਵਿਚ ਸਪਸ਼ਟ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀਗੋਚਰ ਹੁੰਦੀਆਂ ਤਬਦੀਲੀਆਂ ਅਨੁਸਾਰ ਆਤਮਿਕਤਾ ਅਤੇ ਧਾਰਮਿਕਤਾ ਵਿਚ ਹੋ ਰਹੇ ਵਿਕਾਸਮੁਖੀ ਪਰਿਵਰਤਨਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਬਦਲ ਰਹੇ ਸੰਕਲਪਾਂ ਤੇ ਧਾਰਨਾਵਾਂ ਦੇ ਕਾਰਣ ਬਦਲ ਰਹੇ ਧਰਮ (ਜੀਵਨ ਜਾਚ) ਦਾ ਸਪੱਸ਼ਟ ਤੇ ਵਿਸਤਾਰਿਤ ਸਾਹਿਤਕ ਪ੍ਰਗਟਾਵਾ ਇਕ ਵੱਖਰੀ ਦਿੱਖ ਤੇ ਨਵੇਂ ਰੂਪਾਂ ਨੂੰ ਜਨਮ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਮਨਦੀਪ ਗਰੇਵਾਲ ਦੀ ਸਮਝ ਨੂੰ ਦਾਦ ਦਿੰਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਉਸ ਨੇ ਧਰਮ ਨੂੰ ਉਸ ਦੇ ਵਰਤਮਾਨ ਅਤੇ ਨਵੇਂ ਵੱਖਰੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਹੈ।

ਵਾਰਤਕ ਕਲਾ ਦੇ ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਗੁਣਾਂ ਸਰਲਤਾ, ਸਪਸ਼ਟਤਾ, ਤਰਲਤਾ ਅਤੇ ਸਹਿਜ ਦੀ ਵਗਦੀ ਸਰਸਵਤੀ ਦੇ ਪਾਣੀਆਂ ਦੀ ਕਲਕਲਾਹਟ ਤੇ ਛਣਛਣਾਹਟ ਜਦੋਂ ਅੰਤਹਕਰਣ ਵਿਚ ਨਾਦ ਛੇੜਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਆਪ ਮੁਹਾਰੇ ਹੀ ਆਸੀਸ ਜਾਗਦੀ ਹੈ।

ਰੱਬ ਕਰੇ! ਤੇਰੀ ਲਿਖਤ ਆਪਣੇ ਉਦੇਸ਼ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰੇ। ਤੇਰੇ ਚਿਹਰੇ ਦੀ ਰੌਣਕ ਅਤੇ ਚਮਕ ਦਾ ਅਕਸ ਤੇਰੀ ਲਿਖਤ ਵਿੱਚੋਂ ਨਜ਼ਰ ਆਵੇ।

ਇਕ ਗੱਲ ਸਰਬ ਲੋਕਾਈ ਦੇ ਵਿਚਾਰਣਯੋਗ ਹੈ- ਉਹ ਹੈ **ਆਸਤਿਕਤਾ ਤੇ ਨਾਸਤਿਕਤਾ ਵਿਚ ਬੇਵਜ੍ਹਾ ਲੜਾਈ ਝਗੜਾ। ਲਫਜ਼ੀ ਬੰਬਾਂ ਦੀ ਠਾਹ-ਠਾਹ ਨਿਰਾ ਜਾਬੂ ਦਾ ਭੇੜ।** ਮੇਰੀ ਆਵਾਜ਼ ਉੱਚੀ ਹੋਣ ਦਾ ਕਾਰਣ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਜੋ ਵਿਅਕਤੀ ਜਾਂ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਨਾਸਤਿਕ ਹੋਣ ਦਾ ਪ੍ਰਚਾਰ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਵਿਰੋਧੀ ਨਾਸਤਿਕਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਖਚਰੀ ਚੁੱਪ ਦੇ ਸੁੱਕੇ ਮੇਵੇ ਖਵਾ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਆਵਾਜ਼ ਹੋਰ ਉਚੇਰੀ ਤੇ ਵਧੇਰੇ ਕੜਕਵੀ ਕਰਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਜੋ ਨਾਸਤਿਕ ਆਪਣੇ ਪੈਰੀਂ ਆਪ ਕੁਹਾੜਾ ਮਾਰੀ ਜਾਣ ਤੇ ਲੋਕਾਂ ਨਾਲੋਂ ਵਖਰੇਵੇਂ ਦੀ ਖਿਲਾਅ ਕਦੇ ਵੀ ਨਾ ਭਰੀ ਜਾਵੇ ਤੇ ਅਜਿਹੇ ਮਾਰਕਸਵਾਦੀ, ਤਰਕਵਾਦੀ ਤੇ ਪੰਜਾਬੀ ਤਰਕਸ਼ੀਲ ਮੇਲੇ ਲਾਉਂਦੇ ਰਹਿਣ ਤੇ ਆਪਣੇ ਜੜ੍ਹੀਂ ਆਪੇ ਹੀ ਤੇਲ ਪਾਉਂਦੇ ਰਹਿਣ। ਇਹ ਵਿਚਾਰ ਮੇਰੀ ਸੋਚ ਤੇ ਸਮਝ ਦੇ ਤਰਕ ਨਾਲ ਮੇਰਾ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਬਣ ਗਿਆ ਹੈ।

ਪਿਛਲੀ ਇੱਕ ਸਦੀ ਵਿੱਚ ਨਾਸਤਿਕਾਂ ਦੁਆਰਾ ਆਪਣੀ ਵਿਚਾਰਧਾਰਾ ਦੇ ਧੜੱਲੇਦਾਰ ਪ੍ਰਚਾਰ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਕੀ ਕੋਈ ਆਸਤਿਕ ਵਿਅਕਤੀ ਰੱਬ ਤੋਂ ਇਨਕਾਰੀ ਹੋਇਆ ਹੈ? ਮੇਰਾ ਮੰਨਣਾ ਹੈ ਕਿ ਇਕ ਵੀ ਨਹੀਂ। ਪੂੰਜੀਵਾਦੀ ਵਿਵਸਥਾ ਵਾਲੇ ਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿਚ ਤਨਖਾਹਦਾਰ ਵਿਕਾਊ ਦਿਮਾਗਾਂ ਨੇ ਜੀਵਨ ਦੇ ਹਰ ਪੱਖ ਦੇ ਅੰਕੜਿਆਂ ਦਾ ਕੰਪਿਊਟਰੀਕਰਣ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਪਰ ਇਹ ਜਾਇਜ਼ਾ ਅੱਜ ਤੱਕ ਤਾਂ ਮੇਰੀ ਸੀਮਤ ਜਿਹੀ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਵਿੱਚ ਨਹੀਂ ਪਿਆ ਕਿ ਸੰਸਾਰ ਭਰ ਵਿੱਚ ਕਿੰਨੇ ਲੋਕ ਆਸਤਿਕ ਤੋਂ ਨਾਸਤਿਕ ਬਣੇ ਹਨ। ਇਹ ਲੋੜੀਂਦਾ ਨਿੱਜੀ ਤੇ ਸਮਾਜਿਕ ਅਨੁਭਵ ਹੋਇਆ ਹੈ ਕਿ ਢਿੱਡੋਂ ਭੁੱਖੇ ਆਸਤਿਕ ਵੀ ਕਾਮਰੇਡਾਂ ਦੀ ਗੱਲ ਨਹੀਂ ਸੁਣਦੇ ਤੇ ਨਫਰਤ ਤੇ ਵਿਰੋਧ ਨਾਲ ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਪਾਸਾ ਵੱਟ ਲੈਂਦੇ ਹਨ। ਕਾਰਣ?... ਲਾਊਡ ਸਪੀਕਰਾਂ ਵਿਚ ਉੱਚੇ

ਬੋਲਾਂ ਅਤੇ ਅੱਖੜ ਅੱਖਰਾਂ ਵਿੱਚ ਲਿਖੀਆਂ ਲਿਖਤਾਂ ਰਾਹੀਂ ਖੌਰੂ ਪਾਉਂਦੇ ਨਾਸਤਿਕ ਆਪਣਾ ਰਾਂਝਾ ਤਾਂ ਰਾਜ਼ੀ ਕਰ ਲੈਂਦੇ ਹਨ ਪਰ ਸੁਧਾਰ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ। **ਦਰਬਾਰ ਸਜਾ ਕੇ ਖਾਲੀ ਕੁਰਸੀਆਂ ਤੇ ਸਾਧਾਂ, ਸੰਤਾਂ ਤੇ ਮਹੰਤਣੀਆਂ ਨੂੰ ਸੱਦਾ ਦਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਜੇਕਰ ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਰੱਬ ਹੈ ਤਾਂ ਉਹਨਾਂ ਸਾਹਮਣੇ ਪੇਸ਼ ਕਰਨ ਤੇ ਕੱਢੂ ਹਵਾ ਵਿਚ ਬਣਾ ਕੇ ਦਿਖਾਉਣ।** ਸਮੇਂ ਦੇ ਰਾਜਨੀਤਿਕ ਰੰਗ ਤੇ ਮੇਰੀ ਇਸ ਲਿਖਤ ਦੀ ਤਨਜ਼ ਤੇ ਵਿਅੰਗ ਸਮਝੋ ਕਿ ਅਜਿਹਾ ਇਕ ਇਕੱਠ ਟਰਾਂਟੋ ਦੇ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਦੇ ਹਾਲ ਵਿਚ ਹੋਇਆ ਸੀ, ਜਿਸ ਵਿਚ ਡਾ: ਕੁਲਜੀਤ ਕੌਰ (ਰੋਕੀਵਾਲੀ) ਤੇ ਸਿੱਧਾ ਵਾਰ ਹੋਇਆ ਸੀ।

ਕੈਨੇਡਾ ਵਸੋਂਦੇ ਇੱਕ ਪੰਜਾਬੀ ਵਿਦਵਾਨ ਦੀ ਮਹਾਨਤਾ ਉਸਦੇ ਲਿਖੇ ਖੋਜ ਪੱਤਰ ਵਿਚ ਇਹ ਸੀ ਕਿ ਜਿੱਥੇ ਰੱਬ ਵਾਲੇ ਜੱਗ ਦਾ ਰਚਨਹਾਰ ਰੱਬ ਨੂੰ ਆਖਦੇ ਹਨ, ਉੱਥੇ ਉਸ ਕਾਮਰੋਡ (ਨੰਗੀ ਕਿਰਪਾਨ ਚੁੱਕੀ ਖੜਾ ਨਿਹੰਗ) ਨੇ ਰੱਬ ਦੀ ਥਾਂ ਆਦਮੀ ਲਿਖ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਇਸ ਲਿਖਤ ਦੀ ਇਕ ਕਾਪੀ ਮੇਰੇ ਪਾਸ ਹੈ। ਲਿਖਤ ਦੀ ਟੋਨ ਇਹ ਸੀ: “ਤੂੰ ਮੇਰੇ ਮੂਹਰੇ ਬੋਲ ਕੇ ਦਿਖਾ”

ਭਲਾ ਸੁੱਖ ਨਿਧਾਨ ਦਾ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦ ਛਕੀ ਖੜੇ ਜੁਝਾਰੂ ਵੀਰ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਕਿਸੇ ਦੀ ਕੀ ਮਜ਼ਾਲ ਹੈ ਕਿ ਕੋਈ ਬੋਲੇ? ਇੱਕ ਗੱਲ ਜਿਸ ਲਈ ਤਰਕਸ਼ੀਲ ਸੱਜਣਾ ਦੀ ਜਿੰਨੀ ਵਡਿਆਈ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇ ਉਹ ਘੱਟ ਹੈ। **ਇਕ ਕੰਮ ਬਹੁਤ ਕਮਾਲ ਦਾ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਅਖੌਤੀ ਸਾਧਾਂ ਸੰਤਾਂ (ਜਿਹਨਾਂ ਨੇ ਪਵਿੱਤਰ ਧਾਰਮਿਕ ਅਸਥਾਨਾਂ ਨੂੰ ਵਪਾਰੀ ਅਦਾਰੇ ਬਣਾ ਦਿੱਤਾ ਹੈ) ਦੀ ਭੰਡੀ ਚੌਰਾਹੇ ਵਿੱਚ ਪਿੱਟਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਲਈ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਦੋ ਵਾਰ ਸ਼ਾਬਾਸ਼।**

ਮੰਨ ਲਵੋ ਕਿ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ, ਸ੍ਰੀ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਜਾਂ ਸ਼ਿਵ ਸ਼ੰਕਰ ਜੀ ਕੈਨੇਡਾ ਵਿਚ ਆਪਣਾ ਗੁਰੂ ਘਰ ਸਥਾਪਤ ਕਰਕੇ ਧਰਮ ਪ੍ਰਚਾਰ ਕਰਨ ਲੱਗ ਜਾਣ ਤਾਂ ਮੇਰੇ ਤਰਕਸ਼ੀਲ ਵੀਰਾਂ ਦਾ ਕੀ ਪ੍ਰਤੀਕਰਮ ਹੋਵੇਗਾ? ਇਹ ਸਰਬ ਪ੍ਰਵਾਨਿਤ ਵਿਚਾਰ ਹੈ ਕਿ ਜਦੋਂ ਪ੍ਰਥਮ ਧਰਮ ਸੰਸਥਾਪਕ ਲੋਕਾਂ ਲਈ ਧਾਰਮਿਕ ਤੇ ਸਦਾਚਾਰਕ ਲੋਕਪੱਖੀ ਵਿਵਹਾਰਿਕ ਕ੍ਰਿਆ ਕਰਮ ਲਾਗੂ ਕਰਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਅਜਿਹੇ ਕਾਰਜ ਦਾ ਸਮਾਜ ਵਿਚ ਰੋਲ ਪ੍ਰਗਤੀਸ਼ੀਲ ਹੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਹਰ ਇਤਿਹਾਸ ਦਾ ਸੱਚ ਹੈ। ਮੇਰੇ ਵੀਰ ਤਰਕਸ਼ੀਲ ਇਸ ਬਾਰੇ ਕੀ ਵਿਚਾਰ ਰੱਖਦੇ ਹਨ? ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਬਾਰੇ ਪਹਿਲਾਂ ਦੇ ਕਮਿਊਨਿਸਟ ਰੂਸ ਵਿਚ ਪ੍ਰੋਗਰੈਸ ਪਬਲੀਕੇਸ਼ਨ ਮਾਸਕੋ ਰਾਹੀਂ ਛਪੀ ਪੁਸਤਕ “ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ” ਦੇ ਪੜ੍ਹਨ ਉਪਰੰਤ ਤੇ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਚੇਲੇ ਬੰਦਾ ਬਹਾਦਰ ਜੀ ਦੀਆਂ ਇਨਕਲਾਬੀ ਜੰਗੀ ਕਾਰਵਾਈਆਂ ਬਾਰੇ ਜਾਨਣ ਪਿੱਛੋਂ ਮੈਨੂੰ ਲੱਗਿਆ ਕਿ ਉਹ ਮਾਰਕਸਵਾਦੀ ਵਿਚਾਰਧਾਰਾ ਦੇ ਮੋਢੀਆਂ ਵਿੱਚੋਂ ਸਨ। ਮੈਨੂੰ ਸਮਝ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦੀ ਕਿ ਸਥਾਪਤ ਧਰਮ ਆਪਣੇ ਵਿਨਾਸ਼ਮੁਖੀ ਕਰਮ ਕਾਡਾਂ ਤੇ ਰਸਮਾਂ ਰਿਵਾਜ਼ਾਂ ਕਾਰਣ ਤਾਂ ਸਾਡੀ ਨਿੰਦਿਆਂ ਦੇ ਪਾਤਰ ਹੋ ਸਕਦੇ ਹਨ ਪਰ ਬੰਦਾ ਬਹਾਦਰ ਦੀ ਪ੍ਰਸ਼ੰਸਾ ਕਰਨ ਤੋਂ ਅਸੀਂ ਕਿਉਂ ਕਤਰਾਉਂਦੇ ਹਾਂ।

ਰੱਬ ਦਾ ਖਿਆਲ ਵੀ ਅਤਿ ਪੁਰਾਤਨ ਸਭਿਆਤਾਵਾਂ ਸਮੇਂ ਲੋਕ ਪੱਖੀ ਤੇ ਲੋਕ ਮੁਖੀ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਇਸ ਬਾਰੇ ਕਿਸੇ ਨਿਰਪੱਖ ਸਿਆਣੇ ਦਾ ਸੈਮੀਨਾਰ ਜਾਂ ਰੂਬਰੂ ਕਰਵਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਪਰ ਇਹ ਹੁੰਦਾ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ? ਸੋਹਣੇ ਸੱਜਣੇ ਕਿਹੜੀ ਰਾਜਨੀਤਿਕ ਰੋਕ ਹੈ ਜਿਹੜੀ ਤੁਹਾਨੂੰ ਅੱਖੜ ਅਰਥਾਂ ਵਾਲੇ ਵਾਦ ਵਿਵਾਦ ਤੋਂ ਅੱਗੇ ਵਧਣ ਨਹੀਂ ਦਿੰਦੀ। **ਰੱਬ ਹੈ ਜਾਂ ਨਹੀਂ, ਇਸ ਨਾਲ ਸਾਨੂੰ ਕੀ ਫਰਕ ਪੈਂਦਾ ਹੈ ਤੇ ਰੱਬ ਨੂੰ ਵੀ ਕੋਈ ਫਰਕ ਨਹੀਂ ਪੈਂਦਾ।** ਪਰ ਅਸੀਂ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਅਣਜਾਣ ਤੇ ਅਗਿਆਨੀ ਆਪਣੇ ਸਕੇ ਸੱਜਣਾ ਮਿੱਤਰਾਂ ਤੇ ਸਬੰਧੀਆਂ ਨੂੰ, ਬਿਨਾਂ ਸੋਚੇ ਸਮਝੇ ਬੇਗਾਨੇ ਜ਼ਰੂਰ ਬਣਾ ਲੈਂਦੇ ਹਾਂ। ਠੰਢੇ ਦਿਲ ਤੇ ਦਿਮਾਗ ਨਾਲ ਸੋਚੋ ਤਾਂ ਸ਼ਾਇਦ ਮੇਰੀ ਇਹ ਅਰਜ਼ੋਈ ਤੁਹਾਡੇ ਲਈ ਸਾਰਥਿਕ ਸਿੱਧ ਹੋਵੇ।

ਇੱਕ ਆਖਰੀ ਗੱਲ ਹੋਰ....

ਮੇਰਾ ਤਾਂ ਇਹ ਜੀਵਨ ਅਨੁਭਵ ਹੈ ਕਿ ਜੇਕਰ ਸਹਜ ਦੇ ਜੀਵਨ ਦਰਸ਼ਨ ਤੇ ਜੀਵਨ ਜਾਚ ਨੂੰ ਨਿਰਪੱਖ ਹੋ ਕੇ ਵਿਚਾਰੀਏ ਤਾਂ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਪਰੋਕਤ ਸਮੱਸਿਆ ਦਾ ਹੱਲ ਉਪਲੱਭਧ ਹੋ ਸਕੇ। ਪਰਮਾਤਮਾ ਨੂੰ ਅਸੀਂ ਸਦਾ ਚਾਨਣੀ ਚੇਤਨਤਾ ਆਖ ਕੇ ਗਿਆਨ ਰੂਪੀ ਚਾਨਣ ਲਈ ਅਰਜ਼ੋਈਆਂ ਕਰਦੇ ਹਾਂ ਪਰ ਮਹਾਨ ਵਿਗਿਆਨੀ (ਸਮਾਜ) ਕਾਰਲ ਮਾਰਕਸ ਜੀ, ਵਿਗਿਆਨੀ (ਜੀਵ) ਡਾਰਵਨ ਅਤੇ ਵਿਗਿਆਨੀ ਆਈਨਸਟਾਈਨ ਤੇ ਵਿਗਿਆਨੀ (ਅਸਤਿਤਵ) ਜੀ ਪਾਲ ਸਾਰਤਰ ਵਰਗੇ ਸਦਗੁਰੂ ਸਹਿਬਾਨਾਂ ਤੋਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਵਿਚ ਬੈਠ ਕੇ ਸਿੱਖਿਆ ਗ੍ਰਹਿਣ ਕਰਦੇ ਹਾਂ। ਸਥਾਪਿਤ ਧਰਮਾਂ ਦੇ ਠੇਕੇਦਾਰ ਸਾਨੂੰ ਨਾਸਤਿਕ ਆਖਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਨਾਸਤਿਕਤਾ ਦਾ ਝੰਡਾ ਚੁੱਕੀ ਫਿਰਦੇ ਤਰਕਵਾਦੀ ਸਾਨੂੰ ਆਸਤਿਕ ਆਖ ਕੇ ਬੇਗਾਨੇ ਬਣਾ ਦਿੰਦੇ ਹਨ। ਭਲਾ ਉੱਚੇ ਨਾਅਰਿਆਂ ਤੇ ਕ੍ਰੋਧੀ ਬੋਲਾਂ ਦੇ ਹਿੱਸੇ ਕਦੇ ਸੱਚ ਆਇਆ ਹੈ?

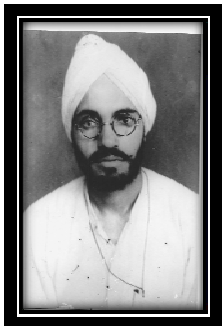
ਸਹਜ ਦੇ ਗੋਝ ਗਿਆਨ ਦੀ ਸਮਝ ਲਈ ਇਹ ਪੁਸਤਕ 'ਸੋਧਾਂ ਸਹਜ ਦੀਆਂ' ਬਹੁਤ ਸਾਰਥਿਕ ਸਿੱਧ ਹੋਵੇਗੀ, ਇਸ ਦਾ ਮੈਨੂੰ ਪੂਰਾ ਯਕੀਨ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਰਚਨਾ ਸਨਅਤੀ ਕਾਰਜਸ਼ੀਲਤਾ ਤੇ ਅੰਗ-ਤੋੜ ਮਿਹਨਤ ਦਾ ਹੀ ਸਿੱਟਾ ਨਹੀਂ। ਲੇਖਿਕਾ ਦੀ ਸਹਿਜ-ਸਿਆਣਪ, ਲਿਖਣ ਸੁਚੱਜਤਾ, ਬਾਰੀਕਬੀਨ ਸਮਝ ਅਤੇ ਕਲਾਤਮਿਕ ਸਾਹਿਤਕਤਾ ਦੀ ਪ੍ਰਬੀਨਤਾ ਪਰਮਾਤਮਾ ਜਾਣੇ ਓਸੇ ਦੇ ਦਰ ਤੇ ਕੀਤੀ ਕਮਾਈ ਕਾਰਣ ਹੋਈ ਬਖਸ਼ਿਸ਼ ਹੀ ਹੈ।

-ਜਗਜੀਤ ਸਿੰਘ ਗਰੇਵਾਲ

ਸਹਿਜ- ਇੱਕ ਸ਼ੁਰੂਆਤ

ਸੰਨ 1992

ਰੱਬ ਦਾ ਇੱਕ ਬੰਦਾ ਹਰਿਮੰਦਰ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਪੱਛਮੀ ਗੁੱਠ ਵਿਚਲੇ ਪਿਆਓ ਦੀ ਇਕ ਨੁੱਕਰ ਵਿੱਚ ਮੂਲ ਮੰਤਰ ਦੇ ਜਾਪ ਵਿੱਚ ਲੀਨ ਹੈ। ਹੁਕਮ ਹੋਇਆ ਕਿ ਸਹਿਜਧਾਰੀ ਸਤਿਸੰਗ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰੋ। ਇਹ ਸ਼ੁਰੂਆਤ ਉਸ ਦਸ ਦਿਨਾਂ ਦੀ ਯਾਤਰਾ ਵਾਲੇ ਹੁਕਮ ਤੋਂ ਹੋਈ। ਉਸ ਯਾਤਰਾ ਵਿਚ ਜੋ ਵੀ ਹੋਇਆ, ਉਹ ਹੁਣ ਪੂਰਣ ਵਿਸਤਾਰ ਸਹਿਤ ਸਾਡੇ ਸਾਰਿਆਂ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਆਵੇਗਾ। ਮੇਰੀ ਮੁਰਾਦ ਸਹਿਜਧਾਰੀ ਸਤਿਸੰਗ ਦੇ ਬਾਨੀ ਪ੍ਰੋ: ਜਗਜੀਤ ਸਿੰਘ ਗਰੇਵਾਲ ਤੋਂ ਹੈ। ਆਪਣੀ ਹਰਿਮੰਦਰ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਯਾਤਰਾ ਦੇ ਅਨੁਭਵ ਦਾ ਬਿਆਨ ਕਰਦਿਆਂ ਉਹ ਆਖਦੇ ਹਨ ਕਿ “ਜਦੋਂ ਮੈਂ ਪੱਛਮੀ ਗੁੱਠ ਵਿਚ ਬੈਠਾ ਸੀ ਤਾਂ ਜਿਉਂ ਹੀ ਸਿਮਰਨ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋਇਆ ਤਾਂ ਜੋ ਦ੍ਰਿਸ਼ ਮੈਂ ਦੇਖਿਆ ਉਹਦੇ ਵਿਚ 15-16 ਫੁੱਟ ਦੀ ਉਚਾਈ ਤੇ ਇਕ ਆਇਤਕਾਰ ਘਰ (Rectangle House) ਵਿੱਚ ਇਕ ਕੁਰਸੀ ਸੀ। ਉਸ ਕੁਰਸੀ ਵਿਚ ਮੈਂ ਸਤਿਗੁਰੂ (ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ) ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਕੀਤੇ। ਇਹ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਹੀਂ ਸੀ ਕਿ ਕੋਈ ਰਾਜੇ ਦਾ ਦਰਬਾਰ ਹੋਵੇ ਬਲਕਿ ਬਰਾਬਰ ਦੀਆਂ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਵਾਲੇ ਮਿੱਤਰਾਂ ਦਾ ਇਕ ਮਿਲਣ ਸਥੱਲ ਸੀ। ਇਹ ਕਿਸ ਲਈ ਸੀ, ਇਹ ਆਪਾਂ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਪਤਾ ਪਰ ਮੈਂ ਕਿਸ ਲਈ ਗਿਆ ਸੀ, ਇਹ ਸੱਚ ਮੈਂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਦੱਸਦਾ ਹਾਂ। ਇਹ ਵੀ ਉੱਥੇ ਦਾ ਹੀ ਅਨੁਭਵ ਸੀ ਕਿ ਜਦੋਂ ਸਿਮਰਨ ਚੱਲ ਰਿਹਾ ਸੀ ਤਾਂ ਮੈਂ ਬਿਲਕੁਲ ਸ਼ਾਂਤ ਹੋ ਗਿਆ। ਹੁਕਮ ਹੋਇਆ ਕਿ ਸਹਿਜਧਾਰੀ ਸਤਿਸੰਗ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰੋ। ਸਹਿਜਧਾਰੀ ਦਾ ਮਤਲਬ ਸਿੱਖਾਂ ਵਾਲੇ ਨਹੀਂ ਕਿ ਇੱਕ ਅੰਮ੍ਰਿਤਧਾਰੀ ਤੇ ਦੂਜੇ ਸਹਿਜਧਾਰੀ, ਸਹਿਜਧਾਰੀ ਦਾ ਮਤਲਬ ਹੈ ਸਹਿਜਯੋਗ ਦਾ ਧਾਰਣੀ। ਸਹਿਜਯੋਗ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਭਗਤੀਯੋਗ, ਗਿਆਨਯੋਗ ਹੈ ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੀ ਸਹਿਜਯੋਗ ਹੈ। ਸਹਿਜਯੋਗ ਦੇ ਧਾਰਣ ਕਰਨ ਵਾਲਿਆਂ ਦਾ ਇੱਕ ਗੁਰੁੱਪ, ਇੱਕ ਪੰਥ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰਨਾ। ਇਕ ਇਹ ਹੁਕਮ ਹੋਇਆ ਤੇ ਦੂਸਰਾ ਸਤਿਗੁਰੂ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਵਿਚ ਪਰਵਾਨੇ ਜਾਣ ਦੀ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਸੀ। ਇਹ ਕਹਿਣਾ ਕਿ ਮੈਂ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦਾ ਹਾਂ ਤੇ ਉਹਨਾਂ ਤੋਂ ਪਰਵਾਨੇ ਜਾਣਾ ਦੋ ਵੱਖਰੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਹਨ। ਕਹਿਣ ਨੂੰ ਤਾਂ ਹਰ ਕੋਈ ਕਹਿ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਪਰ ਉਹ ਪਰਵਾਨ ਕਰਨ ਇਹ ਵੱਖਰੀ ਗੱਲ ਹੈ। ਬਿਲਕੁਲ ਹੀ ਇਹ ਸਪੱਸ਼ਟ ਅਨੁਭਵ ਹੈ ਉਸ ਦਿਨ ਦਾ ਜੋ ਮੈਂ ਦੇਖਿਆ। ਐਤਵਾਰ ਦਾ ਦਿਨ ਸੀ ਤੇ ਸਾਢੇ ਦਸ ਵਜੇ ਦਾ ਟਾਈਮ ਸੀ (May 31)। ਇਹ ਵੀ ਹੁਕਮ ਹੋਇਆ ਕਿ ਸਾਢੇ ਦਸ ਵਜੇ ਕੁਟੀਆ ਆ ਕੇ ਸਿਮਰਨ ਤੇ ਜ਼ਰੂਰ ਬੈਠਣਾ। ਜਦੋਂ ਸਿਮਰਨ ਸੰਪੂਰਨ ਹੋਇਆ ਤਾਂ ਮੈਂ ਬਾਬਾ ਜੀ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਤੇ ਹਾਜ਼ਰ ਹੋਇਆ ਤੇ ਨਮਸਕਾਰ ਕੀਤਾ ਤਾਂ ਬਾਬਾ ਜੀ ਦਾ ਹੱਥ ਮੇਰੇ ਵੱਲ ਵਧਿਆ ਤਾਂ ਉੱਥੇ ਜੋ ਬਾਕੀ ਸਨ, ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਖੁਸ਼ੀ ਦਾ ਇਜ਼ਹਾਰ ਕੀਤਾ। ਜੋ ਆਵਾਜ਼ ਆਈ, ਉਹ ਜੈਕਾਰਾ ਨਹੀਂ ਸੀ ਪਰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਜਿਵੇਂ ਖੁਸ਼ੀ ਦਾ ਇਜ਼ਹਾਰ ਕਰਦੇ ਹੋਣ। ਫਿਰ ਬਾਬਾ ਜੀ ਨੇ ਮੇਰੇ ਸਿਰ ਤੇ ਹੱਥ ਰੱਖਿਆ। ਇਹ ਗੱਲ ਕੋਈ 1992 ਦੀ ਹੋਵੇਗੀ। ਕਹਿਣ ਸੁਣਨ ਨੂੰ ਤਾਂ ਇਹ ਇਕ ਗੱਲ ਹੀ ਜਾਪਦੀ ਹੈ ਪਰ ਇਹ ਇਕ ਗੱਲ ਤੋਂ ਕਈ ਗੁਣਾ ਵੱਧ ਸੀ। ਇਹ ਇੱਕ ਮਿਸ਼ਨ ਸੀ ਜੋ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਸਤਿਗੁਰੂ ਵੱਲੋਂ ਮਿਲਿਆ। ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਨੇ ਬਹੁਤ ਵੱਡੀ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਸੌਂਪ ਦਿੱਤੀ ਤੇ ਇਸ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਨੂੰ ਉਹ ਅੱਜ ਤੱਕ ਨਿਭਾ ਰਹੇ ਹਨ ਤੇ ਨਿਭਾਂਦੇ ਰਹਿਣਗੇ। “ਵੱਡੇ ਸਿਰਾਂ ਨੂੰ ਵੱਡੀਆਂ ਪੀੜਾਂ” ਮਿਸ਼ਨ ਵੀ ਤਾਂ ਗੁਰੂ ਦੇ ਹਿੱਸੇ ਹੀ ਆਉਂਦਾ ਹੈ। ਆਮ ਬੰਦੇ ਲਈ ਤਾਂ ਇਹ ਗੱਲ ਸੋਚ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਹੈ। ਇਸ ਮਿਸ਼ਨ ਲਈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਕੀ ਦੇਣ ਹੈ? ਇਸ ਗੱਲ ਨੂੰ ਸਮਝਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਆਪਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਨਿੱਜੀ ਤੇ ਪਰਿਵਾਰਿਕ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਵੱਲ ਜ਼ਰਾ ਕੁ ਝਾਤ ਮਾਰ ਲਈਏ।

Com. Harnam Singh Parwana

1921-1925 ਤੱਕ ਦੀ ਗੱਲ ਹੈ। ਇਸੇ ਹੀ ਹਰਿਮੰਦਰ ਸਾਹਿਬ ਲਈ ਇਸ ਰੱਬ ਦੇ ਬੰਦੇ ਨੂੰ ਜਨਮ ਦੇਣ ਵਾਲਾ ਹਰਨਾਮ ਸਿੰਘ ਪਰਵਾਨਾ, ਪਿੰਡ ਬਰੀਕੇ ਲਲਤੋਂ (ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਲੁਧਿਆਣਾ) ਦੇ ਸਕੂਲ ਵਿਚੋਂ ਆਪਣਾ ਬਸਤਾ ਕਲਾਸ ਰੂਮ ਵਿੱਚ ਹੀ ਛੱਡ ਕੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਵੱਲ ਨੂੰ ਯਾਤਰਾ ਕਰਦੇ ਉਸ ਜੱਥੇ ਵਿਚ ਰਲ ਗਿਆ ਜਿਹੜਾ ਕਿ ਜੈਤੋ ਦੇ ਮੋਰਚੇ ਵਿਚ ਗੁਰਦੁਆਰਿਆਂ ਨੂੰ ਅਜ਼ਾਦ ਕਰਾਉਣ

ਵਾਲੀ ਜਦੋਂ-ਜਹਿਦ ਵਿਚ ਸੰਘਰਸ਼ਸ਼ੀਲ ਸੀ। ਇਹ ਵੀ ਯਾਦ ਰਹੇ ਕਿ ਹਰਨਾਮ ਸਿੰਘ ਪਰਵਾਨਾ ਆਪਣੀ 15 ਸਾਲ ਦੀ ਉਮਰ ਵਿਚ ਹੀ ਜੈਤੋ ਜਾਂਦੇ ਜੱਥੇ ਨੰ: 13 ਦਾ ਸੈਕਟਰੀ ਥਾਪਿਆ ਗਿਆ ਕਿਉਂਕਿ ਉਹ ਪੜ੍ਹਿਆ ਲਿਖਿਆ ਸੀ। ਸ. ਤੇਜਾ ਸਿੰਘ ਅਕਰਪੁਰੀ ਜੀ ਉਸ ਜੱਥੇ ਦੇ ਲੀਡਰ ਸਨ। ਪ੍ਰੋ: ਸਾਹਿਬ ਆਖਦੇ ਹਨ ਕਿ ਜਦੋਂ ਮੈਂ ਜਾ ਕੇ ਅਕਰਪੁਰੀ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਮਿਲਿਆ ਤਾਂ ਉਹਨਾਂ ਮੈਨੂੰ ਕਿਹਾ, “ਕਾਕਾ! ਤੇਰਾ ਪਿਉ ਤਾਂ ਜੁਆਨ ਸੀ, ਪੜ੍ਹਿਆ ਲਿਖਿਆ ਸੀ, ਇਸ ਲਈ ਅਸੀਂ ਸੈਕਟਰੀ ਬਣਾ ਲਿਆ। ਉਹ ਕਹਿੰਦੇ ਕਿ ਪੁਲਸ ਜੁਆਨ ਮੁੰਡਿਆਂ ਨੂੰ ਕੁੱਟ ਕੇ ਮਨਵਾਉਂਦੀ ਸੀ ਕਿ ਉਹ ਜੱਥੇ ਨਾਲ ਸਬੰਧਿਤ (belong) ਨਹੀਂ ਹਨ ਪਰ ਉਹ ਮੰਨਦੇ ਨਹੀਂ ਸਨ। ਉਹਨਾਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਜਦੋਂ ਮੈਂ ਦੇਖਿਆ ਕਿ ਹਰਨਾਮ ਸਿੰਘ ਮਰ ਜਾਵੇਗਾ ਤਾਂ ਦੌੜ ਕੇ ਜਾ ਕੇ ਉਹਦੇ ਉੱਪਰ ਪੈ ਗਿਆ ਤੇ ਜੋ ਮਾਰ ਮੇਰੀ ਪਿੱਠ ਤੇ ਪਈ, ਉਹ ਤਾਂ ਰੱਬ ਹੀ ਜਾਣਦਾ ਹੈ ਪਰ ਮੈਂ ਤੇਰੇ ਪਿਉ ਉਪਰੋਂ ਉੱਠਿਆ ਨਹੀਂ।” ਲੇਖਕ ਅਮਰ ਸਿੰਘ ਭੌਰਾ ਲਿਖਦਾ ਹੈ ਕਿ ਹਰਨਾਮ ਸਿੰਘ ਪਰਵਾਨਾ ਦਾ ਸਰੀਰ ਬੜਾ ਗਠੀਲਾ ਸੀ ਤੇ ਉਹ ਬਹੁਤ ਵਧੀਆ ਨਿਸ਼ਾਨੇਬਾਜ਼ ਸੀ। ਆਪਣੇ ਇਰਾਦੇ ਦੇ ਪੱਕੇ ਇਹ ਖਾੜਕੂ ਸਿੰਘ ਜਾਨ ਤਲੀ 'ਤੇ ਧਰੀ ਫਿਰਦੇ ਸਨ। ਜਦੋਂ ਫਿਰ ਅੰਗਰੇਜ਼ਾਂ ਨੇ ਗੁਰਦੁਆਰਿਆਂ ਦੀ ਸੰਭਾਲ ਲਈ ਚਾਬੀਆਂ ਚੀਫ਼ ਖਾਲਸਾ ਦੀਵਾਨ ਨੂੰ ਦਿੱਤੀਆਂ, ਉਸ ਵੇਲੇ ਚੀਫ਼ ਖਾਲਸਾ ਦੀਵਾਨ ਦਾ ਮੁਖੀ ਸਰ ਸੁੰਦਰ ਸਿੰਘ ਮਜੀਠੀਆ ਸੀ ਜੋ ਕਿ ਸਿੱਖਾਂ ਦਾ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡਾ ਗਦਾਰ ਸੀ। ਮੋਰਚੇ ਵਿਚ ਲੜਨ ਵਾਲੇ ਜੋ ਅਸਲੀ ਖਾੜਕੂ ਸਿੰਘ ਸਨ, ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਮਹਿਸੂਸ ਕੀਤਾ ਕਿ ਸਾਡੇ ਨਾਲ ਧੋਖਾ ਹੋ ਗਿਆ ਕਿਉਂਕਿ ਸੁੰਦਰ ਸਿੰਘ ਮਜੀਠੀਆ ਅੰਗਰੇਜ਼ਾਂ ਨਾਲ ਰਲਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਇਸ ਲਈ ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਇਕ ਇਕੱਠ ਕੀਤਾ ਤੇ ਇਸ ਇਕੱਠ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਗਰੁੱਪ ਦਾ ਨਾਂ ‘ਯੁਗ ਪਲਟਾਊ ਯੋਧੇ’ ਸੀ ਜੋ ਕਿ ਇਨਕਲਾਬੀ ਗਰੁੱਪ ਸੀ। ਉਦੋਂ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਲੱਗਦਾ ਸੀ ਜਿਵੇਂ ਉਹਨਾਂ ਕੋਲ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਵਾਲੀ ਤਲਵਾਰ ਹੋਵੇ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜੇਲ੍ਹ ਯਾਤਰਾ ਦਾ ਵੀ ਜ਼ਿਕਰ ਹੈ। ਇਸ ਗਰੁੱਪ ਦੀ ਵਿਚਾਰਧਾਰਾ ਮਾਰਕਸਵਾਦ ਵਾਲੀ ਸੀ। ਪ੍ਰੋ: ਸਾਹਿਬ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ “ਇਹ ਸਿਲਸਿਲਾ ਮੇਰੇ ਜਨਮ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ 1947 ਤੱਕ ਚੱਲਿਆ। ਜਦੋਂ ਮੈਂ ਛੋਟਾ ਜਿਹਾ ਸੀ ਤਾਂ ਮੈਨੂੰ ਯਾਦ ਹੈ ਕਿ 14 ਅਗਸਤ 1947 ਦੀ ਰਾਤ ਨੂੰ ਉਦੋਂ ਘਰ ਵਿਚ ਹਫੜਾ ਦਫੜੀ ਜਿਹੀ ਮੱਚ ਗਈ ਜਦੋਂ ਪੁਲਸ ਆਈ। ਪੁਲਸ ਵਾਲੇ ਪੌੜੀ ਚੜ੍ਹਦੇ ਹੋਏ ਦਿਖੇ ਮੈਨੂੰ ਅੱਜ ਵੀ ਯਾਦ ਹੈ। ਉਦੋਂ ਪੰਜਾਬ ਪੁਲਸ ਨੇ ਮੇਰੇ ਪਿਤਾ ਜੀ ਨੂੰ ਜੇਲ੍ਹ ਵਿਚ ਬੰਦ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਸੀ।” ਦੂਸਰੇ ਪਾਸੇ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਮਾਤਾ ਜੀ-ਮਾਤਾ ਭਗਵਾਨ ਕੌਰ- ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਪਿੰਡ ਨੱਥੂ ਮਾਜਰਾ ਸੀ। ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਨਾਨਾ ਜੀ ਸ. ਚੰਦਾ ਸਿੰਘ ਨੱਥੂ ਮਾਜਰਾ ਵੀ M.L.A. ਸਨ। ਉਹ ਆਖਦੇ ਹਨ ਕਿ ਮੇਰੇ ਦਾਦਾ ਜੀ ਅਮੀਰ ਅਕਾਲੀਆਂ ਵਿੱਚੋਂ ਸਨ। ਉਸ ਪਿਛੋਕੜ ਵਿੱਚ ਸਾਡਾ ਚੰਗਾ ਧਨਾਢ ਪਰਿਵਾਰ ਸੀ। ਮੈਨੂੰ ਯਾਦ ਹੈ ਜਦੋਂ ਸਾਡੇ ਘਰ ਇੱਕ ਨੌਕਰ ਸਿਰਫ਼ ਪੱਖਾ ਖਿੱਚਣ ਲਈ ਹੀ ਹੁੰਦਾ ਸੀ। ਪਰ ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਪਿਤਾ ਜੀ ਦੇ ਅਸਰ ਹੇਠ ਹੀ ਰਿਹਾ। ਅਸੀਂ ਇਨਕਲਾਬ ਦੇ ਨਾਅਰੇ ਲਾਉਂਦੇ ਤੇ ਇਹ ਪ੍ਰਚਾਰ ਕਰਦੇ ਕਿ ਅੱਜ ਰਾਤ ਨੂੰ ਜਲਸਾ ਹੋਣਾ ਹੈ। ਜਲਸੇ ਦਾ ਸਮਾਨ ਇੱਕ ਪੁਰਾਣਾ ਫੋਲਡਿੰਗ ਟੇਬਲ, ਕੁਰਸੀਆਂ, ਲਾਲਟੈਣ ਤੇ ਪਿੱਛੇ ਇਕ ਲਾਲ ਝੰਡਾ ਹੁੰਦਾ ਸੀ। ਜਲਸਾ ਕਰਕੇ ਸਭ ਰਾਤੋਂ ਰਾਤ ਹੀ ਵਾਪਸ ਚਲੇ ਜਾਂਦੇ ਸਨ ਕਿਉਂਕਿ ਪੁਲਸ ਦੇ ਛਾਪੇ ਪੈਂਦੇ ਸਨ। ਇਹਦੇ ਵਿਚ ਜੇ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਜਾਗਰਤੀ ਦਾ ਰੁੱਖ ਹੈ, ਉਹ ਲੋਕ ਪੱਖੀ ਵਿਚਾਰਧਾਰਾ ਹੈ। ਉਹਨਾਂ ਪਿੱਛੇ ਗਿਆਨ ਦੀ ਲੋਅ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਪਿਤਾ ਸਨ। ਜਿਹਨਾਂ ਨੇ ਉਰਦੂ ਤੇ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਤਾਂ ਸਕੂਲ ਵਿਚ ਸਿੱਖੀ ਪਰ ਪੰਜਾਬੀ, ਹਿੰਦੀ ਜੇਲ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਸਿੱਖੀ। ਇਸ ਦਾ ਮਤਲਬ ਹੈ ਕਿ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਪਿਤਾ ਜੀ ਇੱਕ ਬੁੱਧੀਜੀਵੀ (Intellectual) ਵੀ ਸਨ। ਆਪਣੇ ਪਿਤਾ ਜੀ ਦੀ ਦੇਖ ਰੇਖ ਵਿੱਚ ਹੀ ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਪਾਲਣ ਪੋਸ਼ਣ ਹੋਇਆ। ਪ੍ਰੋ: ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਪੜ੍ਹਨ ਵਿਚ ਦਿਲਚਸਪੀ ਸੀ। ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲੀ ਵਾਰ ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਪਿੰਡ ਦੇ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਵਿਚ ਕਵਿਤਾ ਪੜ੍ਹੀ ਜਿਸ ਵਿੱਚੋਂ ਇਹ ਝਲਕ ਪੈਂਦੀ ਸੀ ਕਿ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਮਜ਼ਦੂਰਾਂ ਦੇ ਮਸੀਹਾ ਤੇ ਮੁਕਤੀ ਦੇ ਦਾਤਾ ਸਨ। ਜਪੁਜੀ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਗੁਟਕਾ ਪਹਿਲਾ ਇਨਾਮ ਮਿਲਿਆ। ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਪਿਤਾ ਜੀ ਕਮਿਊਨਿਸਟ ਲੀਡਰਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਲੋਕਪੱਖੀ ਸੋਚ ਵਿਕਸਿਤ (develop) ਹੋਈ। ਸਾਹਿਰ ਲੁਧਿਆਣਵੀ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਘਰ ਰਹੇ ਤੇ ਪ੍ਰੋ: ਸਾਹਿਬ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ “ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਬਚਪਨ ਵਿਚ ਖਿਡਾਇਆ।” ਦਸਵੀਂ ਪਾਸ ਕਰਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਕੁਝ ਕਰਨ ਦੀ ਸੋਚ ਲੈ ਕੇ ਆਪ ਜਦੋਂ ਦਿੱਲੀ ਗਏ ਤਾਂ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਨਾਨਾ ਜੀ ਨੇ ਉਚੇਰੀ ਸਿੱਖਿਆ (further education) ਲੈਣ ਲਈ ਵਾਪਸ ਭੇਜ ਦਿੱਤਾ। ਨਾਨਾ ਜੀ ਉੱਥੇ M.L.A. ਸਨ। ਇਸ ਦੌਰਾਨ ਹੀ ਆਪ ਜੀ ਦੇ ਪਿਤਾ ਹਰਨਾਮ ਸਿੰਘ ਪਰਵਾਨਾ ਸਦੀਵੀ ਵਿਛੋੜਾ ਦੇ ਗਏ। ਫਿਰ ਪੜ੍ਹਨ ਲਿਖਣ ਦਾ ਖੂਬ ਦੌਰ ਚੱਲਿਆ। ਲਿਖਣ ਦਾ ਦੌਰ ਉਸ ਸਮੇਂ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋਇਆ ਜਦੋਂ ‘ਲੋਕ ਪੀੜਾ’ ਮੈਗਜ਼ੀਨ ਵਿਚ ਨਜ਼ਮਾਂ ਛਪੀਆਂ। ਇਹ 1960 ਦੀ ਗੱਲ ਹੈ। 1962 ਵਿਚ ਮੋਗਾ ਸਾਹਿਤ ਸਭਾ ਵਿਚ ‘ਮਾਲਵੇ ਦਾ ਪੁੰਗਰਦਾ ਸਾਹਿਤ’ ਨਾਂ ਦੀ ਕਿਤਾਬ ਛਪੀ। ਇਹਦੇ ਨਾਲ ਆਪ ਜੀ ਦਾ ਸਾਹਿਤਕਾਰਾਂ ਵਿਚ

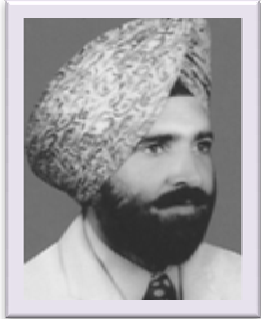
Prop. Jagjit Singh Grewal

ਨਾਮ ਆਉਣ ਲੱਗਾ। ਇਹਨਾਂ ਕਿਤਾਬਾਂ ਵਿਚੋਂ ਇੱਕ ਕਵਿਤਾ ‘ਪ੍ਰੀਤ ਫਲਸਫ਼ਾ’ ਆਪਣੀ recently ਛਪੀ ਕਿਤਾਬ ‘ਰਾਧਾ ਦੇ ਨਾਂ’ ਵਿਚ ਵੀ ਦਰਜ ਹੈ। ਇਸ ਤੋਂ ਅਖ਼ਬਾਰਾਂ, ਮੈਗਜ਼ੀਨਾਂ ਵਿਚ ਲਿਖਣ ਦਾ ਲੰਬਾ ਦੌਰ ਚੱਲਿਆ। ਮੁਸ਼ਹਿਰੇ ਵਿਚ ਨਜ਼ਮਾਂ ਪੜ੍ਹਨ ਦਾ ਵੀ ਆਪ ਨੂੰ ਬੇਹੱਦ ਸ਼ੌਕ ਸੀ। ਉਹ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ “ਮੇਰੇ ਪਿਤਾ ਜੀ ਕਰਕੇ ਤੇ ਮੇਰੇ ਆਪਣੇ ਰੁਝਾਨ (Involvement) ਕਰਕੇ ਮੇਰੀ ਦੱਸ ਪੁੱਛ ਕੁਝ ਜ਼ਿਆਦਾ ਹੀ ਸੀ। ਮੇਰਾ ਤਖੱਲਸ ਵੀ ‘ਜਗਜੀਤ ਸਿੰਘ ਬਾਗੀ’ ਰੱਖਿਆ ਗਿਆ।” ਜਿਉਂ-ਜਿਉਂ ਉਹਨਾਂ ਦੀਆਂ ਵਿੱਦਿਅਕ ਪ੍ਰਾਪਤੀਆਂ ਵਧਦੀਆਂ ਗਈਆਂ। ਤਿਉਂ-ਤਿਉਂ ਪ੍ਰਗਤੀਸ਼ੀਲ ਰੁਝਾਨ (progressive movement) ਵੀ ਤੇਜ਼ ਹੁੰਦਾ ਗਿਆ। ਅੰਤ ਵਿੱਚ ਉਹਨਾਂ English ਤੇ Punjabi ਦੀ M.A. ਕਰ ਲਈ। ਫਿਰ 1965 ਵਿਚ ਬਿਨਾਂ ਕਿਸੇ ਇੰਟਰਵਿਊ ਤੋਂ ਹੀ Govt. College

ਕਪੂਰਥਲੇ ਵਿਚ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰੋਫੈਸਰ ਰੱਖ ਲਿਆ ਗਿਆ। ਇਥੋਂ ਮਾਨਸਾ ਤੇ ਫਿਰ ਢੁੱਡੀਕੇ ਚਲੇ ਗਏ। ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਰਾੜਾ ਸਾਹਿਬ ਤੇ ਫਿਰ ਲੁਧਿਆਣੇ ਆ ਗਏ ਜਿਥੋਂ 1997 ਵਿਚ ਰਿਟਾਇਰਮੈਂਟ ਹੋਈ। ਢੁੱਡੀਕੇ ਕਾਲਜ ਵਿਚ ਨਕਸਲਵਾੜੀ ਲਹਿਰ (movement) ਦਾ ਜ਼ੋਰ ਸੀ। ਮੁਜ਼ਾਹਰਿਆਂ ਵਿਚ ਹੱਕਾਂ ਵਾਲੀ ਲੜਾਈ ਸੀ। ਇਸ ਪ੍ਰਚਾਰ ਵਿਚ ਵੀ ਉਹਨਾਂ ਹਿੱਸਾ ਲਿਆ। ਸੱਭਿਆਚਾਰਕ ਗਤੀਵਿਧੀਆਂ (cultural activities) ਦੇ ਉਹ ਇੰਚਾਰਜ ਸਨ ਤੇ ਕੈਂਪ ਲਾਉਂਦੇ ਸਨ। ਉੱਥੇ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ Punjab University ਤੋਂ ਸੰਦੇਸ਼ ਆਇਆ ਕਿ ਉਹ ਆ ਕੇ ਲੈਕਚਰ ਦੇਣ ਕਿ ਸਹੀ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਕੈਂਪ ਕਿਵੇਂ ਲਾਉਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਉਹ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ “ਇਹ ਸਿਰਫ਼ ਮੇਰੀ ਡਿਊਟੀ ਸੀ ਤੇ ਮੈਂ ਕਦੇ ਕੋਈ ਚੋਣ ਨਹੀਂ ਲੜਿਆ। ਮੇਰਾ ਤਾਂ ਸ਼ੌਕ ਹੀ ਮੇਰੇ ਦਿਲ ਦੀ ਅੱਗ ਸੀ। ਮੈਂ ਕਦੇ ਵੀ ਡਰਾਮੇਬਾਜ਼ੀ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ। ਗੱਲ ਸਦਾ ਸੱਚ ਵਾਲੀ ਚੱਲਦੀ ਸੀ। ਲੁਧਿਆਣੇ ਮੈਂ 1987-1997 ਤੱਕ ਰਿਹਾ। ਮੇਰੀ ਰਿਟਾਇਰਮੈਂਟ ਤੇ ਅਲਹਿਦਾ-ਅਲਹਿਦਾ ਥਾਵਾਂ ਤੇ ਪਾਰਟੀਆਂ ਹੋਈਆਂ। ਢੁੱਡੀਕੇ ਵਾਲੀ ਪਾਰਟੀ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰੋ: ਸਰਵਣ ਸਿੰਘ ਨੇ ਇਕੋ ਹੀ ਗੱਲ ਲੈਕਚਰ ਦੇ ਤੌਰ ਤੇ ਕਹੀ, “ਬਹੁਤਾ ਰੋਣਗੇ ਦਿਲਾਂ ਦੇ ਜਾਨੀ, ਮਾਪੇ ਤੈਨੂੰ ਘੱਟ ਰੋਣਗੇ।” ਇਹੀ ਮੇਰੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦੀ ਕਮਾਈ ਸੀ, ਬੱਸ ਇਹੀ ਮੈਂ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਵਿਚ ਖੱਟਿਆ।”

ਇਹ ਸੁਣ ਕੇ ਮੇਰਾ ਜਿਵੇਂ ਮਨ ਜਿਹਾ ਭਰ ਆਇਆ। ਜਿਵੇਂ ਕਿਸੇ ਨੇ ਇਹ ਕਹਿ ਕੇ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਖੋ ਜਾਣ ਦਾ ਅਹਿਸਾਸ ਜਗਾ ਦਿੱਤਾ ਹੋਵੇ। ਇਕ ਸਦਮੇ ਵਾਂਗ ਇਹ ਲਫਜ਼ ਮੇਰੇ ਸੀਨੇ ਵਿਚ ਲੱਗੇ। ਉਹ ਇਨਸਾਨ ਦੇ ਜਾਮੇ ਵਿਚ ਮੇਰੇ ਲਈ ਭਗਵਾਨ ਹਨ। ਮੈਂ ਇਹ ਵੀ ਜਾਣਦੀ ਹਾਂ ਕਿ ਉਹ ਸਦਾ ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਹਨ। ਸਰੀਰਕ ਹੋਂਦ ਦੇ ਗੁਲਾਮ ਵੀ ਨਹੀਂ। ਇਕ ਸ਼ਕਤੀਸ਼ਾਲੀ ਸਖਸ਼ੀਅਤ ਕਿਸੇ ਲਫਜ਼ ਦੀ ਵੀ ਮੁਹਤਾਜ ਨਹੀਂ ਪਰ ਫਿਰ ਵੀ ਮੇਰੀ ਰੂਹ ਇਹੀ ਦੁਆ ਕਰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਮੇਰੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਸਾਈਂ! ਤੂੰ ਸਦਾ ਹੀ ਜੀਵੇਂ।

ਸਹਿਜ- ਇੱਕ ਆਵੇਸ਼

Dr. Jagjit Singh Grewal

ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਸਾਰੀ ਸਿੱਖਿਆ (training) ਕਿਉਂਕਿ ਮਾਰਕਸਵਾਦੀ ਸੀ, ਇਸ ਲਈ ਰੱਬ ਨੂੰ ਮੰਨਣ ਵਾਲੀ ਤਾਂ ਕੋਈ ਗੱਲ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਅਧਿਐਨ ਵਾਲਾ ਨਜ਼ਰੀਆ ਵੀ ਸਮਾਜਵਾਦੀ ਯਥਾਰਥਵਾਦ (Socialist Realism) ਵਾਲਾ ਸੀ। ਇਸੇ ਦੌਰਾਨ ਉਹਨਾਂ ਨੇ PH.D. ਕਰਨੀ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤੀ। ਇਸ ਵੇਲੇ Poetic image ਉੱਤੇ ਵੀ ਬਹੁਤ ਕੰਮ ਕੀਤਾ ਤੇ ਇਸੇ ਲਿਹਾਜ਼ ਨਾਲ ਹੀ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਬਾਣੀ interpret ਹੋਈ। ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਵਿਭਾਗ (English Department) ਦੇ ਮੁਖੀ ਹੋਣ ਦੇ ਨਾਤੇ ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਬਹੁਤਾ ਕੰਮ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਵਿਚ ਸੀ।

ਇਸ ਸਾਰੇ ਕੰਮ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਮਹੀਨਾ ਕੁ ਆਰਾਮ ਕਰਨ ਦੀ ਸੋਚੀ ਤੇ ਇਸੇ ਸਮੇਂ ਦੌਰਾਨ ਹੀ ਕੁਝ ਕੁ ਪੁਨਰ ਜਨਮ ਦੇ ਕੇਸ ਸਾਹਮਣੇ ਆਏ। ਬਾਕੀ ਸਾਰੇ ਕੰਮਾਂ ਤੋਂ ਵਿਹਲ ਹੋਣ ਕਾਰਨ ਉਹ ਇਸ ਖੋਜ ਲਈ ਨਿਕਲ ਪਏ। ਇਸ ਖੋਜ ਵਿਚੋਂ ਇਹ ਸਮਝ ਆਈ ਕਿ ਵਾਸਤਵਿਕਤਾ ਤੋਂ ਪਰ੍ਹੇ beyond reality ਵੀ ਕੁਝ ਹੈ। ਤੇ ਇਸ ਬਾਰੇ ਖੋਜ (research) ਕਰਨੀ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤੀ। ਹੁਣ ਸੁਆਲ ਇਹ ਪੈਦਾ ਹੋ ਗਿਆ ਕਿ ਅਧਿਆਤਮ ਕੀ ਹੈ? ਪ੍ਰੋ: ਸਾਹਿਬ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ “ਜਦੋਂ ਮੈਂ ਆਲੇ ਦੁਆਲੇ ਨਜ਼ਰ ਮਾਰੀ ਤਾਂ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਤਾਂ ਮੈਨੂੰ ਕੋਈ ਸੰਤ ਦਿਸਿਆ ਹੀ ਨਾ। ਜਦੋਂ ਮੈਂ ਰਾੜਾ ਸਾਹਿਬ ਸੀ ਤਾਂ ਅਚਾਨਕ ਮੇਰੇ ਕੋਲ ਇਕ ਪ੍ਰੋਫੈਸਰ ਆਇਆ ਜਿਸ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਮਾਤਾ ਜੀ (ਕਿਰਪਾਲ ਕੌਰ ਜਿਹਨਾਂ ਨੂੰ ਬਾਅਦ ਵਿਚ ਉਹਨਾਂ ਆਪਣਾ ਗੁਰੂ ਮੰਨਿਆ) ਨਾਲ ਮਿਲਾਇਆ। ਮਾਤਾ ਕਿਰਪਾਲ ਕੌਰ ਜੀ ਰਿਸ਼ਤੇ ਵਿਚ ਉਸ ਪ੍ਰੋਫੈਸਰ ਦੇ ਮਾਸੀ ਜੀ ਸਨ। ਉਸ ਵੇਲੇ ਮੇਰੇ ਤੇ ਪੂਰਾ ਪਾਗਲਪਨ ਛਾਇਆ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਬੁਨਿਆਦੀ ਤੌਰ ਤੇ ਮਾਤਾ ਜੀ ਅਨਪੜ੍ਹ ਸਨ ਪਰ ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਮੇਰਾ ਅੰਦਰ ਹਿਲਾ ਦਿੱਤਾ। ਮੈਨੂੰ ਪਤਾ ਲੱਗਾ ਕਿ ਮਾਂ ਨੂੰ ਉਹ ਪਤਾ ਹੈ ਜੋ ਮੇਰੀ ਸਮਝ ਤੋਂ ਬਹੁਤ ਵੱਖਰਾ ਹੈ। ਉਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਤਾਂ ਮੇਰਾ ਸੰਸਾਰਿਕਤਾ ਪ੍ਰਤੀ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀਕੋਣ ਹੀ ਬਦਲ ਗਿਆ। ਮੈਂ ਅਨੁਭਵ ਕੀਤਾ “ਸਿਤਾਰੇ ਸੇ ਆਗੇ ਜਹਾਂ ਔਰ ਭੀ ਹੈਂ ਅਭੀ ਇਸ਼ਕ ਕੇ ਇਮਤਿਹਾਂ ਔਰ ਭੀ ਹੈਂ” ਜਦੋਂ ਸਿਰ ਝੁਕਿਆ ਤੇ ਗਿਆਨ ਮਿਲਿਆ ਤੇ ਸ਼ਬਦ ਦੀ ਸਾਧਨਾ ਉਹਨਾਂ ਮੁਤਾਬਿਕ ਲਾਈ ਤਾਂ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦਾ ਸ਼ੁਕਰ ਹੈ ਕਿ ਫਲ ਪਾਇਆ।” ਇਹ ਵੀ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਇਸ ਪੱਧਰ (layer) ਦੀ ਟਰੇਨਿੰਗ ਸੀ। ਜਦੋਂ ਸਾਧਕ ਦੀ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ involvement ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਇਹਦਾ ਮਤਲਬ ਹੈ ਕਿ ਉਸਦੀ ਸੋਚ ਤੇ ਖੋਜ ਦੇ ਪਿੱਛੇ ਇਕ ਸ਼ਕਤੀ ਕੰਮ ਕਰਦੀ ਹੈ ਤੇ ਜਦੋਂ ਆਪ ਇੰਨੀ ਖਿੱਚ ਨਾਲ ਇਸ ਪਾਸੇ ਲੱਗੇ ਤਾਂ ਸੰਸਾਰਿਕ ਸ਼ੌਂਕ ਤਾਂ ਰਹੇ ਹੀ ਨਾ। ਸਧਾਰਣ ਜਿਹੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਰਹਿਣ ਵਾਲੀ ਗੱਲ ਹੋ ਗਈ। ਜਦੋਂ ਲੋੜ ਸੰਸਾਰ ਤੋਂ ਹਟ ਕੇ ਅੰਤਰਕਰਣ ਵਾਲੀ ਹੋ ਗਈ ਤਾਂ ਸਮਝੋ ਸੰਸਾਰ ਤੋਂ ਅਲਹਿਦਗੀ ਵਾਲਾ ਅਹਿਸਾਸ ਹੋ ਗਿਆ। ਮਾਤਾ ਜੀ ਨਾਲ ਮੇਲ ਤਕਰੀਬਨ 1978 ਦੇ ਕਰੀਬ ਕੁ ਦਾ ਸੀ। ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਦੀਵਾਨਗੀ ਦੀ ਝਲਕ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਹਰ ਕਾਰਜ (action) ਵਿਚੋਂ ਪੈਂਦੀ ਸੀ। ਉਹ ਦੱਸਦੇ ਹਨ ਕਿ “ਉਸੇ ਟੇਕ ਵਿਚ ਇੱਕ ਪ੍ਰੋ: ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਸਿੰਘ ਦੇ ਰਿਸ਼ਤੇਦਾਰ ਨੂੰ ਕੋਈ ਸਮੱਸਿਆ ਆਈ ਤਾਂ ਮੈਂ ਉਸ ਨੂੰ ਮਾਤਾ ਜੀ ਕੋਲ ਭੇਜ ਦਿੱਤਾ। ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਉਸਦਾ ਇਲਾਜ ਵੀ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਤੇ ਨਾਲ ਇਹ ਵੀ ਕਹਿ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਤੂੰ ਮੇਰੇ ਮੁੰਡੇ (ਪ੍ਰੋ: ਜਗਜੀਤ ਸਿੰਘ) ਨੂੰ ਹੀ ਪੁੱਛ ਲੈਣਾ ਸੀ। ਮੈਂ ਜਦੋਂ ਮਾਤਾ ਜੀ ਸਾਹਮਣੇ ਪੇਸ਼ ਹੋਇਆ ਤਾਂ ਉਹਨਾਂ ਮੈਨੂੰ ਜੋ ਗੁਰ ਗਿਆਨ ਦਿੱਤਾ ਉਸ ਤੋਂ ਮੈਂ ਖੁਸ਼ ਹੋ ਗਿਆ। ਫਿਰ ਮੈਂ ਤਜਰਬੇ (experiment) ਕੀਤੇ ਕਿ ਮੈਨੂੰ ਕੀ ਤੇ ਕਿੰਨਾ ਪਤਾ ਹੈ। ਇਹਦੇ ਕਰਕੇ ਹੀ ਮੈਂ ਕੁੱਲੀ ਵਾਲਾ ਪ੍ਰੋ: ਮਸ਼ਹੂਰ ਹੋ ਗਿਆ।” ਕੁੱਲੀ ਬਾਰੇ ਜਦੋਂ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਪੁੱਛਿਆ ਗਿਆ ਤਾਂ ਉਹਨਾਂ ਦੱਸਿਆ ਕਿ 1979-1980 ਵਿਚ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਕੁਟੀਆ ਪਾਉਣ ਦਾ ਹੁਕਮ ਹੋਇਆ। ਅਮੀਰ ਘਰਾਣੇ ਦੇ ਵਾਰਸਾਂ ਨੂੰ ਕੁਟੀਆ ਵਾਲੀ ਗੱਲ ਆਪਣੀ ਸ਼ਾਨ ਦੇ ਖਿਲਾਫ ਜਾਪੀ ਤੇ ਘਰਵਾਲਿਆਂ ਤੇ ਰਿਸ਼ਤੇਦਾਰਾਂ ਦਾ ਕਾਫ਼ੀ ਵਿਰੋਧ ਝੱਲਣਾ ਪਿਆ ਪਰ ਆਪਣੇ ਪਰਮਾਰਥ ਦੇ ਰਸਤੇ ਵਿਚ ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਵੀ ਨਾ ਆਉਣ ਦਿੱਤਾ। ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਹਮੇਸ਼ਾ ਇਹੀ ਸਿੱਖਿਆ ਰਹੀ ਹੈ ਕਿ ਇਹੋ ਜਿਹੀ ਪਰੀਖਿਆ ਦੀ ਘੜੀ ਵਿਚ ਅਸਲੀ ਸਾਧਕ ਕੋਈ ਸਮਝੌਤਾ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ। ਇਹ ਕੰਮ ਜਾਂ ਤਾਂ 100% ਹੈ ਤੇ ਜਾਂ ਫਿਰ ਹੈ ਹੀ ਨਹੀਂ। ਸਮਝੌਤਿਆਂ ਨਾਲ ਅਧਿਆਤਮ ਦੇ ਰਾਹ ਨਹੀਂ ਤੁਰਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ। ਜੇ ਤੁਸੀਂ ਜੱਗ

ਰੱਖਦੇ ਹੋ ਤਾਂ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ। ਕੁੱਲੀ ਬਣਵਾ ਲੈਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਓਸ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੇ ਦਰ ਤੇ ਪ੍ਰਵਾਨਗੀ ਦਾ ਅਹਿਸਾਸ ਹੋਇਆ।

ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਅਜੇ ਮਾਤਾ ਜੀ ਕੋਲ ਜਾਣਾ ਸ਼ੁਰੂ ਹੀ ਕੀਤਾ ਸੀ ਕਿ *DLE ਵਾਲਾ ਵਿਚਾਰ ਅੰਤਹਕਰਣ ਵਿਚ ਆਇਆ। ਅਗੰਮ ਦੇ ਇਸ ਸਿਧਾਂਤ ਦੀ ਬਖਸ਼ਿਸ਼ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਉਹ ਆਤਮਾ ਨੂੰ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦਾ ਹਿੱਸਾ ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੀ ਮੰਨਦੇ ਸਨ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਆਮ ਪ੍ਰਚੱਲਤ ਹੈ। ਇਸੇ ਵੇਲੇ ਉਹ ਰਾਤਾ ਸਾਹਿਬ ਹੀ ਸਨ ਜਦੋਂ ਕਿ ਕੁਝ ਕੁ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਨੇ ਆ ਕੇ ਉਹਨਾਂ ਨਾਲ ਗੱਲਬਾਤ ਕਰਨ ਦੀ ਇੱਛਾ ਪ੍ਰਗਟ ਕੀਤੀ। ਜਦੋਂ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਨੇ ਆਤਮਾ ਬਾਰੇ ਸੁਆਲ ਪੁੱਛੇ ਤਾਂ ਇਕ ਅਗੰਮੀ ਵਿਚਾਰ ਅੰਤਹਕਰਣ ਵਿੱਚ ਉਜਾਗਰ (idea flash) ਹੋਇਆ ਕਿ ਇਹ ਰੱਬ ਵਾਲੀ ਕਿਵੇਂ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ? ਉੱਥੋਂ ਜਦੋਂ ਵਾਪਸ ਆਏ ਤਾਂ ਚੇਤਨਤਾ (consciousness) ਵਾਲੇ ਵਿਚਾਰ ਨੇ ਸਾਰੀ ਵਿਚਾਰਧਾਰਾ ਹੀ ਬਦਲ ਦਿੱਤੀ। ਇਹਦੇ ਨਾਲ ਉਹ God ਦੀਆਂ ਸਥਾਪਿਤ ਪਰਿਭਾਸ਼ਾਵਾਂ (definitions) ਵੱਲ ਨੂੰ ਵਧ ਤੁਰੇ। ਉਹ ਦੱਸਦੇ ਹਨ ਕਿ DLE ਦਾ ਵਿਚਾਰ ਪੂਰੇ ਤਰਕ (logic) ਨਾਲ ਸਥਾਪਿਤ (fix) ਹੋਇਆ। ਇਹਦੇ ਨਾਲ ਮਾਤਾ ਜੀ ਦਾ ਕੋਈ ਤਅੱਲਕ ਨਹੀਂ ਸੀ ਪਰ ਗੁਰਿਆਈ ਦੇ ਰੰਗ ਮਾਂ ਦੇ ਪੂਰੇ ਸਨ। ਇਸ ਸਿਸਟਮ (system) ਦੇ ਵਿਕਾਸ (development) ਬਾਰੇ ਮਾਤਾ ਜੀ ਨੂੰ ਕੁਝ ਵੀ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਸੀ ਪਰ ਫਿਰ ਵੀ ਉਹ ਪੂਰੀ ਸ਼ਰਧਾ ਨਾਲ ਗੁਰੂ ਦਰਸ਼ਨਾਂ ਲਈ ਜਾਂਦੇ ਸਨ। ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਪੂਰਣ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਤੇ ਅਨੁਭਵ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਸਭ ਕੁਝ ਤਾਂ ਇਕ ਆਟੋਮੈਟਿਕ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ (automatic process) ਰਾਹੀਂ ਹੋਇਆ ਤੇ ਇਸ ਗਿਆਨ ਦਾ ਸੋਮਾ ਸੰਸਾਰਿਕ ਨਹੀਂ। ਇਹ ਗੱਲ ਤਰਕ ਤੋਂ ਨਹੀਂ ਨਿਕਲੀ। ਬੱਸ ਇਕ ਗੱਲ ਆਈ ਤੇ ਉਸਦਾ ਬਾਅਦ ਵਿਚ logic create ਹੋਇਆ। ਇਸ ਸਾਰੇ ਫਲਸਫੇ ਨੂੰ ਉਹ ਹੁਕਮ ਮੰਨਦੇ ਹਨ ਤੇ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਇਹਦੇ ਵਿਚ ਅਜ਼ਹਦ ਜ਼ਰੂਰੀ ਗੱਲ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਬੰਦੇ ਨੂੰ ਕੁਝ ਵੀ ਕਰਨ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਇਹ ਸੋਚ ਸਮਝ ਲੈਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਮੈਂ ਆਪਣੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਤੱਕੜੀ ਵਿਚ ਪਾ ਦਿੱਤੀ। ਜਦੋਂ ਸਭ ਕੁਝ ਤਾਕ ਤੇ ਹੀ ਲਾ ਦਿੱਤਾ ਤਾਂ ਪਿਛਾਂਹ ਮੁੜ ਕੇ ਨਹੀਂ ਦੇਖੀਦਾ। ਪਰ ਬੰਦਾ ਸੰਸਾਰਿਕ ਲਾਲਚਾਂ ਵੱਸ ਗੁਰੂ ਦੇ ਦਰ ਤੇ ਪੂਰਾ ਸਮਰਪਣ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ।

ਪਰਮਾਰਥ ਦੇ ਪਾਂਧੀਆਂ ਲਈ ਮੇਰਾ ਇਹ ਨਿੱਜੀ ਮਸ਼ਵਰਾ ਹੈ ਕਿ ਗੁਰੂ ਦੀ ਸੇਵਾ, ਸ਼ਰਧਾ, ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਤੇ ਪਿਆਰ ਵਰਗੇ ਗੁਣਾਂ ਦੇ ਧਾਰਨੀ ਹੋਣ ਲਈ ਪ੍ਰੋ: ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਤੋਂ ਸੇਧ ਲੈਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਹੁਕਮ ਵਿਚ ਕਿਵੇਂ ਰਹਿਣਾ ਹੈ? -ਇਹ ਗੱਲ ਤਾਂ ਜ਼ਰੂਰ ਹੀ ਉਹਨਾਂ ਤੋਂ ਸਿੱਖ ਲੈਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਭਾਵੇਂ ਆਪ ਅੱਜ ਦੇ ਯੁੱਗ ਦੇ ਪੈਗੰਬਰ ਹਨ, ਫਿਰ ਵੀ ਗੁਰੂ ਚੇਲੇ ਵਾਲੀ ਭੂਮਿਕਾ ਨਿਭਾ ਕੇ ਸਾਡੇ ਲਈ ਬਹੁਤ ਵੱਡੀ ਉਦਾਹਰਣ ਪੇਸ਼ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਅਜੋਕਾ ਮਨੁੱਖ ਵਿਗਿਆਨਕ ਪ੍ਰਾਪਤੀਆਂ ਦੇ ਦੌਰ ਵਿਚ ਤਾਂ ਹੈ ਪਰ ਉਹ ਪਿਆਰ ਤੇ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਵਰਗੀਆਂ ਕੌਮਲ ਤੇ ਖੂਬਸੂਰਤ ਭਾਵਨਾਵਾਂ ਤੋਂ ਸੱਖਣਾ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਰੱਬ ਦਾ ਨਾਂ ਲੈਣ ਵਿਚ ਵੀ ਗਿਣਤੀ ਮਿਣਤੀ ਸ਼ਾਮਿਲ ਹੋ ਗਈ ਹੈ। ਕੀ, ਕਿੱਥੇ, ਕਿੰਨਾ ਤੇ ਕਿਵੇਂ ਵਰਗੇ ਮਾਪ ਤੋਲਾਂ ਨੂੰ ਹੀ ਅਧਿਆਤਮ ਦਾ ਆਧਾਰ ਬਣਾਉਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ। ਪਰ ਇੱਕ ਗੱਲ ਮੈਂ ਇਥੇ ਕਹਿਣਾ ਚਾਹੁੰਦੀ ਹਾਂ ਕਿ ਰੱਬ ਦਾ ਰਸਤਾ ਦਿਮਾਗ ਦੀ ਕਾਢ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਬਲਕਿ ਇਹ ਤਾਂ ਦਿਲ ਦਾ ਸੌਦਾ ਹੈ। **ਭਗਤੀ ਤਾਂ ਪਿਆਰ ਭਰੇ ਦਿਲ ਦੀ ਇਕ ਖਾਮੋਸ਼ੀ ਹੈ ਜਿੱਥੇ ਬਹੁਤ ਕੁਝ ਆਪਣੇ ਆਪ ਹੀ ਵਾਪਰਦਾ ਹੈ। ਇਨਸਾਨ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ। ਸਭ ਕੁਝ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਸਾਧਕ ਤਾਂ ਬਸ ਅਣਹੋਂਦ ਵਿਚ ਵਟਦਾ ਹੈ ਤੇ ਆਪਣੀ ਮਰਜ਼ੀ ਆਪਣੇ ਗੁਰੂ ਦੀ ਮਰਜ਼ੀ ਵਿਚ ਖੋ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਮੁਰਸ਼ਦ ਦੀ ਯਾਦ ਹੀ ਸਿਮਰਨ ਹੋ ਨਿਬੜਦਾ ਹੈ।** ਮੇਰਾ ਜ਼ਿਆਦਾ ਕਹਿਣਾ ਤਾਂ ਸੂਰਜ ਨੂੰ ਦੀਵਾ ਦਿਖਾਉਣ ਦੇ ਬਰਾਬਰ ਹੋਵੇਗਾ। ਇਸ ਸਿਸਟਮ ਦੀ ਜੋ ਵਿਚਾਰਧਾਰਾ ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਸਾਡੇ ਲਈ ਪੇਸ਼ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਉਹ ਬਹੁਤ ਵਿਸ਼ਾਲ ਹੈ। ਜੇਕਰ ਕੋਈ ਇਸ ਸਿਸਟਮ ਦਾ ਵਿਸਥਾਰ ਨਾਲ ਅਧਿਐਨ ਕਰਨ ਦਾ ਸ਼ੌਕ ਰੱਖਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਉਹ ਦਿੱਤੇ ਫੋਨ ਨੰਬਰ ਤੇ ਕਾਲ ਕਰਕੇ ਅਧਿਆਤਮਕ ਸਮੱਗਰੀ (material) ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਸਮੱਗਰੀ ਕੈਸਟਾਂ ਤੇ ਲਿਖਤ ਰੂਪ ਵਿਚ ਉਪਲੱਭਧ ਹੈ। ਪ੍ਰੋ: ਸਾਹਿਬ ਇਸ ਵਿਚਾਰਧਾਰਾ ਨੂੰ ਗਾਡੀ ਰਾਹ ਆਖਦੇ ਹਨ ਤੇ ਡੰਕੇ ਦੀ ਚੋਟ ਨਾਲ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਇਹ ਰਾਹ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤੇ ਬਿਲਕੁਲ ਠੀਕ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਜੇ ਕੋਈ ਸਾਧਕ ਗਿਆਨ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਕਰਕੇ ਅੱਗੇ ਵਧਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰੇਗਾ ਤਾਂ ਉਸ ਨੂੰ ਮੁਕਤੀ ਵੱਲ ਵਧਣ ਤੋਂ ਰੋਕਿਆ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਦਾ। ਇਹੀ ਅਟੱਲ ਸੱਚਾਈ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਕੁਟੀਆ ਵਾਲੇ ਇਸ ਮਿਸ਼ਨ ਦੇ ਕੁਝ ਕੁ ਮੁਢਲੇ ਤੱਥ ਆਪ ਸਭ ਲਈ ਉਪਲੱਭਧ ਕਰਨ ਦਾ ਮੇਰਾ ਇਹ ਨਿਗੂਣਾ ਜਿਹਾ ਉਪਰਾਲਾ ਹੈ। ਉਮੀਦ ਕਰਦੀ ਹਾਂ ਕਿ ਕੁਝ ਪਿਆਸੀਆਂ ਰੂਹਾਂ ਲਈ ਇਹ ਜ਼ਰੂਰ ਹੀ ਤ੍ਰਿਪਤੀ ਦਾ ਸਾਧਨ ਬਣੇਗਾ।

ਸਹਿਜਧਾਰਾ ਸਤਿਸੰਗ (ਇੱਕ ਹੁਕਮ)

ਪ੍ਰੋ. ਸਾਹਿਬ ਦੱਸਦੇ ਹਨ ਕਿ “ਅੱਜ ਸਵੇਰੇ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਨੇ ਅਸ਼ੀਰਵਾਦ ਦੇ ਕੇ ਭੇਜਿਆ ਅੱਜ ਇਹ ਸ਼ੁਭ ਦਿਨ ਹੈ ਤੇ ਇਸ ਨਵੀਂ ਗੱਲ ਦੀ ਸ਼ੁਰੂਆਤ ਹੈ। ਅੱਜ ਸੱਤ ਜੂਨ ਹੈ ਅੱਜ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਜੋ ਸਾਲਾਂ ਦਰ ਸਾਲਾਂ ਆਪਾਂ ਹੁਕਮ ਵਿਚ ਗੱਲਾਂ ਕਰਦੇ ਰਹੇ, ਬੈਠਦੇ ਰਹੇ, ਉਸ ਵਿਚ ਕਾਰਜਸ਼ੀਲ ਹੋਣ ਦਾ ਇਹ ਪਹਿਲਾ ਦਿਨ ਹੈ ਜੋ ਗੱਲ ਆਪਾਂ ਨੂੰ ਆਈ ਹੈ ਬੀਜ ਰੂਪ ਵਿਚ, ਉਹ ਗੱਲ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੈ।...

1. ਜੋ ਆਦਿ ਸ਼ਕਤੀ ਨਿਰਾਕਾਰ ਹੈ, ਅਦੁੱਤੀ ਹੈ, ਆਪਣੇ ਆਪ ਵਿਚ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਉਹ ਦੁਨੀਆਂ ਤੇ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦਾ, ਉਹ ਕਦੇ ਸਾਕਾਰ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ। ਜੇ ਆਪਾਂ ਸੰਸਾਰਿਕ ਸੰਕਲਪ (concept) ਹੀ ਵਰਤ ਲਈਏ ਖੁਦਾ, ਪਰਮਾਤਮਾ ਦਾ, ਰੱਬ ਦਾ, ਤਾਂ ਰੱਬ ਕਦੇ ਸਾਕਾਰ ਰੂਪ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦਾ। ਇਹ ਉਸਦੀ ਕੋਈ ਜ਼ਰੂਰਤ ਨਹੀਂ, ਨਾ ਕੋਈ ਇੱਛਾ ਹੈ। ਪਹਿਲੀ ਗੱਲ ਤਾਂ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਉਸਦੀ ਸਾਕਾਰ ਹੋਂਦ ਨੂੰ ਕੱਟ ਦਿਓ।

2. ਆਪਣਾ “ਵਿਕਾਸ ਦਾ ਅਗੰਮੀ ਸਿਧਾਂਤ” (divine law of evolution) 100% ਸਹੀ ਹੈ।

3. ਇਹ ਖਾਸ ਗੱਲ ਹੈ। ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਸੁੱਚੇ ਭਾਂਡੇ ਵਿਚ ਹੀ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਗੰਦੇ ਤੇ ਜੂਠੇ ਭਾਂਡੇ ਵਿਚ ਨਹੀਂ। ਜੇ ਤੁਸੀਂ ਆਪਣੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਨੂੰ ਸੁੱਚੀ ਨਹੀਂ ਬਣਾਉਂਗੇ ਤਾਂ ਸੱਚ ਦਾ ਨਿਵਾਸ ਤੁਹਾਡੇ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗਾ। ਇਹ ਗੱਲ ਜਿਵੇਂ ਮੈਂ ਕਹੀ ਹੈ ਤੇ ਜਿੰਨੇ ਲਫਜ਼ ਕਹੇ ਹਨ ਇਸਦੇ ਸਿੱਧੇ ਅਰਥ ਹਨ। ਜੇ ਤੁਹਾਨੂੰ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਤੁਹਾਡੇ ਵਿਚ ਪ੍ਰਵੇਸ਼ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਸੱਚੇ ਬਣੋ। ਕੋਈ ਗੁਰੂ, ਕੋਈ ਭਗਵਾਨ, ਜੂਠੇ ਭਾਂਡੇ ਵਿਚ ਸੱਚ ਨਹੀਂ ਪਾ ਸਕਦਾ ਕਿਉਂਕਿ ਸੱਚ ਦਾ ਇਹ ਗੁਣ ਹੀ ਨਹੀਂ ਕਿ ਜੂਠੇ ਭਾਂਡੇ ਵਿਚ ਚਲਾ ਜਾਵੇ। ਇਸ ਲਈ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਜੇ ਕੁਝ ਖੱਟਣ ਦੀ ਇੱਛਾ ਹੈ ਤਾਂ ਸੱਚੇ ਸੁੱਚੇ ਬਣਨ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰੋ, ਫਿਰ ਤੁਹਾਨੂੰ ਸੱਚ ਮੰਗਣ ਨਹੀਂ ਜਾਣਾ ਪੈਣਾ। ਇਸ ਲਈ ਇਹ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ ਕਿ ਆਪਣੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਨੂੰ ਭੋਗੋ ਤੇ ਆਪਣੇ ਵਿਚ ਨਿਮਰਤਾ ਦਾ ਗੁਣ ਪੈਦਾ ਕਰੋ। ਸੁੱਚੇ ਹੋਣ ਦਾ ਇਹ ਮਤਲਬ ਨਹੀਂ ਕਿ ਭਾਂਡੇ ਮਾਜ਼ ਲਏ ਜਾਂ ਇਸ਼ਨਾਨ ਕਰੀ ਜਾਓ, ਇਸਦਾ ਮਤਲਬ ਹੈ ਕਿ ਆਪਣੇ ਵਿਚ ਸੱਚੇ ਗੁਣ ਪੈਦਾ ਕਰੋ। ਸੇਵਾ ਜਿੱਥੇ ਮਰਜ਼ੀ ਕਰ ਲਓ ਕਿਉਂਕਿ ‘ਉਹ ਹਰ ਥਾਂ ਹੈ’। ਅਸਲ ਸੇਵਾ ਉਹ ਹੈ ਕਿ ਜੋ ਕੰਮ ਤੁਸੀਂ ਆਪਣੇ ਸੁਆਰਥ ਤੋਂ ਉੱਪਰ ਉੱਠ ਕੇ ਕਰਦੇ ਹੋ। ਹਰ ਥਾਂ ਤੇ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀਮਾਨ ਜਗਤ ਤੁਹਾਡੇ ਸਾਹਮਣੇ ਹੈ, ਤੁਸੀਂ ਆਪਣੇ ਹਿੱਸੇ ਦਾ ਉਸ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀਮਾਨ ਨੂੰ ਕੀ ਦੇ ਸਕਦੇ ਹੋ ਇਹ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਹੈ। ਸੇਵਾ ਦਾ ਅਰਥ ਹੈ- ਸਿਰਫ ਦੇਣਾ। ਜੇ ਦੇਣ ਨਾਲ ਲੈਣ ਦਾ ਅਹਿਸਾਸ ਜੁੜਿਆ ਰਹਿ ਗਿਆ ਤਾਂ ਤੁਸੀਂ ਦੇ ਹੀ ਇਸ ਲਈ ਰਹੋ ਹੋ ਕਿ ਤੁਹਾਨੂੰ ਕਿਸੇ ਵੇਲੇ ਉਸਦੇ ਜਵਾਬ ਵਿਚ ਕੁਝ ਮਿਲ ਜਾਵੇਗਾ। ਜੇ ਤੁਸੀਂ ਇਸ ਲਈ ਦੇ ਰਹੇ ਹੋ ਕਿ ਸਵਰਗ ਮਿਲ ਜਾਵੇਗਾ ਜਾਂ ਇਸ ਲਈ ਦੇ ਰਹੇ ਹੋ ਕਿ ਇਹ ਧਾਰਮਿਕ ਕੰਮ ਹੈ ਜਾਂ ਇਸ ਲਈ ਕਿ ਇਹ ਹੁਕਮ ਹੈ ਤਾਂ ਇਹ ਸੇਵਾ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਸੇਵਾ ਤੁਹਾਡੇ ਵਿਚੋਂ ਇਉਂ ਉਪਜੇ ਜਿਵੇਂ ਫੁੱਲ ਵਿਚੋਂ ਮਹਿਕ ਆ ਰਹੀ ਹੋਵੇ। ਸੇਵਾ ਦਾ ਕੋਈ ਥਾਂ ਨਹੀਂ, ਕੋਈ ਮੌਕਾ ਨਹੀਂ, ਜਦੋਂ ਮਰਜ਼ੀ ਹੋਵੇ। ਇਕ ਹੋ ਗਿਆ ਅਨੁਸ਼ਾਸਨ (discipline), ਬਿਲਕੁਲ ਇਸ ਅਰਥ ਵਿਚ ਲਵੋ ਕਿ ਜਿਵੇਂ ਸੂਰਜ ਅਨੁਸ਼ਾਸਨ ਵਿਚ ਚੜ੍ਹਦਾ ਤੇ ਛਿਪਦਾ ਹੈ ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੀ ਤੁਹਾਡੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦੇ ਦਿਨ ਵੀ ਸੂਰਜ ਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਅਨੁਸ਼ਾਸਨ ਵਿਚ ਹੀ ਚੜ੍ਹਨ।

ਪ੍ਰਤੱਖ ਨੂੰ ਪ੍ਰਮਾਣ ਦੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ। ਇਹ ਬੋਲ ਹੂਬਹੂ ਇਸ ਗੱਲ ਦੀ ਸਾਹਦੀ ਭਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਇਹ ਜੋ ਵਿਚਾਰਧਾਰਾ ਗੁਰੂ ਨੇ ਸਾਡੀ ਝੋਲੀ ਪਾਈ ਹੈ, ਇੱਕ ਵੱਖਰੀ ਵਿਚਾਰਧਾਰਾ ਹੈ। ਇਹ ਬਿਲਕੁਲ ਆਧੁਨਿਕ ਸਮੇਂ ਤੇ ਆਧੁਨਿਕ ਹਾਲਾਤਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਨਵੇਂ ਯੁੱਗ ਲਈ ਇੱਕ ਨਵੀਂ ਤੇ ਆਧੁਨਿਕ ਵਿਚਾਰਧਾਰਾ ਹੈ। ਇਸ ਵਿੱਚ ਅਧਿਆਤਮਿਕ ਵਿਕਾਸ ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਜਿਉਣ ਦੇ ਤੌਰ ਤਰੀਕੇ ਵੀ ਸ਼ਾਮਿਲ ਹਨ। ਇਹ ਇਸ ਲਈ ਹੈ ਕਿ ਅਧਿਆਤਮ ਇਨਸਾਨ ਦੀ ਰੋਜ਼ਾਨਾ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਤੋਂ ਵੱਖਰਾ ਨਹੀਂ ਬਲਕਿ ਅਧਿਆਤਮ ਨੇ ਤਾਂ ਘਰੇਲੂ ਜੀਵਨ ਵਿਚੋਂ ਹੀ ਉੱਠਣਾ ਹੈ। ਸਦਗੁਣਾਂ ਤੋਂ ਵੱਖਰੇ ਹੋ ਕੇ ਅਧਿਆਤਮਿਕ ਵਿਕਾਸ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ। ਇਸੇ ਕਰਕੇ ਹੀ ਜੇ ਅਸੀਂ ਉੱਪਰ ਉੱਠਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਾਂ ਤਾਂ ਸਾਨੂੰ ਸੱਚ, ਸੁੱਚ, ਸੰਜਮ, ਸਬਰ ਤੇ ਸੰਤੋਖ ਵਰਗੇ ਗੁਣਾਂ ਦੇ

ਧਾਰਨੀ ਹੋਣਾ ਪਵੇਗਾ। ਨਿਮਰਤਾ ਗ੍ਰਹਿਣ ਕਰਕੇ ਪਰਉਪਕਾਰ ਵੱਲ ਵਧਣਾ ਹੋਵੇਗਾ। ਗਿਆਨ, ਭਗਤੀ ਤੇ ਕਰਮ ਮਾਰਗ ਦੀ ਸਮਝ ਗ੍ਰਹਿਣ ਕਰਨੀ ਹੋਵੇਗੀ। **ਜਦੋਂ ਸਾਧਕ ਗਿਆਨੀ ਹੋ ਕੇ ਭਗਤੀ ਕਰਦਾ ਹੋਇਆ ਕਰਮ ਯੋਗੀ ਬਣੇਗਾ ਤਾਂ ਹੀ ਉਸ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਮੰਜ਼ਿਲ ਦੀ ਸਮਝ ਪਵੇਗੀ।** ਫਿਰ ਕਿਤੇ ਬਹੁਤ ਅਗਾਂਹ ਜਾ ਕੇ ਸਮਰਪਣ ਸ਼ਬਦ ਦੀ ਪਰਿਭਾਸ਼ਾ ਸਮਝ ਆਵੇਗੀ। ਸਮਰਪਣ ਵੀ ਤਾਂ ਹੀ ਹੋਵੇਗਾ ਜੇ ਪਤਾ ਹੋਵੇਗਾ ਕਿ ਕਿ ਗੁਰੂ ਕੀ ਹੈ? ਤੇ ਕੌਣ ਹੈ? ਜੇ ਕਿਧਰੇ ਕੋਈ ਸਾਧਕ ਇਸ ਸਾਰੀ ਗਿਆਨ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਅਨੁਸ਼ਾਸਿਤ ਕਰਕੇ ਸਮਰਪਣ ਦੀ ਸਮਝ ਲੈ ਲਵੇ ਤਾਂ ਮੈਂ ਦਾਅਵੇ ਨਾਲ ਕਹਿ ਸਕਦੀ ਹਾਂ ਕਿ ਉਹ ਅਧਿਆਤਮ ਦੀਆਂ ਲੰਬੀਆਂ ਪੁਲਾਖਾਂ ਪਾਰ ਕਰ ਜਾਵੇਗਾ ਤੇ ਫਿਰ ਤਾਂ ultimate Merger ਵੀ ਉਹਦੇ ਲਈ ਦੂਰ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗਾ। ਇਹ ਸਾਰੀ ਸੋਚ ਤੇ ਸਮਝ ਇਸੇ ਵਿਚਾਰਧਾਰਾ ਦੀ ਹੀ ਦੇਣ ਹੈ। ਜੇ ਕੋਈ ਪਿਆਸਾ ਇਹ ਸਮਝ ਲੈਣ ਲਈ ਤੇ ਆਪਣੇ ਆਤਮਿਕ ਵਿਕਾਸ ਲਈ ਅੱਗੇ ਆਵੇਗਾ ਤਾਂ ਇਹ ਵਿਚਾਰਧਾਰਾ ਉਸ ਦੀ ਝੋਲੀ ਖੁਸ਼ੀਆਂ ਤੇ ਖੇਡਾਂ ਨਾਲ ਭਰ ਦੇਵੇਗੀ। ਇਸ ਵਿਚਾਰਧਾਰਾ ਦੇ ਬਾਨੀ ਉਸ ਉੱਚੀ ਤੇ ਸੁੱਚੀ ਸਖਸ਼ੀਅਤ ਦੇ ਮਾਲਕ ਹਨ ਜੋ ਕਿ ਸਮੁੰਦਰ ਰੂਪ ਹਨ। ਸਾਡੇ ਕੁਟੀਆ ਵਾਲਿਆਂ ਲਈ ਉਹ ਅੱਜ ਦੇ ਯੁੱਗ ਦੇ ਪੈਗੰਬਰ ਹਨ ਜੋ ਕਿ ਅੱਜ ਦੇ ਸਮੇਂ ਲਈ ਮਿਸ਼ਨ ਲੈ ਕੇ ਆਏ ਹਨ। ਇਸ ਕੁਟੀਆ ਦੇ ਦਰ ਸਭ ਲਈ ਖੁੱਲ੍ਹੇ ਹਨ। ਜੇਕਰ ਕਿਰਪਾ ਦੇ ਪਾਤਰ ਬਣਨਾ ਆ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਕਿਰਪਾ ਸਿਰਫ ਹੁੰਦੀ ਹੀ ਨਹੀਂ, ਬਲਕਿ ਵਰ੍ਹਦੀ ਹੈ। ਮੇਰੀ ਨਿਗ੍ਰਾਹ ਵਿਚ ਅੱਜ ਤੱਕ ਕੋਈ ਵੀ ਹੱਕੀ ਰੂਹ (deserving soul) ਇਸ ਕੁਟੀਆ ਤੋਂ ਖਾਲੀ ਨਹੀਂ ਗਈ।

ਸੇਧਾਂ ਸਹਿਜ ਦੀਆਂ

ਸਹਿਜਧਾਰਾ ਸਤਿਸੰਗ ਇਕ ਸਹਿਜ ਦਾ ਮਾਰਗ ਹੈ। ਆਪਾਂ ਸਹਿਜ ਦੇ ਸੰਕਲਪ (Concept) ਨੂੰ ਬਿਲਕੁਲ ਨਵੇਂ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਲੈਣਾ ਹੈ। ਸਹਿਜਯੋਗ ਦਾ ਇਹ ਅਰਥ ਬਿਲਕੁਲ ਨਹੀਂ ਕਿ ਜੋ ਤੁਹਾਡੀ ਗਤੀ (speed) ਹੈ, ਤੁਸੀਂ ਉਸ ਤੋਂ ਹੌਲੀ ਹੋ ਜਾਉ। ਸਹਿਜ ਦੇ ਮਾਅਨੇ ਹੌਲੀ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਸਹਿਜ ਦਾ ਮਤਲਬ ਹੈ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਆਪਣੇ ਵਿੱਤ ਤੋਂ ਬਾਹਰੇ ਨਾ ਹੋਵੋ ਤੇ ਰੁਕਣ ਨੂੰ ਵੀ ਨਹੀਂ ਕਿਹਾ। ਇਹਦਾ ਮਤਲਬ ਹੈ ਕਿ ਜਿੰਨੀ ਸਾਡੀ ਤੌਰ ਹੈ, ਉਹ ਸਾਡੇ ਵਿਤ ਮੁਤਾਬਕ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਤੇ ਤੌਰ ਤੌਰ ਹੀ ਰਹਿਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਗੱਲ ਸਾਡੇ ਸੰਸਾਰ ਤੇ ਵੀ ਲਾਗੂ ਹੈ ਤੇ ਜੋ ਸੰਸਾਰ ਤੋਂ ਉਚੇਰੀ ਯਾਤਰਾ (higher journey) ਹੈ, ਉਸ ਤੇ ਵੀ ਲਾਗੂ ਹੈ। ਸੰਸਾਰਿਕ ਮਾਮਲਿਆਂ ਦੇ ਵਿਚੋਂ ਪ੍ਰਮਾਣ ਦੇ ਮਾਮਲਿਆਂ ਵਿਚ ਜਾਣ ਦੀ ਜਿਹੜੀ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ (Process) ਹੈ, ਉਹ ਵੀ ਸਹਿਜ ਦੇ ਵਿਚ ਹੈ। ਕੋਈ ਵਖਰੇਵਾਂ ਨਹੀਂ।

ਰੱਬਤਾ (Godly) ਤੇ ਸੰਸਾਰਿਕਤਾ (Earthly) ਵਿਚ ਕੋਈ ਫਰਕ ਨਹੀਂ ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ ਖਾਸ ਧਿਆਨ ਰੱਖਣਾ। ਦੂਸਰੀ ਗੱਲ ਹੈ ਕਿ ਜਿੱਥੇ ਹੱਠਯੋਗ ਦੀ ਗੱਲ ਹੈ ਉਹਦੇ ਬੁਨਿਆਦ ਵਿਚ ਸਰੀਰ ਹੈ। ਸਰੀਰ ਆਦਮੀ ਦੇ ਸਮੁੱਚੇ (whole) ਦਾ ਇਕ ਹਿੱਸਾ (part) ਹੈ। ਸਰੀਰ ਹੀ ਗਲਤੀਆਂ ਕਰਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਸਮਝਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਸਾਰੀਆਂ ਤਮੋਗੁਣੀ ਬਿਰਤੀਆਂ ਸਰੀਰ ਦੇ ਕਾਰਨ ਹਨ। ਇਸ ਲਈ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਰੋਕਣ ਦਾ ਤਰੀਕਾ ਹੈ ਕਿ ਪ੍ਰਾਇਮਰੀ ਸਕੂਲ ਦੇ ਮਾਸਟਰ ਜੀ ਵਾਂਗ ਕੁੱਟ-ਕੁੱਟ ਕੇ ਸਿੱਧਾ ਕਰੋ। ਕੁਝ ਲੋਕ ਸਰੀਰ ਨੂੰ ਤਸੀਹੇ ਦੇ ਕੇ ਸ਼ੁੱਧ (purify) ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਕਿ ਇਹ ਸੂਖਮ ਦਰ ਸੂਖਮ ਹੁੰਦਾ ਜਾਵੇ। ਇਹ ਸਰਵ ਪ੍ਰਮਾਣਿਤ (accepted) ਹੈ ਕਿ ਜਿਹੜੀਆਂ ਉੱਚੀਆਂ ਆਤਮਾਵਾਂ (higher beings) ਨੇ ਉਹ ਸੂਖਮ ਸਰੀਰੀ ਹਨ ਤੇ ਇਸ ਲਈ ਇਹ ਗੱਲ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਮਨ ਵਿਚ ਬੈਠ ਗਈ ਹੈ ਕਿ ਹੋਵੇ ਨਾ ਤਾਂ ਆਪਾਂ ਵੀ ਸੂਖਮ ਹੋ ਕੇ ਅਗਲੀ ਸਟੇਜ (next stage) ਵਿਚ ਪ੍ਰਵੇਸ਼ ਕਰ ਜਾਈਏ। ਜਿੰਨੇ ਵੀ ਭਗਤ ਪੈਗੰਬਰ ਹੋਏ ਹਨ, ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਵੀ ਖਾਸ ਤੌਰ ਤੇ ਸਹਿਜ ਦੀ ਗੱਲ ਕੀਤੀ। ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਇਹ ਮਹਿਸੂਸ ਕੀਤਾ ਕਿ ਸਾਰਾ ਧਰਮ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸੂਖਮ ਭਾਵਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਨਿਕਲ ਕੇ ਬਾਹਰੀ ਅਡੰਬਰਾਂ ਵਿਚ ਆ ਗਿਆ ਤੇ ਗੀਤੀ ਰਿਵਾਜਾਂ ਤੱਕ ਸੀਮਿਤ ਹੋ ਕੇ ਰਹਿ ਗਿਆ। ਇਸ ਲਈ ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਸਹਿਜ ਦਾ ਮਤਲਬ ਹੈ ਗਿਆਨ ਰੰਗੀ ਭਗਤੀ। ਉਹਨਾਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਸਾਧਕ ਨੂੰ ਇਹ ਜਾਣਕਾਰੀ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਕੌਣ ਹੈ? ਕਿੱਥੇ ਹੈ? ਕਿਉਂ ਹੈ? ਤੇ ਉਹਨਾਂ ਕਿੱਥੇ ਜਾਣਾ ਹੈ? ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਜਿਸ ਨੂੰ ਗਿਆਨ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਜਦੋਂ ਇਹ ਹੋ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਉਹ ਉਚੇਰੇ ਆਦਰਸ਼ (higher Ideal) ਜਿਸ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਨੂੰ ਸਮਰਪਿਤ ਹੋ ਜਾਵੇ ਤੇ ਉਸ ਅਨੁਸਾਰ ਕਰਮ ਕਰੇ। ਇਸ ਲਈ ਗੁਰੂ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਗੁਰ ਸ਼ਬਦ ਦੇਵੇ ਤੇ ਤੁਸੀਂ ਉਸੇ ਸ਼ਬਦ ਦੀ ਸਾਧਨਾ ਕਰੋ ਜਿਸ ਨੂੰ ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਸ਼ਬਦ ਸੁਰਤ ਦਾ ਨਾਮ ਦਿੱਤਾ ਤੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਇਸ ਸਾਰੀ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ (process) ਨੂੰ ਸਹਿਜ ਨਾਲ ਕਰੋ। ਇਸ ਲਈ ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਸਹਿਜ ਤੋਂ ਮਤਲਬ ਕਿ ਹਰ ਚੀਜ਼ ਨੂੰ ਬਾਹਰੀ ਅਡੰਬਰਾਂ ਤੋਂ ਤੋੜ ਕੇ ਅੰਤਰਕਰਣ ਵਿਚ ਲੈ ਜਾਉ। ਇਸ ਤੋਂ ਸਪਸ਼ਟ ਹੈ ਕਿ ਬਾਹਰੀ ਤੌਰ ਤਰੀਕਿਆਂ ਨਾਲ ਅੰਤਰਕਰਣ (inner) ਨੂੰ ਸਾਫ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ। ਇਸ ਲਈ ਤੁਹਾਡੇ ਆਪੇ (self) ਦਾ ਉਹਦੇ ਨਾਲ ਇਕਮਿਕ ਹੋ ਜਾਣਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ। ਸਹਿਜ ਯੋਗ, ਗਿਆਨਯੋਗ, ਭਗਤੀ ਯੋਗ, ਕਰਮ ਯੋਗ, ਇਹਨਾਂ ਦੇ ਬਾਰੇ ਗੀਤਾ ਤੋਂ ਵੱਡੀ ਗੱਲ ਕਿਤੇ ਵੀ ਨਹੀਂ ਕਹੀ ਗਈ। ਇੱਥੇ ਸਾਡੇ ਸਹਿਜ ਯੋਗ ਵਿਚ ਹੈ ਕਿ ਸ਼ਬਦ ਸਾਧਨਾ ਦਾ ਮਤਲਬ ਸ਼ਬਦ ਦਾ ਵਾਰ-ਵਾਰ ਰਟਨ ਨਹੀਂ, ਸ਼ਬਦ ਨੂੰ ਕਮਾਉਣਾ ਹੈ। ਕਮਾਈ ਕੀ ਹੈ? ਸਹਿਜ ਯੋਗ ਵਿਚ ਇਹ ਨਹੀਂ ਕਿ ਮੈਂ ਪਾਠ ਕਰੀ ਜਾਨਾ ਹਾਂ, ਪਾਠ ਤਾਂ ਹਰ ਕੋਈ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਗੱਲ ਖਾਸ ਤੌਰ ਤੇ ਸਮਝ ਲੈਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਕਿ ਜੇ ਸ਼ਬਦ (ਭਾਵੇਂ ਕੋਈ ਵੀ ਹੋਵੇ) ਦਾ ਪਾਠ ਕੀਤਾ ਤੇ ਉਹਦੀ ਕਮਾਈ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਮਤਲਬ ਉਹ ਸ਼ਬਦ ਦੇ ਅਰਥ ਸਾਡੀ ਕਰਨੀ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦੇ ਤਾਂ ਤੁਸੀਂ ਉਸ ਸ਼ਬਦ ਨਾਲ ਜੁੜ ਨਹੀਂ ਸਕਦੇ। ਜੇ ਅਸੀਂ ਜੁੜੇ ਹੀ ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਤੁਰੇ ਵੀ ਨਹੀਂ ਤੇ ਜੇ ਤੁਰੇ ਨਹੀਂ ਤਾਂ Transcend ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੇ। ਇਸ ਲਈ ਸ਼ਬਦ ਦੇ ਰਟਨ ਨਾਲ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਬਣਨਾ ਜੇ ਉਸ ਦੇ ਅਰਥਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਕੰਮਾਂ ਵਿਚ ਨਾ ਢਾਲਿਆ। ਅੱਜ ਦੇ ਯੁੱਗ ਦੀ ਇਹੀ ਸ਼ਬਦ ਦੀ ਕਮਾਈ ਹੈ।

ਸਹਿਜ ਦਾ ਗਿਆਨ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਅਸੀਂ ਪਿਛਲੇ ਜਨਮ ਦੇ ਕਰਮਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਇਕ ਖਾਸ ਘਰ ਵਿਚ ਪੈਦਾ ਹੋ ਗਏ ਤੇ ਜਿਹੜਾ ਸਾਡਾ ਜਨਮ ਹੋ ਗਿਆ, ਅਸੀਂ ਮੰਨ ਲਿਆ ਕਿ ਠੀਕ ਹੋ ਗਿਆ। ਜਿਸ ਦੇ ਅਸੀਂ ਹੱਕੀ ਸੀ, deserve ਕਰਦੇ ਸੀ, ਉਹ ਸਾਨੂੰ ਮਿਲ ਗਿਆ, ਇਸ ਲਈ ਸੰਤੁਸ਼ਟ ਹੋ ਜਾਓ। ਦੂਸਰਾ ਜਦੋਂ ਅਸੀਂ ਜਨਮ ਲਿਆ ਤਾਂ ਉਸ ਪਰਮਾਤਮਾ ਨੇ ਸਾਨੂੰ ਕਿਹਾ ਕਿ ਜਾਹ ਬੱਚਾ ਖੇਡ। ਜੋ ਮਰਜ਼ੀ ਕਰ। ਉਸ ਨੇ ਸਾਨੂੰ ਅਜ਼ਾਦੀ ਵੀ ਦਿੱਤੀ। ਜੇ ਉਸ ਨੇ ਸਾਨੂੰ ਆਪਣੇ ਕੰਟਰੋਲ (control) ਵਿਚ ਹੀ ਰੱਖਣਾ ਹੁੰਦਾ ਤਾਂ ਸਾਨੂੰ ਆਪਣੇ ਅੰਗਾਂ ਨੂੰ ਵਰਤਣ ਵਿਚ ਸਾਡੀ ਕੋਈ ਮਰਜ਼ੀ ਨਹੀਂ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਸੀ।

ਸਾਨੂੰ ਸਾਡੀ ਰੋਜ਼ਾਨਾ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਵਿਚ ਸੋਚਣ, ਸਮਝਣ ਤੇ ਕਾਰਜ (action) ਕਰਨ ਦੀ ਪੂਰੀ ਖੁੱਲ੍ਹ ਹੈ। ਇਹਦੇ ਵਿਚ ਪੈਦਾ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਨੇ ਕਿਤੇ ਵੀ ਰੋਕ ਨਹੀਂ ਲਾਈ। ਇਹ ਅਜ਼ਾਦੀ (freedom) ਵਾਲੀ ਗੱਲ ਸਥਾਪਿਤ ਧਰਮ ਨਹੀਂ ਕਹਿੰਦਾ। ਜੇ ਕਰੋ ਤਾਂ ਤੁਸੀਂ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਕਰਮ ਕਾਡਾਂ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਫਸਦੇ। ਸਾਰੇ ਸਥਾਪਿਤ ਧਰਮਾਂ ਨੇ ਆਪਣੇ-ਆਪਣੇ ਨਿੱਤਨੇਮੇ (daily routine) ਜਾਰੀ ਕੀਤੇ ਹੋਏ ਹਨ ਕਿ ਕਿੰਨੇ ਵਜੇ ਕੀ ਕਰਨਾ ਹੈ ਤੇ ਕੀ ਨਹੀਂ। ਪਰ ਇਹਦੇ ਬਾਰੇ ਆਪਣਾ ਸਹਿਜ ਕੀ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ? ਆਪਾਂ ਕਹਿੰਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਭਾਈ ਨਾ ਤਾਂ ਆਪ ਔਖੇ ਹੋਏ ਤੇ ਨਾ ਹੀ ਘਰ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਕਰਿਓ। ਜਿਹੋ ਜਿਹਾ ਮਕਾਨ ਉਸ ਨੇ ਤੁਹਾਨੂੰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ, ਸ਼ੁਕਰ ਕਰਕੇ ਇੱਕ ਖੁੰਝੇ ਜਿਹੇ ਵਿਚ ਬੈਠ ਕੇ ਆਪਣਾ ਕਰ ਲੈਣਾ। ਜੇ ਨਿਆਣੇ ਰੋਲਾ ਪਾਉਂਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਉਹਦੇ ਰੰਗ ਵਿਚ ਹੀ ਪਾਉਂਦੇ ਹਨ। ਤੁਸੀਂ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦਾ ਹੁਕਮ ਆਪਣੇ ਮੁਤਾਬਕ ਕਿਉਂ ਲਾਗੂ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹੋ? ਉਸ ਦੇ ਮੁਤਾਬਕ ਹੀ ਰਹਿਣ ਦਿਓ। ਸਹਿਜ ਇਹ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਇਹ ਮੰਨਣਾ ਹੈ ਕਿ ਨਿਆਣੇ ਉਹਦੀ ਰਜ਼ਾ ਵਿਚ ਹਨ ਜਾਂ ਤੁਸੀਂ ਨਿਆਣਿਆਂ ਦੇ ਚਪੇੜਾਂ ਮਾਰਨੀਆਂ ਹਨ। ਤੁਹਾਨੂੰ ਖੁੱਲ੍ਹੀ ਛੁੱਟੀ ਹੈ। ਸਾਰੇ ਟੱਬਰ ਨੂੰ ਸੂਲੀ ਟੰਗ ਕੇ ਪਾਠ ਕਰਨ ਨਾਲ ਪਹੁੰਚ ਨਹੀਂ ਹੈ ਬਲਕਿ ਪਹੁੰਚ ਤਾਂ ਸ਼ੁੱਧ ਹਿਰਦੇ ਨਾਲ ਹੈ। ਜੇ ਕਿਤੇ ਸਵੇਰੇ ਉੱਠ ਕੇ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਇਕ ਲਫਜ਼ ਵੀ ਬੋਲ ਲਿਆ ਤਾਂ ਸਮਝੋ ਪਾਰ ਹੋ ਗਏ। ਸਹਿਜਧਾਰੀ ਗਿਆਨੀ ਹੈ। ਉਸ ਨੂੰ ਸਹਿਜਯੋਗ ਦਾ ਗਿਆਨ ਹੈ ਸਹਿਜਯੋਗ ਕਿਸੇ ਸਮੁੱਚ (whole) ਦੇ ਅਭੰਬਰ ਤੋਂ ਬਚ ਕੇ ਘੱਟੋ-ਘੱਟ (minimum) ਤੇ ਟਿਕਣਾ ਹੈ ਜੋ ਕਿ ਤੁਹਾਡੇ ਅਨੁਸਾਰ ਹੈ। ਸਹਿਜਧਾਰੀ ਸਮਝਦਾ ਹੈ ਕਿ ਜਿੱਥੇ ਉਸ ਨੇ ਟਿਕਣਾ ਹੈ, ਉੱਥੇ ਪੱਕ ਜਾਣਾ ਹੈ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਉਹ ਆਪਣੇ ਵਿਤ ਅਨੁਸਾਰ ਅਧਿਆਤਮਿਕ ਤੌਰ ਤੇ ਅੱਗੇ ਵਧਦਾ ਹੈ (transcend ਕਰਦਾ ਹੈ) ਤੇ ਸੰਤੁਸ਼ਟ ਰਹਿ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਸਹਿਜ ਦੀ ਅਗਲੀ ਗੱਲ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਭਾਣੇ ਨੂੰ ਮੰਨਦੇ ਹੋਵੋ। ਸਾਡੇ ਅਤੀਤ (past) ਦੇ ਕਰਮਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਵਿਕਾਸ (development) ਦੀਆਂ ਸੰਭਾਵਨਾਵਾਂ (possibilities) ਸਾਡੇ ਕੋਲ ਹਨ ਜੇ ਇਹ ਨਾ ਹੋਣ ਤਾਂ ਆਵਾਗਵਣ ਦਾ ਚੱਕਰ ਅਗਾਂਹ ਨਹੀਂ ਚੱਲ ਸਕਦਾ। ਕੋਈ ਵੀ ਬੰਦਾ ਜੇ ਅਗਾਂਹ ਵਧਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਨਾ ਕਰੇ ਤਾਂ ਵਿਕਾਸ ਦੀ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਤਾਂ ਰਹੇ ਹੀ ਨਾ। ਹਰ ਕੋਈ ਸੰਭਾਵਨਾਵਾਂ ਰੱਖਦਾ ਹੈ ਚੰਗੇ ਜਾਂ ਮਾੜੇ ਹੋਣ ਦੀਆਂ। ਸਾਡੀ ਮਰਜ਼ੀ ਹੈ ਕਿ ਦੂਰ ਤੱਕ ਕਿੱਕ ਮਾਰ ਲਈਏ ਜਾਂ ਨੇੜੇ ਮਾਰ ਲਈਏ ਜਾਂ ਰੋਲਾ ਹੀ ਪਾ ਲਈਏ ਕਿ ਮੈਂ ਤਾਂ ਇਹ ਬਾਲ ਹੀ ਨਹੀਂ ਲੈਣੀ। ਇੱਥੇ ਆ ਕਿ ਜੋ ਸਹਿਜ ਹੈ ਉਹ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਜੋ ਹੈ, ਉਹ ਠੀਕ ਹੈ। ਇਹ ਉਸ ਦਾ ਭਾਣਾ ਹੀ ਹੈ। ਇਹਦੇ ਵਿਚ ਜੋ ਵਾਧਾ (improvement) ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਉਹ ਵੀ ਉਹਦੇ ਭਾਣੇ ਵਿੱਚ ਹੀ ਹੈ। ਅਸੀਂ ਜੋ ਇੱਥੇ ਜੰਮੇ ਹਾਂ, ਕਿਸੇ ਦਾ ਵੀ ਜਨਮ ਬੇਮਾਅਨੇ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਇਸ ਦਾ ਮਤਲਬ ਹੈ ਕਿ ਹਰੇਕ ਕੋਈ ਨਾ ਕੋਈ ਮਿਸ਼ਨ ਲੈ ਕੇ ਜੰਮਿਆ ਹੈ। ਉਸ ਨੇ ਕੁਝ ਕਰਨਾ ਹੀ ਹੈ। ਜਿਸ ਕਰਨ ਦੇ ਬਾਰੇ ਵਿਚ ਉਸ ਨੂੰ ਕੁਝ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਆਦਮੀ ਐਵੇਂ ਹੀ ਆਪਣੀ ਅਕਲ ਦੇ ਸਿਰ ਤੇ ਕੂੜ ਨੂੰ ਹੀ ਸੱਚ ਬਣਾਈ ਫਿਰਦਾ ਹੈ। ਐਵੇਂ ਹੀ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਹਊਮੈ ਵਿਚ ਕਰਤਾ ਸਮਝੀ ਬੈਠਾ ਹੈ। ਸਾਡੀਆਂ ਸੰਭਾਵਨਾਵਾਂ ਹਨ ਤੇ ਸਾਨੂੰ ਏਨਾ ਜ਼ਰੂਰ ਪਤਾ ਹੈ ਕਿ ਪੈਰਾਂ ਕੋਲ ਇਕ ਬਾਲ ਪਈ ਹੈ ਤੇ ਉਹਦੇ ਵਿਚ ਕਿੱਕ ਮਾਰਨੀ ਹੈ ਤੇ ਫਿਰ ਕਿੱਕ ਪੂਰੇ ਜ਼ੋਰ ਨਾਲ ਮਾਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਮਤਲਬ ਇਸ ਦਾ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਵਿਚ ਜਿਸ ਜਗ੍ਹਾ ਅਸੀਂ ਟਿਕੇ ਤਾਂ ਸ਼ੁਕਰ ਕਰੋ ਖੁਦਾ ਦਾ ਕਿ ਉਸ ਨੇ ਤੁਹਾਨੂੰ ਪੈਦਾ ਕੀਤਾ ਤੇ ਉਸ ਘਰ ਵਿਚ ਪੈਦਾ ਕੀਤਾ ਜਿੱਥੇ ਤੁਹਾਨੂੰ ਰੋਟੀ ਮਿਲਦੀ ਹੈ। ਉੱਥੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹੋਏ ਰਊਂ-ਰਊਂ ਕਰਕੇ ਨਾ ਰਹੋ ਸਗੋਂ ਇਸ ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਕੰਮਕਾਜਾਂ ਵਿਚ ਉਸ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੇ ਇਕ ਏਜੰਟ ਦੇ ਤੌਰ ਤੇ ਕੰਮ ਕਰੋ। ਇਹ ਸਮਝੋ ਕਿ ਜੇ ਉਹਨੇ ਸਾਨੂੰ ਭੇਜਿਆ ਹੈ ਤਾਂ ਉਹਦਾ ਜ਼ਰੂਰ ਕੋਈ ਮਿਸ਼ਨ ਹੋਵੇਗਾ। ਜੋ ਕਿ ਇੱਕ ਦਿਨ ਸਾਹਮਣੇ ਆਵੇਗਾ ਤੇ ਜੋ ਸਾਡੇ ਸਾਹਮਣੇ ਹੈ ਉਹ ਸੱਚਮੁੱਚ ਹੀ ਉਹਦਾ ਮਿਸ਼ਨ ਹੈ ਤੇ ਉਹਦੇ ਵਿਚ ਅਸੀਂ ਆਪਣੀਆਂ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਧ ਤਾਕਤਾਂ ਲਾ ਦੇਣੀਆਂ ਹਨ। ਇਹ ਤਾਕਤਾਂ ਕੀ ਹਨ? ਕਿਵੇਂ ਲਾਗੂ ਕਰਨੀਆਂ ਹਨ? ਕਿਉਂ ਲਾਗੂ ਕਰਨੀਆਂ ਹਨ? ਇਹ ਸਮਝਣ ਲਈ ਹਰ ਜਗ੍ਹਾ ਉੱਤੇ ਪੂਰੇ ਗੁਰੂ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਕੋਈ ਬੰਦਾ ਨਹੀਂ, ਇਕ ਸਪੀਕਰ (Mouth Piece) ਹੈ। ਸਹਿਜ ਦੇ ਮਾਰਗ ਵਿੱਚ ਗੁਰੂ ਇੱਕ ਸਿੱਖਿਅਕ (Instructor) ਹੈ ਜਿਹੜਾ ਤੁਹਾਥੋਂ ਜ਼ਿਆਦਾ ਜਾਣਦਾ ਹੈ। ਉਹ ਤੁਹਾਨੂੰ ਕਿੱਕ ਮਾਰਨ ਦੇ ਤਰੀਕੇ

ਦੱਸਦਾ ਹੈ। ਪਰ ਗੁਰੂ ਤੱਕ ਪਹੁੰਚ ਨਹੀਂ ਸਕਦੇ। ਸਿੱਖਿਅਕ ਤਾਂ ਆਪ ਵੀ ਬਣਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਪਰ ਗੁਰੂ ਨਹੀਂ ਬਣਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ। ਇਸ ਲਈ ਹਉਮੈ ਤੋਂ ਬਚ ਕੇ ਰਹਿਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਉਸ ਨੇ ਸਾਨੂੰ ਪੈਦਾ ਕੀਤਾ ਹੈ ਆਪਣੇ ਬੱਚੇ ਬਣਾ ਕੇ, ਮਿੱਟੀ ਬਣਾ ਕੇ ਨਹੀਂ। ਇਸ ਲਈ ਜੇ ਉਹ ਪੂਰੇ ਦਾ ਪੂਰਾ ਬ੍ਰਹਿਮੰਡ ਬਣਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਤੁਸੀਂ ਵੀ ਕੁਝ ਤਾਂ ਰਚਨਾ (Create) ਕਰ ਹੀ ਸਕਦੇ ਹੋ। ਜੇ ਤੁਸੀਂ ਉਸ ਸਿਰਜਣਹਾਰ (Creator) ਦੇ ਅੰਸ਼ ਹੋ ਤਾਂ ਉਸ ਦੇ ਪੁੱਤ ਹੋਣ ਦਾ ਸਬੂਤ ਜ਼ਰੂਰ ਦਿਓ। ਇਸ ਲਈ ਸਹਿਜਧਾਰੀ ਉਸ ਦੇ ਪੁੱਤ ਹੋਣ ਦਾ ਸਬੂਤ ਆਪਣੀ ਹੋਂਦ ਤੋਂ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਆਦਮੀ ਦਾ ਫਰਜ਼ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਦਿਖਾਵੇ ਕਿ ਉਹ ਜਾਨਵਰਾਂ ਤੋਂ ਵੱਖਰਾ ਤੇ ਵਧੀਆ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਯਤਨ ਕਰਕੇ ਨਾਮ ਕਮਾਉਣਾ ਹੈ, ਜਪਣਾ ਨਹੀਂ। ਸਹਿਜਧਾਰੀ ਇਹ ਜਾਣਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਦੀਵਾਨਾ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਸਿਆਣਾ ਹੈ। ਪਰ ਕਿਉਂਕਿ ਅਧਿਆਤਮ ਦਾ ਰਸਤਾ ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਉਲਟ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਸਹਿਜ ਤੇ ਚੱਲਣ ਵਾਲੇ ਨੂੰ ਲੋਕ ਤਾਂ ਪਾਗਲ ਹੀ ਕਹਿਣਗੇ। ਇਸ ਲਈ ਛਿੱਤਰ ਖਾਣ ਲਈ ਤਿਆਰ ਰਹਿਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਸੰਸਾਰ ਵਿੱਚ ਜੋ ਮਰਜ਼ੀ ਕਰੋ ਜੇ ਵਧੀਆ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਪੇਸ਼ ਹੋਵੋ ਤਾਂ ਇਨਾਮ ਦਿੰਦੇ ਹਨ ਪਰ ਜੇ ਸੰਸਾਰਿਕਤਾ ਨੂੰ ਛਿੱਕੇ ਟੰਗ ਕੇ ਸੱਚਾ ਸੌਦਾ ਕਰ ਆਵੋ, ਬਾਬੇ ਵਾਂਗ, ਤਾਂ ਬਜ਼ੁਰਗ ਘਰ ਨਹੀਂ ਵੜਨ ਦਿੰਦੇ। ਇਸ ਲਈ ਗਿਆਨ ਦੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਹੈ। ਸਹਿਜਧਾਰੀ ਆਪਣੇ ਸੰਜਮ ਤੇ ਸੰਕੋਚ ਵਿਚ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਸਹਿਜ ਕਮਾਉਣ ਲਈ ਇਹ ਅਜ਼ਹਦ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ। ਸੰਜਮ ਦਾ ਮਤਲਬ ਹੈ ਆਪਣੀ ਲੋੜ ਪੂਰਤੀ ਤੋਂ ਬੋਝਾ ਜਿਹਾ ਘੱਟ। ਸੰਜਮੀ ਹੋਣਾ ਹੈ, ਕੰਜੂਸ ਨਹੀਂ। ਕੰਜੂਸ ਜੋੜ ਕੇ ਰੱਖਦਾ ਹੈ ਪਰ ਸੰਜਮੀ ਅਨੁਸ਼ਾਸਨ (discipline) ਵਿਚ ਵਰਤਦਾ ਹੈ। ਗਿਆਨ ਦੇ ਸਤਰ (level) ਤੇ ਇਹ ਗੁਣ ਆਪਣੇ ਵਿਚ ਪੈਦਾ ਕਰਨਾ ਹੈ। ਇਸ ਤੋਂ ਅੱਗੇ ਵਿਕਾਸ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਦੋ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ। ਇਕ ਕ੍ਰਮ ਤੇ ਇਕ ਸਹਿਜ ਵਿਕਾਸ। ਸਹਿਜਧਾਰੀ ਛਾਲ (jump) ਵਾਲੇ ਸਫਰ ਤੇ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਨਹੀਂ ਰੱਖਦਾ। ਉਹ ਕਦਮ-ਦਰ-ਕਦਮ (step by step) ਚੱਲਦਾ ਹੈ। ਜੇ ਛਾਲ ਮਾਰੀਏ ਵੱਡੀ ਸਾਰੀ ਤਾਂ ਰਸਤੇ ਵਿਚ ਪੌੜੀ ਦੇ ਡੰਡਿਆਂ ਦਾ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਲੱਗਣਾ ਕਿ ਕੱਚੇ ਹਨ ਜਾਂ ਪੱਕੇ। ਜੇ ਜਰਾ ਕੁ ਪੈਰ ਖਿਸਕਿਆ ਤਾਂ ਧਰਤੀ ਤੇ ਡਿੱਗਣਗੇ। ਜਦੋਂ ਅਧਿਆਤਮ ਦੇ ਰਾਹ ਤੇ ਅਗਾਂਹ ਵਧਣਾ (transcend ਕਰਨਾ) ਹੈ ਤਾਂ ਇਕ-ਇਕ ਕਦਮ ਦੇਖ ਕੇ ਚੜ੍ਹਨਾ ਹੈ ਕਿ ਕਿੱਧਰੇ ਕੱਚਾ ਨਾ ਰਹਿ ਗਿਆ ਹੋਵੇ। ਜੇ ਕੱਚੇ ਰਹਿ ਗਏ ਤਾਂ ਡਿਗਣਾ ਲਾਜ਼ਮੀ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਸਹਿਜਧਾਰੀ ਇਹ ਬਿਲਕੁਲ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ। ਸਹਿਜ ਨਾਲ ਕਰਦਾ ਹੈ।

ਇਸ ਸਾਰੇ ਗਿਆਨ ਵਿਚ ਮਰਜ਼ੀ ਵਾਲੀ ਗੱਲ ਅਤਿਅੰਤ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਹੈ। ਪਰਮਾਤਮਾ ਨੇ ਮਨੁੱਖਤਾ ਨੂੰ ਮਰਜ਼ੀ ਦੇ ਤੌਹਫ਼ੇ ਨਾਲ ਵਰਦਾਨਿਆ ਹੈ। ਇਹ ਮਰਜ਼ੀ ਹੀ ਸਾਡੇ ਵਿਕਾਸ ਜਾਂ ਵਿਨਾਸ਼ ਦਾ ਅਧਾਰ ਬਣਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਮਰਜ਼ੀ ਨੂੰ ਕਿਵੇਂ ਵਰਤਣਾ ਹੈ? -ਇਸ ਲਈ ਗਿਆਨ ਅਜ਼ਹਦ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ। ਅਗਿਆਨੀ ਬੰਦਾ ਸੰਸਾਰਿਕਤਾ ਦੇ ਵਹਾਅ ਵਿਚ ਵਹਿੰਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਉਹ ਆਪਣੇ ਵਿਕਾਸ ਲਈ ਕੋਈ ਵੀ ਅਧਾਰ (platform) ਨਿਸ਼ਚਿਤ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ ਕਿਉਂਕਿ ਉਹ ਇਸ ਬਾਰੇ ਚੇਤਨ ਹੀ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਪਰ ਜੇ ਚੰਗੇ ਭਾਗਾਂ ਨਾਲ ਉਸ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਫਕੀਰ ਦੇ ਦਰ ਤੇ ਢੋਈ ਮਿਲ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਉਹਦੇ ਲਈ ਗਿਆਨ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਦੇ ਦਰਵਾਜ਼ੇ ਖੁੱਲ੍ਹਦੇ ਹਨ। ਉਥੋਂ ਉਸ ਨੂੰ ਉਸਦਾ ਰਾਹ ਤੇ ਉਸ ਰਾਹ ਤੇ ਜਾਣ ਲਈ ਰਸਦ ਮਿਲਦੀ ਹੈ। ਗਿਆਨ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਵੀ ਵੈਸੇ ਬਹੁਤ ਹੈ ਪਰ ਉਹਦੇ ਵਿਚ ਜ਼ਿਆਦਾ ਸਰਵ ਵਿਆਪੀ ਸੱਚ (Universal Truth) ਹੈ। ਵਧ ਰਹੇ ਸਮੇਂ ਵਿਚ ਜੋ ਵਾਧਾ ਗਿਆਨ ਵਿਚ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਉਹ ਸਿਰਫ਼ ਤੇ ਸਿਰਫ਼ ਉਸ ਸਮੇਂ ਦੇ ਮੁਰਸ਼ਦ ਤੋਂ ਹੀ ਸੰਭਵ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਇਹਦੇ ਵਿਚ ਸ਼ਰਤ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਗੁਰੂ ਅਸਲੀ ਹੋਵੇ। ਉਂਜ ਅਖੌਤੀ ਗੁਰੂਆਂ ਨਾਲ ਤਾਂ ਦੁਨੀਆਂ ਭਰੀ ਪਈ ਹੈ। ਇਸ ਮਰਜ਼ੀ ਨੂੰ ਕਿਵੇਂ ਸਕਾਰਾਤਮਕ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ (positively) ਵਰਤ ਕੇ ਆਪਣਾ ਆਤਮਿਕ ਵਿਕਾਸ ਕਰਨਾ ਹੈ, ਇਹ ਗੱਲ ਤੁਹਾਨੂੰ ਮੁਰਸ਼ਦ ਹੀ ਸਮਝਾ ਸਕਦਾ ਹੈ।

ਸਹਿਜਧਾਰਾ ਮੱਤ

ਸਹਿਜ ਦੀ ਗੱਲ ਵੇਖਣ ਨੂੰ ਸਾਦਾ ਜਿਹੀ ਲੱਗਦੀ ਹੈ ਪਰ ਇਹ ਸਾਦਾ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਸਾਡਾ ਮਾਰਗ ਗਿਆਨ ਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਇਸ ਨੂੰ ਸਹਿਜੇ-ਸਹਿਜੇ ਸਮਝਣਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ। ਜੇ ਤੁਸੀਂ ਗਿਆਨੀ ਹੋਵੋਗੇ ਤਾਂ ਜਾਉਗੇ ਜ਼ਰੂਰ। ਇਹ ਗੱਲ ਪੱਕੀ ਹੈ। ਇਹਦੇ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਸ਼ੰਕਾ ਨਹੀਂ। ਇਹ ਗੱਲ ਵੀ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ ਕਿ ਤੁਹਾਨੂੰ ਸਦਾ ਚੇਤਨ ਰਹਿਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਹੁਣ ਗੱਲ ਹੈ ਆਪਣੇ ਸਹਿਜਧਾਰਾ ਮੱਤ ਦੀ...

ਸਹਿਜਧਾਰਾ ਦਾ ਮਤਲਬ ਜੇ ਆਪਾਂ ਸਿੱਧੇ ਲਫਜ਼ਾਂ ਵਿਚ ਲਈਏ ਤਾਂ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਹਰ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਤੌਰ, ਹਰ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਪਕੜ, ਸਮਝ ਅਸੀਂ ਬਿਲਕੁਲ ਅਹਿਸਤਾ-ਅਹਿਸਤਾ ਆਰਾਮ ਨਾਲ, ਸਹਿਜ ਨਾਲ ਕਰਨੀ ਹੈ। ਆਪਣੀ ਸਥਿਤੀ ਨੂੰ ਗੁਰ ਗਿਆਨ ਮੁਤਾਬਿਕ ਸਮਝ ਲੈਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਕਿੱਥੇ ਖੜੇ ਹੋ। ਸਹਿਜੇ-ਸਹਿਜੇ ਆਪਣੀ ਬੁਰਾਈ ਨੂੰ ਛੱਡਦੇ ਜਾਉ ਤੇ ਚੰਗੇ ਗੁਣ ਗ੍ਰਹਿਣ ਕਰਦੇ ਜਾਉ। ਜਦੋਂ ਚੰਗਿਆਈ ਤੇ ਪਹੁੰਚ ਗਏ ਤਾਂ ਚੰਗਿਆਈ ਨੂੰ ਵੀ ਛੱਡ ਦੇਵੋ। ਕਿਉਂਕਿ ਇਕ ਸਟੇਜ (stage) ਤੇ ਆ ਕੇ ਚੰਗਿਆਈ ਨੇ ਵੀ ਰੁਕਾਵਟ ਬਣ ਜਾਣਾ ਹੈ। ਇਥੇ ਆ ਕੇ ਤੁਹਾਨੂੰ ਆਪਣੇ ਸੱਚ ਦਾ ਵੀ ਅਹਿਸਾਸ ਨਾ ਰਹੇ। ਪਰ ਇਹਦਾ ਮਤਲਬ ਇਹ ਨਹੀਂ ਕਿ ਜੇ ਅਸੀਂ ਚੰਗੇ ਹੋ ਗਏ ਤਾਂ ਬਾਕੀਆਂ ਨੂੰ ਖੁੱਜੇ ਲਾ ਦੇਣਾ ਹੈ। ਜੇ ਸਾਡਾ ਜਿਊਣ ਦਾ ਹੱਕ ਹੈ ਤਾਂ ਹਰ ਚੰਗੇ ਮਾੜੇ ਬੰਦੇ ਦਾ ਤੇ ਚੰਗੇ ਮਾੜੇ ਅਸੂਲ ਦਾ ਜਿਊਣ ਦਾ ਹੱਕ ਬਰਾਬਰ ਹੈ। ਅਸੀਂ ਭਾਣੇ ਵਿਚ ਰਹਿੰਦੇ ਹਾਂ। ਸਤਿਗੁਰ ਦੇ ਭਾਣੇ ਵਿਚ ਜੋ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਉਸ ਨੂੰ ਸਵੀਕਾਰ ਕਰਦੇ ਹਾਂ। ਜਿਸ ਸਥਿਤੀ ਵਿੱਚ ਹਾਂ, ਉੱਥੇ ਜੋ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਉਹ ਠੀਕ ਹੈ। ਠੀਕ ਦਾ ਮਤਲਬ ਸਹੀ (correct) ਤੋਂ ਨਹੀਂ। ਇਸ ਦਾ ਮਤਲਬ ਹੈ ਕਿ ਜੇ ਇਹ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੈ ਤਾਂ ਮੇਰੇ ਲਈ ਠੀਕ ਹੈ। ਇਹੀ ਸਥਿਤੀ (situation) ਸਮਝਣੀ ਹੈ। ਹਰ ਇਕ ਦੀਆਂ ਵਿਕਾਸ ਦੀਆਂ ਸੰਭਾਵਨਾਵਾਂ ਹਨ। ਜੇ ਅਸੀਂ ਆਪਣੀ ਗਿਆਨ ਦੀ ਅੱਖ ਖੋਲ੍ਹ ਰੱਖੀ ਤਾਂ ਸਾਨੂੰ ਆਪਣੀਆਂ ਸੰਭਾਵਨਾਵਾਂ ਬਾਰੇ ਜ਼ਰੂਰ ਪਤਾ ਲੱਗ ਜਾਵੇਗਾ। ਜਾਨਵਰ ਜਦੋਂ ਉੱਡਣ ਲਈ ਆਪਣੇ ਪਰ ਤੋਲਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਉਹਦੇ ਲਈ ਆਲੇ-ਦੁਆਲੇ ਦਾ ਕੁਝ ਵੀ ਹੋਂਦ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ। ਜਿਵੇਂ ਮੋਰ ਬਗੈਰਾ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਜ਼ਿਆਦਾ ਭਾਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਜਦੋਂ ਉੱਡਣ ਦੀ ਤਿਆਰੀ ਕਰਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਪਹਿਲਾਂ ਆਲੇ-ਦੁਆਲੇ ਦੀ ਆਪਣੀ ਸਥਿਤੀ ਦੇਖਦਾ ਹੈ ਤੇ ਜਦੋਂ ਉਹ ਆਪਣੀ ਮੰਜ਼ਿਲ (destination) ਲਈ ਧਿਆਨ ਕੇਂਦ੍ਰਿਤ (concentrate) ਕਰਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਦੇਖਦਾ ਹੈ ਕਿ ਮੈਂ ਕਿੱਥੇ ਕੁ ਤੱਕ ਪਹੁੰਚ ਸਕਦਾ ਹਾਂ। ਪਰ ਜਦੋਂ ਉਹ ਉਡਾਣ ਭਰਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਉਹ ਪੂਰਾ ਧਿਆਨ ਆਪਣੀ ਮੰਜ਼ਿਲ ਤੇ ਕੇਂਦ੍ਰਿਤ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਉਸ ਵੇਲੇ ਉਹਦੇ ਲਈ ਆਲੇ-ਦੁਆਲੇ ਦਾ ਕੁਝ ਵੀ ਹੋਂਦ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ। ਇਸ ਤੋਂ ਸਾਨੂੰ ਸਿੱਖਣ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ ਕਿ ਹਮੇਸ਼ਾ ਪਰ ਤੋਲ ਕੇ ਅੱਗੇ ਵਧੋ। ਇਹ ਨਾ ਹੋਵੇ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਬਿਨਾਂ ਸੋਚੇ ਸਮਝੇ ਛਾਲ ਮਾਰੋ ਤੇ ਰਾਹ ਵਿਚ ਹੀ ਡਿੱਗ ਪਵੋ ਜਾਂ ਉਸ ਉਚਾਈ (height) ਨੂੰ ਪਾਉਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰੋ ਜਿਹੜੀ ਤੁਹਾਡੀ ਪਹੁੰਚ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਹੈ ਤੇ ਬਾਅਦ ਵਿਚ ਨਿਰਾਸ਼ ਹੋਣਾ ਪਵੇ। ਇਸ ਲਈ ਗਿਆਨ ਦੀ ਰੋਸ਼ਨੀ ਵਿਚ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਦੇਖੋ ਜੇ ਤੁਸੀਂ ਗਿਆਨ ਦੀ ਰੋਸ਼ਨੀ ਲੈ ਕੇ ਤੁਰੋਗੇ ਤਾਂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਕਿਤੇ ਵੀ ਅਟਕਾਅ ਨਹੀਂ ਪਵੇਗਾ। ਜਿਹੜਾ ਗਿਆਨ ਵਿਚ ਪਰਵੀਨ ਹੈ ਉਸ ਦੀਆਂ ਸੰਭਾਵਨਾਵਾਂ unending ਹਨ। ਇਹਦੇ ਵਿਚ ਸਹਿਜਧਾਰੀ ਜਜ਼ਬਾਤੀ ਹੋ ਕੇ ਨਹੀਂ ਚੱਲਦਾ। ਇਹ ਸਮਝ ਤੇ ਗਿਆਨ ਦਾ ਮਾਰਗ ਹੈ। ਅਗਿਆਨ ਤੋਂ ਗਿਆਨ, ਗਿਆਨ ਤੋਂ ਅੱਗੇ ਫਿਰ ਅਗਿਆਨ ਹੈ। ਗਿਆਨ ਨੇ ਉੱਥੇ ਤੱਕ ਤੁਹਾਨੂੰ ਲੈ ਜਾਣਾ ਹੈ ਜਿੱਥੇ ਤੱਕ ਹਨੇਰਾ ਹੈ। ਜੇ ਤੁਸੀਂ ਸਦਾ ਹੀ ਚਾਨਣੀ ਜਗ੍ਹਾ ਵਿਚ ਪਹੁੰਚ ਗਏ ਫਿਰ ਚਾਨਣ ਦੀ ਕੀ ਲੋੜ ਹੈ? ਮਤਲਬ ਅਸੀਂ ਦੀਵਾ (ਗਿਆਨ) ਲੈ ਕੇ ਚਲੇ ਸੀ ਕਿਉਂਕਿ ਹਨੇਰੀ ਰਾਤ (ਅਗਿਆਨ) ਸੀ। ਇਕ ਜਗ੍ਹਾ ਤੇ ਜਾ ਕੇ ਚਾਨਣੀ ਤੇ ਰੋਸ਼ਨੀ ਵਿਚ ਫਰਕ ਪੈ ਗਿਆ। ਦਰਵਾਜ਼ਾ ਖੁੱਲ੍ਹ ਗਿਆ ਤੇ ਹੁਣ ਰੋਸ਼ਨੀ ਹੀ ਰੋਸ਼ਨੀ ਹੈ। ਫਿਰ ਤੁਸੀਂ ਦੀਵਾ ਲੈ ਕੇ ਚੱਲੋਗੇ? ਪਰ ਚਾਨਣ ਤੱਕ ਪਹੁੰਚਣ ਲਈ ਦੀਵਾ ਬਹੁਤ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ। ਗਿਆਨ ਦੀਆਂ ਪਹਿਲੀਆਂ ਜ਼ਰੂਰਤਾਂ ਹੀ ਇਹ ਹਨ ਕਿ ਇਹ ਸ਼ੁਰੂ ਹੀ ਉਦੋਂ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਜਦੋਂ ਬੰਦਾ ਇਹ ਭੁੱਲ ਜਾਵੇ ਕਿ ਮੈਂ ਸਿੱਖ, ਹਿੰਦੂ ਜਾਂ ਮੁਸਲਮਾਨ ਹਾਂ। ਜਦੋਂ ਆਪਣੀ ਸੰਸਾਰਿਕ ਹੋਂਦ ਵੱਲੋਂ ਬੇਧਿਆਨ ਹੋ ਜਾਵੇ। ਜਦੋਂ ਇਹ ਭੁੱਲ ਜਾਵੇ ਕਿ ਮੇਰਾ ਕੋਈ ਹੈ। ਇਹ ਸਾਰੇ ਰਿਸ਼ਤੇ ਹਉਮੈ ਦੇ ਹਨ। ਇਹਨਾਂ ਨੂੰ ਪਹਿਲਾਂ

ਹੀ ਇਹ ਮੰਨ ਕੇ ਚੱਲੋ ਕਿ ਇਹ ਬੇਗਾਨੇ ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਰਿਸ਼ਤਿਆਂ ਨੂੰ ਇਕ ਖੂਬਸੂਰਤ ਸਮਝੋਤਾ (contract) ਮੰਨੋ, ਸੰਬੰਧ (contact) ਨਹੀਂ ਕਿਉਂਕਿ ਦੁੱਖ ਹੀ ਉਦੋਂ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਜਦੋਂ ਅਸੀਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਆਸ ਰੱਖਦੇ ਹਾਂ ਤੇ ਕਦੇ ਵੀ ਪੂਰੀ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ। ਇਸ ਸਾਰੇ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀਮਾਨ ਨੂੰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਲਓ ਕਿ ਇਹ ਸਮਾਜਿਕ ਸੰਬੰਧ (social relation) ਹਨ ਤੇ ਇਕ ਹੱਦ ਤੱਕ ਆਪਣੇ ਤੇ ਉਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਕੋਈ ਕਿਸੇ ਦਾ ਨਹੀਂ। ਸਭ ਭਰਮ (illusion) ਹੈ, ਇਸ ਲਈ ਇਹ ਸਭ ਖੁਦਗਰਜ਼ ਪਾਤਰ (selfish character) ਹਨ। ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀਮਾਨ ਸਭ ਚੀਜ਼ਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਵੱਲ ਖਿੱਚਦੀ ਹੈ। ਗਰੂਤਾਕਰਸ਼ਨ ਖਿੱਚ (Gravitational Pull) ਹੈ। ਜੀਵ ਤੇ ਆਤਮਾ ਤੱਤ ਦਾ ਅਨੁਪਾਤ (ratio) ਹੈ। ਜੇ ਹੈ ਤਾਂ ਸਾਰੇ ਵੱਖਰੇ ਹਨ। **ਪ੍ਰੋਫੈਸਰ ਸਾਹਿਬ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ “ਕਿ ਜੇ ਮੈਂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਬੋਲ ਰਿਹਾ ਤੇ ਤੁਸੀਂ ਸੁਣ ਰਹੇ ਹੋ ਤਾਂ ਕੋਈ ਫਰਕ ਤਾਂ ਜ਼ਰੂਰ ਹੈ ਜੇ ਸਭ ਕੁਝ ਇਕੋ ਜਿਹਾ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਮੈਨੂੰ ਕੀ ਹੱਕ ਹੈ ਬੋਲਣ ਦਾ। ਜੇ ਤੁਸੀਂ ਸੁਣ ਰਹੇ ਹੋ ਤਾਂ ਇਹਦਾ ਮਤਲਬ ਹੈ ਕਿ ਕੋਈ ਗੱਲ ਹੈ ਜਿਹੜੀ ਦੱਸਣ ਵਾਲੀ ਹੈ। ਜਿਸ ਦਾ ਸਿਰਫ ਮੈਨੂੰ ਪਤਾ ਹੈ।** ਇਹਦਾ ਮਤਲਬ ਹੈ ਕਿ ਤੁਹਾਡੇ ਵਾਲੇ ਤੱਤ ਤੇ ਮੇਰੇ ਵਾਲੇ ਤੱਤ ਦਾ ਕੁਝ ਫਰਕ ਜ਼ਰੂਰ ਹੈ। ਇਹ ਗੱਲ ਬਾਕੀ ਸਾਰਿਆਂ ਤੇ ਵੀ ਲਾਗੂ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਕਿਉਂਕਿ ਪੂਰੀ ਦੀ ਪੂਰੀ ਭਾਸ਼ਾ (language) ਹੀ ਇਸ ਕਰਕੇ ਬਣੀ ਕਿ ਇਕ ਬੰਦੇ ਨੇ ਦੂਜੇ ਨੂੰ ਕੁਝ ਨਾ ਕੁਝ ਕਹਿਣਾ ਹੈ। ਪਰ ਜੇ ਮੈਂ ਉਹੀ ਗੱਲਾਂ ਕਰਾਂ ਜੋ ਤੁਹਾਨੂੰ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਪਤਾ ਹੈ ਤਾਂ ਤੁਸੀਂ ਮੇਰੀ ਗੱਲ ਤੇ ਵਿਚਾਰ ਨਹੀਂ ਕਰੋਗੇ ਪਰ ਜੇ ਮੈਂ ਤੁਹਾਡੇ ਨਾਲ ਉਹ ਗੱਲ ਸਾਂਝੀ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹਾਂ ਜੋ ਤੁਹਾਨੂੰ ਨਹੀਂ ਪਤਾ ਤਾਂ ਇਹਦਾ ਮਤਲਬ ਹੈ ਕਿ ਇੱਕ self ਦਾ ਦੂਜੇ self ਦੇ ਵਿਕਾਸ (development) ਵਿਚ ਕੋਈ ਫਰਕ ਜ਼ਰੂਰ ਹੈ। ‘ਇਹ ਨੁਕਤਾ ਹੈ ਕਿ ਜਦੋਂ ਆਪਾਂ ਭਰਮ (illusion) ਸਮਝਣਾ ਹੈ ਤਾਂ ਇਸ ਪਰਿਭਾਸ਼ਾ ਵਿਚ ਸਮਝਣਾ ਹੈ। ਰਿਸ਼ਤਿਆ ਦਾ illusion ਇਸ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਲੈਣਾ ਹੈ ਕਿ ਅਲਹਿਦਾ-ਅਲਹਿਦਾ ਬੰਦੇ ਅਲਹਿਦਾ-ਅਲਹਿਦਾ ਸਟੇਜ (stage) ਤੇ ਵਿਕਾਸ (develop) ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ। ਜਿਹੜੇ ਉਚੇਰੀ ਸਟੇਜ (higher stage) ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰੀ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਉਹਨਾਂ ਵਿੱਚ ਖੁਦਗਰਜ਼ੀ ਘਟਦੀ ਤੁਰੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਖੁਦਗਰਜ਼ੀ ਦਾ ਅਨੁਪਾਤ ਹਰ ਬੰਦੇ ਵਿਚ ਵੱਖਰਾ-ਵੱਖਰਾ ਹੈ। ਰਿਸ਼ਤੇ ਆਪਣੀਆਂ ਖੁਦਗਰਜ਼ੀਆਂ ਦੇ ਸਾਂਝੀ ਹੋਣ ਦਾ ਨਾਮ ਹੈ। ਹਰ ਕੋਈ ਇਕ ਦੂਜੇ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਖੁਦਗਰਜ਼ੀ ਦੀ ਪੂਰਤੀ ਲਈ ਬਰਦਾਸ਼ਤ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਗੱਲ ਆਪਾਂ ਇਸ ਲਈ ਕੀਤੀ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਗੱਲ ਮਹੱਤਵਪੂਰਣ ਹੈ। ਸਾਡਾ ਅਧਿਆਤਮਿਕ ਵਿਕਾਸ ਰੁਕਦਾ ਹੀ ਉਦੋਂ ਹੈ ਜਦੋਂ ਆਪਾਂ ਇਹਨਾਂ ਦੀ ਲਪੇਟ ਵਿਚ ਆਉਂਦੇ ਹਾਂ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਚੱਕਰਾਂ ਵਿਚ ਜਿੰਨਾ ਸਾਰਾ ਵਕਤ ਤੇ ਊਰਜਾ ਲੱਗਦੀ ਹੈ, ਉਹੀ ਵਕਤ ਤੇ ਊਰਜਾ ਨਾਲ ਅਸੀਂ ਆਪਣੇ ਅਧਿਆਤਮ ਦਾ ਪੰਧ ਤੈਅ ਕਰ ਸਕਦੇ ਸੀ। ਇਸ ਲਈ ਇਹ ਪੂਰਾ ਸਮਝਣਾ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਆਲੇ ਦੁਆਲੇ ਦਾ ਚੱਕਰ ਮਤਲਬਾਂ ਦੀ ਖੇਡ ਹੈ। ਪਰ ਕਿਉਂਕਿ ਅਸੀਂ ਅਧਿਆਤਮ ਦੇ ਪਾਥੀ ਹਾਂ, ਅਸੀਂ ਕੋਈ ਚੀਜ਼ ਵੀ ਆਪਣੇ ਸੁਆਰਥ ਲਈ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ। ਸਾਰਾ ਕੁਝ ਸਮਝਦੇ ਹੋਏ ਸਾਡੀ ਪ੍ਰਤੀਕਿਰਿਆ (reaction) ਤੇ ਪ੍ਰਤੀਕਰਮ (response) ਖੁਦਗਰਜ਼ੀ ਦਾ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਬਲਕਿ ਫਰਜ਼ (duty) ਦਾ ਹੈ। ਕਿਉਂਕਿ ਇਸ ਸਮਾਜ ਵਿਚ ਰਹਿੰਦੇ ਸਾਡੀਆਂ ਜ਼ਰੂਰਤਾਂ ਦੀ ਪੂਰਤੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਇਸ ਦੇ ਅਸੀਂ ਦੇਣਦਾਰ ਹਾਂ ਤੇ ਫਰਜ਼ ਨਿਭਾਉਂਦੇ ਹਾਂ। ਪਰ ਇਹ ਔਖੀ ਬੜੀ ਹੈ। ਇਹੀ ਅਧਿਆਤਮਿਕ ਗੱਲ ਹੈ। ਇਹੀ ਸਹਿਜ ਦੇ ਮਾਰਗ ਦੀਆਂ ਪੌੜੀਆਂ ਹਨ। ਸਾਡੇ ਰਿਸ਼ਤਿਆਂ ਵਿਚ ਅਸੀਂ ਆਪਣੇ ਹੱਕ ਛੱਡ ਕੇ ਫਰਜ਼ ਪੂਰੇ ਕਰਦੇ ਹਾਂ। ਫਰਜ਼ ਦਾ ਮਤਲਬ ਕਿ ਜੋ ਕੁਝ ਅਸੀਂ ਇਸ ਸੰਸਾਰ ਲਈ ਕਰਨਾ, ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਰਹਿੰਦੇ ਹੋਏ ਜੀਣ ਲਈ ਕਰਨਾ ਪਰ ਅਸੀਂ ਉਹਨਾਂ ਤੇ ਨਿਰਭਰ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ। ਜੇ ਕਿਤੇ ਬੰਦਾ ਡਿਊਟੀ ਕਰ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਸਮਝੇ ਪਾਠ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਜੇ ਅਸੀਂ ਔਲਾ ਮੀਆਂ ਦੀ ਔਲਾਦ ਹਾਂ ਤੇ ਉਹ ਸਭ ਦਾ ਸੁਆਮੀ ਹੈ ਤਾਂ ਅਸੀਂ ਕਮ ਸੇ ਕਮ ਆਪਣੇ ਆਪ ਦੇ ਸੁਆਮੀ ਤਾਂ ਹੋ ਜਾਈਏ ਤਾਂ ਕਿ ਆਲੇ-ਦੁਆਲੇ ਵਿਚ ਕੋਈ ਸਾਨੂੰ ਬਦਲ ਨਾ ਸਕੇ। ਤਕਨੀਕੀ (technical) ਬੋਲੀ ਵਿਚ ਜੇ ਕਹੀਏ ਤਾਂ ਇਹ ਕਿ ਸੰਸਾਰ ਦੀ ਹਰ ਚੀਜ਼ ਸਾਪੇਖ (relative) ਹੈ। ਇਸ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਉਸ ਨੇ ਉੱਪਰ ਉੱਠਣਾ (transcend ਕਰਨਾ) ਹੈ ਜਿਹਨੇ ਆਪਣੇ ਕਾਨੂੰਨ ਆਪ ਬਣਾਉਣੇ ਹਨ। ਜਿਹਦੇ ਕਾਨੂੰਨ ਬਣਾਉਣ ਵਾਲਾ ਸਮਾਜ (society) ਹੈ, ਜੀਹਨੇ ਸਮਾਜ ਦੇ ਬੰਧਨਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਚੱਲਣਾ ਹੈ, ਉਹਦੇ ਤਾਂ ਹੱਥ ਪੈਰ ਬੰਨ੍ਹੇ ਹੀ ਰਹਿਣਗੇ। ਜਿੰਨੇ ਮਰਜ਼ੀ ਪਾਠ ਕਰੀ ਜਾਓ। ਜਿਉਂ-ਜਿਉਂ ਅਸੀਂ ਸੰਪੂਰਨਤਾ (absolute) ਵੱਲ ਨੂੰ ਵੱਧਦੇ ਜਾਵਾਂਗੇ ਤਿਉਂ-ਤਿਉਂ ਉੱਪਰ ਉੱਠਦੇ ਜਾਵਾਂਗੇ। ਇਸ ਚਿੱਕੜ ਦੇ ਵਿੱਚ ਅਸੀਂ ਰਹਿਣਾ ਤਾਂ ਹੈ ਪਰ ਉੱਗਣਾ ਵੀ ਇੱਥੇ ਹੀ ਹੈ ਤੇ ਉੱਗਣ ਦਾ ਤਰੀਕਾ ਹੈ। ਫਰਜ਼ ਨਿਭਾਉਣ (dutiful ਹੋਣ) ਦਾ। ਹਰ ਰਿਸ਼ਤੇ ਵਿਚ ਜੋ ਤੁਹਾਡਾ ਫਰਜ਼ ਬਣਦਾ ਹੈ। ਉਸ ਨੂੰ ਸਮਝ ਲੈਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਦੂਸਰੀ ਗੱਲ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਜਿਹੜਾ ਬੰਦਾ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਧਾਰਮਿਕ ਸੰਪ੍ਰਦਾਇ (sect) ਦਾ ਹਿੱਸਾ ਮੰਨਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਸਮਝੋ ਕਿ ਉਹ ਅਜੇ ਤੁਰਿਆ ਹੀ ਨਹੀਂ। ਜਨਮ ਤੋਂ ਅਸੀਂ ਇਨਸਾਨ

ਹਾਂ ਤੇ ਸਭ ਨਾਲ ਇਨਸਾਨੀਅਤ ਵਾਲਾ ਰਿਸ਼ਤਾ ਹੈ ਇਸ ਲਈ ਇਹ ਸਾਰੇ ਬੈਨਰ (Banner) ਛੱਡ ਦਿਓ। ਰਿਸ਼ਤਿਆਂ ਨੂੰ ਵੀ ਕਾਟ ਲਾ ਦਿਓ। ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਸਿਕੋੜ ਕੇ ਉੱਥੇ ਆ ਜਾਉ, ਜਿੱਥੇ ਤੁਹਾਡਾ ਸਰਦਾ ਨਹੀਂ। ਜੇ ਖਲਜਗਣ ਜ਼ਿਆਦਾ ਨਹੀਂ ਹੋਊ ਤਾਂ ਤੁਸੀਂ ਪੜ੍ਹ ਲਿਖ ਵੀ ਸਕੋਗੇ, ਇਕਾਗਰ ਵੀ ਹੋ ਸਕੋਗੇ। ਇਹ ਉਹ ਅਧਾਰ ਹਨ, ਜਿੱਥੋਂ ਤੁਸੀਂ ਅਧਿਆਤਮ ਦਾ ਪੰਥ ਬਿਲਕੁਲ ਹੀ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰਨਾ ਹੈ।

ਗਿਆਨ ਅਤੇ ਅਨੁਸ਼ਾਸਨ (discipline) ਅਧਿਆਤਮ ਦੀਆਂ ਪਹਿਲੀਆਂ ਦੋ ਸ਼ਰਤਾਂ ਹਨ। ਇਹਨਾਂ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਇਸ ਪੰਥ ਤੇ ਤੁਰਿਆ ਹੀ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਦਾ। ਪਰ ਪ੍ਰਾਪਤੀਆਂ ਦੇ ਦੌਰ ਤੱਕ ਪਹੁੰਚਣ ਲਈ ਅਗਲੀ ਵੱਡੀ ਸ਼ਰਤ ਸਮਰਪਣ ਹੈ। ਸਮਰਪਣ ਨਾਲ ਸਾਧਕ ਨਿਮਰਤਾ ਦਾ ਗੁਣ ਸਿੱਖਦਾ ਹੈ। ਗਿਆਨੀ ਜੇ ਨਿਮਰਤਾ ਛੱਡ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਹਉਮੈਵਾਦੀ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤੇ ਵਿਨਾਸ਼ ਵੱਲ ਨੂੰ ਵਧਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਗੁਰੂ ਨੂੰ ਸਮਰਪਿਤ ਹੋਏ ਬਿਨਾਂ ਜੀਵਾਤਮਾ ਦੀ ਤਬਦੀਲੀ (transformation) ਲਗਭਗ ਅਸੰਭਵ ਹੈ। ਬੇਸ਼ਕ ਵਿਕਾਸ ਰੱਬ ਦੀ ਰਜ਼ਾ ਹੈ ਤੇ ਉਸਦੀ ਰਜ਼ਾ ਵਿਚ ਹਰੇਕ ਚੀਜ਼ ਨੇ ਵਧਣਾ ਹੀ ਹੈ ਪਰ ਇਹ ਵਾਧੇ ਦੀ ਤੌਰ ਬਹੁਤ ਹੀ slow ਹੈ। ਮਨੁੱਖੀ ਜੀਵਾਤਮਾ ਵਿਚ ਜੋ ਜੀਵ (ਸੰਸਾਰਿਕ) ਤੱਤ ਹੈ, ਉਹ ਬਹੁਤ ਹੀ ਬਲਵਾਨ ਹੈ। ਇਹ ਆਤਮਾ (ਰੱਬੀ) ਤੱਤ ਨੂੰ ਇਸ ਕਦਰ ਅੱਥੋਂ ਓਹਲੇ ਕਰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਜੋ ਵੀ ਸਾਡੇ ਅੰਤਹਕਰਣ ਵਿਚੋਂ ਸੋਚ ਦੀ ਆਵਾਜ਼ ਆਉਂਦੀ ਹੈ ਉਸ ਨੂੰ ਦਬੋਚ ਲੈਂਦਾ ਹੈ ਤੇ ਮਨ ਆਈਆਂ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਅਸਲ ਵਿਚ ਇਹ ਮਨ ਹੀ ਸਾਡਾ ਸੰਸਾਰ ਹੈ। ਜਿਸ ਦੀਆਂ ਨਾਂਹਵਾਚਕ ਮਰਜ਼ੀਆਂ ਕਾਰਨ ਹੀ ਅਸੀਂ ਕਰਮ ਗੇੜ ਵਿਚ ਫਸਦੇ ਹਾਂ ਤੇ ਨਤੀਜੇ ਭੁਗਤਦੇ ਹਾਂ। ਇਹਨਾਂ ਨਾਂਹਵਾਚਕ ਮਰਜ਼ੀਆਂ ਨੂੰ ਸਮਝਣ ਲਈ ਹੀ ਗਿਆਨ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ ਤੇ ਇਸ ਦੀ ਸਾਧਨਾ ਲਈ ਹੀ ਅਨੁਸ਼ਾਸਨ (discipline) ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਅਸੀਂ ਸਮਰਪਿਤ ਹੁੰਦੇ ਹਾਂ ਤਾਂ ਗੁਰੂ ਸਾਡੇ ਜੀਵ ਤੱਤ ਨੂੰ ਆਤਮਿਕ ਤੱਤ ਵਿਚ ਬਦਲ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਜਿਉਂ ਹੀ ਸਾਡੇ ਵਿਚੋਂ ਜੀਵ ਤੱਤ (ਸੰਸਾਰਿਕਤਾ) ਘਟਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਆਤਮਿਕ (ਰੱਬੀ) ਤੱਤ ਵਧਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਮਨ ਵਿਚੋਂ ਬੁਰਾਈ ਘਟਣੀ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਤੇ ਸਾਧਕ ਵਿਚ ਰੱਬੀ ਗੁਣ ਪ੍ਰਵੇਸ਼ ਹੋਣ ਲੱਗਦੇ ਹਨ ਤੇ ਉਹ ਪ੍ਰਾਪਤੀਆਂ ਵੱਲ ਵਧਦਾ ਹੈ ਤੇ ਲੰਮੀਆਂ ਪੁਲਾਂਘਾਂ ਪੁੱਟਦਾ ਹੈ।

ਹੁਣ ਸਮਰਪਣ ਕੀ ਹੈ? ਸਮਰਪਣ ਅੰਤਹਕਰਣ ਦੀ ਇਕ ਉਹ ਅਵਸਥਾ (state) ਹੈ ਜਿਥੇ ਜਾ ਕੇ ਉਸ ਦੀ ਸੰਸਾਰਿਕਤਾ ਨੂੰ ਤੀਲੀ ਲੱਗਦੀ ਹੈ। ਸਾਰੇ ਰਿਸ਼ਤਿਆਂ ਤੋਂ ਉੱਪਰ ਉੱਠ ਕੇ ਸਾਧਕ ਸਿਰਫ਼ ਆਪਣੇ ਗੁਰੂ ਨਾਲ ਇਕ ਸੰਬੰਧ ਬਣਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਉਹਦੀ ਇਕ ਲੋੜ ਬਣ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਸਾਰੇ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਉਹ ਇਕ ਸਧਾਰਣ ਮਨੁੱਖ ਵਾਂਗ ਵਿਚਰਦਾ ਹੋਇਆ ਆਪਣੇ ਫਰਜ਼ ਪੂਰੇ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਮੋਹ ਤੋਂ ਵਖਰੇਵਾਂ ਲੈ ਕੇ ਪਿਆਰ ਵੱਲ ਵਧਦਾ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਹੁਕਮ ਤੇ ਪਿਆਰ ਹੀ ਉਹਦੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦਾ ਅਧਾਰ ਬਣ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਪਿਆਰ ਦੀ ਇਸ ਲੋਅ ਵਿਚ ਉਸਦੀ ਬੁੱਧੀ ਮਨਫ਼ੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਸਧਾਰਣ trend ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਜਦ ਵੀ ਕੋਈ ਗੱਲ ਸਾਡੇ ਕੰਨਾਂ ਵਿਚ ਪੈਂਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਸਾਡੇ ਦਿਮਾਗ ਨੂੰ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਤੇ ਬੁੱਧੀ ਉਸ ਗੱਲ ਦਾ ਨਿਰੀਖਣ ਕਰਕੇ ਝੱਟਪਟ ਹੀ ਗਲਤ ਠੀਕ ਦਾ ਨਿਰਣਾ ਦਿੰਦੀ ਹੈ ਤੇ ਇਸ ਸਾਰੇ ਵਿਚ ਇਕ logic create ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਸਭ ਕੁਝ ਪਲਾਂ ਵਿਚ ਹੀ ਵਾਪਰ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਮਨ ਏਨਾ ਚਲਾਕ ਹੈ ਕਿ ਬੰਦੇ ਨੂੰ ਅਹਿਸਾਸ ਹੀ ਨਹੀਂ ਹੋਣ ਦਿੰਦਾ ਕਿ ਉਸ ਦੀ ਅਕਲ ਕਦੋਂ ਕੰਮ ਕਰ ਗਈ। ਪਰ ਜੇ ਇਹੀ ਆਵਾਜ਼ ਜਦੋਂ ਕੰਨਾਂ ਵਿਚ ਪਵੇ ਤਾਂ ਦਿਮਾਗ ਵਿਚ ਜਾਣ ਦੀ ਬਜਾਏ ਸਿੱਧੀ ਦਿਲ ਨੂੰ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਸਮਝੋ ਬੁੱਧੀ ਮਨਫ਼ੀ ਹੋ ਗਈ ਤੇ ਇਸ ਆਵਾਜ਼ ਦਾ ਦਿਲ ਨੂੰ ਜਾਣਾ ਹੀ ਸਮਰਪਣ ਹੈ। ਇਹੀ ਮੇਰੀ ਸੋਚ ਤੇ ਸਮਝ ਹੈ। ਮੈਂ ਸਮਝਦੀ ਹਾਂ ਕਿ ਜੇ ਸਾਧਕ ਪਿਆਰ ਵਿਚ ਗੁੰਮ ਹੈ ਤਾਂ ਉਸ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਗੁਰੂ ਬਿਨਾਂ ਹੋਰ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਸੁਝਦਾ। ਉਸਦਾ ਗੁਰੂ ਹੀ ਉਸਦੇ ਲਈ ਰੱਬ ਹੈ ਤੇ ਜੋ ਗੁਰੂ ਕਹੇ, ਉਹੀ ਸੱਤ ਹੈ ਤੇ ਉਹ ਬੌਰਿਆਂ ਵਾਂਗ ਆਪਣੇ ਗੁਰੂ ਦੇ ਬੋਲ ਪੁਗਾਉਣ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਹੋਰ ਕੁਝ ਨਾ ਜਾਣਦਾ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਹੀ ਉਹ ਸਾਧਕ ਹੈ। ਬਾਕੀ ਤਾਂ ਮੈਂ ਕੁਝ ਬਹੁਤਾ ਜਾਣਦੀ ਨਹੀਂ। ਇਸ ਤੋਂ ਅੱਗੇ ਤਾਂ ਮੇਰਾ ਅੱਲਾ ਮੀਆਂ ਆਪ ਹੀ ਜਾਣੇ।

ਸੰਸਾਰ ਅਤੇ ਸਹਿਜਧਾਰੀ

ਮਾਰਗ ਕਈ ਹਨ। ਗਿਆਨ ਮਾਰਗ, ਭਗਤੀ ਮਾਰਗ, ਕਰਮਯੋਗ, ਹਠਯੋਗ। ਪਰ ਪ੍ਰਾਪਤੀਆਂ ਲਈ ਅਸੀਂ ਇਹਨਾਂ ਵਿਚੋਂ ਇਕ ਨੂੰ ਪਹਿਲ ਦੇਣੀ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਅਸੀਂ ਕਹਿੰਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਗਿਆਨ ਮਾਰਗ ਅਪਣਾਇਆ ਤਾਂ ਇਹਦਾ ਮਤਲਬ ਇਹ ਨਹੀਂ ਕਿ ਅਸੀਂ ਭਗਤੀ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ ਜਾਂ ਸਾਧਨਾ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ। ਇਸ ਦਾ ਮਤਲਬ ਸਿਰਫ ਇੰਨਾ ਹੈ ਕਿ ਅਸੀਂ ਗਿਆਨ ਨੂੰ ਪਹਿਲ ਦਿੰਨੇ ਹਾਂ। ਜਦੋਂ ਅਸੀਂ ਆਪਣੀ ਹੋਂਦ ਨੂੰ ਇਕ ਖਾਸ ਇਤਿਹਾਸਕ ਸਥਿਤੀ ਵਿਚ ਮੰਨ ਲਿਆ ਤਾਂ ਇਸ ਮੰਨਣ ਨੂੰ ਸਹਿਜਧਾਰੀ ਆਪਣੀ ਉਹ ਥਾਂ, ਉਹ ਅਧਾਰ (platform) ਮੰਨਦਾ ਹੈ ਜਿਥੋਂ ਉਸ ਨੇ ਆਰੰਭ ਕਰਨਾ ਹੈ। ਕਈ ਵਾਰ ਅਸੀਂ ਜਦੋਂ ਜਰਾ ਕੁ ਗਿਆਨ ਤੋਂ ਹਟੇ ਤਾਂ ਦੁਖੀ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਾਂ ਤੇ ਜਦੋਂ ਵਾਪਸ ਆ ਗਏ ਤਾਂ ਠੀਕ ਸਮਝਦੇ ਹਾਂ। ਜਿੰਨੀ ਦੇਰ ਤੱਕ ਅਸੀਂ ਇਹ ਕਰਦੇ ਹਾਂ ਉਨੀ ਦੇਰ ਅਸੀਂ ਆਪਣੇ ਅਧਾਰ ਦੀ ਰਚਨਾ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ ਜਿਥੋਂ ਅਸੀਂ ਆਰੰਭ ਕਰਨਾ ਹੈ ਜੋ ਕਿ ਹਰ ਬੰਦੇ ਲਈ ਅਜ਼ਹਦ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਭਾਣੇ ਵਿਚ ਇਹ ਸਮਝਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਜਿੱਥੇ ਸਾਡੀ ਥਾਂ ਬਣ ਗਈ ਉਹ ਠੀਕ ਹੈ ਤੇ ਉੱਥੋਂ ਸਾਡਾ ਗਿਆਨ ਆਰੰਭ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਗਿਆਨ ਲਈ ਗੁਰੂ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ। ਅੱਜ ਦੀ ਸਥਿਤੀ ਵਿਚ ਗਿਆਨ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਦਾ ਸਾਧਨ ਇਕ ਵਿਅਕਤੀ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਤੋਂ ਬਗੈਰ ਵੀ ਹੈ ਪਰ ਉਸ ਗਿਆਨ ਨੂੰ ਤੁਸੀਂ ਆਪਣੀ ਸਥਿਤੀ ਤੇ ਲਾਗੂ ਕਿਵੇਂ ਕਰਨਾ ਹੈ ਇਸ ਲਈ ਗੁਰ ਗਿਆਨ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ। ਹਰ ਇਕ ਬੰਦੇ ਦੀ ਵਿਲੱਖਣ ਹੋਂਦ ਹੈ ਤੇ ਵਿਲੱਖਣ ਹੋਂਦ ਦੀ ਇਕ ਵਿਲੱਖਣ ਹੋਣੀ ਹੈ। ਉਸ ਹੋਣੀ ਦੇ ਲਿਹਾਜ਼ ਨਾਲ ਉਸ ਦੀ ਸਮਾਜ ਵਿਚ ਇਕ ਵਿਲੱਖਣ ਕਿਸਮ ਦੀ ਆਪਣੀ ਸਖਸ਼ੀਅਤ (personality) ਹੈ ਜਦੋਂ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੈ ਤਾਂ ਉਸਦੇ ਲਿਹਾਜ਼ ਨਾਲ ਉਸਦੀ ਆਪਣੇ ਇਕੱਲੇ ਦੀ ਆਪਣੀ ਹੀ ਇਕ ਦੁਨੀਆ ਹੈ ਜੋ ਹੋਰ ਕਿਸੇ ਦੀ ਨਹੀਂ। ਇਸ ਲਈ ਗਿਆਨ ਉਸ ਵਿਅਕਤੀ ਦੀ ਸਥਿਤੀ ਤੇ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਲਾਗੂ ਹੋਵੇਗਾ ਇਸ ਲਈ ਗੁਰੂ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ। ਉਹ ਗਿਆਨੀ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਵੀ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਜੇ ਉਸ ਨੂੰ ਵਿਅਕਤੀ ਦੇ ਤੌਰ ਤੇ ਗੁਰੂ ਨਾ ਮਿਲੇ ਤਾਂ ਉਸ ਬੰਦੇ ਦੇ ਅੰਦਰ ਹੀ ਇੰਨਾ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਤੇ ਸ਼ਰਧਾ ਹੋਵੇ ਕਿ ਉਸਦਾ ਗੁਰੂ ਉਸਦੇ ਅੰਦਰ ਹੀ ਸੂਖਮ ਰੂਪ ਵਿਚ ਪ੍ਰਗਟ (create) ਹੋ ਜਾਵੇ। ਜੇ ਸਾਨੂੰ ਇਕ ਵਿਅਕਤੀ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਗੁਰੂ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਨਾ ਹੋਵੇ ਪਰ ਸਾਡੀ ਇੱਛਾ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਸਾਖਸ਼ੀ ਵੀ ਸਾਡੇ ਗੁਰੂ ਦੇ ਤੌਰ ਤੇ ਮਾਰਗ ਦਰਸ਼ਨ (act) ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਸ਼ਰਤ (condition) ਹੈ। ਜੇ ਤੁਸੀਂ ਉੱਝ ਕਹੋ ਕਿ ਅਸੀਂ ਸਾਖਸ਼ੀ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਬਣਾ ਲਵਾਂਗੇ ਤਾਂ ਇਹ ਸੰਭਵ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਇਹ ਸਾਰਾ ਕੁਝ ਸਾਡੇ ਅੰਦਰ ਦੇ ਲਿਹਾਜ਼ ਨਾਲ ਹੈ। ਹੁਣ ਅਧਾਰ ਤਿਆਰ (platform created) ਹੈ। ਸਹਿਜਧਾਰੀ ਗਿਆਨੀ ਹੈ ਤੇ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਵਿਚਰਦਿਆਂ ਉਹ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਇਹ ਨਹੀਂ ਸਮਝਦਾ ਕਿ ਆਪਾਂ ਬਹੁਤ ਪਹੁੰਚੇ ਹੋਏ ਹਾਂ ਉਹ ਸਮਝਦਾ ਹੈ ਕਿ ਆਪਾਂ ਕੁਝ ਸੰਸਾਰੀ ਜਿਹੇ ਹਾਂ ਕੁਝ ਅਧਿਆਤਮਵਾਦੀ। ਉਹ ਆਪਣੇ ਘਰ ਦੇ ਖੜਕੇ-ਦੜਕੇ ਵਿਚ ਜਿਉਂਦਾ ਹੈ। ਅਸਲੀ ਗੱਲ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਖੜਕਾ-ਦੜਕਾ ਉਸਦੇ ਮਨ ਤੇ ਕੀ ਅਸਰ ਪਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਆਮ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਬੰਦਾ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ misfit ਸਮਝਦਾ ਹੋਇਆ ਅਸ਼ਾਂਤ ਹੈ। ਤੇ ਮਾਨਸਿਕ ਪ੍ਰੇਸ਼ਾਨੀ (mental tension) ਵਿਚ ਹੈ ਤੇ ਦਵਾਈਆਂ ਆਸਰੇ ਹੈ ਪਰ ਸਹਿਜਧਾਰੀ ਲਈ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਜਿਹੜਾ ਉਸਦਾ ਵਿਰੋਧ ਸੰਸਾਰਿਕਤਾ ਨਾਲ ਹੈ ਉਹ ਉਸ ਵਿਰੋਧ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਖਾਣ ਨਹੀਂ ਦਿੰਦਾ। ਉਹ ਇਹ ਤਾਂ ਕਹਿ ਸਕਦਾ ਹੈ ਗੁੱਸੇ ਨਾਲ ਕਿ ਮੈਂ ਨਹੀਂ ਰੋਟੀ ਖਾਂਦਾ ਪਰ ਮਰਨ ਵਰਤ ਵੀ ਨਹੀਂ ਰੱਖਦਾ। ਜੇ ਘਰੋਂ ਰੋਟੀਆਂ ਨਾ ਮਿਲਣ ਤਾਂ ਬਾਹਰ ਜਾ ਕੇ ਖਾ ਲੈਂਦਾ ਹੈ ਗੱਲ ਬਾਹਰੋਂ ਖਾਣ ਦੀ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਗੱਲ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਤੁਹਾਡਾ ਵਿਰੋਧੀ, ਇਕ ਸੰਸਾਰੀ ਜੇ ਤੁਹਾਡਾ ਨੁਕਸਾਨ ਕਰ ਗਿਆ ਤਾਂ ਤੁਸੀਂ ਗਿਆਨੀ ਨਹੀਂ। ਵਿਰੋਧ ਪੱਕਾ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਇਸ ਵਿਰੋਧ ਦੇ ਖੜਕੇ-ਦੜਕੇ ਵਿਚ ਹੀ ਤਾਂ ਉੱਪਰ ਉੱਠਣਾ ਹੈ। ਸਹਿਜਧਾਰੀ ਨੇ ਮੈਦਾਨ ਛੱਡ ਕੇ ਨਹੀਂ ਭੱਜਣਾ। ਬਾਹਰ ਦੌੜ ਕੇ ਭਿਖਾਰੀਆਂ ਵਾਂਗ ਮੰਗ ਕੇ ਖਾਣ ਨਾਲੋਂ ਤਾਂ ਘਰ ਦੇ ਖੜਕੇ-ਦੜਕੇ ਵਿਚ ਆਕੜ ਨਾਲ ਖਾਣੀ ਚੰਗੀ ਹੈ। ਇਹ ਤਾਂ ਆਦਰਸ਼ਵਾਦੀ ਜਿਹੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਹਨ ਕਿ “ਆਪਣੇ ਤੇ ਕੋਈ ਅਸਰ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ”, “ਅਸੀਂ ਵੈਰਾਗ ਲੈ ਲਿਆ” ਜਾਂ “ਅਸੀਂ ਕੋਈ ਦਖਲ ਅੰਦਾਜ਼ੀ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ” ਜਾਂ “ਅਸੀਂ ਅਧਿਆਤਮਵਾਦੀ ਹੋ ਗਏ” ਅਸਲ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਵਿੱਚ ਇਹ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ। ਇਹ ਤਾਂ ਤੁਸੀਂ ਆਪਣੇ ਡਰਪੋਕਪੁਣੇ ਨੂੰ ਮਿੱਠੇ-ਮਿੱਠੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਨਾਲ ਛੁਪਾਉਂਦੇ ਹੋ। ਜਦ

ਕੋਈ ਸੁਣਦਾ ਹੀ ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਦਖਲਅੰਦਾਜ਼ੀ ਕਰੋਗੇ ਕਿਵੇਂ? ਸਹਿਜਧਾਰੀ ਆਪਣੇ ਘਰ ਵਿਚ ਅੜ ਕੇ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ ਤੇ ਜਿਹੜਾ ਵੀ ਉਸ ਨੂੰ ਗਲਤ ਲੱਗਦਾ ਹੈ ਉਸਦਾ ਵਿਰੋਧ ਜ਼ਰੂਰ ਕਰਦਾ ਹੈ ਹਟਦਾ ਨਹੀਂ। ਜੇ ਵਿਰੋਧ ਝੱਲਣ ਤੋਂ ਡਰਦੇ ਮਾਲਾ ਫੜ ਕੇ ਪਾਸੇ ਹੋ ਗਏ ਤਾਂ ਤੁਹਾਡਾ ਵਿਰੋਧ ਪਰਿਵਾਰ ਦੇ ਬਾਕੀ ਮੈਂਬਰਾਂ ਜਾਂ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਝੱਲਣਾ ਪਵੇਗਾ। ਜੇ ਤੁਸੀਂ ਬਾਹਰ ਨਿਕਲ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਰੱਖਿਆ ਨਾ ਕੀਤੀ ਤਾਂ ਤੁਹਾਡਾ ਪਾਠ ਕਾਹਦਾ ਹੋਇਆ? ਜੇ ਪੀਰਾਂ ਪੈਰੰਬਰਾਂ ਨੇ ਜ਼ੁਲਮ ਵਿਰੁੱਧ ਅਵਾਜ਼ ਉਠਾਈ ਤੇ ਲਾਰਡ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਤੇ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਝੂਠ ਵਿਰੁੱਧ ਹਥਿਆਰ ਚੁੱਕੇ ਤਾਂ ਤੁਸੀਂ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਚੇਲੇ ਕਿਵੇਂ ਹੋ ਸਕਦੇ ਹੋ? ਜੇ ਤੁਸੀਂ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਨਸਲ ਸਮਝਦੇ ਹੋ ਤਾਂ ਤੁਸੀਂ ਵਿਰੋਧ ਉੱਪਰ ਹਮਲਾ ਕਿਉਂ ਨਾ ਕਰੋ? ਜੇ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ ਤਾਂ ਉਹਨਾਂ ਸਤਿਗੁਰੂਆਂ ਦੇ ਤੁਸੀਂ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਲੱਗਦੇ, ਪਏਪਾਠ ਕਰੀ ਜਾਉ, ਸਾਰੀ ਦੁਨੀਆਂ ਕਰੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਸਹਿਜਧਾਰੀ ਇਸ ਸਭ ਤੋਂ ਲਾਂਭੇ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ। ਪਰ ਸਹਿਜਧਾਰੀ ਦੇ involve ਹੋਣ ਤੇ ਸੰਸਾਰੀ ਦੇ involve ਹੋਣ ਵਿਚ ਫਰਕ ਹੈ। ਇਹ ਗੱਲ ਖਾਸ ਹੈ ਕਿ ਰੌਲੇ ਵਿਚ ਤਾਂ ਅਸੀਂ ਸਾਰ ਹੀ ਫਸਦੇ ਹਾਂ। ਰੌਲਾ ਇਕੱਲੇ ਘਰ ਵਿਚ ਹੀ ਨਹੀਂ, ਦੋਸਤਾਂ ਵਿਚ, ਨੌਕਰੀ ਵਿਚ, ਬੰਦੇ ਦੇ ਸਾਰੇ ਆਲੇ-ਦੁਆਲੇ ਵਿਚ ਰੌਲਾ ਹੈ। ਸਾਰੇ ਰੌਲੇ ਵਿਚ ਅਸੀਂ ਹਮੇਸ਼ਾ ਸੱਚ ਦਾ ਪੱਖ ਪੂਰਦੇ ਹਾਂ ਪਰ ਸੰਸਾਰਿਕਤਾ ਵਿਚ involve ਉਨਾ ਕੁ ਹੁੰਦੇ ਹਾਂ ਜਿੰਨਾ ਘੱਟ ਤੋਂ ਘੱਟ ਨਾਲ ਗੁਜ਼ਾਰਾ ਹੋ ਜਾਵੇ। ਜੇ ਅਸੀਂ ਸਾਰਾ ਹੀ ਖਚਿਤ (involve) ਹੋ ਗਏ ਤਾਂ ਫਸ ਗਏ। ਗੱਲ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਅਸੀਂ ਹੋਈਏ ਵੀ ਤੇ ਅਸੀਂ ਹੋਈਏ ਵੀ ਨਾ। ਇਕ ਮਿੰਟ ਅਸੀਂ ਹਮਲਾ ਕੀਤਾ। ਦੂਜੇ ਹੀ ਮਿੰਟ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਬਾਹਰ ਕੱਢ ਲਿਆ। ਦੂਜੇ ਪਲ ਸਾਡੀ ਸੰਸਾਰਿਕਤਾ ਨਾਲ ਕੋਈ ਲੜਾਈ ਨਹੀਂ। ਆਮ ਕੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ? ਜੇ ਲੜਾਈ ਇਕ ਵਾਰੀ ਹੋ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਸਾਲਾਂਬੱਧੀ ਚੱਲਦੀ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ। ਲਗਾਅ (involvement) ਵਿਚ ਨਿਰਲੇਪਤਾ (detachment) ਹੋਵੇ। ਬਿਲਕੁਲ ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਇਕ ਜਾਨਵਰ ਬਰੀਕ-ਬਰੀਕ ਖੰਭਾਂ ਵਾਲਾ ਜਦੋਂ ਪਾਣੀ ਵਿਚ ਲੰਘ ਵੀ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਉਸ ਨੂੰ ਕੋਈ ਫਰਕ ਨੀ ਪੈਂਦਾ ਕਿਉਂਕਿ ਪਾਣੀ ਉਸ ਦੇ ਸਰੀਰ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਲੱਗਦਾ। ਜਾਨਵਰ ਬਰਫ ਵਿਚ ਵੀ ਚੱਲਦੇ ਹਨ ਜੇ ਪਾਣੀ ਸਰੀਰ ਤੱਕ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਉਹ ਮਰ ਜਾਣ ਇਸ ਲਈ ਲਗਾਅ (involvement) ਅਸੀਂ ਬਿਲਕੁਲ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਰੱਖਣੀ ਹੈ। ਵਿਰੋਧ ਜ਼ਰੂਰੀ ਇਸ ਲਈ ਹੈ ਕਿ ਜੇ ਅਸੀਂ ਵਿਰੋਧ ਨਾ ਰੱਖਿਆ ਤਾਂ ਸਮਝੋ ਸਾਡੀ ਸੰਸਾਰਿਕਤਾ ਨਾਲ ਸਾਂਝ ਹੋ ਗਈ, ਜੇ ਸਾਂਝ ਰੱਖ ਲਈ ਤਾਂ ਸੰਸਾਰਿਕਤਾ ਦਾ ਸਵਾਦ ਵੀ ਪਵੇਗਾ। ਜੇ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਸਾਡੇ ਵਿਰੋਧ ਲਈ ਕੁਝ ਵੀ ਨਾ ਰਿਹਾ, ਸਾਰੇ ਹੀ ਰਿਸ਼ਤੇ ਨਿੱਘੇ ਹੋ ਗਏ ਤਾਂ ਅਸੀਂ ਤਾਂ ਫਸ ਗਏ। ਫੇਰ ਸੰਸਾਰਿਕਤਾ ਨੂੰ ਛੱਡ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸਕਦੇ। ਉਚੇਰੀ ਜੀਵਨ ਯਾਤਰਾ (higher journey) ਦਾ ਤਾਂ ਖਿਆਲ ਹੀ ਨਹੀਂ ਰਹੇਗਾ। ਇਸ ਲਈ ਭਾਣਾ ਮੰਨਣਾ ਵੀ ਤਾਂ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਗਿਆਨ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਤੁਹਾਡਾ ਵਿਰੋਧੀ ਤੁਹਾਡੀ ਤਾਕਤ ਨਾ ਘਟਾਅ ਸਕੇ ਪਰ ਜਿਹੜਾ ਗਿਆਨ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਕਰਕੇ ਲੋਕਾਂ ਨਾਲ ਬਹਿਸ ਕਰਦਾ ਹੈ ਉਹ ਫਜ਼ੂਲ ਹੈ। ਇਹਦਾ ਮਤਲਬ ਹੈ ਕਿ ਉਹਨੇ ਪੜ੍ਹਿਆ ਹੀ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਸਾਰੇ ਦਾ ਸਾਰਾ ਲੜਾਈ ਝਗੜਿਆਂ ਵਿਚ ਹੀ ਜਾਇਆ ਹੋ ਗਿਆ। ਅਸੀਂ ਤਾਂ ਉਨਾ ਹੀ ਝਗੜਾ ਕਰਨਾ ਹੈ ਜਿੰਨੇ ਬਗੈਰ ਸਰਦਾ ਨਹੀਂ। ਸੰਸਾਰਿਕਤਾ ਵਿਚ ਜਿਹੜਾ ਸਾਡਾ ਸੰਬੰਧ (contact) ਹੈ ਉਹ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਹੀਂ ਕਿ ਬਚ ਕੇ ਨਿਕਲ ਗਏ। ਉਹ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜਿਵੇਂ “ਤਾਣ ਹੋਂਦੇ ਹੋਇ ਨਿਤਾਣਾ” ਵਾਂਗ। ਇਸ ਦਾ ਮਤਲਬ ਇਹ ਵੀ ਨਹੀਂ ਕਿ ਕੋਈ ਮਰੀਅਲ ਜਿਹਾ ਤੁਹਾਡੇ ਚਪੇੜ ਮਾਰੇ ਤੇ ਤੁਸੀਂ ਦੂਜੀ ਗੱਲ ਕਰ ਲਵੋ ਕਿ ਇਧਰ ਵੀ ਮਾਰ। ਇਸ ਦਾ ਮਤਲਬ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਆਪਣਾ ਸਵੈਮਾਣ ਕਾਇਮ ਰੱਖਦੇ ਹੋਏ ਆਪਣੀ ਤਾਕਤ ਨੂੰ ਜ਼ੁਲਮ ਲਈ ਨਹੀਂ ਵਰਤਦੇ, ਆਪਣੇ ਸਵੈਮਾਣ ਲਈ ਵਰਤਦੇ ਹੋ। ਤਾਣ ਤੁਹਾਡੇ ਵਿਚ ਹੈ ਪਰ ਆਪਣੇ ਵਿਰੋਧ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਉੱਪਰ ਹਾਵੀ ਨਹੀਂ ਹੋਣ ਦਿੰਦੇ। ਇਹ ਗੱਲ ਕਿਤੇ ਵੀ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਤੁਸੀਂ ਸਭ ਦੇ ਵਿਚ ਹੀ ਹੋ ਪਰ ਇੰਨੇ ਸਿਆਣੇ ਹੋ ਕਿ ਕਾਲਖ ਵੀ ਨਹੀਂ ਲੱਗਣ ਦਿੰਦੇ, ਇਹੀ ਗਿਆਨ ਹੈ। ਜਿੰਨੀ ਤੁਹਾਡੀ ਵਿਰੋਧ ਦੀ ਸਥਿਤੀ (situation) ਹੈ ਉਸਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ ਵਿਚ ਜਿੰਨੀ ਤੁਸੀਂ ਆਪਣੀ ਤਾਕਤ ਨੂੰ ਬਚਾ ਕੇ ਰੱਖਿਆ ਹੈ ਉਨੀ ਤੁਹਾਡੀ ਗੁਣਾਤਮਕ (multiplied) ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਪ੍ਰਗਤੀ (advancement) ਹੋ ਜਾਣੀ ਹੈ ਇਹ ਗੱਲ ਧਿਆਨ ਵਿਚ ਰੱਖਿਓ ਕਿ ਜੇ ਤੁਹਾਡਾ ਵਿਰੋਧ ਨਹੀਂ ਹੈ ਤਾਂ ਤੁਸੀਂ 10 ਅੰਕਾਂ ਦੀ ਛਾਲ ਮਾਰ ਲਈ ਤਾਂ ਤੁਸੀਂ ਦਸ ਅੰਕਾਂ ਤੇ ਹੀ ਅਗਾਂਹ ਜਾਓਗੇ। ਪਰ ਜੇ ਤੁਹਾਡਾ 5% ਵਿਰੋਧ ਹੈ ਤੇ ਇਹਦੇ ਹੁੰਦੇ ਹੋਏ ਵੀ ਤੁਸੀਂ 10 ਅੰਕਾਂ ਦੀ ਛਾਲ ਮਾਰੀ ਤਾਂ ਅਧਿਆਤਮ ਵਿਚ ਤੁਸੀਂ 50 ਕਦਮ ਅੱਗੇ ਜਾਓਗੇ। ਇਥੇ ਦਾ ਹਿਸਾਬ ਤੇ ਕਾਨੂੰਨ ਹੋਰ ਹੈ, ਸੰਸਾਰਿਕ ਨਹੀਂ। ਵਿਰੋਧ ਦੀ ਹਵਾ ਜਿੰਨੀ ਤੁਹਾਡੇ ਤੇ ਪਵੇਗੀ ਤੁਸੀਂ ਸੰਘਰਸ਼ ਕਰੋਗੇ ਤਾਂ ਹੋਰ ਉਚਾਈਆਂ ਤੇ ਜਾਓਗੇ। ਇਸ ਲਈ ਸਹਿਜਧਾਰੀ ਤਿਆਗੀ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਜੇ ਅਸੀਂ ਤਿਆਗੀ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਾਂ ਤਾਂ ਖੁਦਾ ਦਾ ਵਿਰੋਧ ਕਰਦੇ ਹਾਂ। ਭਾਣਾ ਨਹੀਂ ਮੰਨਦੇ। ਜਿਥੇ ਸਾਨੂੰ ਉਸਨੇ ਖੇਡ ਖੇਡਣ ਲਈ ਭੇਜ ਦਿੱਤਾ ਅਸੀਂ ਤਾਂ ਉੱਥੇ ਹੀ ਰਹਾਂਗੇ।

ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਤਾਂ ਗੋਪੀਆਂ ਵਿਚ ਹੀ ਖੇਡੇਗਾ ਪਰ ਉਹ ਗੋਪੀਆਂ ਦੇ ਵਿਚ ਹੁੰਦਾ ਹੋਇਆ ਵੀ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਜਿੰਨਾ ਇਹ ਸਾਰਾ ਸੰਸਾਰਿਕਤਾ ਦਾ ਵਿਰੋਧ ਹੈ, ਤੁਹਾਡਾ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਵਿਗਾੜ ਸਕਦਾ ਪਰ ਸ਼ਰਤ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਉਸਦੇ ਵਿਚ ਖਚਿਤ (involve) ਨਹੀਂ ਹੋਣਾ। ਜੇ ਤੁਸੀਂ ਮਨ ਵਿਚ ਵਿਰੋਧ ਪਾਲੋਗੇ ਤਾਂ ਜ਼ਹਿਰ ਪੈਦਾ ਹੋਵੇਗਾ ਹੀ। ਤੁਸੀਂ ਦੁਸ਼ਮਣ ਲਈ ਚੇਤਨ ਤਾਂ ਹੋ ਪਰ ਦੁਸ਼ਮਣੀ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ। ਸੰਸਾਰ ਹੈ, ਸੰਸਾਰਿਕਤਾ ਹੈ ਪਰ ਤੁਸੀਂ ਵਿਚ ਫਸੇ ਹੀ ਨਹੀਂ ਹੋ, ਤੁਸੀਂ ਤਕੜੇ ਹੋ। ਤੁਹਾਡੇ ਤੇ ਕੋਈ ਅਸਰ ਨਹੀਂ, ਇਹੀ ਸਹਿਜ ਹੈ ਤੇ ਇਹੀ ਹੈ ਸਹਿਜ ਕਮਾਉਣਾ। ਹੁਣ ਸੋਚੋ ਕਿ ਕਿੰਨਾ ਔਖਾ ਹੈ? ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡਾ ਵਿਰੋਧ ਹੀ ਤੁਹਾਡੇ ਨੇੜੇ ਵਾਲਿਆਂ ਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਹੁਣ ਸਮਝੋ ਕਿ ਮਾਇਆ ਕੀ ਹੈ ਤੇ ਸੰਸਾਰਿਕਤਾ ਕੀ ਹੈ? ਸੰਸਾਰਿਕਤਾ ਇਹਨਾਂ ਨੇੜੇ ਵਾਲੇ ਵਿਰੋਧੀਆਂ ਨੂੰ ਹੀ ਪਿਆਰ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਆਮ ਸੁਣਨ ਵਿਚ ਆਉਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਨਹੁੰਆਂ ਤੋਂ ਮਾਸ ਜੁਦਾ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ। ਖੂਨ ਦਾ ਰੰਗ ਚਿੱਟਾ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ, ਆਪਣਾ ਤਾਂ ਆਪਣਾ ਹੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਮੁਹਾਵਰੇ ਹਨ ਸੰਸਾਰਿਕਤਾ ਦੇ, ਪਰ ਹੁੰਦਾ ਕੀ ਹੈ? ਆਦਮੀ ਜਦੋਂ ਵੀ ਮਰਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਆਪਣਿਆਂ ਤੋਂ ਹੀ ਮਰਦਾ ਹੈ। ਆਦਮੀ ਦਾ ਸਾਰਾ ਨੁਕਸਾਨ ਤੇ ਵਿਰੋਧ ਆਪਣੇ ਹੀ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਸਭ ਤੋਂ ਜ਼ਿਆਦਾ ਰੋਕ ਆਦਮੀ ਦੇ ਵਿਕਾਸ (development) ਵਿਚ ਉਹਦਾ ਘਰ ਹੀ ਪਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਇਸਦੇ ਵਿਚ ਗਿਆਨੀ ਭਲਾ ਕੀ ਕਰਦਾ ਹੈ? ਗਿਆਨੀ ਇਸ ਗੱਲ ਨੂੰ ਸਮਝਦਾ ਹੈ। ਜੇ ਅਗਿਆਨੀ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਘਰ ਜਾ ਕੇ ਖੜਕਾ-ਦੜਕਾ ਕਰਦਾ ਹੈ ਪਰ ਗਿਆਨੀ ਉਸ ਵਿਰੋਧ ਦੀ ਖੂਬਸੂਰਤੀ ਨੂੰ ਜਾਣਦਾ ਹੈ। ਉਹ ਸਮਝਦਾ ਹੈ ਕਿ ਵਿਰੋਧ ਵਿਚੋਂ ਨਿਕਲ ਕੇ ਹੀ ਅਧਿਆਤਮਿਕ ਉਚਾਈ (transcendence) ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਾਂਗੇ। ਉਹ ਜਾਣਦਾ ਹੈ ਕਿ ਆਪਾਂ ਇਸ ਵਿਰੋਧ ਦੇ ਕੋਲ ਹੀ ਰਹਿਣਾ ਹੈ ਤਾਂ ਹੀ ਵਿਕਾਸ ਦਾ ਸਿਧਾਂਤ ਜਾਰੀ ਹੈ ਤੇ ਆਪਾਂ ਉਸ ਦੇ ਏਜੰਟ (agent) ਹਾਂ ਤੇ ਸਹਾਈ (helpful) ਹਾਂ। ਜਿਹੜਾ ਪਰਮਾਤਮਾ (God) ਦਾ ਮਿਸ਼ਨ ਸਾਡੇ ਹਿੱਸੇ ਆਇਆ ਹੈ ਅਸੀਂ ਉਹਨੂੰ ਪੂਰਾ ਕਰਦੇ ਹਾਂ। ਸੰਸਾਰਿਕਤਾ ਦੇ ਵਿਚ ਰਹਿਣਾ ਸਾਡਾ ਫਰਜ਼ ਹੈ ਇਸ ਲਈ ਅਸੀਂ ਮੰਨਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਜਿਹੜੀ ਸਮਾਜਿਕ ਸਥਿਤੀ (social situation) ਵਿਚ ਮੈਂ ਸਥਿਤ ਹਾਂ ਉਹ ਸਹੀ ਹੈ ਤੇ ਖੁਦਾ ਦਾ ਭਾਣਾ ਹੈ। ਇਸਦੇ ਨਾਲ ਮਿਲਣ ਵਾਲੇ ਤੇ ਗਲ ਪੈਣ ਵਾਲੀਆਂ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀਆਂ ਨੂੰ ਵੀ ਮੈਂ ਅਪਣਾਉਂਦਾ ਹਾਂ। ਇਹ ਸਹਿਜ ਤੇ ਸੰਸਾਰਿਕਤਾ ਦਾ ਰਿਸ਼ਤਾ ਹੈ ਪਰ ਇਹ ਸਭ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਤੁਸੀਂ ਆਪਣੀ ਹਉਮੈ ਨੂੰ ਭਾਰੂ ਨਹੀਂ ਹੋਣ ਦੇਣਾ। ਨਾ ਤੁਸੀਂ ਅਮੀਰ ਹੋ, ਨਾ ਗਰੀਬ ਹੋ, ਨਾ ਪਿਉ ਹੋ, ਨਾ ਪੁੱਤ ਹੋ ਤੇ ਨਾ ਹੀ ਹਿੰਦੂ, ਸਿੱਖ, ਮੁਸਲਮਾਨ ਜਾਂ ਇਸਾਈ ਹੋ। ਤੁਸੀਂ ਇਸ ਸਭ ਤੋਂ ਉੱਚੇ ਉੱਠਣਾ (transcend ਕਰਨਾ) ਹੈ। ਤੁਹਾਡੇ ਬੱਚੇ ਤੁਹਾਡਾ ਕਹਿਣਾ ਨਹੀਂ ਮੰਨਦੇ ਤਾਂ ਪਿਉ ਵਾਲੀ ਆਕੜ ਨਹੀਂ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ, ਨਿਰਲਿਪਤ (detach) ਹੋ। ਕੋਈ ਅਸਰ ਨਹੀਂ ਤੁਸੀਂ ਪੈਸੇ ਵਾਲੇ ਹੋ ਤਾਂ ਭਾਵੇਂ ਜਹਾਜ਼ ਵਿਚ ਸਫਰ ਹੋਵੇ ਭਾਵੇਂ ਪੈਦਲ ਤੁਰ ਕੇ, ਕੋਈ ਫਰਕ ਨਾ ਪਵੇ। ਲੋਕ ਤੁਹਾਡੇ ਬਾਰੇ ਕੀ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕੋਈ ਮਤਲਬ ਨਹੀਂ, ਦਾਨ ਦੇ ਕੇ ਨਾਂ ਵਾਲੀ ਫੱਟੀ (name plate) ਲਵਾਉਗੇ ਤਾਂ ਹਉਮੈ ਵਧੇਗੀ, ਮਤਲਬ ਕਿ 101 ਤਰੀਕੇ ਹਨ ਸੰਸਾਰਿਕਤਾ ਦੇ ਕਿ ਤੁਹਾਡੀ ਗਰਦਨ ਫੜ ਕੇ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਰੱਖੇ ਪਰ ਸਹਿਜਧਾਰੀ ਉਸ ਗਿਆਨ ਦਾ ਮਾਲਕ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਸ ਨੂੰ 101 ਤਰੀਕੇ ਦਾ ਵੀ ਪਤਾ ਹੋਵੇ ਤੇ ਉਸ ਤੋਂ ਬਚਣ ਦਾ ਵੀ ਪਤਾ ਹੋਵੇ। ਇਕੋ ਇਕ ਤਰੀਕਾ ਹੈ ਇਸ ਸਭ ਤੋਂ ਬਚਣ ਦਾ ਕਿ ਅਨੁਸ਼ਾਸਨ (discipline) ਦੇ ਵਿਚ ਸਦਾ ਚੇਤਨ ਰਹਿਣਾ। ਇਕ ਇਕ ਮਿੰਟ ਤੁਹਾਡੇ ਲਈ ਚੁਣੌਤੀਪੂਰਨ (challenge) ਹੈ। ਜਿਸ ਤੋਂ ਅਗਾਂਹ ਤਾਂ ਮਸਤ ਮਲੰਗਪੁਣਾ ਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਇਹ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਹੁੰਦੇ ਹੀ ਨਹੀਂ, ਜੋ ਮਨ ਕੀਤਾ ਕਰ ਦੇਵੋ। ਜਦੋਂ ਤੁਸੀਂ ਆਪਣਾ ਸਾਰੇ ਦਾ ਸਾਰਾ ਖਾਲੀ ਕਰਕੇ ਗੁਰੂ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਰੱਖ ਦਿੱਤਾ ਤੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਆਪਣਾ ਗਿਆਨ (knowledge) ਇਥੇ ਟਿਕਾ ਤਾਂ ਸਮਝੋ ਟਿਕ ਗਿਆ, ਤੁਸੀਂ ਨਿਹਕਰਮੀ ਹੋ ਗਏ। ਨਿਹਕਰਮੀ ਦਾ ਮਤਲਬ ਇਹ ਨਹੀਂ ਕਿ ਕੰਮ ਨਹੀਂ ਕਰਨਾ, ਤੁਸੀਂ ਕੰਮ ਕਰਦੇ ਹੋ, ਕਰਮਯੋਗੀ ਹੋ ਪਰ ਉਹਦੇ ਪਰਿਣਾਮ ਬਾਰੇ ਚਿੰਤਤ ਨਹੀਂ, ਇੱਛਾ ਨਹੀਂ! ਜਦੋਂ ਬੰਦਾ ਇਥੇ ਟਿਕਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਸਭ 'ਉਹਦੇ' ਲਈ ਛੱਡ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਤੁਹਾਡੇ ਤਾਂ ਸਿਰਫ ਹੱਥ ਪੈਰ ਹੀ ਚੱਲਦੇ ਹਨ। ਇਹ ਕਸੌਟੀ (touchstone) ਹੈ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਹਉਮੈ ਤੇ ਕਦੋਂ ਵਿਜਈ ਹੁੰਦੇ ਹੋ। ਓਸ ਵਿੱਚ ਸਮਾਉਣਾ ਸੁਭਾਵਿਕ ਕਿਰਿਆ ਹੈ, merging spontaneous ਹੈ, ਕੋਈ ਘਟਨਾ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਪਰਮਾਤਮਾ (Ultimate) ਦੀ ਮਰਜ਼ੀ ਹੈ। ਜਿੰਨੀ ਦੇਰ ਤੱਕ ਤੁਹਾਨੂੰ ਸੰਸਾਰ ਦਿਸਦਾ ਹੈ ਤੇ ਆਕਰਸ਼ਿਤ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਸਮਝੋ ਤੁਹਾਡੀ ਹਉਮੈ ਹੈ, ਅਸੀਂ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਹਾਂ ਪਰ ਨਹੀਂ ਵੀ ਹਾਂ। ਇਹੀ ਕਸੌਟੀ (touchstone) ਹੈ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਅਧਿਆਤਮਿਕ ਉਚਾਈ ਪ੍ਰਾਪਤ (transcend) ਕਰ ਗਏ ਕਿ ਨਹੀਂ। ਤੁਹਾਨੂੰ ਸੰਸਾਰਿਕਤਾ ਦੀ ਮੈਲ ਛੋਹਣੋਂ ਹਟ ਗਈ ਕਿ ਨਹੀਂ। ਸਹਿਜਧਾਰੀ ਨੇ ਸੱਚ ਬੋਲਣਾ ਹੈ ਭਾਵੇਂ ਬਦਨਾਮੀ ਮਿਲੇ। ਸੰਸਾਰਿਕਤਾ ਦੀ ਨੈਤਿਕਤਾ (morality) ਕਹਿੰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਬੁਰੇ ਭਾਵੇਂ ਹੋ ਜਾਵੇ ਪਰ ਦੱਸੋ ਨਾ, ਅਸੀਂ ਇਸ ਨੈਤਿਕਤਾ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਮੰਨਦੇ, ਅਸੀਂ ਸੱਚ ਕਹਿਣ ਤੋਂ

ਨਹੀਂ ਝਿਜਕਦੇ, ਪਰ ਸਹਿਜਧਾਰੀ ਫਜ਼ੂਲ ਨਹੀਂ ਬੋਲਦਾ, ਸਿਰਫ ਕੜਾਕੇ ਹੀ ਮਾਰਦਾ ਹੈ ਤੇ ਲੋਕ ਉਸ ਨੂੰ ਅਵਾਰਾ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਤੇ ਸਾਡੀ ਇਹ ਖੁਸ਼ਕਿਸਮਤੀ ਹੈ। ਸਹਿਜ ਦਾ ਗਿਆਨ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਅਸੀਂ ਸੱਚ ਤੇ ਕੂੜ ਦੀ ਪਹਿਚਾਣ ਰੱਖਦੇ ਹਾਂ ਤੇ ਸਾਰੀਆਂ ਮਿੱਠੀਆਂ ਫਾਹੀਆਂ ਤੋਂ ਬਚਦੇ ਹਾਂ। ਤੁਸੀਂ ਦੰਭੀ ਨਹੀਂ ਹੋ। ਕੁਝ ਵੀ ਠੀਕ ਤੇ ਗਲਤ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਜਿਸ ਦੇ ਨਾਲ ਤੁਸੀਂ ਕਿਸੇ ਦਾ ਨੁਕਸਾਨ ਕਰਕੇ ਆਪਣੀ ਖੁਦਗਰਜ਼ੀ ਪੂਰੀ ਕਰ ਲਈ, ਉਹ ਮਾੜਾ ਹੈ। ਜਿਸ ਨਾਲ ਤੁਸੀਂ ਵਿਕਾਸ ਤੇ ਉਤਪਤੀ ਦੇ ਰਾਹ ਦਾ ਵਿਰੋਧ ਕਰਦੇ ਹੋ ਉਹ ਮਾੜਾ ਹੈ ਬਾਕੀ ਸਭ ਠੀਕ ਹੈ। ਇਹ ਨਹੀਂ ਕਿ ਤੁਹਾਨੂੰ ਕਿਸੇ ਨੇ ਦੇਖਿਆ ਕਿ ਨਹੀਂ। ਇਹ ਮਹੱਤਵਪੂਰਣ ਹੈ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਕੀ ਕੀਤਾ। ਇਹੀ ਧਰਮ ਤੇ ਅਧਿਆਤਮਿਕਤਾ ਵਿਚ ਫਰਕ ਹੈ। ਧਰਮ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਤਾਂ ਮਾੜੇ ਜੇ ਮਾੜਾ ਕਰਦੇ ਫੜੇ ਗਏ। ਅਧਿਆਤਮਿਕਤਾ ਇਹ ਕਹਿੰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਮਾੜੇ ਤਾਂ ਜੇ ਮਾੜੇ ਹੋ। ਧਰਮ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਦੇਖਣ ਵਾਲਾ ਸਮਾਜ ਹੈ ਪਰ ਸਾਨੂੰ ਦੇਖਣ ਵਾਲਾ 'ਉਹ' ਹੈ ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ ਧਿਆਨ ਰੱਖਣਾ।

ਸਹਿਜ ਦੇ ਰਾਹ

ਇਹ ਆਮ ਸਮਝ ਲਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਸਰੀਰ ਸਾਡਾ ਦੁਸ਼ਮਣ ਹੈ ਤੇ ਹਠ ਯੋਗ ਵਾਲੇ ਤਾਂ ਸਾਰਾ ਜ਼ੋਰ ਹੀ ਸਰੀਰ ਨੂੰ ਕਸ਼ਟ ਦੇਣ ਤੇ ਲਾਉਂਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਸਾਰੇ ਪਰਚਾਰ ਤੋਂ ਆਮ ਮਨੁੱਖ ਇਹ ਸਮਝ ਲੈਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਸਰੀਰ ਪੰਜ ਦੁਸ਼ਮਣਾਂ ਦਾ ਅਧਾਰ ਹੈ, ਮਿੱਟੀ ਹੈ, ਪਰ ਇਸ ਸਾਰੇ ਪਰਚਾਰ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਵੀ ਸਾਰੇ ਦੇ ਸਾਰੇ ਲੋਕ ਇਸ ਸਰੀਰ ਨੂੰ ਪਾਲਣ ਤੇ ਹੀ ਲੱਗੇ ਹੋਏ ਹਨ। ਸਾਰੇ ਅਖੌਤੀ ਸੰਤ ਜਾਂ ਸਥਾਪਿਤ ਧਰਮਾਂ ਵਾਲੇ ਚੰਗਾ ਚੋਖਾ ਖਾ ਕੇ ਵੱਡੀਆਂ ਕਾਰਾਂ ਵਿਚ ਸੈਰਾਂ ਕਰਦੇ ਹਨ ਤੇ ਚੰਗੇ ਮੱਥੇ ਟਿਕਾਉਂਦੇ ਹਨ। ਕਈ ਤਾਂ ਆਪਣੇ ਇਸ ਸਰੀਰ ਦੀ ਰੱਖਿਆ ਲਈ ਅੰਗ ਰੱਖਿਅਕ ਤੱਕ ਰੱਖ ਲੈਂਦੇ ਹਨ। ਪਰ ਫਿਰ ਵੀ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਸਰੀਰ ਮਾੜਾ ਹੈ ਜਦ ਕਿ ਇਸ ਸਰੀਰਕ ਆਰਾਮ ਲਈ ਹੀ ਇਹ ਸਭ ਸਿੱਧਾ ਪੁੱਠਾ ਕਰਨ ਤੋਂ ਗੁਰੇਜ਼ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ ਤੇ ਸਰੀਰ ਨੂੰ ਸੰਭਾਲ ਕੇ ਰੱਖਦੇ ਹਨ। ਦੂਜਿਆਂ ਨੂੰ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਸਰੀਰ ਰੁਕਾਵਟ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਇਸ ਤੋਂ ਅਵੇਸਲੇ ਹੋ ਜਾਓ। ਪਰ ਜੇ ਆਪਾਂ ਆਪਣੇ ਦਿਮਾਗ ਨਾਲ ਸੋਚੀਏ ਕਿ ਜੇ ਇਹ ਮਾੜਾ ਹੈ ਤਾਂ ਆਪਾਂ ਨੂੰ ਪਰਮਾਤਮਾ ਨੇ ਕਿਉਂ ਦਿੱਤਾ? ਜੇ ਸਾਨੂੰ ਪੜ੍ਹਾਉਣ ਵਾਲੇ ਇਸ ਨੂੰ ਸਾਂਭੀ ਬੈਠੇ ਹਨ ਤਾਂ ਜ਼ਰੂਰ ਇਹ ਕੋਈ ਚੰਗੀ ਚੀਜ਼ ਹੋਵੇਗੀ? ਸਮਝ ਵਾਲੀ ਗੱਲ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਸਰੀਰ ਸਾਡੇ ਲਈ ਅਜ਼ਹਦ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ। ਇਹ ਸਾਡਾ ਰੱਬ ਹੈ ਜਿਸ 'ਤੇ ਚੜ੍ਹ ਕੇ ਅਸੀਂ ਜਾਣਾ ਹੈ ਤੇ ਜੇ ਇਹੀ ਸੰਭਾਲ ਕੇ ਨਾ ਰੱਖਿਆ ਤਾਂ ਗਤੀ ਕਿਵੇਂ ਫੜਾਂਗੇ? ਕੋਈ ਵੀ ਚੰਗਾ ਜਾਂ ਮਾੜਾ ਕੰਮ ਅੱਜ ਤੱਕ ਨਾ ਤਾਂ ਸਰੀਰ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਹੋਇਆ ਹੈ ਤੇ ਨਾ ਹੀ ਹੋਣਾ ਹੈ ਦੂਸਰੇ ਪਾਸੇ ਇਹ ਵੀ ਤਾਂ ਹੈ ਕਿ “ਮਾਨਸ ਜਨਮ ਦੁਰਲੱਭ ਹੈ” ਤੇ ਇਹ ਵੀ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਜੇ ਦੇਵਤਿਆਂ ਨੇ ਵੀ ਅਗਾਂਹ ਕੁਝ ਜਗ੍ਹਾ ਲੈਣੀ ਹੈ ਤਾਂ ਉਹ ਮਾਨਸ ਜਨਮ ਵਿਚ ਆ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਪਰ ਸੱਚ ਤਾਂ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਆਦਮੀ ਉਚੇਰੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ (higher achievement) ਇਸ ਸਰੀਰ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਕਰ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ ਇਸ ਲਈ ਸਰੀਰ ਬਹੁਤ ਜ਼ਰੂਰੀ ਚੀਜ਼ ਹੈ। ਅਸੀਂ ਆਪਣਾ ਸਾਰਾ ਨੁਕਸਾਨ ਹੀ ਇਥੇ ਕਰਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਅਸੀਂ ਆਪਣੇ ਸਰੀਰ ਨੂੰ ਮਾਰਨ ਤੇ ਤਾਂ ਲੱਗੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਾਂ, ਪਰ ਇਸ ਨੂੰ ਦਾਣਾ ਨਹੀਂ ਪਾਉਂਦੇ। ਇਸ ਲਈ ਸਰੀਰ ਨੂੰ ਇਸ ਦੀ ਜੋ ਯੋਗ ਮਹੱਤਤਾ ਹੈ ਉਹ ਦੇਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਇਹ ਸੰਤੁਲਨ ਕਾਇਮ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਸਹਿਜਧਾਰੀ ਲਈ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ ਕਿ ਉਸਦਾ ਸਰੀਰ ਸਵਸਥ ਹੋਵੇ। ਇਸਦੇ ਲਈ ਕਸਰਤ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਕਸਰਤ ਤੇ ਖੁਰਾਕ ਦੇਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ, ਖੁਰਾਕ ਦੇ ਵਿਚ ਸੰਜਮ ਦਾ ਅਸੂਲ ਹੈ। ਜੋ ਤੁਸੀਂ ਸੇਵਨ ਕਰਨਾ ਹੈ, ਉਹਦੇ ਵਿਚ ਬਹੁਤਾਤ ਨਹੀਂ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਬਲਕਿ ਘਟਾਅ (minus) ਵਿਚ ਰੱਖਣਾ ਹੈ। ਖਾਣ ਪੀਣ ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਵਿਚ ਵੀ ਉਨਾ ਕੁ ਹੀ ਦਿਓ ਜਿਹਨੂੰ ਤੁਸੀਂ ਪੂਰਾ ਨਾ ਕਰ ਸਕੋ। ਕੰਮ ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਵਿਚ ਸਰੀਰ ਨੂੰ ਸੰਜਮ ਵਿਚ ਹੀ ਥਕਾਉਣਾ ਹੈ। ਦੂਸਰਾ ਇਹ ਕਿ ਇਹਦੇ ਨੱਕ ਵਿਚ ਨਕੇਲ ਪਾ ਕੇ ਰੱਖਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਉਹਦੇ ਲਈ ਅਨੁਸ਼ਾਸਨ ਕਾਇਮ ਕਰ ਲਵੋ। ਸਭ ਕੁਝ ਠੀਕ ਟਾਈਮ ਤੇ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ, ਅਨੁਸ਼ਾਸਨ ਵਿਚ ਰੱਖਣਾ ਬਹੁਤ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ। ਸ਼ੁਰੂ ਵਿਚ ਜਿਹੜਾ ਸਾਧਕ ਜਿੰਨੀ ਦੇਰ ਤੱਕ ਅਨੁਸ਼ਾਸਨ ਵਿੱਚ ਨਹੀਂ ਰਹਿੰਦਾ, ਉਨੀ ਦੇਰ ਪ੍ਰਾਪਤੀ (achievement) ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ। ਇਹ ਗੱਲ ਖਾਸ ਹੈ ਕਿ ਆਪਣੀ ਸਮਾਂ ਸਾਰਣੀ ਬਣਾ ਲਵੋ ਤਾਂ ਹੀ ਤੁਹਾਡੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਹੈ। ਸੁਣਨ ਨੂੰ ਇਹ ਗੱਲ ਸੌਖੀ ਲੱਗਦੀ ਹੈ ਕਿ ਅਲਾਹਮ ਲਗਾ ਲਵਾਂਗੇ ਪਰ ਅਲਾਹਮ ਵੱਜਦੇ ਤੇ ਉੱਠਣਾ ਬੜਾ ਔਖਾ ਹੈ ਇਸ ਦਾ ਫਾਇਦਾ ਤਾਂ ਤਜ਼ਰਬੇ ਤੋਂ ਹੀ ਸਿੱਖ ਸਕਦੇ ਹਾਂ ਜਦੋਂ ਅਸੀਂ ਆਪਣੇ ਸਰੀਰ ਨੂੰ ਅਨੁਸ਼ਾਸਨ ਵਿਚ ਕਰਕੇ ਇਕ ਰਿਦਮ ਵਿਚ ਚਲਾਉਂਦੇ ਹਾਂ ਤਾਂ ਸਮਝੋ ਸਰੀਰ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਕਾਰਜ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਜੋ ਸਾਡਾ ਮਨ ਹੈ, ਉਹ ਵੀ conditioned ਹੋ ਗਿਆ। ਜਦੋਂ ਮਨ ਨੂੰ ਸਰੀਰ ਦੀ ਰਿਦਮ ਨਾਲ ਬੰਨ ਦਿੱਤਾ ਤਾਂ ਮਨ ਨੂੰ ਸਰੀਰ ਦੇ ਨਾਲ ਤੁਰਨਾ ਹੀ ਪਵੇਗਾ। ਜਦੋਂ ਅਸੀਂ ਗਤੀ ਸੀਮਾਬੱਧ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਤਾਂ ਮਨ ਚਾਹੇ ਆਰਾਮ ਨਾਲ ਉਸ ਗਤੀ ਤੇ ਜਾਵੇ ਚਾਹੇ ਹੰਭ ਕੇ ਜਾਵੇ, ਜਾਣਾ ਤਾਂ ਪਵੇਗਾ ਹੀ। ਇਸ ਲਈ ਮਨ ਦਾ ਜੋ ਨਾਂਹ-ਵਾਦੀ ਪੱਖ (negative aspect) ਹੈ, ਜੋ ਧਰਤੀ ਨਾਲ ਜੁੜਿਆ ਹੈ, ਉਹਦੇ ਲਈ ਸਰੀਰ ਦਾ ਅਨੁਸ਼ਾਸਨ ਅਜ਼ਹਦ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ। ਸਰੀਰ ਨੂੰ ਸੰਜਮ ਵਿਚ ਖਾਣ ਲਈ ਦਿਓ ਤੇ ਸੰਜਮ ਵਿਚ ਹੀ ਬਣਾ ਸੰਵਾਰ ਕੇ ਰੱਖੋ। ਇਸ ਲਈ ਕਿ ਇਸ ਤੋਂ ਬਗੈਰ ਸਾਡਾ ਗੁਜ਼ਾਰਾ ਨਹੀਂ। ਜੇ ਇਹ ਸਵਸਥ ਹੈ ਤਾਂ ਇਸ ਤੋਂ ਹੋਣ ਵਾਲੀਆਂ ਬੇਚੈਨੀਆਂ (disturbances) ਤੋਂ ਅਸੀਂ ਬਚੇ ਰਹਾਂਗੇ। ਡਾਕਟਰਾਂ ਦੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ ਪੈਣੀ। ਸਰੀਰ ਨੂੰ ਕਿਰਿਆ (activity) ਵਿਚ ਰੱਖੋ ਤਾਂ ਕਿ ਜੰਗ ਨਾ ਲੱਗੇ। ਇਹ ਨਹੀਂ ਕਿ

ਚਾਰ ਪੈਸੇ ਆ ਗਏ ਤਾਂ ਬੈਠ ਜਾਓ ਫਿਰ ਤੁਸੀਂ ਵਿਕਾਸ ਕਿਵੇਂ ਕਰੋਗੇ? ਇਸ ਨੂੰ ਬਣਤਰ (form) ਵਿਚ ਰੱਖਣ ਦਾ ਅਸੂਲ ਹੀ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਤੁਹਾਡਾ ਪੇਟ ਨਹੀਂ ਵਧਣਾ ਚਾਹੀਦਾ। ਇਸ ਲਈ ਆਪਣੇ ਸਰੀਰ ਦੀ ਰਾਸ਼ਨਿੰਗ ਕਰ ਦਿਓ।

ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਹੈ ਸੱਚ। ਆਮ ਗੱਲ ਚੱਲਦੀ ਹੈ ਕਿ ਸੱਚ ਕਰੋ, ਸੱਚ ਬੋਲੋ, ਸੱਚ ਸੁਣੋ। ਇਹਨਾਂ ਭਾਸ਼ਨਾਂ ਦਾ ਕੋਈ ਫਾਇਦਾ ਨਹੀਂ, ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਗੱਲਾਂ ਤਾਂ ਸਿਰਫ ਕਹਿਣ ਦੀਆਂ ਹਨ, ਕਰਦਾ ਤਾਂ ਕੋਈ ਹੈ ਨਹੀਂ। ਇਸ ਲਈ ਝੂਠ ਬੋਲੋ, ਪਰ ਸੰਜਮ ਨਾਲ, ਇਹ ਗੱਲ ਟੇਢੀ ਹੈ, ਇਸ ਲਈ ਧਿਆਨ ਵਿੱਚ ਰੱਖਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਪੂਰੇ ਦਾ ਪੂਰਾ ਸੱਚ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਬੋਲਦਾ ਨਾ ਬੋਲ ਸਕਦਾ ਹੈ ਤੇ ਨਾ ਉਸ ਵਿਚ ਤਾਕਤ ਹੈ। ਵੱਡੀਆਂ-ਵੱਡੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਕੀਤੀਆਂ ਜਾ ਸਕਦੀਆਂ ਹਨ ਪਰ ਸੱਚ ਦਾ ਰੂਪ ਤਾਂ ਸਿਰਫ ਇਕ ਖੁਦਾ ਹੈ। ਉਸ ਤੋਂ ਬਗੈਰ ਕੋਈ ਸੱਚ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਜੇ ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਅਸੀਂ ਪੂਰਣ ਸੱਚ ਦੀ ਗੱਲ ਕਿਵੇਂ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਾਂ? ਅਸੀਂ ਕਹਿੰਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਜਿਸ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਅਸੀਂ ਆਏ ਹਾਂ, ਇਹ ਕੂੜ ਹੈ ਅਸੀਂ ਇਸ ਕੂੜ ਵਿਚੋਂ ਸੱਚ ਵੱਲ ਉਡਾਰੀ (flight) ਲੈ ਰਹੇ ਹਾਂ। ਜਿੰਨੇ ਕੂੜ ਵਿਚ ਅਸੀਂ ਫਸੇ ਹੋਏ ਹਾਂ ਉਨੇ ਹੀ ਝੂਠੇ ਹਾਂ। ਝੂਠ ਦਾ ਮਤਲਬ ਬੋਲਣ ਵਿਚ, ਹੋਣ ਵਿਚ, ਕਰਨ ਵਿਚ ਤੇ ਵਿਵਹਾਰ ਵਿਚ। ਤਿੰਨ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਝੂਠ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਥਨੀ, ਕਰਨੀ ਤੇ ਸੋਚਣੀ ਵਿਚ, ਸਾਡੀ ਸੁਰਤੀ-ਬਿਰਤੀ, ਲੋਕਾਂ ਪ੍ਰਤੀ ਸਾਡਾ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀਕੋਣ ਮਾੜਾ ਹੋਣਾ, ਮਾੜੀ ਸੋਚ, ਇਹੀ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡਾ ਪਾਪ ਹੈ। ਮਾੜੀ ਕਰਨੀ, ਝੂਠ ਤੇ ਮੰਦਾ ਬੋਲਣਾ, ਇਹ ਸਭ ਝੂਠ ਦੇ ਰੂਪ ਹਨ। ਅਸੀਂ ਇਹ ਕਰਨਾ ਹੈ ਕਿ ਸੱਚ ਵੱਲ ਨੂੰ ਵੱਧਣਾ ਹੈ ਤੇ ਝੂਠ ਦੇ ਜਿਸ ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਤੇ ਅਸੀਂ ਬੈਠੇ ਹਾਂ, ਐਨ ਚੇਤਨ ਹੋ ਕੇ, ਜਿੰਨਾ ਅਸੀਂ ਝੂਠ ਬੋਲਦੇ ਹਾਂ, ਉਸ ਤੋਂ ਘੱਟ ਬੋਲਣਾ ਹੈ। ਆਪਣੇ ਕਾਰਜਾਂ ਨੂੰ ਜਿੰਨੇ ਘੱਟ ਝੂਠ ਨਾਲ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹੋ ਕਰੋ। ਹੁਣ ਇਹ ਗੱਲ ਧਾਰਮਿਕ ਤਾਂ ਲੱਗਦੀ ਹੀ ਨਹੀਂ। ਇੰਜ ਲੱਗਦਾ ਹੈ ਜਿਵੇਂ ਕੋਈ ਸ਼ੈਤਾਨ ਭਾਸ਼ਨ ਦੇ ਰਿਹਾ ਹੋਵੇ। ਪਰ ਇਹੀ ਇਕੋ ਗੱਲ ਸੱਚ ਹੈ, ਖੁਦਾ ਦਾ ਸੱਚ ਹੈ। ਵੱਡੇ-ਵੱਡੇ ਸੰਤ ਮਹਾਤਮਾ ਆਉਂਦੇ ਹਨ। ਭਾਸ਼ਨ ਛੱਡਦੇ ਹਨ ਕਿ ਦੁਨੀਆਂ ਦੁੱਖਾਂ ਦਾ ਘਰ ਹੈ, ਮੋਹ ਮਾਇਆ ਦਾ ਤਿਆਗ ਕਰੋ ਭਾਈ। ਪਰ ਜਿਹੜਾ ਨੋਟ ਦੇ ਦੇਵੇ ਉਹ ਨੇੜੇ, ਜਿਹੜਾ ਵਿਚਾਰਾ ਦੇਣ ਜੋਗਾ ਨਹੀਂ, ਉਸ ਵੱਲ ਧਿਆਨ ਹੀ ਨਹੀਂ ਜਾਂਦਾ ਜੇ ਇਹ ਡਰਾਮੇਬਾਜ਼ੀ ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਹੋਰ ਕੀ ਹੈ? ਅਜਿਹੇ ਬੰਦੇ ਵੀ ਜਾਣੀਦੇ ਹਨ ਕਿ ਜਿਹੜੇ ਆਪਣੇ ਮਗਰ ਪੈਸੇ ਇਕੱਠੇ ਕਰਨ ਲਈ ਸਪੈਸ਼ਲ ਕਾਰ ਲੈ ਕੇ ਆਉਂਦੇ ਹਨ ਤੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਮੋਹ ਮਾਇਆ ਤੋਂ ਬਚਣ ਲਈ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਤੇ ਆਪ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ਬਚਦੇ। ਹੁਣ ਇਹ ਗੱਲਾਂ ਕਹਿਣ ਵਾਲਾ ਕਿਹੜਾ ਸੱਚ ਬੋਲਦਾ ਹੈ? ਉਹ ਕਿਹੜਾ ਸੱਚ ਕਰਦਾ ਤੇ ਕਿਹੜੀ ਸੱਚੀ ਭਾਵਨਾ ਰੱਖਦਾ ਹੈ? ਪਰ ਆਪਾਂ ਤਾਂ ਮੰਨਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਅਸੀਂ ਝੂਠ ਬੋਲਦੇ ਹਾਂ ਜੋ ਕਿ ਸੱਚ ਹੈ ਜੇ ਅਸੀਂ ਕਹੀਏ ਕਿ ਅਸੀਂ ਸੱਚ ਬੋਲਣਾ ਹੈ ਪਰ ਬੋਲੀਏ ਝੂਠ ਤਾਂ ਇਹ ਝੂਠ ਹੈ। ਅਸੀਂ ਤਾਂ ਉਨਾ ਕੁ ਝੂਠ ਬੋਲਦੇ ਹਾਂ ਜਿੰਨਾ ਬੋਲਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਤੇ ਉਸ ਤੋਂ ਥੋੜਾ ਜਿਹਾ ਘੱਟ। ਕਿਉਂਕਿ ਸਹਿਜ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਗੱਲਾਂ ਨਾਲ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ ਬਲਕਿ ਕਦਮ-ਦਰ-ਕਦਮ ਚੜ੍ਹਨਾ ਹੈ। ਅਸੀਂ ਹਨੇਰੇ ਤੋਂ ਚਾਨਣ ਵਲ ਦਾ ਸਫ਼ਰ ਕਰ ਰਹੇ ਹਾਂ ਤੇ ਜੇ ਕੋਈ ਕਹੇ ਕਿ ਹਨੇਰਾ ਤਾਂ ਹੈ ਹੀ ਨਹੀਂ, ਚਾਨਣ ਹੀ ਚਾਨਣ ਹੈ ਤੇ ਕਹਿਣ ਵਾਲਾ ਧਰਤੀ ਤੇ ਖੜ੍ਹਾ ਹੈ ਤਾਂ ਉਹ ਇਕ ਆਦਰਸ਼ਵਾਦੀ ਗੱਲ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਸੱਚ ਤਾਂ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਮੈਂ ਕਿੰਨੀ ਕਾਲਖ ਵਿਚ ਹਾਂ, ਇਸ ਤੋਂ ਇਕ ਕਦਮ ਅੱਗੇ ਜਾ ਕੇ ਘੱਟ ਕਾਲਖ ਵਿਚ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹਾਂ ਤੇ ਮੈਂ ਚਾਨਣ ਦੇ ਇਕ ਕਦਮ ਨੇੜੇ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹਾਂ। ਅਸੀਂ ਇਹ ਨਹੀਂ ਕਹਿੰਦੇ ਕਿ ਅਸੀਂ ਚਾਨਣ ਵੱਲ ਚੱਲੇ ਹਾਂ, ਅਸੀਂ ਇਹ ਕਹਿੰਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਅਸੀਂ ਹਨੇਰੇ ਤੋਂ ਚਾਨਣ ਵੱਲ ਚੱਲੇ ਹਾਂ, ਅਸੀਂ ਇਹ ਕਹਿੰਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਅਸੀਂ ਹਨੇਰੇ ਤੋਂ ਚਾਨਣ ਵੱਲ ਵਧ ਰਹੇ ਹਾਂ। ਇਹ ਸਹਿਜ ਦਾ ਮਾਰਗ ਹੈ। ਅਸੀਂ ਅੱਜ ਦੇ ਸਮੇਂ ਦੀ ਗੱਲ ਕਰ ਰਹੇ ਹਾਂ ਜਿੱਥੇ ਨਾ ਤਾਂ ਕੋਈ ਰਿਸ਼ਤਾ ਹੈ ਨਾ ਹੀ ਕੋਈ ਆਪਣਾ ਹੈ, ਸਭ ਥਾਂ ਕੂੜ ਹੀ ਪਰਧਾਨ ਹੈ ਤਾਂ ਅਸੀਂ ਸਦਾ ਹੀ ਆਪਣੀ ਕੂੜ ਦੀ ਕਾਲਖ ਨੂੰ ਘਟਾਉਂਦੇ ਜਾਣਾ ਹੈ। ਕਈ ਵਾਰ ਅਸੀਂ ਵੱਡੇ ਭਰਮ ਵਿਚ ਫਸਦੇ ਹਾਂ ਇਹ ਸਮਝਣ ਲੱਗ ਜਾਂਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਅਸੀਂ ਤਾਂ ਬਹੁਤ ਹੇਠਾਂ ਹਾਂ, ਇਸ ਲਈ ਬਹੁਤਾ ਝੂਠ ਬੋਲ ਲਓ। ਇਹ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਧੋਖਾ ਦੇਣ ਤੋਂ ਸਿਵਾ ਹੋਰ ਕੁਝ ਨਹੀਂ। ਇਹ ਸਮਝੋ ਕਿ ਅਸੀਂ ਸਹਿਜ ਦੀ ਤੌਰ ਤੁਰ ਰਹੇ ਹਾਂ ਹਰ ਰੋਜ਼ ਹਨੇਰੇ ਤੋਂ ਚਾਨਣ ਵਲ ਸਫ਼ਰ ਕਰ ਰਹੇ ਹਾਂ। ਨਾ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਘੱਟ ਸਮਝਣਾ ਹੈ ਤੇ ਨਾ ਹੀ ਵੱਧ। ਇਹ ਵੀ ਨਹੀਂ ਕਿ ਜੇ ਹੁਣ ਅਸੀਂ ਪਾਠ ਕਰਨ ਲੱਗ ਪਏ ਤਾਂ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਹੁਣੇ ਹੀ ਸਿਰੇ ਚੜ੍ਹ ਗਏ। ਜਾਂ ਕਿਸੇ ਲਾਰੇ ਵਿਚ ਆ ਕੇ ਸਭ ਤੋਂ ਲਾਂਭੇ ਹੋ ਗਏ। ਮੁਕਤੀ ਦਾ ਪ੍ਰਮਾਣ ਪੱਤਰ ਦੇਣ ਵਾਲੇ ਬਹੁਤ ਹਨ। ਜਿਹੜਾ ਆਪ ਸਰੀਰ ਦੀ ਕੈਦ ਵਿਚ ਹੈ ਉਹ ਸਾਨੂੰ ਆਜ਼ਾਦੀ ਦਾ ਫ਼ਤਵਾ ਕਿਵੇਂ ਜਾਰੀ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ? ਇਸ ਲਈ ਝੂਠੇ ਲਾਰਿਆਂ ਤੋਂ ਬਚੋ। ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡਾ ਲਾਰਾ ਆਦਮੀ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਆਪਣੇ ਆਪ ਤੋਂ ਬਚੋ। ਕਿਉਂਕਿ ਆਪਾਂ ਉਹਦੇ ਵੱਲ ਚੱਲੇ ਹੋਏ ਹਾਂ।

ਜਿਸ ਕਦਮ ਉੱਤੇ ਆ ਕੇ ਤੁਹਾਡੇ ਵਿਵਹਾਰ ਵਿਚ ਜਿੰਨਾ ਝੂਠ ਤੁਹਾਨੂੰ ਬੋਲਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਸੀ, ਉਹ ਘਟਾਅ ਲਿਆ ਤਾਂ ਤੁਹਾਡਾ ਆਪਣਾ ਆਪ ਤੁਹਾਨੂੰ ਬੁਰਾ ਨਹੀਂ ਕਹੇਗਾ। ਪਰ ਇਹ ਸ਼ਰਤ ਹੈ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਗੁਰੂ ਵਾਲੇ ਹੋ ਕੇ ਗੁਰੂ ਦੇ ਗਿਆਨ ਉੱਤੇ ਕੰਮ ਕਰ ਰਹੇ ਹੋ। ਇਹ ਗੱਲ ਯਾਦ ਰੱਖਣੀ ਹੈ ਕਿ ਆਪਾਂ ਝੂਠ ਹੀ ਇਸ ਲਈ ਬੋਲਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਅਸੀਂ ਸੱਚ ਬੋਲਣਾ ਹੈ। ਅਸੀਂ ਸੱਚ ਤੇ ਸੁੱਚੇ ਰਹਿਣ ਵਾਲੀ ਗੱਲ ਕਰਦੇ ਹਾਂ, ਜੇ ਆਪਾਂ ਸੱਚੇ ਹਾਂ ਤਾਂ ਆਪਾਂ ਤੁਰਾਂਗੇ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ? ਬੇਰ ਜੂਠੇ ਕਰਦੀ ਭੀਲਣੀ ਕੋਲ ਸੱਚ ਹੈ ਉਸਦੀ ਨੀਅਤ (intention) ਵਿਚ ਸੱਚ ਹੈ, ਇਸ ਲਈ ਸਾਨੂੰ ਸਹਿਜ ਦੇ ਮਾਰਗ ਤੇ ਚੱਲਣ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਸੱਚ, ਝੂਠ ਤੇ ਪਾਪ-ਪੁੰਨ ਦੀ ਪਰਿਭਾਸ਼ਾ ਸਮਝ ਲੈਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਸਾਨੂੰ ਆਪਣੇ ਵੱਡਿਆਂ ਦਾ ਇਤਿਹਾਸ ਇਹ ਪਰਿਭਾਸ਼ਾ ਸਿਖਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਸੰਸਾਰਿਕਤਾ ਜੋ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੇ ਵਿਰੋਧ ਵਿਚ ਖੜ੍ਹੀ ਹੈ, ਇਹ ਝੂਠ ਹੈ। ਪਾਖੰਡੀ ਹੋਣਾ ਹੀ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡਾ ਗੁਨਾਹ ਹੈ ਜੋ ਕਿ ਹਰ ਬੰਦਾ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਅਸੀਂ ਆਪਣੇ ਰਿਸ਼ਤਿਆਂ ਦੀ ਤੌਰ ਨੂੰ ਸਮਝਣਾ ਹੈ ਤੇ ਉਸ ਅਨੁਸਾਰ ਵਿਵਹਾਰ ਕਰਨਾ ਹੈ। ਅਸੀਂ ਚੇਤਨ ਤੇ ਜ਼ਿਉਂਦੇ ਜਾਗਦੇ ਇਨਸਾਨ ਹਾਂ ਤਾਂ ਕੂੜ ਤੋਂ ਬਿਲਕੁਲ ਹਾਰ ਨਹੀਂ ਮੰਨਣੀ। ਸ਼ੈਤਾਨ ਦੇ ਵਾਰ ਦਾ ਜਵਾਬ ਜ਼ਰੂਰ ਦੇਣਾ ਹੈ। ਜੀਵਦਿਆਂ ਮਰਨ ਦਾ ਅਰਥ ਹੀ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਸੰਸਾਰਿਕਤਾ ਦੀ ਜੋ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਹੈ, ਇਹਦੇ ਵਿਚ ਜਿੰਨਾ ਕੂੜ ਹੈ, ਉਸ ਨੂੰ ਘਟਾਅ ਦਿਓ। ਇਹ ਸਾਡੀ ਦ੍ਰਿੜ੍ਹਤਾ ਹੈ ਕਿ ਕੂੜ ਦੇ ਨਸ਼ੇ ਨੂੰ ਅਸੀਂ ਆਪਣੇ ਆਪ ਹੀ ਘਟਾਉਣਾ ਹੈ। ਇਹ ਸਿਰਫ਼ ਸਵੈ-ਅਨੁਸ਼ਾਸਨ ਨਾਲ ਹੀ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਇਹ ਕਰੋਗੇ ਤਾਂ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਨੇ ਤਾਂ ਤੁਹਾਡੇ ਨਾਲ ਚੱਲਣਾ ਹੀ ਹੈ। ਤੁਹਾਡਾ ਭਲਾ ਹੋਣਾ ਹੀ ਹੋਣਾ ਹੈ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਆਪਣੀ ਹੋਂਦ, ਆਪਣਾ ਅਸਤਿਤਵ ਕਾਇਮ ਰੱਖਣ ਦਾ ਤੁਹਾਡੇ ਕੋਲ ਗਿਆਨ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਤੋਂ ਅੱਗੇ ਗੱਲ ਚੱਲਦੀ ਹੈ ਘੋਰ ਤਪੱਸਿਆ ਦੀ। ਸਾਡੀ ਤਪੱਸਿਆ ਸਾਡਾ ਫਰਜ਼ ਹੈ ਪਰ ਗੁਲਾਮ ਬਣ ਕੇ ਨਹੀਂ ਕਰਨੀ। ਝੂਠ ਵੀ ਕਿਸੇ ਦਾ ਨੁਕਸਾਨ ਕਰਨ ਲਈ ਨਹੀਂ ਬੋਲਣਾ। ਇਹ ਵੀ ਧਿਆਨ ਰੱਖਣਾ ਕਿ ਕੋਈ ਵੀ ਸਾਡਾ ਨੁਕਸਾਨ ਨਾ ਕਰ ਸਕੇ। ਕੋਲਿਆਂ ਦੀ ਦਲਾਲੀ ਵਿਚ ਕਾਲਖ ਤਾਂ ਲੱਗਣੀ ਹੀ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਆਪਣੇ ਕੋਲ ਗੁਰ ਗਿਆਨ ਦਾ ਰੁਮਾਲ ਰੱਖਣਾ ਹੈ, ਗਿਆਨ ਦਾ ਦੀਵਾ ਜਗਦਾ ਰੱਖਣਾ ਹੈ। ਇਹ ਤੁਹਾਡੇ ਵਸ ਵਿੱਚ ਹੈ। ਕਦੇ ਇਹ ਸੰਤਾਪ ਨਹੀਂ ਮਨ ਨੂੰ ਦੇਣਾ ਕਿ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਕਦੋਂ ਪਹੁੰਚਾਂਗੇ। ਜੇ ਚੀਖਣ ਲੱਗ ਪਏ ਤਾਂ ਰੁੱਕ ਤਾਂ ਜਾਵਾਂਗੇ ਹੀ। ਇਸ ਲਈ ਸੰਭਲ ਕੇ ਚੱਲਣਾ ਹੈ। ਇਸ ਨੂੰ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਵਿਚ ਢਾਲ ਕੇ ਦੇਖੋ। ਤੁਸੀਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਝੂਠ ਦੇ ਤਜਰਬਿਆਂ ਵਿਚੋਂ ਹੀ ਸੱਚ ਨੂੰ ਪਾਉਂਗੇ।

ਸਹਿਜ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਦੇ ਸਾਧਨ

ਸਹਿਜ ਦਾ ਜੋ ਮਾਰਗ ਹੈ ਇਹ ਆਪਣੇ ਆਪ ਵਿੱਚ ਸਭ ਤੋਂ ਸੌਖਾ ਤੇ ਸਾਦਾ ਕਿਸਮ ਦਾ ਹੈ ਪਰ ਹੈ ਬੜਾ ਹੀ ਖਤਰਨਾਕ। ਇਸ ਦੀ ਮੁਸ਼ਕਿਲ ਹੀ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਸੌਖਾ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਪਾਬੰਦੀਆਂ (restrictions) ਲੱਗਦੀਆਂ ਹਨ ਤਾਂ ਬੰਦੇ ਦੀ ਮਰਜ਼ੀ ਖਤਮ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਤੇ ਬੰਦਾ ਸਦਾ ਚੇਤੰਨ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਔਖਾ ਸੌਖਾ ਹੋ ਕੇ ਬੰਦਾ ਬੰਦਸ਼ਾ ਵਿਚ ਰਹਿਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਪਰ ਸਹਿਜ ਦੇ ਮਾਰਗ ਵਿਚ ਗਿਆਨ ਬਹੁਤ ਜ਼ਰੂਰੀ ਤੇ ਪਹਿਲੀ ਸ਼ਰਤ ਹੈ। ਸਹਿਜਧਾਰੀ ਗਿਆਨੀ ਹੈ ਤੇ ਉਸ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਮੰਜ਼ਿਲ ਦਾ ਵੀ ਪਤਾ ਹੈ। ਸਾਰਾ ਸੰਸਾਰ ਉਸਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਉਹਦੇ ਲਈ ਉਪਲਬਧ ਹੈ। ਮਰਜ਼ੀ ਹੈ ਕਿ ਕੀ ਸੇਵਨ ਕਰੇ ਤੇ ਕੀ ਨਾ ਕਰੇ। ਜਦੋਂ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੈ ਤਾਂ ਬੰਦਾ ਅਵੇਸਲਾ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤੇ ਰਾਹ ਵਿਚ ਕੰਡੇ ਲੱਗਣ ਦੇ ਮੌਕੇ ਜ਼ਿਆਦਾ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਦੂਜਾ ਵੱਡਾ ਖਤਰਾ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਤੁਰਦੇ ਹੀ ਨਹੀਂ। ਆਲੇ-ਦੁਆਲੇ ਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ-ਬਾਤਾਂ ਨਾਲ ਹੀ ਸਾਰ ਲੈਂਦੇ ਹੋ। ਸਧਾਰਨ ਜਿਹੀ ਗੱਲ ਹੀ ਤਾਂ ਲੱਗਦੀ ਹੈ ਕਿ ਚਲੋ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਰਾਹ ਵਿਚ ਆਰਾਮ ਕਰ ਲਈਏ ਤੇ ਚਾਹ-ਪਾਣੀ ਪੀ ਲਈਏ, ਪਹੁੰਚ ਤਾਂ ਜਾਣਾ ਹੀ ਹੈ। ਇਸ ਪਹੁੰਚ ਹੀ ਜਾਣਾ ਦੇ ਚੱਕਰ ਵਿਚ ਰਾਤ ਰਸਤੇ ਵਿਚ ਹੀ ਲੰਘ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਹੀ ਇਹ ਮੁਸ਼ਕਿਲ ਹੈ। ਸਹਿਜ ਦੀ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡੀ ਗੱਲ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਆਪਣੇ ਵਿਕਾਸ ਦੀ ਤੌਰ ਪਹਿਚਾਨਣੀ ਹੈ। ਸਹੀ ਥਾਂ ਪਹਿਚਾਨਣੀ ਹੈ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਕਿਥੋਂ ਚੱਲਦੇ ਹੋ। ਇਕ ਤੌਰ ਤੇ ਦੂਸਰੀ ਗਤੀ, ਦੋ ਚੀਜ਼ਾਂ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹਨ। ਇਹਦੇ ਲਈ ਗੁਰੂ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਵੀ ਉਹ ਜੋ ਆਪਾਂ discuss ਕਰਦੇ ਹਾਂ। ਸਧਾਰਣ ਗੁਰੂ ਵਾਲੀ ਗੱਲ ਨਹੀਂ। ਜੇ ਇਸ ਨੂੰ ਅਸੀਂ ਸਪੱਸ਼ਟ ਕਰੀਏ ਤਾਂ ਸਮਝੋ ਕਿ ਜੇ ਤੁਹਾਡੇ ਹੱਥ ਵਿਚ ਸਿੱਧੀ ਆ ਗਈ ਤਾਂ ਤੁਸੀਂ ਕੀ ਕਰੋਗੇ? ਸਿੱਧੀ ਨੂੰ ਸਧਾਰਨ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਨਜ਼ਰੀਏ ਤੋਂ ਦੇਖੀਏ ਤਾਂ ਇਹ ਇਕ ਬਹੁਤ ਵੱਡੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਹੈ ਪਰ ਜੇ ਇਹ ਅਹਿਸਾਸ ਤੁਹਾਡੇ ਤੇ ਹਾਵੀ ਹੋ ਗਿਆ ਕਿ ਮੇਰੇ ਮੁਕਾਬਲੇ ਵਿਚ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਤੁਸੀਂ ਅਸਮਾਨ ਤੇ ਬੈਠੋ ਹੋ ਕਿਉਂਕਿ ਆਮ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਤਾਂ ਇੱਥੇ ਤੱਕ ਪਹੁੰਚ ਨਹੀਂ। ਫੇਰ ਤਾਂ ਤੁਸੀਂ ਵੀ ਗੁਰੂ ਹੀ ਹੋਏ ਕਿਉਂਕਿ ਆਮ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਨਜ਼ਰੀਏ ਤੋਂ ਤਾਂ ਤੁਸੀਂ ਵੀ ਇਕ ਉਚਾਈ (height) ਤੇ ਬੈਠੋ ਹੋ। ਇਹਦੇ ਨਾਲ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਤਾਂ ਬਹੁਤਾਤ ਵਿਚ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਬਹੁਤ ਲੋਕ ਮਿਲਣਗੇ ਤੁਹਾਡੇ ਤੱਕ ਪਹੁੰਚਣ ਵਾਲੇ ਤੇ ਵੱਡੇ-ਵੱਡੇ ਮੰਦਰ ਉਸਾਰ ਕੇ ਤੁਸੀਂ ਭੰਡਾਰੇ ਚਲਾ ਸਕਦੇ ਹੋ, ਮੱਥੇ ਟਿਕਾ ਸਕਦੇ ਹੋ, ਪੈਸਾ ਕਮਾ ਸਕਦੇ ਹੋ ਤੇ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਕਹਾ ਸਕਦੇ ਹੋ। ਅਜਿਹੇ ਗੁਰੂ ਦੀ ਆਪਾਂ ਗੱਲ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ। ਇਹ ਸਾਰਾ ਵਿਵਹਾਰ ਤਾਂ ਸੰਸਾਰ ਦਾ ਹੈ। ਅਚਾਨਕ ਕਿਤੇ ਨਾ ਕਿਤੇ ਤੁਹਾਨੂੰ ਪਤਾ ਲੱਗ ਗਿਆ ਕਿ ਇਹ ਤਾਂ ਇਕ ਖਿਡੌਣਾ ਹੀ ਸੀ ਤੇ ਆਪਾਂ ਤਾਂ ਸਾਰੀ ਉਮਰ ਖਿਡੌਣੇ ਵਿਚ ਉਲਝ ਕੇ ਹੀ ਕੱਢ ਦਿੱਤੀ ਤਾਂ ਤੁਸੀਂ ਸਮਝੋ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਧਰਤੀ ਵਿਚ ਨਿੱਘਰ ਗਏ ਕਿਉਂਕਿ ਕਿਤੇ ਨਾ ਕਿਤੇ ਤੁਹਾਨੂੰ ਖਸਮ ਟੱਕਰੇਗਾ ਹੀ। ਇਸ ਲਈ ਜਦੋਂ ਅਸੀਂ ਗੁਰੂ ਦੀ ਗੱਲ ਕਰਦੇ ਹਾਂ ਤਾਂ ਅਜਿਹੇ ਗੁਰੂ ਦੀ ਗੱਲ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ। ਇਸ ਲਈ ਅਸੀਂ ਗੁਰੂ ਕੋਲ ਜਾ ਕੇ ਆਪਣੀ ਥਾਂ ਪਹਿਚਾਨਣੀ ਹੈ। ਕਈ ਵਾਰ ਅਜਿਹਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਆਦਮੀ ਦੀ ਸਮਾਜਿਕ ਸਥਿਤੀ ਇਹੋ ਜਿਹੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਉਹਨੂੰ ਘਰ ਚਲਾਉਣ ਤੇ ਬੱਚੇ ਪਾਲਣ ਲਈ ਵੱਧ ਮਿਹਨਤ ਕਰਨੀ ਪੈਂਦੀ ਹੈ ਤੇ ਉਹਨੂੰ ਇਸ ਸਾਰੇ ਵਿਚ ਲੱਗਦਾ ਹੈ ਉਹਦਾ ਅਧਿਆਤਮਿਕ ਵਿਕਾਸ ਰੁਕਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਉਸਦੀ ਸੰਤੁਸ਼ਟੀ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ ਤੇ ਉਹ ਦੋਸ਼ੀ ਹੋਣ ਦਾ ਅਹਿਸਾਸ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਹੁਣ ਅਜਿਹੀ ਸਥਿਤੀ ਵਿਚ ਬੰਦਾ ਆਪਣੀ ਥਾਂ ਕਿਵੇਂ ਲੱਭੇ? ਇਹਦੇ ਵਿਚ ਫਾਰਮੂਲਾ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਅਕਲ ਦਾ ਖੇਤਰ ਤਾਂ ਹੈ ਨਹੀਂ। ਦਿਮਾਗ ਨਾਲ ਸੋਚੇ ਤਰੀਕੇ ਤਾਂ ਇੱਥੇ ਚੱਲਦੇ ਨਹੀਂ। ਇਹ ਗੱਲ ਤਾਂ ਫਲੈਸ਼ (flash) ਵਾਲੀ ਹੈ। ਫਲੈਸ਼ ਦਾ ਮਤਲਬ ਹੈ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਜਿਸ ਸਥਿਤੀ ਵਿਚ ਹੋ, ਰਹੋ, ਤੇ ਜਿਸ ਦਿਨ ਤੁਹਾਡਾ ਮੰਨ ਕਰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਆਪਾਂ ਆਪਣੀ ਥਾਂ ਲੱਭੀਏ, ਉਹਦੇ ਲਈ ਦਿਨ ਨਿਸ਼ਚਿਤ ਕਰ ਲਵੋ। ਜਾਂ ਫਿਰ ਬਹੁਤਾ ਨੇੜੇ ਦਾ ਰਸਤਾ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਆਪਣੇ ਗੁਰੂ ਕੋਲ ਜਾਓ। ਨਮਸਕਾਰ ਕਰਕੇ ਜਾ ਕੇ ਪੁੱਛੋ ਕਿ ਮੈਂ ਕਿੱਥੇ ਖੜਾ ਹਾਂ। ਗੁਰੂ ਨੇ ਤਾਂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਦੱਸਣਾ ਹੀ ਹੈ। ਤੁਹਾਡੇ ਲਈ ਇਹ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਉਸ ਦਿਨ ਪੂਰੇ ਤਿਆਰ ਹੋਵੋ। ਕਿ ਆਪਾਂ ਨਹੀਂ ਹੁਣ ਹੱਟਦੇ ਤੂੰ ਆਪਣਾ ਗਿਆਨ ਮੇਰੇ ਸਿਰ ਵਿਚ ਰੱਖ। ਇਹ ਦ੍ਰਿੜ੍ਹ ਨਿਸ਼ਚਾ ਹੋਵੇ ਕਿ ਜੋ ਕਰੇਗਾ ਉਹ ਹੀ ਮੈਂ ਕਰਾਂਗਾ। ਇਸ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਵਿਚ ਹੀ ਤੁਸੀਂ ਆਪਣੀ ਥਾਂ ਲੱਭ ਰਹੇ ਹੋ। ਪਰ ਤੁਹਾਨੂੰ ਮਹਿਸੂਸ ਇਹ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਸਭ ਗੁਰੂ ਹੀ ਕਰ

ਰਿਹਾ ਹੈ। ਸੱਚ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਜਦੋਂ ਤੁਸੀਂ ਗੁਰੂ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਬੈਠੇ ਹੋ ਤੁਸੀਂ ਕਿੰਨੇ ਪੱਕੇ ਹੋ ਕੇ ਦ੍ਰਿੜ੍ਹ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਨਾਲ ਬੈਠੇ ਹੋ। ਬਸ ਫਲੈਸ਼ ਵਿਚ ਹੀ ਤੁਹਾਡੀ ਥਾਂ ਗੁਰੂ ਨੇ ਤੁਹਾਨੂੰ ਸੁਝਾ ਦਿੱਤੀ। ਇਹਦੇ ਵਿਚ ਅਕਲ ਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਨਹੀਂ ਚੱਲਦੀਆਂ।

ਦੂਸਰਾ ਹੈ ਗਤੀ (speed)। ਅਸਲ ਵਿਚ ਲਫਜ਼ ਤਾਂ ਲੈਅ (Rhythm) ਹੈ। ਉਹ ਹੈ ਕਿ ਜਨਮਾਂ-ਜਨਮਾਂਤਰਾਂ ਤੋਂ, ਹਰ ਇਕ ਜੋ ਜੀਵਾਤਮਾ, ਰੂਹ ਜਾਂ Self ਹੈ; ਉਸ ਦੇ ਅਗਾਂਹ ਵਧਣ ਦੀ ਇਕ ਗਤੀ ਨਿਸ਼ਚਿਤ ਹੋਈ ਹੈ ਜਿਹੜੀ ਇਹ ਗਤੀ ਨਿਸ਼ਚਿਤ ਹੋਈ ਹੈ ਉਸ ਗਤੀ ਵਿਚ ਹਰ ਇਕ ਜਨਮ ਵਿਚ ਵਾਧੇ ਦੀ ਦਰ ਹੈ। ਇਹ ਸਮਝਣ ਲਈ ਇਹ ਦੇਖਣਾ ਹੈ ਕਿ ਰਿਦਮ ਕੀ ਹੈ- ਇਕ ਲੈਅ ਹੈ, ਇਕ ਨਿਸ਼ਚਿਤ ਸਮੇਂ (proper time) ਤੇ ਵਾਰ-ਵਾਰ ਕਿਸੇ ਚੀਜ਼ ਦਾ ਵਾਪਰਨਾ। ਕਿਸੇ ਚੀਜ਼ ਦਾ ਵਾਰ-ਵਾਰ ਵਾਪਰਨਾ, ਇਹ ਸੰਸਾਰਿਕਤਾ ਦੀ ਰਿਦਮ ਹੈ ਪਰ ਜਿਹੜੀ ਅਧਿਆਤਮਿਕ ਰਿਦਮ ਹੈ ਉਹ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਪੂਰੇ ਬ੍ਰਹਿਮੰਡ ਵਿਚ ਵਾਪਰ ਰਿਹਾ ਭਾਣਾ ਜਿਹੜਾ ਆਦਿ ਕਾਲ ਤੋਂ ਸ਼ੁਰੂ ਹੈ, ਤੇ ਚਾਲੂ ਹੈ, ਉਹਦੇ ਵਿਚ ਇਕ ਚੱਕਰ ਜੋ ਇਕ ਵਾਰ ਅਰੰਭ ਹੋ ਗਿਆ, ਉਹਦਾ ਆਕਾਰ ਤੇ ਬਣਤਰ ਬਦਲਦੀ ਤਾਂ ਨਹੀਂ, ਪਰ ਹਰ ਵਾਰ ਮਾਮੂਲੀ-ਮਾਮੂਲੀ ਵੱਡਾ ਹੁੰਦਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਉਸਦਾ ਸੰਪੂਰਨ ਚੱਕਰ (circle) ਵਿਚ ਨਾ ਆਉਣਾ ਹੀ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਜੋ ਇਹਦੇ ਵਿਚ ਰੱਬੀ ਵਾਧਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਨੂੰ ਅਸੀਂ ਪਲੱਸ ਸਮਥਿੰਗ (Plus Something) ਕਹਿੰਦੇ ਹਾਂ, ਉਹਦੀ ਇਕ ਵਿਲੱਖਣ ਤੇ ਵੱਖਰੀ ਹੋਂਦ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਅਸੀਂ ਰਿਦਮ ਦੀ ਗੱਲ ਕਰਦੇ ਹਾਂ ਤਾਂ ਰੱਬ ਦੇ ਭਾਣੇ ਦੀ ਗੱਲ ਕਰਦੇ ਹਾਂ। ਇਸ ਰਿਦਮ ਨਾਲ ਜੁੜਨ ਲਈ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਨ ਦੀ ਇੱਛਾ ਨਹੀਂ ਚਾਹੀਦੀ ਬਲਕਿ ਤੁਸੀਂ ਤਾਂ ਸਿਰਫ਼ ਆਪਣੀ ਸੰਸਾਰਿਕ ਹੋਂਦ ਨੂੰ ਗੁਆਉਣਾ ਹੈ। ਇਹਦੇ ਵਿਚ ਇਕ ਹੋਰ ਗੱਲ ਸਮਝਣ ਵਾਲੀ ਹੈ ਕਿ ਉੱਠੇ ਤਾਂ ਆਪਾਂ ਸਾਰੇ ਹੀ ਬਿਲਕੁਲ ਹੇਠਾਂ ਤੋਂ ਹਾਂ। ਇਹ ਅਹਿਸਾਸ-ਅਹਿਸਾਸ ਵਿਕਾਸ ਚੱਲ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਹਰ ਇਕ ਬੰਦਾ ਜਦੋਂ ਇਕ ਖਾਸ ਰਿਦਮ ਨਾਲ ਵੱਧਦਾ ਹੈ ਜਾਂ ਪਿੱਛੇ ਮੁੜਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਉਸ ਨੂੰ ਖਾਸ ਮਹਿਸੂਸ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ। ਪਰ ਜਦੋਂ ਉਸ ਨੂੰ ਘਟਾਉਂਦਾ ਜਾਂ ਵਧਾਉਂਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਉਸ ਨੂੰ ਦੁੱਖ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਉਹ ਗਤੀ ਜਿਸ ਨੂੰ ਵਿਕਾਸ ਦਰ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਉਹ ਲੱਭਣੀ ਹੈ ਤੇ ਇਹ ਲੱਭਣ ਲਈ ਸਾਧਨਾ ਦੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਹੈ। ਤੁਹਾਡੀ ਉਹ ਰਿਦਮ ਦੀ ਜੋ ਪਕੜ ਹੈ, ਉਹ ਤੁਹਾਡੀ ਅਣਹੋਂਦ ਵਿਚੋਂ ਪਤਾ ਲੱਗਣੀ ਹੈ। ਮਤਲਬ ਜਿਹੜੀ ਰਿਦਮ ਤੁਸੀਂ ਪਕੜਨਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹੋ, ਸਮਝਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹੋ, ਉਹ ਤੁਹਾਨੂੰ ਆਪਣੇ ਨਾ ਹੋਣ ਵਿਚੋਂ ਮਿਲਣੀ ਹੈ। ਨਾ ਹੋਣ ਦੀ ਸਥਿਤੀ ਸਿਰਫ਼ ਉਸ ਪਲ ਜਾਂ ਅਵਸਥਾ ਵਿਚ ਹੀ ਆ ਸਕਦੀ ਹੈ ਜਿਸ ਪਲ ਵਿਚ ਤੁਸੀਂ ਸੰਪੂਰਨ ਤੌਰ ਤੇ ਸਾਧਨਾ ਵਿਚ ਲੀਨ ਹੋ। ਕਿਉਂਕਿ ਆਪਾਂ ਜਦੋਂ ਪਾਠ ਕਰਦੇ ਹਾਂ ਤਾਂ ਇੱਧਰ ਉੱਧਰ ਦੇ ਵਿਚਾਰ (Ideas) ਚੱਲਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ ਪਰ ਕਈ ਵਾਰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਵੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਲੱਗਦਾ ਹੈ ਕਿ ਜਿਵੇਂ ਤੁਹਾਡੀ ਬਿਰਤੀ ਇਕਾਗਰ ਹੋ ਗਈ ਹੋਵੇ, ਉਹ ਲਮਹੇ ਜਿਹੜੇ ਲੱਗਦੇ ਹਨ, ਉਹਨਾਂ ਵਿਚ ਤੁਹਾਡੀ ਗਤੀ ਨਿਸ਼ਚਿਤ ਹੈ। ਉਦੋਂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਪਤਾ ਲੱਗਦਾ ਹੈ ਕਿ ਆਹ ਮੇਰੀ ਗਤੀ ਹੈ। ਆਪਾਂ ਇਹ ਕਿਉਂ ਕਹਿੰਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਇਹ ਰਿਦਮ ਦਾ ਪਤਾ ਹੀ ਉਦੋਂ ਲੱਗਦਾ ਹੈ ਜਦੋਂ ਅਸੀਂ ਅਣਹੋਂਦ ਵਿਚ ਹੋਈਏ। ਅਸਲ ਵਿਚ ਇਹ ਅਣਹੋਂਦ ਹੀ **‘ਜੀਵਤਿਆ ਮਰ ਰਹੀਏ’** ਵਾਲੀ ਸਟੇਜ ਹੈ। ਪੌੜੀ ਦਾ ਆਖਰੀ ਡੰਡਾ ਹੈ। ਕੋਈ ਸਾਧਾਰਨ ਗੱਲ ਨਹੀਂ, ਜਿੱਥੇ ਕੋਈ ਵਿਰਲਾ ਹੀ ਗੁਰੂ-ਬਖਸਿਸ਼ ਨਾਲ ਪਹੁੰਚ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਅਣਹੋਂਦ ਇਸ ਲਈ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ ਕਿ ਜਦੋਂ ਆਪਾਂ ਇਸ ਚਾਲ (movement) ਵਿਚ ਗਏ ਤਾਂ ਜੱਗ ਤੋਂ ਅਲਹਿਦਾ ਜਿਹਾ ਹੋ ਕੇ ਖੁਸ਼ੀ ਤੇ ਗ਼ਮ ਨੂੰ transcend ਕਰ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਜੇ ਨਾ ਕਰੀਏ ਤੇ ਅਸੀਂ ਅਣਹੋਂਦ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਰਹਿ ਸਕਦੇ ਕਿਉਂਕਿ ਜਿਹੜੇ ਸਾਡੇ ਦੁਨਿਆਵੀ ਰਿਸ਼ਤੇ ਹਨ, ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਸਾਡੇ ਅੰਦਰੂਨੀ ਸਿਸਟਮ (inner system) ਤੇ ਅਸਰ ਹੁੰਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ ਤੇ ਸਾਡੀ ਰਿਦਮ ਟੁੱਟਦੀ (disturb ਹੁੰਦੀ) ਹੈ। ਇਹ distortions ਜੋ ਆਉਂਦੀਆਂ ਹਨ ਤਾਂ ਇਸ ਭੰਨਤੋੜ ਵਿਚ ਰਿਦਮ ਕਿਵੇਂ ਕਾਇਮ ਰਹਿ ਸਕਦੀ ਹੈ? ਇਹਨਾਂ ਰੋਕਾਂ-ਟੋਕਾਂ ਕਰਕੇ ਸਾਡੀ ਉਹੀ ਰਿਦਮ ਵਿਚ ਵਰਤ ਰਹੇ ਭਾਣੇ ਦੀ ਰਿਦਮ ਨਾਲੋਂ ਵਖਰੇਵਾਂ ਆਉਂਦਾ ਜਾਂਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਤੇ ਭਾਣੇ ਦੀ ਰਿਦਮ ਨਾਲ ਤੁਸੀਂ ਇਕ ਸੁਰ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੇ। ਹੁਣ ਇਹਦੇ ਤੇ ਦੂਸਰਾ ਸੁਆਲ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਜੇ ਰਿਦਮ ਦਾ ਪਤਾ ਇਕਾਗਰ ਹੋਣ ਵਾਲੇ ਪਲਾਂ ਵਿਚ ਹੀ ਲੱਗ ਸਕਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਉਸ ਪਲ ਵਿਚ ਤਾਂ ਰਿਦਮ ਜਾਂ ਗਤੀ ਦਾ ਵਿਚਾਰ ਹੀ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ। ਜਦੋਂ ਵਿਚਾਰ ਹੀ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ ਤਾਂ ਰਿਦਮ ਦਾ ਪਤਾ ਕਿਵੇਂ ਲੱਗ ਸਕਦਾ ਹੈ? ਇਹ ਗੱਲ ਬੜੀ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਬਿਰਤੀਆਂ ਹੀ ਇਕਾਗਰ ਹੋ ਗਈਆਂ ਤਾਂ ਗਤੀ ਭਲਾ ਕੌਣ ਮਿਣਦਾ ਹੈ ਉਦੋਂ ਤਾਂ ਸਾਡਾ ਗਤੀ ਨਾਲ ਕੋਈ ਮਤਲਬ ਹੀ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ। ਜੇ ਅਸੀਂ ਸਪੀਡਾਂ ਵਿਚ ਹੀ ਰਹੇ ਹਾਂ ਇਕਾਗਰਤਾ ਕਿਵੇਂ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ? ਜੇ ਅਸੀਂ ਇੱਛਾ ਲੈ ਕੇ ਹੀ ਗਏ ਤਾਂ ਬਿਰਤੀਆਂ ਇਕਾਗਰ ਹੋਣ ਦਾ ਤਾਂ ਮਾਇਨਾ ਹੀ ਕੋਈ ਨਹੀਂ। ਇਹ ਗੱਲ ਪੁੱਠੀ ਲੱਗਦੀ ਹੈ ਪਰ ਇਸ ਦਾ ਅਰਥ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਜਦੋਂ ਹਰ ਸਥਿਤੀ ਵਿਚ ਤੁਹਾਡਾ ਜੋ ਆਪਾ (self) ਹੈ, ਦੋ ਹਿੱਸੇ ਹੈ। ਉਹਦੇ ਵਿਚ ਅਧਿਆਤਮਿਕਤਾ (Godliness) ਵੀ ਹੈ ਤੇ ਸੰਸਾਰਿਕਤਾ

(Worldliness) ਵੀ ਹੈ। ਅਸੀਂ ਇਹ ਤਾਂ ਮੰਨਦੇ ਨਹੀਂ ਕਿ ਆਤਮਾ ਸਿੱਧੀ ਪਰਮਾਤਮਾ ਤੋਂ ਆਉਂਦੀ ਹੈ। ਅਸੀਂ ਤਾਂ ਇਹ ਕਹਿੰਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਜਿਹੜਾ ਸਾਡਾ ਸੂਖਮ ਸਰੀਰ ਹੈ, ਰੂਹ ਹੈ, ਉਹ ਜਨਮਾਂ-ਜਨਮਾਂਤਰਾਂ ਦੇ ਚੱਕਰਾਂ ਵਿਚ ਪੈਂਦੀ ਹੈ ਤੇ ਉਸ ਨੂੰ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਆ ਕੇ ਕੁਕਰਮ ਤੇ ਸੁਕਰਮ ਕਰਨ ਲਈ ਇਕ ਹਥਿਆਰ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਜੋ ਕਿ ਸਾਡਾ ਸਬੂਲ ਸਰੀਰ ਹੈ ਜੋ ਕਿ ਮਿੱਟੀ ਹੈ। ਚੰਗਾ ਮਾੜਾ ਕਰਨ ਦੀ ਤੁਹਾਨੂੰ ਖੁੱਲ੍ਹ ਹੈ ਤੇ ਇਹਦੇ ਵਿਚ ਹੈ ਸਾਡਾ ਆਪਾ (self)। ਸਾਡਾ ਆਪਾ (self) ਹਮੇਸ਼ਾ ਅਧਿਆਤਮਿਕਤਾ ਤੇ ਸੰਸਾਰਿਕਤਾ ਦਾ ਮਿਸ਼ਰਣ ਹੈ। ਜਿਹਨਾਂ ਵਿੱਚ ਅਧਿਆਤਮਿਕਤਾ ਵੱਧ ਹੈ, ਉਹ ਬੰਦੇ ਸਾਨੂੰ ਚੰਗੇ ਲੱਗਦੇ ਹਨ ਤੇ ਜਿਹਨਾਂ ਵਿਚ ਸੰਸਾਰਿਕਤਾ ਵੱਧ ਹੈ ਉਹ ਜਾਨਵਰ ਜਿਹੇ ਲੱਗਦੇ ਹਨ। ਇਹ ਜਿਹੜਾ ਸਕਾਰਾਤਮਕ (positive) ਅੰਸ਼ ਹੈ। ਉਹ ਤੁਹਾਡੇ ਵਿਚ ਵੀ ਹੈ। ਇਹਦੇ ਵਿਚ ਜਦੋਂ ਤੁਸੀਂ ਆਪਣੀ ਅਕਲ ਛੱਡ ਕੇ ਪੂਰਨ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਵਿਚ ਟਿਕ ਗਏ ਤਾਂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਤੁਹਾਡੀ ਰਿਦਮ ਦਾ ਪਤਾ ਲੱਗਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਪੱਕੀ ਗੱਲ ਹੈ। ਇਹ ਰਿਦਮ ਵਾਲੀ ਗੱਲ ਸਾਦਾ ਜਿਹੀ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਨੇੜੇ-ਤੇੜੇ ਨਹੀਂ ਲੱਗਦੀ। ਕਿਵੇਂ ਨਹੀਂ ਲੱਗਦੀ ਭਲਾ? ਮਹਾਤਮਾ ਬੁੱਧ ਚੱਲੇ, ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਸਾਰਾ ਕੁਝ ਛੱਡ ਕੇ ਕਈ ਦੁਆਰਿਆਂ ਤੇ ਭਟਕੇ, ਪੂਰੀ ਉਮਰ, ਪਰ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਅੰਦਰ ਦੀ ਚਾਹ ਨੂੰ ਕੋਈ ਸੰਤੁਸ਼ਟ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਿਆ।

ਸੰਤੁਸ਼ਟ ਨਾ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਗੱਲ ਭਲਾ ਕੀ ਹੈ? ਗੱਲ ਹੀ ਇਹੀ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਬੰਦਾ ਜਿਸ ਰਿਦਮ ਨਾਲ ਵਿਕਾਸ ਕਰਦਾ ਸੀ, ਉਹ ਦੱਸਣ ਵਾਲਾ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਪ੍ਰੋ: ਸਾਹਿਬ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ “ਉਸ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਨੇ ਨਾ ਕਿਹਾ ਕੇ ਆ ਬੈਠ ਉਏ ਬੁੱਧ ਆਹ ਸੀ ਤੇਰਾ ਰਾਹ, ਆ ਜਾ, ਬੈਠ ਜਾ ਪਾਠ ਕਰ ਲੈ” ਤਾਂ ਅਸਲ ਗੱਲ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਪੱਕੇ ਹੋ ਕਿ ਹਾਂ ਮੈਂ ਆਪਣੀ ਰਿਦਮ ਫੜਨੀ ਹੈ, ਤਾਂ ਕੋਈ ਵੱਡੀ ਗੱਲ ਨਹੀਂ, ਬਿਲਕੁਲ ਸਧਾਰਨ ਜਿਹੀ ਗੱਲ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ ਕਿ ਕੁਝ ਪਲ ਤੁਸੀਂ ਉਸ ਥਾਂ ਤੇ ਬੈਠ ਜਾਓ ਜਿਹੜੀ ਥਾਂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਪਿਆਰੀ ਲੱਗਦੀ ਹੈ। ਹਰ ਮਜ਼ਬੂਰੀ ਦੇ ਵਿਚ ਤੁਸੀਂ ਕੋਈ ਨਾ ਕੋਈ ਸਮਾਂ ਇੱਕ ਪਲ ਉਹ ਲੱਭ ਸਕਦੇ ਹੋ ਜਦੋਂ ਤੁਸੀਂ ਉਸ ਥਾਂ ਤੇ ਬੈਠ ਸਕੋ ਜਿਸ ਥਾਂ ਤੇ ਤੁਸੀਂ ਉਸ ਨੂੰ ਪੁੱਛਣਾ ਹੈ ਕਿ ਹਾਂ ਬਈ ਮੈਨੂੰ ਦੱਸ ਕਿ ਮੇਰੀ ਰਿਦਮ ਕਿਹੜੀ ਹੈ ਤੇ ਤੁਹਾਨੂੰ ਆਪਣੇ ਆਪ ਹੀ ਪਤਾ ਲੱਗੂ। ਇਹ ਗੱਲ ਇਸ ਰਾਹ ਤੇ ਬਹੁਤ ਹੀ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਹੈ। ਬਹੁਤ ਹੀ ਜ਼ਿਆਦਾ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਹੈ। ਬੁਨਿਆਦੀ ਗੱਲ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਜਦੋਂ ਤੁਸੀਂ ਉਸ ਰਿਦਮ ਵਿਚ ਚੱਲਣਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਤਾਂ ਜਿਹੜੀ over all harmony (ਭਾਣਾ) ਹੈ, ਤੁਸੀਂ ਉਸ ਦਾ ਹਿੱਸਾ ਬਣ ਗਏ। ਜਦੋਂ ਤੁਸੀਂ ਉਸਦਾ ਹਿੱਸਾ ਬਣ ਜਾਉਗੇ ਤਾਂ ਆਨੰਦ ਦਾ ਅਹਿਸਾਸ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਕੋਈ ਚੇਤਨ ਯਤਨ (conscious effort) ਦੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ। ਜਾਨਵਰ ਹਨ, ਆਕਾਸ਼ ਵਿੱਚ ਉੱਡਦੇ ਹਨ। ਉਤਾਂਹ ਚੜ੍ਹਾਈ ਚੜ੍ਹਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਜੋਰ ਲੱਗਦਾ ਹੈ। ਪਰ ਜਦੋਂ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਪਤਾ ਲੱਗਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇੱਥੇ ਸਿਰਫ ਖਿਲਰੇ ਖੰਭਾਂ ਉੱਤੇ ਹੀ ਉੱਡ ਸਕਦੇ ਹਾਂ ਤਾਂ ਆਰਾਮ ਨਾਲ ਅਸਮਾਨ ਵਿਚ ਗੋੜਾ ਕੱਢੀ ਤੁਰੀ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਲਈ ਆਪਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਜਦੋਂ ਆਪਣੇ ਵਿਕਾਸ ਦੀ ਰਿਦਮ ਦਾ ਪਤਾ ਲੱਗ ਗਿਆ ਤਾਂ ਆਪਾਂ ਠੀਕ ਥਾਂ ਤੇ ਸਥਿਤ ਹੋ ਗਏ ਤਾਂ ਜ਼ਿਆਦਾ ਮੁਸ਼ਕਿਲ ਨਹੀਂ। ਪਰ ਖਤਰਾ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਗੱਲ ਸਧਾਰਨ ਹੈ। ਅਸੀਂ ਸਧਾਰਨ ਲੋਕਾਂ ਵਿਚ ਉਹਨਾਂ ਵਰਗੇ ਹੋ ਕੇ ਰਹਿਣਾ ਹੈ, ਇਹ ਵੱਡੀ ਗੱਲ ਹੈ। ਜੇ ਤੁਸੀਂ ਵਾਕਿਆ ਹੀ ਸਹਿਜ ਦਾ ਮਾਰਗ ਅਪਨਾਉਣਾ ਹੈ ਤਾਂ ਇਹ ਸਾਧੂਆਂ ਵਾਲੇ ਭੇਖ ਕਰਕੇ ਹਾਸਲ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ। ਇਹ ਬਿਲਕੁਲ ਹੀ ਲੋਕਾਂ ਵਰਗੇ ਤੇ ਲੋਕਾਂ ਵਿਚ ਵਿਚਰਨ ਨਾਲ ਹੋਣਾ ਹੈ। ਰਾਜਨੀਸ਼ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਭਗਵੇਂ ਕੱਪੜੇ ਪਾਉਣਾ ਹੀ ਹਉਮੈ ਦਾ ਸੰਕੇਤ (sign) ਹੈ। ਜ਼ਿਆਦਤੀ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਇਹਦੇ ਨਾਲ ਅਸੀਂ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਵਿਸ਼ਵਾਸਾਂ ਦਾ ਸ਼ੋਸ਼ਣ ਕਰਦੇ ਹਾਂ। ਮਹਾਤਮਾ ਗਾਂਧੀ ਵਾਂਗੂ ਨਹੀਂ ਕਿ ਰਹਿਣਾ ਮਹਿਲਾਂ ਵਿਚ ਤੇ ਕੱਪੜੇ ਜਿਹੇ ਲਾਹ ਕੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣਾ ਮਹਾਤਮਾਪੁਣਾ ਦਿਖਾਉਣਾ। ਪਰ ਉਸਨੇ ਤਾਂ ਆਪਣਾ ਮਹਾਤਮਾਪੁਣਾ ਰਾਜਨੀਤਿਕ ਤੌਰ ਤੇ ਵਰਤਿਆ, ਇਹਦੇ ਨਾਲ ਅਧਿਆਤਮ ਦਾ ਕੋਈ ਸਬੰਧ ਨਹੀਂ। ਇਹਦੇ ਵਿਚ ਉਹਦੀ ਸਿਆਣਪ ਇਹ ਸੀ ਕਿ ਉਹਨੂੰ ਪਤਾ ਸੀ ਕਿ ਇਹ ਦੇਸ਼ ਰੂਹਾਨੀ ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਨਹੀਂ, ਬਲਕਿ ਭੇਖੀਆਂ ਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਆਪਾਂ ਵੱਡੇ ਭੇਖੀ ਹੋ ਕੇ ਇਸ ਨੂੰ ਵਰਤੋ। ਹਾਲਾਂਕਿ ਹੋਇਆ ਉਹੀ ਕੁਝ ਜੋ ਉਸਨੂੰ ਕਰਨਾ ਨਹੀਂ ਚਾਹੀਦਾ ਸੀ। ਉਹਨੂੰ ਗਰੀਬਾਂ ਦਾ ਮਸੀਹਾ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਸੀ। ਪਰ ਉਹਨੇ ਆਰਕਸ਼ਣ (reservation) ਕਰਾ ਕੇ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਭਰਾ ਬਣਾਉਣ ਤੋਂ ਇਨਕਾਰ ਕੀਤਾ। ਉਹ ਧਰਮ (Religion) ਨੂੰ ਰਾਜਨੀਤੀ ਦਾ ਰਸਤਾ ਮੰਨਦਾ ਸੀ ਪਰ ਅਸੀਂ ਹੁਣ ਕਹਿੰਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਅਸੀਂ ਗਾਂਧੀ ਦੇ ਪੈਰੋਕਾਰ ਹਾਂ ਪਰ ਧਰਮ ਦਾ ਰਾਜਨੀਤੀ ਨਾਲ ਕੋਈ ਸਬੰਧ ਨਹੀਂ। ਇਹ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ਕਹਿੰਦੇ ਕਿ ਉਹਨੇ ਗਲਤ ਗੱਲ ਕਹੀ। ਇਸ ਲਈ ਇਹ ਸਹਿਜ ਦੇ ਰਾਹ ਨਹੀਂ। ਇਸ ਸਹਿਜ ਦਾ ਸਾਡਾ ਜੋ ਰਸਤਾ ਹੈ, ਸਿੱਧਲ ਹੈ, ਬੜਾ ਖਤਰਨਾਕ ਹੈ। ਖਤਰਨਾਕ ਇਸ ਭਾਵ ਨਾਲ ਕਿ ਸਾਡੇ ਕੋਲ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਬੇਵਕੂਫ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਬੜੇ ਸਾਧਨ ਹਨ। ਜਦੋਂ ਸ਼ੈਤਾਨ ਸਾਨੂੰ ਲਾਲਚ ਦੀ ਬੁਰਕੀ ਸਿੱਟਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਅਸੀਂ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਇਹ ਕਹਿ ਕੇ

justify ਕਰ ਲੈਂਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਚਲੋ ਏਨਾ ਕੁ ਤਾਂ ਕਰ ਲਈਏ, ਇਹ ਤਾਂ allowed ਹੈ, ਸਹਿਜ ਪਾਠ ਫੇਰ ਕਰ ਲਵਾਂਗੇ। ਇਕ ਦਿਨ ਜੇ ਗਲਤ ਕਰ ਵੀ ਲਿਆ ਤਾਂ ਕੋਈ ਗੱਲ ਨਹੀਂ। ਹੌਲੀ-ਹੌਲੀ ਹੀ ਵਿਕਾਸ ਕਰਾਂਗੇ। ਜਦੋਂ ਮਨ ਨੂੰ ਇਕ ਦਿਨ ਛੁੱਟੀ ਦਿੱਤੀ ਤਾਂ ਸੰਸਾਰਿਕਤਾ ਦਾ ਸੁਆਦ ਪੈ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤੇ ਅਗਲੇ ਵਾਰ ਮਨ ਇੱਕ ਦਿਨ ਦੀ ਜਗ੍ਹਾ ਦੋ ਦਿਨ ਛੁੱਟੀ ਕਰਨ ਲਈ ਉਕਸਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਫਿਰ ਕਹਿ ਲਈਦਾ ਹੈ ਕਿ ਚਲ ਦੋ ਦਿਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਆਪਾਂ ਠੱਗੀ ਬੰਦ ਕਰ ਦੇਣੀ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਇਹਦੇ ਵਿਚ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਧੋਖਾ ਦੇਣਾ ਬਹੁਤ ਆਸਾਨ ਹੈ। ਦੂਜੇ ਰਸਤਿਆਂ ਵਿਚ ਕੰਮ ਆਸਾਨ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਬੰਦਸ਼ਾ ਹੀ ਲਾ ਦਿੰਦੇ ਹਨ। ਜੇ ਗਲਤ ਕਰਨਾ ਚਾਹੋ ਤਾਂ ਵੀ ਕਰ ਨਹੀਂ ਸਕਦੇ, ਪਰ ਸਹਿਜ ਵਿਚ ਗੱਲ ਉਲਟੀ ਹੈ। ਸਹਿਜ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਭਾਈ ਸੰਸਾਰ ਦਾ ਸਾਰਾ ਸੁਹਜ ਵੀ ਦੇਖ, ਪਰ ਨਜ਼ਰ ਮੈਲੀ ਨਾ ਕਰੀਂ। ਬਹੁਤ ਵਾਰ ਬੰਦਾ ਏਸ ਭੁਲੇਖੇ ਵਿਚ ਹੀ ਰਹਿ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਮੈਂ ਜੋ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹਾਂ, ਉਹ ਮੈਨੂੰ ਇਕੱਲੇ ਨੂੰ ਹੀ ਦਿਸਦਾ ਗੁਰੂ ਨੂੰ ਤਾਂ ਲੱਗਦਾ ਦਿਸਦਾ ਨਹੀਂ, ਬੰਦੇ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਕਾਹਦੀ ਹੋਈ ਜਦ ਉਹਦੇ ਤੇ ਬੰਦਸ਼ਾ ਹੀ ਲਾ ਦਿੱਤੀਆਂ। ਉਹ ਤਾਂ ਕੈਦ ਵਿਚ ਹੈ। ਲੱਭੂ ਪਿਆ ਹੈ ਪਰ ਉਹ ਤਾਂ ਚੱਕ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ ਪਰ ਜੇ ਅਸੀਂ ਕਰੀਏ ਕਿ ਕਾਕਾ ਆਹ ਲੱਭੂ ਪਿਆ ਹੈ, ਮਿੱਠਾ ਵੀ ਹੈ, ਜੇ ਤੂੰ ਖਾਣਾ ਤਾਂ ਚੱਕ ਕੇ ਖਾ ਵੀ ਲਈਂ ਪਰ ਤੇਰਾ ਸੁਹੱਪਣ (beauty) ਇਹਦੇ ਵਿਚ ਹੈ ਕਿ ਤੂੰ ਏਸ ਨੂੰ ਛੇੜੇ ਨਾ। ਫਿਰ ਇਹਦੇ ਵਿਚ ਉਹਦੇ ਅੰਦਰ ਜਿਹੜਾ ਸੰਘਰਸ਼ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਤੇ ਇਸ ਸੰਘਰਸ਼ ਵਿਚੋਂ ਉਹ ਜੇ ਆਪਣੀ ਖੁਦਗਰਜ਼ੀ ਨੂੰ ਮਾਰਦਾ ਹੈ, ਜੋ ਆਤਮ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਪੈਦਾ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਸੁੰਦਰਤਾ ਤਾਂ ਇਸ ਗੱਲ ਦੀ ਹੈ। ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਤਾਂ ਸਾਰੀ ਉਸ ਆਤਮ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਦੀ ਹੈ। ਸਹਿਜ ਦਾ ਮਾਰਗ ਇਸ ਲਈ ਚੰਗਾ ਤੇ ਜ਼ਿਆਦਾ ਖਤਰਨਾਕ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਜੇ ਲੱਭੂ ਦਿਸਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਉਹਦੀ ਤੁਸੀਂ ਮਾੜੀ ਮੋਟੀ ਰਹਿੰਦ-ਖੂੰਹਦ ਤਾਂ ਖਾਉਗੇ ਹੀ। ਜੇ ਖਾਣ ਨੂੰ ਨਾ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਚਲੋ ਚੱਟ ਕੇ ਹੀ ਸੁਆਦ ਪੂਰਾ ਕਰ ਲਈਏ, ਕਿਹੜਾ ਕੋਈ ਦੇਖਦਾ ਹੈ। ਪਰ ਜੇ ਤੁਸੀਂ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਨਾਲ ਬੈਠ ਗਏ ਕਿ ਜੋ ਨਹੀਂ ਕਰਨਾ, ਸੋ ਨਹੀਂ ਕਰਨਾ, ਭਾਵੇਂ ਕੁਝ ਵੀ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਤੁਹਾਡੇ ਨਾਲ ਤੁਹਾਡਾ ਆਤਮਿਕ ਬਲ ਖੜਦਾ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਤੁਹਾਡੇ ਨਾਲ ਸਭ ਕੁਝ ਰੱਖਦਾ ਹੈ ਤੇ ਦੇਖਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਬੱਚਾ ਕਿੱਥੇ ਕੁ ਜਾ ਕੇ ਡੋਲਦਾ ਹੈ। ਸਾਹਮਣੇ ਬੈਠ ਕੇ ਰਾਖੀ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ। ਗੁਰੂ ਜੇ ਬੰਦਾ ਹੀ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਉਹ ਗੁਰੂ ਕਾਹਦਾ? ਹਰ ਵੱਡੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਲਈ ਜੇ ਕੋਈ ਬੰਦਾ ਅਧਿਆਤਮਿਕ ਖੇਤਰ (spiritual field) ਵਿਚ ਕੰਮ ਕਰਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਉਹ ਕਿਸੇ ਕਾਮਲ ਗੁਰੂ ਦੇ ਚਰਨੀ ਲੱਗ ਕੇ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਕਿਉਂ ਹੈ? ਜੇ ਤੁਸੀਂ ਕਿਸੇ ਅਸਲੀ ਗੁਰੂ ਦੇ ਚਰਨੀ ਪੈ ਗਏ ਤਾਂ ਉਹਦੀ ਤੁਹਾਡੇ ਪ੍ਰਤੀ ਡਿਊਟੀ ਬਣ ਗਈ। ਜਿੰਨਾ ਤੁਸੀਂ ਇਹਦੇ ਵਿਚ ਆਪਣਾ ਆਤਮਬਲ ਦਾ ਨਿਰਮਾਣ ਕਰੀ ਜਾਉਗੇ, ਉਸ ਤੋਂ ਦੁੱਗਣਾ ਤੁਹਾਨੂੰ ਆਸਰਾ ਮਿਲੀ ਜਾਣਾ ਹੈ ਤਾਂ ਤੁਸੀਂ ਇਕ ਸਟੇਜ ਪਾਰ ਕਰ ਜਾਣੀ ਹੈ ਤੇ ਫਿਰ ਗੁਰੂ ਨੇ ਤੁਹਾਨੂੰ ਅਗਲੀ ਸਟੇਜ ਦਾ ਸਬਕ ਦੇਣਾ ਹੈ। ਇਹਦੇ ਵਿਚ ਡੋਲਣ ਤੇ ਡਿਗਣ ਦੇ ਮੌਕੇ ਬੜੇ ਹਨ। ਇਸ ਲਈ ਜੋ ਹੁਣ ਤੱਕ ਕਿਹਾ ਉਸ ਨੂੰ ਆਪਾਂ ਸੰਖੇਪ ਵਿਚ ਸਰਲ ਕਰ ਲਈਏ। ਪਹਿਲੀ ਗੱਲ ਤਾਂ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਆਮ ਲੋਕਾਂ ਵਿਚ ਉਹਨਾਂ ਵਰਗੇ ਹੋ ਕੇ ਵਿਚਰਨਾ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਰਗੇ ਕੰਮ ਕਰਨੇ ਹਨ। ਫਰਕ ਸਿਫਰ ਐਨਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਕੰਮਾਂ ਵਿਚ ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਸੁਆਰਥ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਝੂਠ ਨੂੰ ਲੈ ਕੇ ਫਿਰਦਾ ਹੈ। ਪਰ ਤੁਸੀਂ ਚੇਤੰਨ ਹੋ ਕੇ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਉਸ ਝੂਠ ਤੋਂ ਬਚਾਉਂਦੇ ਹੋ। ਕਾਲਖ ਹੈ ਪਰ ਤੁਸੀਂ ਇਸ ਕਾਲਖ ਵਿਚ ਘੱਟ ਤੋਂ ਘੱਟ ਕਾਲੇ ਹੋਣਾ ਹੈ। ਜਿੰਨੀ ਦੇਰ ਤੱਕ ਵਿਚ ਹੋ, ਚਿੱਟੇ ਤਾਂ ਰਹਿ ਨਹੀਂ ਸਕਦੇ। ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਵਿਚਰਦੇ ਸਮੇਂ ਅਨੁਸ਼ਾਸਨ ਬਹੁਤ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ। ਸਹਿਜ ਵਿਚ ਡਿਗਣਾ ਬਹੁਤ ਸੌਖਾ ਹੈ ਜੇ ਤੁਸੀਂ ਜ਼ਰਾ ਕੁ ਵੀ ਅਵੇਸਲੇ ਹੋਏ। ਗੁਰੂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਵਿਕਾਸ ਕਰਦਿਆਂ ਦੇਖ ਕੇ ਖੁਸ਼ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਨੇ ਉਨੀ ਦੇਰ ਤੱਕ ਤੁਹਾਡੇ ਨਾਲ ਰਹਿਣਾ ਹੈ ਜਿੰਨੀ ਦੇਰ ਤੁਸੀਂ ਚੇਤੰਨ (aware) ਹੋ। ਗੁਰੂ ਨੇ ਤੁਹਾਨੂੰ ਕਹਿਣਾ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਪਰ ਨਾਲ ਜਾਣਾ ਹੈ। ਤੁਸੀਂ ਚੇਤੰਨ ਰਹਿਣਾ ਹੈ ਤੇ ਤਿਲਕਣਬਾਜ਼ੀ ਵੀ ਨਹੀਂ ਪਰ ਰਾਹ ਵਿਚ ਜਿਹੜੇ ਛਿੱਬਲ ਛੋਹਲੇ ਦੇਖੋਗੇ ਉਹਨਾਂ ਤੋਂ ਪਤਾ ਤਾਂ ਲੱਗੇਗਾ ਕਿ ਇਹ ਵੀ ਰਾਹ ਵਿਚ ਪੈ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਆਪਣੀਆਂ ਗਲਤੀਆਂ ਤੋਂ ਸਿੱਖਦੇ ਹੋ। ਜਦੋਂ ਤੁਸੀਂ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦੇ ਰਣ ਖੇਤਰ ਵਿਚ ਜਾ ਕੇ ਸਿਪਾਹੀ ਵਾਂਗੂ ਲੜਦੇ ਹੋ ਤਾਂ ਸਦਾ ਰਣ-ਖੇਤਰ ਵਿਚ ਚੇਤੰਨ (aware) ਹੋ ਕੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹੋ ਕਿ ਇਹ ਰਾਹ ਸਿੱਧਾ ਨਹੀਂ। ਜੇ ਤੁਹਾਨੂੰ ਕੋਈ ਸਵਰਗ ਦਾ ਲਾਰਾ ਲਾਵੇ ਤਾਂ ਅਣਜਾਣ ਤਾਂ ਫਸ ਹੀ ਜਾਣਗੇ ਤੇ ਮੰਨ ਲੈਣਗੇ ਪਰ ਸਹਿਜ ਮਾਰਗੀ ਜਾਣਦਾ ਹੈ ਕਿ ਸਵਰਗ ਦਾ ਰਾਹ ਕੋਈ ਜਰਨੈਲੀ ਸੜਕ ਨਹੀਂ, ਇਹਦੇ ਵਿਚ ਤਾਂ ਛਿੱਬਲ-ਛੋਹਲੇ ਵੀ ਹਨ। ਉਹਨੂੰ ਪਤਾ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪੌੜੀ ਨਹੀਂ ਲੱਗਦੀ। ਇਸ ਲਈ ਸਹਿਜ ਦੇ ਮਾਰਗ ਦਾ ਜੋ ਔੜ ਦਾ ਰਸਤਾ ਹੈ, ਉਹ ਗਿਆਨ ਦਾ ਹੈ।

“ਕੀ ਕਰਨਾ ਲੋੜੀਐ”

ਤਿੰਨ ਹੀ ਮਾਰਗ ਹਨ ਗਿਆਨਯੋਗ, ਭਗਤੀ ਯੋਗ ਤੇ ਕਰਮਯੋਗ। ਹਮੇਸ਼ਾ ਹੀ ਇਕ ਮਾਰਗ ਪ੍ਰਧਾਨ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਤੇ ਦੂਸਰੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਚੱਲਦੇ ਹਨ। ਪਰ ਪ੍ਰਧਾਨ ਕਿਹੜਾ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ? ਇਹ ਗੱਲ ਸਮਝਣ ਵਾਲੀ ਹੈ। ਤਿੰਨਾਂ ਨੂੰ ਵੱਖਰੇ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਪਰ ਹਰ ਯੁੱਗ ਵਿਚ ਸਮੇਂ ਦੀ ਲੋੜ ਮੁਤਾਬਕ ਕਿਸੇ ਇਕ ਦੀ ਪ੍ਰਧਾਨਤਾ ਦਾ ਹੋਣਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਅਸੀਂ ਸਹਿਜਧਾਰੀ ਹਾਂ। ਅੱਜ ਤੋਂ 400 ਸਾਲ ਪਹਿਲਾਂ ਵੀ ਸਹਿਜਧਾਰੀ ਸਨ ਤੇ ਹੁਣ ਤੱਕ ਚੱਲਦੇ ਆਏ ਹਨ। ਉਹ ਸਾਰੇ ਹੀ ਨਿਰਗੁਣ ਭਗਤੀ ਲਹਿਰ (Movement) ਦੇ ਗੁਰੂ ਸਨ। ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਸਹਿਜ ਦੀ ਗੱਲ ਕੀਤੀ। ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਹਨ। ਅਸੀਂ ਇਹ ਵੀ ਕਹਿੰਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਜਿਹੜੀ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਭਗਤੀ ਚਾਰ-ਪੰਜ ਸਦੀਆਂ ਪਹਿਲਾਂ ਸੀ। ਅਸੀਂ ਉਸ ਨੂੰ ਉਸ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਨਹੀਂ ਮੰਨਦੇ। ਇਸ ਗੱਲ ਵਿਚ ਕੋਈ ਵਿਰੋਧ ਨਹੀਂ, ਸੁਣਨ ਵਾਲੇ ਆਪਾਂ ਨੂੰ ਕਾਫ਼ਿਰ ਕਹਿਣਗੇ। ਇਹ ਗੱਲ ਸਮਝਣ ਵਾਲੀ ਹੈ। ਅੱਜ ਤੋਂ 500 ਸਾਲ ਪਹਿਲਾਂ ਵਾਲਾ ਮਨੁੱਖ ਤੇ ਹੁਣ ਵਾਲੇ ਮਨੁੱਖ ਵਿਚ ਇਕ ਗੁਣਾਤਮਕ ਤਬਦੀਲੀ ਹੈ। 500 ਸਾਲ ਪਹਿਲਾਂ ਦੇ ਬੰਦੇ ਵਿਚ ਜਜ਼ਬਾ ਪ੍ਰਧਾਨ ਸੀ ਪਰ ਅਕਲ ਨਹੀਂ। ਅੱਜ ਅਕਲ ਪ੍ਰਧਾਨ ਹੈ, ਜਜ਼ਬਾ ਨਹੀਂ। ਪਹਿਲਾਂ ਦਾ ਮਨੁੱਖ ਸਾਇੰਸ ਦੀ ਗੱਲ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸੀ ਕਰਦਾ ਪਰ ਅੱਜ ਸਾਇੰਸ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਮਨੁੱਖ ਦਾ ਗੁਜ਼ਾਰਾ ਨਹੀਂ। ਪਹਿਲਾਂ ਵਾਲੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਬੜੀ ਸਿੱਧੀ ਤੇ ਸਾਦਾ ਸੀ। ਕੁੱਲੀ, ਗੁੱਲੀ ਤੇ ਜੁੱਲੀ ਤੋਂ ਵੱਧ ਕੋਈ ਲੋੜ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਅੱਜ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਬਹੁਤ ਤੇਜ਼ ਤੇ ਪੇਚੀਦਾ ਹੈ। ਲੋੜਾਂ ਇੰਨੀਆਂ ਵੱਧ ਗਈਆਂ ਹਨ ਤੇ ਸਮਾਜ ਇੰਨੀ ਰਫ਼ਤਾਰ ਨਾਲ ਬਦਲ (change) ਰਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਸਮਝਣਾ ਹੀ ਮੁਸ਼ਕਿਲ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਪਹਿਲਾਂ ਤੇ ਹੁਣ ਵਾਲੇ ਮਨੁੱਖ ਵਿਚ ਇਕ ਬਹੁਤ ਵੱਡਾ ਅੰਤਰ ਹੈ। ਸਾਡੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਦੇ ਸਮੇਂ ਵਿਚ ਭਗਤੀ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਸਹਿਜ ਕਮਾਇਆ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸੀ ਜਾ ਸਕਦਾ। ਕਿਉਂਕਿ ਉਦੋਂ ਮਨੁੱਖ ਦੀ ਅਕਲ ਬਹੁਤ ਤੇਜ਼ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਇਸ ਲਈ ਉਸ ਭਗਤੀ ਵਿਚ ਗਿਆਨ, ਪ੍ਰਧਾਨ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਸਾਡੇ ਇਸ ਸਮੇਂ ਵਿਚ ਸਹਿਜ ਨੂੰ ਗਿਆਨ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਕਮਾਇਆ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਦਾ। ਕਿਉਂਕਿ ਅਕਲ ਪ੍ਰਧਾਨ ਹੈ। ਭਗਤੀ ਲਈ ਜਜ਼ਬੇ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ ਪਰ ਅੱਜ ਦੇ ਮਨੁੱਖ ਵਿਚ ਗੱਲ ਸਮਝਣ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਤੇ ਜਜ਼ਬਾ ਪੈਦਾ ਹੀ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ। ਇਸ ਲਈ ਉਸ ਵੇਲੇ ਭਗਤੀ ਤੋਂ ਬਗ਼ੈਰ ਤੇ ਹੁਣ ਗਿਆਨ ਤੋਂ ਬਗ਼ੈਰ ਸਹਿਜ ਕਮਾਇਆ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਦਾ। ਇਸ ਲਈ ਹੁਣ ਤੁਹਾਨੂੰ ਗਿਆਨੀ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਬੁੱਧ ਸਮੇਂ ਕਰਮ ਪ੍ਰਧਾਨ ਸੀ। ਉਸ ਵੇਲੇ ਬੰਦਾ ਜਦੋਂ ਚੰਗੇ ਕੰਮ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸੀ ਤਾਂ ਧਰਮ ਦਾ ਪਾਲਣ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਧਰਮ ਕੀ ਹੈ? ਅਸਲ ਵਿਚ ਧਰਮ ਉਹ ਹੈ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਗਿਆਨ ਦੇ ਲਿਹਾਜ਼ ਨਾਲ ਗਿਆਨ ਨੂੰ ਹਥਿਆਰ ਬਣਾ ਕੇ ਦੁਨੀਆਂ ਉੱਤੇ ਕੰਮ ਕਰਦੇ ਹੋ। ਜਿਹੜਾ ਕੰਮ ਤੁਸੀਂ ਗਿਆਨ ਦੀ ਰੋਸ਼ਨੀ ਵਿਚ ਕੀਤਾ, ਉਹੀ ਧਰਮ ਹੈ। ਬੁੱਧ ਵੇਲੇ ਗਿਆਨ ਪ੍ਰਧਾਨ ਕਰਮਯੋਗ ਸੀ। ਇਸ ਲਈ ਆਪਣੇ ਆਪ ਤੋਂ ਸਾਰੀ ਪਰੰਪਰਾ ਲਾਹ ਦਿਓ। ਇਥੋਂ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰਕੇ ਗਿਆਨ ਲੈਣਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿਓ ਤੇ ਲਕੀਰ ਕੱਢ ਦਿਓ ਕਿ ਸਾਡਾ ਮਾਰਗ ਗਿਆਨ ਦਾ ਹੈ। ਅਸੀਂ ਕੁਝ ਵੀ ਲਕੀਰ ਦਾ ਫਕੀਰ ਹੋ ਕੇ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ। ਪਰ ਫਿਰ ਵੀ ਇਹ ਸਾਰਾ ਮਾਰਗ ਸਿਰਫ਼ ਗਿਆਨ ਦਾ ਨਹੀਂ, ਅਸੀਂ ਭਗਤੀ ਕਰਦੇ ਹਾਂ ਜਦੋਂ ਦੋ ਵਕਤ ਪਾਠ ਕਰਦੇ ਹਾਂ ਪਰ ਸਿਰਫ਼ ਭਗਤੀ ਵੀ ਨਹੀਂ ਕਿਉਂਕਿ ਗਿਆਨ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਤੇ ਵੀ ਲੱਗੇ ਹੋਏ ਹਾਂ। ਇਸ ਤੋਂ ਵੀ ਪਹਿਲਾਂ ਜਿਹੜਾ ਸਾਡਾ ਕਰਮ ਮਾਰਗ ਹੈ। ਉਹ ਵੀ ਗਿਆਨ ਤੇ ਤਿਆਗ ਤੋਂ ਸੱਖਣਾ ਨਹੀਂ। ਸਿਮਰਨ ਹਮੇਸ਼ਾ ਸਾਨੂੰ ਅਨੁਸ਼ਾਸਨ ਵਿਚ ਰੱਖਦਾ ਹੈ। ਸਾਡੇ ਦੁਆਲੇ ਲਛਮਣ ਰੇਖਾ ਖਿੱਚ ਕੇ ਰੱਖਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਕਿ ਬਾਹਰ ਤੋਂ ਸ਼ੈਤਾਨ ਦੇ ਹਮਲੇ ਨਾ ਹੋਣ। ਇਸ ਲਈ ਜੇ ਅਸੀਂ ਆਪਣੇ ਦੁਆਲੇ ਭਗਤੀ ਦੀ ਵਾੜ ਕਰ ਲਈਏ ਤਾਂ ਹਰਜ ਕੀ ਹੈ ਪਰ ਜੇ ਆਪਾਂ ਵਾੜ ਨੂੰ ਖੇਤ ਸਮਝ ਲਈਏ ਤਾਂ ਉਗਾਵਾਂਗੇ ਕੀ? ਫਸਲ ਤਾਂ ਗਿਆਨ ਦੀ ਹੀ ਬੀਜਦੇ ਹਾਂ। ਪਰ ਜੇ ਗਿਆਨ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਭਗਤੀ ਤੇ ਹੀ ਲੱਗ ਗਏ ਤਾਂ ਕੁਝ ਵੀ ਉੱਗਣਾ ਨਹੀਂ ਕਿਉਂਕਿ ਭਗਤੀ ਵੀ ਸੁਜਾਖੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਪੁਰਾਣੇ ਸਮੇਂ ਵਿਚ ਭਗਤੀ ਪ੍ਰਧਾਨ ਸੀ ਪਰ ਅੱਜ ਦੇ ਮਨੁੱਖ ਲਈ ਗਿਆਨ ਪ੍ਰਧਾਨ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਅਸੀਂ ਸਹਿਜ ਦੇ ਮਾਰਗ ਵਿਚ ਇਹ ਫੈਸਲਾ ਹੀ ਕਰ ਲਿਆ ਕਿ ਅਸੀਂ ਲੋਕਾਂ ਵਿਚ ਰਹਿਣਾ ਤੇ ਜਿਉਣਾ, ਕਮਾ ਕੇ ਖਾਣਾ ਤੇ ਆਸ਼ਰਿਤਾਂ ਨੂੰ ਖਿਲਾਉਣਾ ਹੈ ਤਾਂ ਅਸੀਂ ਯੋਗੀ ਨਹੀਂ ਬਣਨਾ। ਇਸ ਸਭ ਲਈ ਗਿਆਨ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਸਾਡੇ ਮਾਰਗ ਵਿਚ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੀਆਂ ਸਿਫ਼ਤਾਂ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀਆਂ। ਅਸੀਂ ਗਿਆਨ ਲੈ ਕੇ ਭਗਤੀ ਦੀ ਵਾੜ ਕਰਦੇ ਹਾਂ ਤੇ ਲਛਮਣ ਰੇਖਾ ਦੇ ਅੰਦਰ ਰਹਿੰਦੇ ਹੋਏ ਕਰਮਯੋਗ ਵਿਚ ਵਿਚਰਦੇ

ਹਾਂ। ਜਦੋਂ ਅਸੀਂ ਕਹਿੰਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਚੇਤਨ ਰੂਪ ਵਿਚ ਹਰ ਰੋਜ਼ ਇਕ ਚੰਗਾ ਕੰਮ ਕਰੋ ਤਾਂ ਇਸ ਦਾ ਮਤਲਬ ਹੈ ਕਿ ਸਾਨੂੰ ਅਹਿਸਾਸ ਹੈ ਕਿ ਅਸੀਂ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਵਿਚ ਆਮ ਲੋਕਾਂ ਵਾਂਗ ਨਹੀਂ ਜਿਉਂਦੇ ਬਲਕਿ ਅਸੀਂ ਆਪਣੀ ਹੋਂਦ ਰੱਖਦੇ ਹਾਂ ਤੇ ਇਹ ਜੋ ਜੀਵਨ ਅਸੀਂ ਕਹਿੰਦੇ ਹਾਂ ਇਹ ਅਸਤਿਤਵਵਾਦੀ ਢੰਗ ਨਾਲ ਜਿਉਣ ਵਾਲਾ ਜੀਵਨ ਹੈ। ਹਠਯੋਗ ਸਹਿਜ ਮਾਰਗ ਵਿਚ ਅਟਕਾਅ ਪੈਦਾ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਸਾਡੇ ਲਈ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਪਿਆਰ ਨਾਲ ਖਸਮ ਦੀ ਬਗਲ ਵਿਚ ਬਗਲਗੀਰ ਹੋਈ ਰੂਹ ਵਾਂਗ ਸਦਾ ਆਨੰਦਿਤ ਹੋ ਕੇ ਨਿਸ਼ਾਨੇ ਵੱਲ ਆਪਣੀ ਸੋਧ ਰੱਖੀਏ। ਇਸ ਲਈ ਅਸੀਂ ਇਹ ਐਲਾਨ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ ਅਸੀਂ ਕੁਝ ਕਰਦੇ ਹਾਂ, ਬਲਕਿ ਸਾਡੇ ਤੇ ਤਾਂ ਕੁਝ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਕਿਉਂਕਿ ਸਾਨੂੰ ਇਹ ਗਿਆਨ ਹੈ ਕਿ ਜੋ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਉਹ ਠੀਕ ਹੈ। ਇਸੇ ਨੂੰ ਹੀ ਭਾਣਾ ਮੰਨਣਾ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਇਹਦੇ ਵਿਚ ਜੋ ਹਿਲਜੁਲ ਹੈ, ਉਹ ਅਗਿਆਨੀਆਂ ਨੇ ਪਾਈ ਹੋਈ ਹੈ। ਅਸੀਂ ਇਹੀ ਬੁੱਝਿਆ ਹੈ ਕਿ ਮੂਰਖ ਨਾਲ ਉਲਝਣਾ ਨਹੀਂ ਚਾਹੀਦਾ। ਗਿਆਨ ਵਿਚ ਜਿਹੜੇ ਛੋਟੇ ਬੱਚੇ ਮਤਲਬ ਜੋ ਅਗਿਆਨੀ ਹਨ, ਉਹਨਾਂ ਨਾਲ ਨੇੜਤਾ ਰੱਖਣੀ ਤਾਂ ਬਿਲਕੁਲ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੈ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਪਾਣੀ ਵਿਚ ਖਿੱਚੀ ਲੀਕ ਬੇਮਾਅਨੇ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਸਾਡੇ ਲਈ ਤਾਂ ਸਿਰਫ਼ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਉਸ ਦੇ ਭਾਣੇ ਦਾ ਹਿੱਸਾ ਹੋ ਜਾਣਾ ਹੈ। ਇਸ ਦਾ ਲੱਛਣ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਜਿਸ ਦਿਨ ਤੁਸੀਂ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰ ਜਾਉ ਕਿ ਇਹ ਜੋ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਸਭ ਠੀਕ ਹੈ ਤਾਂ ਤੁਸੀਂ ਭਾਣੇ ਵਿੱਚੋਂ ਹੋ। ਜੇ ਕਰਤਾ ਦਾ ਅਹਿਸਾਸ ਹੈ ਤਾਂ ਤੁਸੀਂ ਕੁਝ ਵੀ ਨਹੀਂ। ਜਦੋਂ ਕੁਝ ਵੀ ਹੋਈ ਜਾਵੇ, ਪਰ ਤੁਹਾਨੂੰ ਕੁਝ ਛੂਹ ਹੀ ਨਾ ਸਕੇ ਤਾਂ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਤੁਹਾਡੀ ਸਮਝ ਹੀ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦੀ। ਲੋਕ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਕੀ-ਕੀ ਕਹਿਣ, ਤੁਹਾਨੂੰ ਕੋਈ ਮਤਲਬ ਹੀ ਨਹੀਂ। ਇਹ ਤਾਂ ਬਿਲਕੁਲ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੈ ਕਿ ਜਿਵੇਂ ਇਕ ਸ਼ੇਰ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਕੁੱਤੇ ਆਲੇ-ਦੁਆਲੇ ਭੌਂਕੀ ਜਾ ਰਹੇ ਹਨ ਪਰ ਉਹ ਕਿਸੇ ਵੱਲ ਦੇਖਦਾ ਹੀ ਨਹੀਂ। ਨਾ ਤਾਂ ਉਹ ਕੁੱਤਿਆਂ ਨੂੰ ਰੋਕਦਾ ਹੈ ਤੇ ਨਾ ਹੀ ਕੁੱਤੇ ਉਸ ਦਾ ਕੁਝ ਵਿਗਾੜ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਸਹਿਜਧਾਰੀ ਆਪਣੀ ਯਾਤਰਾ ਵਿਚ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਲੰਘਦਾ ਹੈ। ਇਹ 100% ਸੱਚ ਹੈ ਕਿ ਸਹਿਜਧਾਰੀ ਕੁਝ ਨਾ ਕਰਨ ਦੀ ਤੇ ਕੁਝ ਹੋਣ ਦੀ ਸਟੇਜ (stage) ਤੇ ਪਹੁੰਚਦਾ ਹੈ। ਉਸਦਾ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਵਿਗੜਦਾ, ਕੁਝ ਅਸਰ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ, ਕੁਝ ਸੁਣਦਾ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਇਕ ਮੌਲਿਆਂ ਵਾਲੀ ਸਟੇਜ (stage) ਹੈ ਤੇ ਇਹ ਸਮੁੱਚਾ ਗਿਆਨ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਗਿਆਨ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਲਈ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ ਕਿ ਆਪ ਨੂੰ ਸੰਕੋਚ ਤੇ ਸੰਜਮ ਵਿਚ ਰੱਖੋ। ਸਹਿਜ ਤੇ ਸੱਚ ਵਿਚ ਰੱਖੋ। ਨਿਡਰਤਾ ਤੇ ਗਿਆਨ ਦੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਵਿਚ ਰੱਖੋ। ਇਕ ਪਲ ਗੁੱਸਾ ਹੈ, ਦੂਜੇ ਪਲ ਨਹੀਂ। ਕਿਸੇ ਦਾ ਭਲਾ ਕੀਤਾ, ਦੂਜੇ ਪਲ ਉਸ ਕੀਤੇ ਦਾ ਅਹਿਸਾਸ ਹੀ ਨਹੀਂ। ਜੇ ਅਹਿਸਾਸ ਰਹਿ ਗਿਆ ਤਾਂ ਤੁਸੀਂ ਕੋਈ ਸਹਿਜਧਾਰੀ ਨਹੀਂ। ਇਕ ਗੱਲ ਧਿਆਨ ਨਾਲ ਸੁਣ ਲਵੋ ਕਿ ਇਹ ਮਾਰਗ ਹੈ ਤਾਂ ਇਕ ਹੀ ਪਰ ਸਮੇਂ ਦੇ ਰੰਗ ਵਿਚ ਵੱਖਰਾ ਦਿਸਦਾ ਹੈ। ਹੈ ਹੀ ਵੱਖਰਾ। ਇਹ ਬੁੱਧੀ (intellect) ਤੋਂ ਸਹਿਜ ਗਿਆਨ (intuition) ਤੱਕ ਦੀ ਯਾਤਰਾ ਤੁਸੀਂ ਆਪ ਕਰਨੀ ਹੈ। ਗਿਆਨੀ ਤਾਂ ਹੀ ਹੋਵੇਗੇ ਜੇ ਸਾਰੇ ਰਸਤੇ ਦੇਖੋਗੇ। ਰਸਤੇ ਦਾ ਗਿਆਨ ਕਾਰ ਵਿਚ ਸਫ਼ਰ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ। ਪੈਦਲ ਤੁਰਨ ਵਾਲੇ ਨੂੰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਅਟੱਕ ਹੋ ਕੇ ਗਿਆਨ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਕਰੋ। ਵਿਕਾਸ ਦੇ ਅਗੰਮੀ ਸਿਧਾਂਤ (Divine Law of Evolution) ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਇਹ ਯਥਾਰਥ (fact) ਹੈ ਕਿ ਆਉਣ ਵਾਲਾ ਸਮਾਂ ਹੈ ਜੋ ਉਹ ਸਹਿਜ ਦਾ ਸਮਾਂ ਹੋਵੇ ਤੇ ਸਹਿਜ ਦੀ ਹੀ ਗੱਲ ਹੋਵੇ। ਗਿਆਨ ਤੋਂ ਹੀ ਸਹਿਜ ਗਿਆਨ ਦੇ ਖੇਤਰ (Intuitive field) ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਵੇਸ਼ ਹੋਵੇ। ਇਸ ਲਈ ਤੁਹਾਨੂੰ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਰੋਜ਼ਾਨਾ ਸਮਾਂ ਲਾ ਕੇ ਗਿਆਨ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿਓ। ਸਮੇਂ ਦੀ ਬਰਬਾਦੀ ਤੋਂ ਬਚੋ। ਇਸ ਤੋਂ ਅਗਾਂਹ ਦੀ ਗੱਲ ਹੈ ਕਿ ਜਦੋਂ ਤੁਸੀਂ ਗੁਰ ਗਿਆਨ ਦੀ ਭਾਲ ਵਿਚ ਨਿਕਲ ਹੀ ਪਏ ਤਾਂ ਗਿਆਨ ਨੇ ਤਾਂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਆ ਕੇ ਮਿਲਣਾ ਹੈ। ਇਹ ਪੱਕਾ (must) ਹੈ। ਭਗਤੀ ਦੀ ਵਾੜ ਆਪਣੇ ਦੁਆਲੇ ਪੱਕੀ ਰੱਖਣੀ ਹੈ। ਉਹਦੇ ਵਿਚ ਕੋਈ ਮਘੋਰੀ ਨਹੀਂ ਹੋਣ ਦੇਣੀ। ਕਰਮ ਤੋਂ ਅਸੀਂ ਅਗਾਂਹ ਲੰਘਣਾ ਹੈ। ਇਹਦਾ ਮਤਲਬ ਇਹ ਨਹੀਂ ਕਿ ਅਸੀਂ ਕਰਮ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ। ਕਰਮ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਉਹ ਥਾਂ ਲੈਣੀ ਹੈ ਜਿੱਥੇ ਸਾਨੂੰ ਆਪਣਾ ਕੀਤਾ ਹੋਇਆ ਕਰਮ, ਆਪਣਾ ਕੀਤਾ ਨਾ ਲੱਗੇ। ਬਲਕਿ ਬਸ ਕਰਮ ਹੋਇਆ-ਹੋਇਆ ਲੱਗੇ। ਇਹ ਸਟੇਜ (stage) ਕਰਮ ਤੋਂ ਅਗਾਂਹ ਲੰਘਣ ਦੀ ਹੈ। ਇਕ ਗੱਲ ਦਾ ਖਾਸ ਖਿਆਲ ਰੱਖਣਾ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਗਿਆਨੀ ਹੁੰਦੇ ਹੋਏ ਵੀ ਲੋਕਾਂ ਤੋਂ ਵੱਖਰੇ ਨਾ ਲੱਗੋ। ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਵਿਚ ਰਹਿੰਦੇ ਹੋ, ਸਧਾਰਨ ਲੱਗਦੇ ਹੋ ਤਾਂ ਹੀ ਤੁਸੀਂ ਗਿਆਨੀ ਹੋ। ਜੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਬਣ ਗਏ ਤਾਂ ਹੰਕਾਰੀ ਹੋ ਗਏ। ਇਸ ਤੋਂ ਅਵੇਸਲੇ ਨਹੀਂ ਹੋਣਾ।

ਕੁਟੀਆ ਦਾ Mission

‘ਅੱਲ੍ਹਾ ਹੂ ਦਾ ਅਵਾਜ਼ਾ ਆਵੇ ਕੁੱਲੀ ਨੀ ਫਕੀਰ ਦੀ ਵਿਚੋਂ’

ਇਸ ਲਈ ਪਹਿਲੀ ਗੱਲ ਕੁਟੀਆ ਬਾਰੇ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਸੰਸਾਰਿਕ ਤੌਰ ਤੇ ਕੁਟੀਆ ਦਾ ਕੋਈ ਮਤਲਬ ਨਹੀਂ ਤੇ ਨਾ ਹੀ ਇਸ ਦੀ ਕੋਈ ਸੰਸਾਰਿਕ ਹੋਂਦ ਹੈ। ਪਰ ਫਿਰ ਵੀ ਜੇ ਇਸ ਦੇ ਇਤਿਹਾਸ ਵੱਲ ਨਜ਼ਰ ਮਾਰੀਏ ਤਾਂ ਇੰਨੀ ਕੁ ਗੱਲ ਸਾਹਮਣੇ ਆਉਂਦੀ ਹੈ- ਪ੍ਰੋ. ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਦਾਦਾ ਜੀ (ਸ੍ਰ. ਕਾਹਲਾ ਸਿੰਘ) ਇਕ ਵੱਡੇ ਵਪਾਰੀ ਸਨ ਤੇ ਲੁਧਿਆਣੇ ਵਿਚ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਕਾਫੀ ਜ਼ਮੀਨ ਜਾਇਦਾਦ ਸੀ। ਮਸਤੂਆਣੇ ਵਾਲੇ ਸੰਤ ਅਤਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਜਦੋਂ ਇਥੇ ਦੇ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਵਿਚ ਕਥਾ ਵਿਚਾਰ ਲਈ ਆਏ ਤਾਂ ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਸੰਤਾਂ ਲਈ ਇਸ ਕੁਟੀਆ ਵਾਲੀ ਥਾਂ ਤੇ ਇਕ ਕੋਠਾ ਬਣਾਇਆ। ਸੰਤ ਜੀ ਇਥੇ ਤਕਰੀਬਨ ਮਹੀਨਾ ਭਰ ਰਹੇ। ਇਸ ਕੁਟੀਆ ਵਾਲੀ ਥਾਂ ਕਿਉਂਕਿ ਖੇਤ ਹੀ ਖੇਤ ਸਨ। ਇਸ ਲਈ ਇਥੇ ਆਜ਼ਾਦੀ ਆਉਂਦੇ ਸਨ ਤੇ ਇਥੇ ਇੱਕ ਕਈ ਸੌ ਸਾਲ ਪੁਰਾਣੀਆਂ ਇੱਟਾਂ ਤੇ ਟਿੱਡਾਂ ਵਾਲਾ ਖੂਹ ਵੀ ਸੀ ਜੋ ਕਿ ਕਿਸੇ ਨੇ ਬਣਾਇਆ ਨਹੀਂ ਸੀ ਬਲਕਿ ਧਰਤੀ ਪੁੱਟਣ ਤੇ ਮਿਲਿਆ ਸੀ। ਸਮਾਂ ਪੈਣ ਤੇ ਇਹ ਵਰਤੋਂ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਹੋ ਗਿਆ ਤੇ ਭਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ। 1979-1980 ਦੇ ਦੌਰਾਨ ਇਸੇ ਕੋਠੇ ਵਾਲੀ ਜਗ੍ਹਾ ਤੇ ਕੁਟੀਆ ਬਣਾਉਣ ਦਾ ਹੁਕਮ ਹੋਇਆ ਤਾਂ ਪ੍ਰੋ. ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਸਲਵਾੜ ਮੰਗਵਾ ਕੇ ਤੇ ਪਿੰਡ ਸੁਨੇਤ ਤੋਂ ਬੰਦੇ ਲਾ ਕੇ ਕੁੱਲੀ ਬਣਾ ਦਿੱਤੀ।

ਜਿਥੋਂ ਤੱਕ ਕੁਟੀਆ ਦੇ ਮਿਸ਼ਨ ਦਾ ਸੁਆਲ ਹੈ ਉਹਦੇ ਬਾਰੇ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਜੋ ਅੱਜ ਦੇ ਮਨੁੱਖ ਦੇ ਆਦਰਸ਼ਾਂ ਦੀ ਸਥਿਤੀ ਹੈ ਉਹਦੀ ਇਕ ਜ਼ਰੂਰਤ ਹੈ। ਇਹਦਾ ਮਤਲਬ ਹੈ ਕਿ ਅੱਜ ਦੇ ਧਰਮ ਦਾ ਜੋ ਮੁੱਖ ਪ੍ਰਚਾਰਕ ਹੈ ਉਹ ਸੰਸਾਰਿਕਤਾ ਦੇ ਸੌਦੇ ਵਿਚ ਸਧਾਰਨ ਮਨੁੱਖ ਤੋਂ ਵੀ ਗਿਰ ਗਿਆ ਹੈ। ਜਿਸ ਤੋਂ ਸਾਨੂੰ ਆਸ ਸੀ ਕਿ ਉਹ ਖੁਦ ਆਦਰਸ਼ ਬਣ ਕੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਰਾਹ ਦਿਖਾਵੇ, ਵਿਕਾਸ ਦੇ ਰਾਹ ਤੇ ਤੌਰੇ, ਉਹ ਹੁਣ ਖੁਦ ਵਿਨਾਸ਼ ਦੇ ਰਸਤੇ ਤੇ ਹੈ। ਇਸ ਸਾਰੇ ਬਾਰੇ ਜਾਣੂ ਕਰਵਾਉਣ ਲਈ ਹੀ ਕੁਟੀਆ ਦਾ ਲਾਊਡ ਸਪੀਕਰ ਹੈ। ਇਹ ਲਾਊਡ ਸਪੀਕਰ (loudspeaker) ਇਹ ਦੱਸਦਾ ਹੈ ਕਿ ਭਾਈ! ਜਿੰਨੇ ਕੁ ਤੁਸੀਂ ਇਥੇ ਆਉਂਦੇ ਹੋ, ਜਾਗਰਤ ਰਹੋ ਤੇ ਆਪਣੇ ਰਾਹ ਤੋਂ ਨਾ ਭਟਕਿਓ। ਇਹ ਲਾਊਡ ਸਪੀਕਰ ਜਿੱਥੇ ਆਪਣੀ ਧੁਨ ਛੱਡਦਾ ਹੈ, ਓਥੇ ਸਾਨੂੰ ਵੀ ਇਹ ਪੁੱਛਦਾ ਹੈ ਕਿ ਦੱਸੋ ਭਾਈ- ਤੁਹਾਡਾ ਕੀ ਸੁਆਲ ਹੈ? ਦੇਖਣ ਨੂੰ ਤਾਂ ਇਹ ਕੁਟੀਆ 7-8 ਹਜ਼ਾਰ ਇੱਟਾਂ, 20 ਕੁ ਬੈਲੇ ਸੀਮੇਂਟ ਤੇ ਕੁਝ ਕੁ ਰੇਤੇ ਦੀ ਬਣੀ ਹੀ ਲੱਗਦੀ ਹੈ ਪਰ ਇਸ ਦਾ ਮਿਸ਼ਨ (mission) ਯੁੱਗ ਪਲਟਾਉ ਹੈ। ਅਸੀਂ ਕੁਟੀਆ ਵਾਲੇ ਹੋ ਚੁੱਕੇ ਸਤਿਗੁਰੂਆਂ ਦਾ ਸਤਿਕਾਰ ਕਰਦੇ ਹਾਂ ਤੇ ਆਪਣੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਵਿਚ ਮੱਥਾ ਟੇਕ ਕੇ ਫੇਰ ਗੱਲ ਕਰਦੇ ਹਾਂ। ਸਾਡਾ ਮਿਸ਼ਨ ਮਨੁੱਖ ਦੀ ਆਰਥਿਕ ਦਸ਼ਾ ਸੁਧਾਰਨਾ ਨਹੀਂ, ਬਲਕਿ ਇਥੇ ਤਾਂ ਮਨੁੱਖੀ ਹੋਂਦ ਦੇ ਵਿਕਾਸ ਦੀ ਗੱਲ ਹੈ। ਅਸੀਂ ਇਹ ਨਹੀਂ ਕਹਿੰਦੇ ਕਿ ਪਰਮਾਤਮਾ ਪਾਉਣਾ ਹੈ। ਅਸੀਂ ਕਹਿੰਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਵਿਕਾਸ ਕਰਕੇ ਅਸੀਂ ਖੁਦ ਪਰਮਾਤਮਾ ਬਣਨ ਵੱਲ ਨੂੰ ਵਧਣਾ ਹੈ। ਅਸੀਂ ਕੋਈ ਵਰਦੀ ਨਹੀਂ ਪਹਿਨਦੇ ਬਲਕਿ ਸਾਡਾ ਤਅੱਲਕ ਤਾਂ ਬੰਦੇ ਦੇ ਅੰਤਹਕਰਣ ਨਾਲ ਹੈ। 24 ਘੰਟਿਆਂ ਵਿਚ ਕੀ ਕਰਦੇ ਹੋ। ਇਹ ਮਹੱਤਵਪੂਰਣ ਹੈ। ਡਿਊਟੀ ਕਰਨਾ ਸਾਡੇ ਲਈ ਤਪ ਹੈ। ਅਸੀਂ ਇਹ ਗੱਲ ਸਮਝ ਲੈਣੀ ਹੈ ਕਿ ਮੈਂ ਕਿੰਨੇ ਪੱਤਿਆਂ ਵਾਲਾ ਦਰੱਖਤ ਹਾਂ ਤੇ ਮੇਰੇ ਕਿੰਨੇ ਪੱਤੇ ਟੁੱਟੇ ਹੋਏ ਹਨ। ਜਿਸ ਸਮੁੱਚ ਦੀ ਜ਼ਮੀਨ ਵਿਚ ਮੈਂ ਲੱਗਿਆ ਹੋਇਆਂ ਹਾਂ ਉਸ ਜ਼ਮੀਨ ਵਿਚ ਅਸੀਂ ਆਪਣੇ ਕੰਮਾਂ-ਕਾਰਾਂ ਤੇ ਫਰਜ਼ਾਂ ਨਾਲ ਕਿੰਨਾ ਕੁ ਖਾਦ ਪਾਈਏ ਕਿ ਇਸ ਦੀ ਉਪਜਾਊ ਸ਼ਕਤੀ ਤੇਜ਼ ਹੋ ਜਾਵੇ ਤੇ ਇਸਦੇ ਪੱਤੇ ਬਿਨਾਂ ਕਿਸੇ ਬੀਮਾਰੀ ਦੇ ਵਧਣ-ਫੁੱਲਣ। ਇਸ ਸਾਰੇ ਕੰਮ ਲਈ ਜੋ ਗਿਆਨ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ -ਇਹ ਕੰਮ ਕੁਟੀਆ ਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਕੁਟੀਆ ਦੇ ਲਾਊਡ ਸਪੀਕਰ ਵਿਚੋਂ ਆਵਾਜ਼ਾਂ ਤਾਂ ਆਉਂਦੀ ਹੈ ਪਰ ਇਹ ਆਵਾਜ਼ ਕਿੱਥੋਂ ਆਉਂਦੀ ਹੈ, ਇਸ ਦਾ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਲੱਗਦਾ। ਪ੍ਰੋ. ਸਾਹਿਬ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ “ਮੈਨੂੰ ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ ਪਤਾ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਆਵਾਜ਼ ਅਸਲੀ ਹੈ ਤੇ ਤੁਹਾਨੂੰ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਵੀ ਪਤਾ ਕਰ ਲਉ ਕਿ ਇਹ ਅਸਲੀ ਹੈ। ਕੁਟੀਆ ਕਹਿੰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਇਥੇ ਨਾ ਕੋਈ ਹਿੰਦੂ ਹੈ ਤੇ ਨਾ ਸਿੱਖ, ਇਸਾਈ ਜਾਂ ਮੁਸਲਮਾਨ। ਮੇਰੇ ਕਹਿਣ ਵਾਲੀ ਗੱਲ ਸਿਰਫ਼ ਇੰਨੀ ਹੈ ਕਿ ਜਿੰਨੀ ਤੇਜ਼ੀ ਨਾਲ ਕੋਈ ਗਿਆਨ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਲਈ ਸੰਘਰਸ਼ ਕਰੇਗਾ, ਉਨੀ ਹੀ ਤੇਜ਼ੀ ਨਾਲ ਅੱਗੇ ਵਧੇਗਾ।”

ਸ਼ੁਰੂਆਤ ਵਿੱਚ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮੈਂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਸਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਜਾਣੂ ਕਰਵਾਇਆ ਸੀ ਕਿ ਇਹ ਲਗਭਗ 1992 ਦੀ ਗੱਲ ਹੈ। ਹਰਿਮੰਦਰ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਯਾਤਰਾ ਤੋਂ ਹੀ ਇਸ ਮਿਸ਼ਨ ਦਾ ਐਲਾਨ ਹੋਇਆ। ਉਹ 31 ਮਈ ਤੇ ਐਤਵਾਰ ਦਾ ਦਿਨ ਸੀ ਅਤੇ ਉਸ ਸਮੇਂ ਸਵੇਰ ਦੇ ਸਾਢੇ ਦਸ ਵੱਜੇ ਸਨ। ਇਹ ਵੀ ਹੁਕਮ ਹੀ ਸੀ ਕਿ ਹੁਣ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਇਸੇ ਹੀ ਦਿਨ ਤੇ ਏਸੇ ਹੀ ਟਾਈਮ ਸਿਮਰਨ ਲਈ ਬੈਠਣਾ। ਉਥੋਂ ਵਾਪਿਸ ਆਉਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਪ੍ਰੋ. ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਪਹਿਲਾ ਸਿਮਰਨ 7 ਜੂਨ ਨੂੰ ਸਾਢੇ ਦਸ ਵਜੇ ਆ ਕੇ ਕੁਟੀਆ ਤੋਂ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤਾ ਤੇ ਨਾਲ ਹੀ ਇਹ ਵੀ ਕਿਹਾ ਕਿ ਇਹ ਇਸ ਮਿਸ਼ਨ (ਸਹਿਜਧਾਰਾ ਸਤਿਸੰਗ) ਦਾ ਪਹਿਲਾ ਤੇ ਸ਼ੁਭ ਦਿਨ ਹੈ। ਉਹਨਾਂ ਇਹ ਵੀ ਕਿਹਾ ਕਿ ਅੱਜ ਸਵੇਰੇ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਨੇ ਆਸ਼ੀਰਵਾਦ ਦੇ ਕੇ ਭੇਜਿਆ ਹੈ ਤੇ ਅੱਜ ਤੋਂ ਜੋ ਗੱਲ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋਣੀ ਹੈ, ਉਹ ਬਿਲਕੁਲ ਨਵੀਂ ਗੱਲ ਹੈ। ਉਸ ਦਿਨ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਅੱਜ ਤੱਕ ਸਹਿਜਧਾਰਾ ਸਤਿਸੰਗ ਦੇ ਲੈਕਚਰ ਚੱਲਦੇ ਰਹੇ ਹਨ ਤੇ **ਇਸ ਕੁਟੀਆ ਦਾ ਖ਼ਜ਼ਾਨਾ ਮਨੁੱਖੀ ਹੋਂਦ ਦੇ ਵਿਕਾਸ ਦੀ ਸੇਧ ਲਈ ਸੰਸਾਰਿਕ ਤੇ ਅਧਿਆਤਮਿਕ ਤੌਰ ਤੇ ਬਹੁਤ ਭਰਪੂਰ ਹੈ।** ਗਿਆਨ ਪ੍ਰਵਾਹ ਲਗਾਤਾਰ ਚੱਲਦਾ ਹੈ ਪਰ ਕੁਝ ਕੁ ਲਮਹੇ ਉਹ ਵੀ ਲਗਦੇ ਹਨ ਜਿਸ ਦਿਨ ਪ੍ਰੋ. ਸਾਹਿਬ ਸਾਨੂੰ ਇਸ ਕੁਟੀਆ ਵਿਚ ਆਉਣ ਦਾ ਅਸਲੀ ਮਕਸਦ ਵਾਰ-ਵਾਰ ਯਾਦ ਕਰਵਾਉਂਦੇ ਹਨ। ਪਹਿਲਾ ਹੁਕਮ ਜੋ ਸਾਡੇ ਲਈ ਸੀ, ਉਹ ਤਕਰੀਬਨ 1992 ਵਿਚ ਸੀ ਤੇ ਇਕ ਦਿਨ ਉਹਨਾਂ ਕੁਝ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਿਹਾ :-

ਪਹਿਲਾ ਹੁਕਮ ਜੋ ਅੱਜ ਲਈ ਹੈ ਉਹ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਬਰਸਾਤ ਦੀ ਰੁੱਤ ਹੈ, ਬਾਰਸ਼ ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ। ਇਸ ਸਥਿਤੀ (situation) ਵਿਚ ਮੇਰੇ ਕੋਲ ਤੁਹਾਨੂੰ ਹੋਕਾ ਦੇਣ ਦਾ ਹੁਕਮ ਹੈ ਕਿ ਤੁਹਾਡੇ ਵਿਚੋਂ ਜਿਹੜਾ ਵੀ ਨੰਗੇ ਧੜ ਹੋ ਕੇ ਛੱਤ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਨਿਕਲੇਗਾ, ਉਹਨੇ ਖੱਟੀ ਕਰਨੀ ਹੈ। ਨੰਗੇ ਧੜ ਦਾ ਮਤਲਬ ਇਹ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਆਪਣੇ ਮਾਇਆ ਦੇ ਕੱਪੜੇ, illusion ਦੇ ਕੱਪੜੇ, ਅਗਿਆਨ ਤੇ ਸੰਸਾਰਿਕ ਮੋਹ ਦੇ ਕੱਪੜੇ ਜਿੰਨੇ ਵੀ ਜਾਲ਼ ਸਕਦੇ ਹੋ, ਜਾਲ਼ ਦਿਓ। ਜਿੰਨਾ ਵੀ ਕੋਈ ਵਧ ਜਲੇਗਾ, ਉਨੀ ਹੀ ਜ਼ਿਆਦਾ ਉਹਦੇ ਤੇ ਬਾਰਸ਼ ਹੋਵੇਗੀ। ਪਰ ਗੱਲ ਤਾਂ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਕੋਈ ਸੁੱਚਾ ਭਾਂਡਾ ਤਾਂ ਹੈ ਹੀ ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਫਿਰ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਦੀ ਸੰਭਾਵਨਾ ਕਿੱਥੇ ਹੈ ਕਿ ਕਿਸੇ ਭਾਂਡੇ ਵਿਚ ਪੈ ਜਾਵੇ।

ਇਸ ਤੇ ਗਿਆਨ ਮਾਰਗ ਵਾਲਿਆਂ ਲਈ ਇਹ ਸਵਾਲ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਤਾਂ ਹੈ ਤੇ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਕੋਈ ਵੀ ਭਾਂਡਾ ਸੁੱਚਾ ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਇਹਦਾ ਮਤਲਬ ਹੈ ਕਿ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਨੇ ਕਿਤੇ ਵੀ ਨਹੀਂ ਪੈਣਾ, ਪਰ ਸਾਡਾ ਅਤੀਤ (past) ਇਹ ਦੱਸਦਾ ਹੈ ਕਿ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਪਿਆ ਵੀ ਹੈ ਤੇ ਕੁਝ ਬੰਦੇ ਐਸੇ ਵੀ ਹਨ ਜਿਹਨਾਂ ਨੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਹੋਰਨਾਂ ਦੇ ਵਿਚ ਵੀ ਪਾਇਆ ਤਾਂ ਫਿਰ ਇਹ ਵਿਰੋਧਾਭਾਸ (paradox) ਹੈ। ਗੁਰੂ ਹੋਏ ਹਨ, ਜਿਹਨਾਂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਜਿਹੜੇ ਸ਼ਗਿਰਦ ਸਨ, ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਕਾਸੇ ਭਰ ਦਿੱਤੇ। ਈਸਾ ਹੱਥ ਲਾਉਂਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਕਰ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਦੀ ਨਜ਼ਰ ਵਿਚ ਹੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਹੈ। ਲਾਰਡ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨਾ ਤੁਰਿਆ ਫਿਰਦਾ ਹੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਬਿਖੇਰਦਾ ਹੈ। ਪਰ ਕੀ ਇਹ ਸਾਰੇ ਸੰਪੂਰਣ ਸਨ? ਜਦੋਂ ਕਿ ਇਹ ਸਪੱਸ਼ਟ ਹੈ ਕਿ ਉਸ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਕੁਝ ਵੀ ਸੰਪੂਰਣ ਨਹੀਂ। ਅਸੀਂ ਇਹਨਾਂ ਨੂੰ ਪੂਰਣ (perfect) ਤਾਂ ਕਹਾਂਗੇ ਪਰ ਸੰਪੂਰਣਤਾ ਦਾ ਨਾਂ ਨਹੀਂ ਦੇ ਸਕਦੇ ਕਿਉਂਕਿ ਸੰਪੂਰਣਤਾ (perfection) ਆਪਣੀ ਚਰਮ ਸੀਮਾ ਨੂੰ ਸਿਰਫ਼ ਇਕ ਜਗ੍ਹਾ ਤੇ ਪਹੁੰਚਦੀ ਹੈ ਜਦੋਂ ਪਰਮਾਤਮਾ ਹੈ। ਪਰਮਾਤਮਾ ਵੀ ਜਦੋਂ ਆਪਣੇ ਦੂਸਰੇ ਰੂਪ ਵਿਚ, ਕਰਤਾ ਪੁਰਖ ਰੂਪ ਵਿਚ ਕਾਰਜ (act) ਕਰਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਮਹਾਕਾਲੀ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਪਰਿਵਰਤਿਤ ਹੋ ਕੇ ਸਮੁੱਚੇ ਬ੍ਰਹਿਮੰਡ ਦੀ ਸਾਜਨਾ ਕਰਦਾ ਤੇ ਜਗਜਨਨੀ ਕਹਾਉਂਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਉਹ ਸੰਪੂਰਣ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਸੰਪੂਰਣ ਤਾਂ ਉਹ ਉਦੋਂ ਹੀ ਹੈ ਜਦੋਂ ਨਿਰਗੁਣ ਹੈ। ਨਿਰਗੁਣ ਦੀ ਕੁਝ ਪੈਦਾ ਕਰਨ ਦੀ ਇੱਛਾ ਉਸਦੇ ਪੂਰੇ ਦੇ ਪੂਰੇ, ਸੰਪੂਰਣ ਹੋਣ ਵਿਚ ਇਕ ਰੁਕਾਵਟ ਹੈ। ਜੇ ਉਹਦੇ ਵਿਚ ਰੁਕਾਵਟ ਹੈ ਤਾਂ ਉਹ ਕਰਤਾ ਪੁਰਖ ਦੇ ਪੱਧਰ (level) ਤੇ ਆ ਗਿਆ। ਕਿਉਂਕਿ ਅਸੀਂ ਪੱਧਰਾਂ (levels) ਵਿਚ ਗੱਲ ਕਰਦੇ ਹਾਂ ਤਾਂ ਉਸ ਪੱਧਰ (level) ਤੋਂ ਪੈਦਾ ਹੋਣ ਵਾਲੀ ਕੋਈ ਵੀ ਚੀਜ਼ ਸੰਪੂਰਣ ਨਹੀਂ, ਕੋਈ ਵੀ ਵਿਅਕਤੀ ਸੰਪੂਰਣ ਨਹੀਂ। ਇਸ ਲਈ ਇਹਨਾਂ ਪੈਗੰਬਰਾਂ ਦੀ ਮਹਾਨਤਾ (greatness) ਹੈ ਕਿ ਇਹਨਾਂ ਵਿਚੋਂ ਕਿਸੇ ਨੇ ਵੀ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਸੰਪੂਰਣ ਨਹੀਂ ਕਿਹਾ ਤੇ ਫਿਰ ਇਹ ਸੁਆਲ ਹੈ ਕਿ ਇੱਥੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਕਿਵੇਂ ਪੈ ਗਿਆ? ਜਾਂ ਤਾਂ ਇਹ ਠੀਕ ਹੈ ਕਿ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਜੂਠੇ ਭਾਂਡੇ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਪੈਂਦਾ ਜਾਂ ਫਿਰ ਇਹ ਕਿ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਘੱਟ ਪਵਿੱਤਰ ਬਰਤਨਾਂ ਵਿਚ ਵੀ ਪੈ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਪਰ ਇਹ ਦੋਨੋਂ ਗੱਲਾਂ ਹੀ ਠੀਕ ਹਨ। ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਅਲਜਬਰੇ ਦਾ ਸੁਆਲ ਨਹੀਂ ਤੇ ਨਾ ਹੀ ਇੱਥੇ ਬੁੱਧੀ ਦਾ ਚਲਿੱਤਰ ਚੱਲਦਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਫਿਰ ਗੱਲ ਕੀ ਹੈ? ਗੱਲ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਉਦੋਂ ਹੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਹੈ, ਜਦੋਂ ਉਸ ਦੀ ਛੋਹ (touch) ਨਾਲ ਸਭ ਕੁਝ ਹੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਹੋ ਜਾਵੇ। ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਜਿੱਥੇ ਵੀ ਹੈ, ਉੱਥੇ ਸਭ ਪਵਿੱਤਰ ਹੀ ਪਵਿੱਤਰ ਹੈ ਤੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਜਿੱਥੇ ਵੀ ਜਾਵੇਗਾ, ਪਵਿੱਤਰ ਹੀ ਪਵਿੱਤਰ ਹੋ ਜਾਵੇਗਾ। ਜਦੋਂ ਅਸੀਂ ਕਹਿੰਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਪਵਿੱਤਰ

ਵਿਚ ਹੀ ਪੈਂਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਇਹ ਗੱਲ ਸੱਚੀ ਹੈ ਤਾਂ ਇਹ ਵੀ ਗੱਲ ਸੱਚੀ ਹੈ ਕਿ ਭਾਂਡੇ ਸਾਰੇ ਸੰਪੂਰਣ (complete) ਨਹੀਂ ਪਰ ਜਦੋਂ ਉਸ ਦੀ ਛੋਹ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਸਾਰੇ ਪਵਿੱਤਰ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਜੇ ਮੈਂ ਇਹ ਕਹਾਂ ਕਿ ਬਿਜਲੀ ਨੇ ਜਿੱਥੇ ਸਪਰਸ਼ (touch) ਕਰਨਾ ਹੈ ਤਾਂ ਸਾਰੇ ਨੇ ਬਿਜਲੀ ਬਣਨਾ ਹੈ, ਪਰ ਸਾਰਾ ਕੁਝ ਬਿਜਲੀ ਤਾਂ ਨਹੀਂ ਆਪਣੇ ਆਪ ਵਿਚ। ਇਹ ਬਿਜਲੀ ਦੀ ਖਾਸੀਅਤ ਹੈ। ਇਹ ਪਾਣੀ ਜਾਂ ਖੰਡ ਦਾ ਗੁਣ ਨਹੀਂ। ਅਸੀਂ ਅਖੰਡ ਪਾਠ ਕਰਵਾਉਂਦੇ ਹਾਂ, ਪਾਣੀ ਦਾ ਘੜਾ ਰੱਖਦੇ ਹਾਂ, ਅਗਰਬੱਤੀਆਂ, ਜੋਤਾਂ ਲਾਉਂਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਥਾਂ ਪਵਿੱਤਰ ਹੋ ਜਾਵੇ। ਵਾਰ-ਵਾਰ ਹੱਥ ਧੋਂਦੇ ਹਾਂ, ਨਹਾਉਂਦੇ ਹਾਂ ਤੇ ਨਾਲ ਸੰਪੂਰਣਤਾ ਲਈ ਜਪੁਜੀ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਜਾਪ ਕਰਦੇ ਹਾਂ ਪਰ ਇਹ ਗੱਲ ਭੁੱਲ ਜਾਂਦੇ ਹਾਂ ਕਿ **“ਜਿਥੇ ਜਾਇ ਬਹੇ ਮੇਰਾ ਸਤਿਗੁਰੂ ਸੋ ਥਾਨੁ ਸੁਹਾਵਾ”**। ਹੁਕਮ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਜਿੱਥੇ ਬਾਬੇ ਦੀ ਬੀੜ ਦਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਹੈ ਤਾਂ ਅਪਵਿੱਤਰਤਾ ਕਿਵੇਂ ਰਹਿ ਸਕਦੀ ਹੈ? ਬਾਬਾ ਹੀ ਕਾਹਦਾ ਹੋਇਆ ਜੇ ਉਸਨੇ ਅਪਵਿੱਤਰਤਾ ਨਾ ਕੱਢੀ। ਗੁਰੂ ਸਾਡੀਆਂ ਸਫਾਈਆਂ ਦਾ ਗੁਲਾਮ ਨਹੀਂ। ਗੁਰੂ ਤਾਂ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਤੂੰ ਆਪਣਾ ਆਪਾ ਸਮਰਪਿਤ ਕਰਕੇ ਕੇ ਆ, ਪਰ ਅਸੀਂ ਉਸ ਦੀ ਮੁਲਾਕਾਤ ਮਿੱਟੀ ਨਾਲ ਹੀ ਕਰਾਉਣ ਨੂੰ ਫਿਰਦੇ ਹਾਂ ਜੋ ਕਿ ਹੁੰਦੀ ਹੀ ਨਹੀਂ ਤੇ ਅਸੀਂ ਖਾਲੀ ਰਹਿ ਜਾਂਦੇ ਹਾਂ। ਰਸਮਾਂ ਤੱਕ ਹੀ ਰਸਾਈ ਰਹਿ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਤੇ ਫੇਰ ਕਹਿ ਦਿੰਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਅਸੀਂ ਪਾਠ ਵੀ ਕਰਵਾਇਆ ਤੇ ਸਾਡੀ ਮਨਸਾ ਪੂਰੀ ਨਹੀਂ ਹੋਈ। ਅਸੀਂ ਇਸ ਗੱਲ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਮੰਨਦੇ ਕਿ ਬਾਬੇ ਦੀ ਹੋਵੇ ਹਾਜ਼ਰੀ ਤੇ ਸਾਡੀ ਸੁਣੀ ਨਾ ਜਾਵੇ। ਗੱਲ ਤਾਂ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਅਸੀਂ ਆਪ ਹਾਜ਼ਰ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੇ।

ਇਸ ਲਈ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਵਰ ਰਿਹਾ ਹੈ ਪਰ ਜੇ ਪੁੱਠੇ ਹੋਵੇਗੇ ਤਾਂ ਕਿੱਥੇ ਪਵੇਗਾ? ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਮਾਇਆ ਦੇ ਕੱਪੜਿਆਂ ਵਿਚ ਲਪੇਟੀ ਬੈਠੋ ਹੋ ਤਾਂ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਤਾਂ ਭੁੱਲ ਜਾਵੇਗਾ। ਕਾਸੇ ਤਾਂ ਬਣੋ ਤੇ ਜੇ ਇਉਂ ਸਿੱਧੇ ਹੋ ਗਏ ਤਾਂ ਉਹਨੇ ਤੁਹਾਡੇ ਸਿੱਧੇ ਹੋਣ ਦਾ ਮੁੱਲ ਵੀ ਤਾਂ ਪਾਉਣਾ ਹੀ ਹੈ। ਸੰਸਾਰ ਛੱਡ ਕੇ ਆਉਂਦੇ ਤਾਂ ਉਹ ਤੁਹਾਨੂੰ ਸਵੀਕਾਰ ਤਾਂ ਕਰੇਗਾ ਹੀ। ਇਸ ਲਈ ਬਾਰਿਸ਼ ਵਰ੍ਹਦੀ ਹੈ, ਜਿੰਨਾ ਕੁਝ ਕਿਸੇ ਤੋਂ ਲੈ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਲੈ ਲਵੇ। ਇਕ ਗੱਲ ਦਾ ਖਾਸ ਖਿਆਲ ਰੱਖਿਓ ਕਿ ਗੁਰੂ ਗਿਆਨ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਭਾਂਡੇ ਦਾ ਮਤਲਬ ਤੁਹਾਡੇ ਸਰੀਰ ਤੋਂ ਬਿਲਕੁਲ ਨਹੀਂ। ਸਰੀਰ ਧੋਣ ਨਾਲ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਬਣਨਾ, ਇਸ ਦਾ ਸਿੱਧਾ ਤਅੱਲਕ ਤੁਹਾਡੇ ਅੰਤਰਕਰਣ ਨਾਲ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਤੁਹਾਡੇ ਅੰਦਰੋਂ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਪਾੜ ਕੇ ਕਿਵੇਂ ਨਿਕਲਦਾ ਹੈ। ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਕਿਵੇਂ ਲੀਰਾਂ-ਲੀਰਾਂ ਕਰਦੇ ਹੋ ਤੁਸੀਂ? ਇਹ ਮਹੱਤਵਪੂਰਣ ਹੈ। ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਦੀ ਜਿਹੜੀ ਕਣੀ ਤੁਹਾਡੇ ਹਿੱਸੇ ਆਉਂਦੀ ਹੈ, ਉਹਨੇ ਤਾਂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਸੋਨਾ ਬਣਾ ਹੀ ਦੇਣਾ ਹੈ। ਮੈਂ ਵਾਰ-ਵਾਰ ਕਹਿੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਬੱਚਿਓ! ਇਹ ਗਿਆਨ ਦਾ ਰਾਹ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਗਿਆਨੀ ਹੋਵੋ। ਤੁਹਾਡੇ ਲਈ ਗਿਆਨ ਇਹ ਸਾਰੀਆਂ ਕੈਸਟਾਂ ਹਨ। ਇਹੀ ਬੰਦ ਡੱਬੀ ਹੈ ਤੁਹਾਡੇ ਲਈ। ਇਸ ਲਈ ਇਸ ਨੂੰ ਸਿਰੇ ਤੋਂ ਖੋਲ੍ਹ ਦਿਓ। ਇਸਦੇ ਲਈ ਜਿੰਨੀ ਕੁਰਬਾਨੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਕਰ ਦਿਓ। ਇਹ ਮਹੀਨੇ ਦੋ ਮਹੀਨੇ ਦਾ ਸਮਾਂ ਚੱਲ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਬਾਰਸ਼ ਨੇ ਬੰਦ ਹੋਣਾ ਹੈ। ਪ੍ਰਪੱਕਤਾ (maturity) ਦਾ ਸਮਾਂ ਆਉਣਾ ਹੈ। ਹੁਣ ਤੁਸੀਂ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਤਿਆਰ ਕਰੋ ਤੇ ਗਿਆਨ ਮੁਤਾਬਕ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਬੰਨ੍ਹਣਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿਓ।

ਪਹਿਲੀ ਵਾਰ ਜਦੋਂ ਮੈਂ ਇਹ ਹੁਕਮ ਸੁਣਿਆ ਤਾਂ ਮੇਰੀ ਆਤਮਾ ਰੋ ਪਈ। ਕਾਸ਼! ਕਿ ਮੈਂ ਉਸ ਵਕਤ ਹਾਜ਼ਰ ਹੁੰਦੀ ਤਾਂ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦੀ ਰੂਪ ਰੇਖਾ ਹੀ ਕੁਝ ਹੋਰ ਹੁੰਦੀ। ਪਰ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ‘ਦੇਰ ਆਏ ਦਰੁਸਤ ਆਏ’ ਸ਼ੁਕਰ ਹੈ ਸਤਿਗੁਰੂ ਦਾ ਕਿ ਮੈਂ ਅੱਜ ਇਥੇ ਹਾਂ ਤੇ ਆਉਣ ਵਾਲੇ ਹੁਕਮ ਦੀ ਸਦਾ ਹੀ ਉਡੀਕ ਵਿਚ ਰਹਾਂਗੀ। ਕਾਫੀ ਸਮਾਂ ਬਾਅਦ ਇਕ ਵਾਰ ਫੇਰ ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਸਾਨੂੰ ਕੁਟੀਆ ਦਾ ਮਕਸਦ ਸਮਝਾਇਆ....

ਇਕ ਗੱਲ ਜੋ ਤੁਹਾਡੇ ਨਾਲ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਹੈ, ਉਹ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਜਦੋਂ ਆਪਣਾ ਪੈਸਾ ਤੇ ਸਮਾਂ ਖਰਚ ਕੇ ਇਥੇ ਆਉਂਦੇ ਹੋ ਤਾਂ ਫਾਇਦਾ ਤਾਂ ਹੋਵੇਗਾ ਹੀ। ਫਾਇਦਾ ਇਹ ਕਿ ਤੁਹਾਡੇ ਜੋ ਸੰਕਟ ਹਨ ਉਹ ਦੂਰ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਮੇਰਾ ਫਰਜ਼ ਬਣਦਾ ਹੈ ਕਿ ਮੈਂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਦੱਸਾਂ ਕਿ ਇੱਥੇ ਆਉਣ ਦਾ ਵਧੀਆ ਫਾਇਦਾ ਕੀ ਹੈ। ਪਹਿਲੀ ਗੱਲ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਜਿਸ ਇਸ਼ਟ ਦੇਵ ਨੂੰ ਮੰਨਦੇ ਹੋ। ਉਸ ਪ੍ਰਤੀ ਹੋਰ ਜ਼ਿਆਦਾ ਇਮਾਨਦਾਰ (sincere) ਹੋ ਜਾਓ। ਇਬਾਦਤ ਦਿਲ ਤੋਂ ਕਰੋ ਤੇ ਜੇ ਦਿਲ ਤੋਂ ਨਹੀਂ ਕਰਨੀ ਤਾਂ ਅੱਧ-ਵਿਚਕਾਰ ਦਾ ਕੋਈ ਫਾਇਦਾ ਨਹੀਂ। ਇਸ ਲਈ ਜਿੱਥੇ ਹੋ ਉੱਥੇ ਟਿਕ ਜਾਓ ਤੇ ਦੂਸਰੀ ਗੱਲ ਹੈ ਕੈਸਟਾਂ ਵਾਲੀ। ਤੁਸੀਂ ਸੋਚਦੇ ਹੋ ਕਿ ਇਕ ਗੱਲ ਜਿਹੀ ਚੱਲੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਪਰ ਮੈਂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਕਈ ਵਾਰ ਸਰਸਰੀ ਜ਼ਿਕਰ (passing reference) ਵਿਚ ਇਹ ਕਿਹਾ ਕਿ ਆਪਾਂ ਤਾਂ ਧੂੜ ਹੀ ਹਾਂ ਤੇ ਤੁਸੀਂ ਇਸ ਸਰਸਰੀ ਜ਼ਿਕਰ (passing reference) ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਗੰਭੀਰ ਹੋ ਕੇ ਲਉ। ਮੈਂ ਤਾਂ ਨਾ ਸੋਚਦਾ ਹਾਂ ਤੇ ਨਾ ਸੋਚਣਾ ਹੈ ਤੇ ਤੁਸੀਂ ਇਸ ਗੱਲ ਵੱਲ ਧਿਆਨ ਦਿਓ। ਇਕ ਕਮਲ ਅਸਲੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਤੇ ਅਸਲੀ ਦਾ

ਮਤਲਬ ਹੈ ਸੱਚ। ਇਸ ਲਈ ਕੈਸਟਾਂ ਦਾ ਸੈੱਟ (set) ਆਪਣੇ ਵਿੱਤ ਅਨੁਸਾਰ ਪੂਰਾ ਕਰ ਲਉ ਤੇ ਉਹਦੇ ਤੇ ਧੂੜ ਨਾ ਜੰਮਣ ਦਿਉ। ਕਿਉਂਕਿ ਜਿੰਨੀ ਵਾਰ ਸੁਣੋਗੇ, ਉਨੀ ਵਾਰ ਹੀ ਕੈਸਟਾਂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਅਰਥ ਬਦਲਣੇ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦੇਣੇ ਹਨ। ਇਹ ਗੱਲ ਵੀ ਖਾਸ ਹੈ। ਜੋ ਤੁਹਾਨੂੰ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਉਹ ਕੈਸਟਾਂ ਵਿਚ ਪੂਰਾ ਹੈ। ਜੇ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਮੁਕਤੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਉਹ ਵੀ ਸੱਚ ਲਵੇ। ਕਿਉਂਕਿ ਸਾਰੇ ਸਮਝਦੇ ਹਨ ਕਿ ਸ਼ਾਇਦ ਗੱਪਾਂ ਹੀ ਹਨ, ਮੁਕਤੀ ਦਿੰਦਾ ਕੋਈ ਦੇਖਿਆ ਤਾਂ ਨਹੀਂ ਇਸ ਲਈ ਜੇ ਕਿਸੇ ਨੇ ਦੇਖਣਾ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਦੇਖ ਲਵੇ। ਕਿਉਂਕਿ ਜਿਸ ਦਾ ਇਹ ਦਰਬਾਰ ਹੈ ਉਹ ਹਰ ਗੱਲ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟਾਂਤ ਨਾਲ ਰੱਖਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਕੁੱਲੀ ਦਾ ਫਾਇਦਾ ਉਠਾਓ। ਕੈਸਟਾਂ ਵਾਲੀ ਗੱਲ ਨਾ ਭੁੱਲੋ ਕਿਉਂਕਿ ਜੇ ਇੱਥੇ ਆ ਕੇ ਬੈਠ ਕੇ ਚਲੇ ਜਾਉਗੇ ਤਾਂ 5% ਫਾਇਦਾ ਹੋ ਜਾਊ ਪਰ ਜੇ ਇੱਥੇ ਵਾਲੇ ਨੂੰ ਨਾਲ ਲੈ ਜਾਉਗੇ ਉਹਦੇ ਨਾਲ ਤੁਹਾਡਾ ਫਾਇਦਾ (profit) ਵੱਧਦਾ ਹੀ ਤੁਰਿਆ ਜਾਊ। Profit ਦਾ ਮਤਲਬ ਕਿ ਇੱਥੇ ਤਾਂ ਅਧਿਆਤਮ ਦੀ ਗੱਲ ਚੱਲਦੀ ਹੈ ਤੇ ਤੁਹਾਨੂੰ ਉਹ ਫਾਇਦਾ ਹੋਵੇ ਜਿਹੜਾ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਲਾਲਸਾ ਦੇ ਪਿੱਛੇ ਭੱਜਣਾ ਛੱਡ ਦਿਓ। “ਬਿਨ ਮਾਂਗੇ ਮੋਤੀ ਮਿਲੇ” ਵਾਲੀ ਗੱਲ ਤੇ ਤਜਰਬਾ (experiment) ਕਰੋ। ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਖੂਬਸੂਰਤ ਹੈ, ਹਰ ਇਕ ਦੀ ਖੂਬਸੂਰਤ ਹੈ। ਹਰ ਕੋਈ ਵੱਖਰੀ ਸਟੇਜ ਤੋਂ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਜਿੱਥੋਂ ਤੁਸੀਂ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰਦੇ ਹੋ ਉੱਥੇ ਬੈਠ ਕੇ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਮੁਲਾਂਕਣ (assess) ਕਰ ਲਓ ਕਿ ਮੇਰਾ ਕੀ ਫਾਇਦਾ ਤੇ ਕੀ ਨੁਕਸਾਨ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਮੇਰਾ ਆਲਾ-ਦੁਆਲਾ ਕਿਹੋ ਜਿਹਾ ਹੈ, ਮੇਰੇ ਵਿਕਾਸ ਦੀਆਂ ਸੰਭਾਵਨਾਵਾਂ ਕੀ ਹਨ? ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ ਹਰ ਇਕ ਨੂੰ ਪਤਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਜਿੱਥੇ ਵੀ ਤੁਸੀਂ fit ਹੋ ਤਾਂ ਇਹ ਸਮਝੋ ਕਿ ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਕੰਮਾਂ ਕਰਕੇ, ਆਪਣੇ ਸੰਸਕਾਰਾਂ ਕਰਕੇ ਇਸ ਜਗ੍ਹਾ ਤੇ ਸਥਿਤ (placed) ਹਾਂ, ਇਸ ਲਈ ਨਾ ਤਾਂ ਉਦਾਸ ਹੋਵੋ ਤੇ ਨਾ ਹੀ ਨਿਰਾਸ਼ ਹੋਵੋ ਤੇ ਨਾ ਰੱਬ ਵਿਚਾਰੇ ਨੂੰ ਗਾਲ਼ਾਂ ਕੱਢੋ। ਜਦੋਂ ਬੰਦਾ ਇਹ ਸਮਝ ਲੈਂਦਾ ਹੈ ਸਮਝੋ ਕਿ ਉਸ ਨੇ ਰੱਬ ਦੇ ਭਾਣੇ ਨਾਲ ਸਮਝੌਤਾ ਕਰ ਲਿਆ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਸਮਝ ਲਿਆ ਤਾਂ ਪੂਰਨੇ ਸਾਧ ਨਹੀਂ ਬਣਨਾ। ਇਸ ਦਾ ਮਤਲਬ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਰੱਬ ਨੇ ਸਾਨੂੰ ਹੱਥ ਕੰਮ ਕਰਨ ਨੂੰ, ਪੈਰ ਚੱਲਣ ਨੂੰ, ਅੱਖਾਂ ਦੇਖਣ ਲਈ ਤੇ ਸਰੀਰ ਪਿਆਰ ਨਾਲ ਸੰਭਾਲ ਕੇ ਰੱਖਣ ਲਈ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਇਕ ਦਿਮਾਗ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਨੂੰ ਵਰਤ ਕੇ ਬੁੱਧੀ ਨਾਲ ਵਿਕਾਸ ਵੱਲ ਵਧ। ਵਿਕਾਸ ਇਸ ਲਈ ਕਿ ਜੋ ਉਸ ਦਾ Plus Something ਹੈ ਉਹ ਸਾਡੇ ਤੇ ਵੀ ਲਾਗੂ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਜੇ ਅਸੀਂ ਚਾਹੀਏ, ਹਿੰਮਤ ਨਾਲ ਸ਼ਬਦ ਦੀ ਕਮਾਈ ਕਰੀਏ ਤਾਂ ਅਸੀਂ ਵਿਕਾਸ ਕਰਾਂਗੇ। ਇਹ ਸਾਡਾ ਰੱਬੀ ਹੱਕ ਹੈ। ਇਸ ਹੱਕ ਲਈ ਕਾਫੀ ਕੁਝ ਤਿਆਗ ਕਰਨਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ, ਆਪਣੇ ਆਪ ਤੇ ਰੋਕਾਂ ਲਾਉਣੀਆਂ ਪੈਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਰੋਕਾਂ ਦਾ ਮਤਲਬ ਕਿ ਜਿੰਨੀ ਤੁਸੀਂ ਆਪਣੇ ਆਲੇ ਦੁਆਲੇ ਕਿਲੇ ਦੀ ਉਸਾਰੀ ਕਰੋਗੇ, ਓਨਾ ਹੀ ਜ਼ਿਆਦਾ ਸੰਸਾਰਿਕਤਾ ਤੋਂ ਬਚ ਜਾਉਗੇ। ਜੇ ਤੁਹਾਨੂੰ ਮਿਲੇ ਦੁੱਖਾਂ ਦਾ ਅੰਤ ਨਹੀਂ ਹੈ ਤਾਂ ਉਹਦੀ ਝੋਲੀ ਵਿਚ ਪਏ ਸੁੱਖਾਂ ਦਾ ਵੀ ਕੋਈ ਅੰਤ ਨਹੀਂ। ਇਹ ਤਾਂ ਫਕੀਰ ਦੀ ਮਰਜ਼ੀ ਹੈ ਜਦੋਂ ਮਰਜ਼ੀ ਤੇ ਜਿਹਨੂੰ ਮਰਜ਼ੀ ਦੇ ਦੇਵੇ। ਇਸ ਲਈ ਉਹਦੀ ਨਜ਼ਰ ਸਵੱਲੀ ਕਰਨ ਲਈ ਸੱਚ ਦੀ ਕਮਾਈ ਕਰੋ। ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਸਬਰ ਤੇ ਸੰਤੋਖ ਵਿਚ ਬੰਨ੍ਹ ਲਓ। ਜੋ ਕਰੇਗਾ ਉਹ ਪਾਏਗਾ। ਇਹਦੇ ਤੇ ਕਿਸੇ ਦਾ ਏਕਾਧਿਕਾਰ (monopoly) ਨਹੀਂ ਹੈ। ਜ਼ਮਾਨਾ ਜੋ ਮਰਜ਼ੀ ਕਰੇ ਰੱਬ ਦੇ ਬੰਦੇ ਦਾ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਵਿਗਾੜ ਸਕਦਾ। ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਪ੍ਰਕਿਰਤੀ, ਚਲਾਏਮਾਨ ਜਗਤ ਸਾਰੇ ਉਸ ਦੇ ਰੰਗ ਵਿਚ ਖੇਡਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਨਿਰਜਿੰਦ ਨਹੀਂ ਹਾਂ। ਅਸੀਂ ਆਪਣੀ ਖੇਡ ਖੂਬਸੂਰਤ ਬਣਾ ਸਕਦੇ ਹਾਂ। ਇਸ ਲਈ ਵੱਧ ਤੋਂ ਵੱਧ ਮਿਹਨਤ ਤੇ ਵਕਤ ਲਾ ਕੇ ਤੁਸੀਂ ਸੱਚ ਨੂੰ ਸਮਝੋ ਤੇ ਲਾਗੂ ਕਰ ਦਿਓ। ਜੇ ਨਾ ਵੀ ਸਮਝ ਆਵੇ ਤਾਂ ਵੀ ਲਾਗੂ ਕਰ ਦਿਓ। ਇਹ ਗੱਲ ਮੇਰੀ ਯਾਦ ਰੱਖਿਓ। ਇਹ ਗੱਲ ਅਕਲ ਨਹੀਂ ਮੰਨਦੀ। ਸਭ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਜੇਕਰ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਸਮਰਪਿਤ (devoted) ਹੋ ਕੇ ਕਰੇ। ਇਕ ਜਗ੍ਹਾ ਤੇ ਕੇਂਦਰਿਤ (concentrate) ਹੋ ਕੇ ਜੇ ਕੋਈ ਕਰੇ ਤਾਂ ਕੋਈ ਵੀ ਚੀਜ਼ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਸੱਚ ਹੈ। ਜੇ ਕੋਈ ਜਾਨ ਤਲੀ ਤੇ ਧਰ ਕੇ ਆਵੇ ਤਾਂ ਅਸੰਭਵ (impossible) ਸੰਭਵ ਵੀ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਤੁਸੀਂ ਵੀ ਇਹ ਕਰ ਲਵੋ। ਇਹਨਾਂ ਕੈਸਟਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਜਾਇਦਾਦ ਬਣਾ ਲਓ ਤੇ ਸੁਣਨ ਦਾ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਰੱਖੋ। ਜੇ ਮੇਰੀ ਇਹ ਗੱਲ ਮੰਨ ਲਵੋਗੇ ਤਾਂ ਵਧੀਆ ਰਹੋਗੇ ਜੇ ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਮੇਰਾ ਕੁਝ ਘਟਦਾ ਨਹੀਂ। ਮੈਂ ਤਾਂ ਜੋ ਤੁਹਾਨੂੰ ਕਹਿਣਾ ਸੀ ਕਹਿ ਦਿੱਤਾ, ਬਾਕੀ ਤੁਹਾਡੀ ਮਰਜ਼ੀ।

ਅਰਦਾਸ

ਹੁਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਸਹਿਜ ਦਾ ਅਰਥ ਪੂਰੇ ਸਿਸਟਮ ਤੋਂ ਹੈ। ਸਹਿਜ ਨੂੰ ਸ਼ਬਦ ਦੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਨਹੀਂ ਬਲਕਿ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀਕੋਣ ਦੇ ਤੌਰ ਤੇ ਲੈਣਾ ਹੈ। ਆਪਣੇ ਆਪ ਦੇ ਵਿਚ ਇਕ ਇਜ਼ਮ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਲੈਣਾ ਹੈ। ਇਹਦੇ ਵਿਚ ਪਹਿਲੀ ਗੱਲ ਜਿਹੜੀ ਅਰਦਾਸ ਦੇ ਬਾਰੇ ਵਿਚ ਹੈ ਕਿ ਦੁਨੀਆਂ ਵਿਚ ਅਰਦਾਸ ਹੀ ਅਰਦਾਸ ਹੈ। ਅਰਦਾਸ ਕੀ ਹੈ? ਅਰਦਾਸ ਦਾ ਮਤਲਬ ਹੈ ਕਿ ਕੁਝ ਮੰਗਣਾ, ਜਦੋਂ ਸਿਰ ਨਿਵਾ ਕੇ higher authority ਜਾਂ ਕਹਿ ਲਓ ਕਿ ਪਰਮਾਤਮਾ ਤੋਂ ਅਸੀਂ ਕੁਝ ਮੰਗਦੇ ਹਾਂ ਤਾਂ ਇਹਦਾ ਨਾਂ ਅਸੀਂ ਅਰਦਾਸ ਰੱਖ ਲਿਆ। ਬੱਚੇ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ 'ਰੱਬਾ-ਰੱਬਾ ਮੀਂਹ ਵਰਸਾ' ਤੇ ਦੂਸਰੀ ਜਗ੍ਹਾ ਤੇ 'ਦੇਹਿ ਸ਼ਿਵਾ ਵਰ ਮੋਹਿ ਇਹੈ' ਤੱਕ ਅਰਦਾਸ ਹੀ ਹੈ। ਹਰ ਧਾਰਮਿਕ ਸੋਚ ਵਾਲਿਆਂ ਨੇ ਆਪਣੀ-ਆਪਣੀ ਅਰਦਾਸ ਬਣਾਈ ਹੈ। ਇਹਦੇ ਵਿਚ ਪਹਿਲੀ ਗੱਲ ਤਾਂ ਹੈ ਕਿ ਜਦੋਂ ਵੀ ਕੋਈ, ਕਿਸੇ ਵੀ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ, ਕਿਸੇ ਵੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸ਼ਰਧਾ ਭਾਵ ਨਾਲ, ਕੁਝ ਵੀ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ ਤਾਂ ਉਹਦੇ ਵਿਚ ਵਿਘਨ ਨਹੀਂ ਪਾਉਣਾ। ਤੁਸੀਂ ਨਹੀਂ ਕਹਿਣਾ ਕਿ ਅਰਦਾਸ ਫਜ਼ੂਲ ਜਿਹੀ ਗੱਲ ਹੈ। ਅਸੀਂ ਲੋਕ ਕਿਸੇ ਵਿਚ ਕੋਈ ਦਖਲ ਅੰਦਾਜ਼ੀ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ ਕਿਉਂਕਿ ਜਿਸ process ਵਿਚ ਮਨੁੱਖ ਜਾਨਵਰਾਂ ਦੇ ਪੱਧਰ ਤੋਂ ਉੱਠਿਆ ਹੈ, ਉਸ ਪੱਧਰ ਦਾ ਉਹਦਾ ਪਰਮਾਤਮਾ ਹੈ। ਉਸ ਤੋਂ ਅੱਗੇ ਉਸਦੀ ਪਹੁੰਚ ਹੀ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਕੋਈ ਵੀ ਬੰਦਾ ਕਿਸੇ ਵੀ ਤੀਰਥ ਸਥਾਨ ਜਾਂ ਮੰਡੀ ਮਸਾਣ ਤੇ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ ਤਾਂ ਤੁਸੀਂ ਕੋਈ ਦਖਲ ਅੰਦਾਜ਼ੀ ਨਹੀਂ ਕਰਨੀ। ਅਸੀਂ ਸਮਝਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਉਹ ਗਲਤ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ ਤੇ ਜਾਣਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਇਸ ਦਾ ਕੋਈ ਫਾਇਦਾ ਨਹੀਂ। ਅਸੀਂ ਕਹਿ ਸਕਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਗਲਤ ਹੈ ਪਰ ਕਹਾਂਗੇ ਕਿਵੇਂ? ਸਿਰਫ ਆਪਣੇ ਦਿਮਾਗ ਨਾਲ। ਆਪਣੀ ਸੋਚ ਮੁਤਾਬਿਕ! ਪਰ ਇਕ ਬੰਦਾ ਆਪਣੇ ਘਰ ਤੋਂ ਕਿੰਨੀ ਸ਼ਰਧਾ ਲੈ ਕੇ ਤੁਰਿਆ ਹੈ, ਇਸ ਦਾ ਸਾਨੂੰ ਨਹੀਂ ਪਤਾ। ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਧੰਨਾ ਹੀ ਹੋਵੇ ਤੇ ਪੱਥਰ ਨੂੰ ਰੱਬ ਬਣਾ ਦੇਵੇ। ਇਸ ਲਈ ਇਹ ਗੱਲ ਇੰਨੀ ਮਹੱਤਵਪੂਰਣ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਉਹ ਬੰਦਾ ਸਾਡੇ ਤੇ ਸਾਡੇ ਖੁਦਾ ਦੇ ਦਰਮਿਆਨ ਕੋਈ ਦਖਲ ਅੰਦਾਜ਼ੀ ਨਹੀਂ ਕਰ ਰਿਹਾ ਤਾਂ ਅਸੀਂ ਵੀ ਕਿਉਂ ਕਰੀਏ? ਇਸ ਲਈ ਜਾ ਕੇ ਸਿਰਫ ਦੇਖੋ। ਦੂਸਰੀ ਗੱਲ ਕਿ ਸੱਚ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਨਜ਼ਦੀਕ ਨਹੀਂ ਹੈ ਇਸ ਲਈ ਕਦੇ ਕਿਸੇ ਦੀ ਪ੍ਰਾਰਥਨਾ ਵਿਚ ਕੋਈ ਵਿਘਨ ਨਾ ਪਾਓ। ਤੁਸੀਂ ਜਿੱਥੇ ਵੀ ਰਾਮ ਦਾ ਨਾਮ ਹੈ, ਚਾਹੇ ਉਹ ਮੰਦਿਰ, ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਜਾਂ ਮਸਜਿਦ ਹੈ; ਉੱਥੇ ਜਾ ਕੇ ਉਵੇਂ ਹੀ ਕਰੋ ਜਿਵੇਂ ਉਹ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਤੁਹਾਡੇ ਮਨ ਵਿਚ ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਹੀ ਸਤਿਕਾਰ ਰਹਿਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਤੁਹਾਡੀ ਹਉਮੈ ਬਲਵਾਨ ਨਹੀਂ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ। ਇਹ ਆਪਾਂ ਇਸ ਲਈ ਨਹੀਂ ਕਹਿੰਦੇ ਕਿ ਜਦੋਂ ਤੁਸੀਂ ਉਹਨਾਂ ਵਾਂਗ ਕਰੋਗੇ ਤਾਂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਕੋਈ ਫਾਇਦਾ ਹੋ ਜਾਵੇ। ਜੇ ਫਾਇਦਾ ਹੀ ਸੋਚ ਲਿਆ ਤਾਂ ਮਤਲਬ ਪ੍ਰਸਤੀ ਹੋ ਗਈ। ਇਹ ਗੱਲ ਤਾਂ ਇਸ ਲਈ ਹੈ ਕਿ ਜੇ ਤੁਹਾਨੂੰ ਆਪਣਾ ਅਧਿਕਾਰ ਹੈ ਤਾਂ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਆਪਣਾ ਅਧਿਕਾਰ ਹੈ। ਜਿਵੇਂ ਤੁਸੀਂ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹੋ ਕਿ ਤੁਹਾਡੇ ਵਿਚ ਕੋਈ ਦਖਲ ਅੰਦਾਜ਼ੀ ਨਾ ਕਰੇ, ਉਵੇਂ ਹੀ ਤੁਹਾਨੂੰ ਵੀ ਕੋਈ ਹੱਕ ਨਹੀਂ ਆਪਣੀ ਅਕਲ ਦਾ ਸਬੂਤ ਦੇਣ ਦਾ। ਇਹ ਤਾਂ ਹੋ ਗਈ ਤੁਹਾਡੀ ਦੂਸਰਿਆਂ ਨਾਲ ਗੱਲ। ਹੁਣ ਰਹੀ ਅਰਦਾਸ (Prayer) ਆਪਣੇ ਲਈ-ਆਪਣੇ ਲਈ ਹੈ ਕਿ ਵਿਕਾਸ ਕਰਨ ਦੀਆਂ ਸਟੇਜਾਂ (stages) ਹਨ। ਇਕ ਰਿਦਮ ਹੈ ਵਿਕਾਸ ਕਰਨ ਦੀ। ਇਕ ਸਟੇਜ ਹੈ ਜੋ ਬੱਚਿਆਂ ਵਾਲੀ ਹੈ। ਜਿੱਥੇ ਅਸੀਂ ਆਪਣੇ ਲਈ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੇ। ਮੰਗਤੇ ਹਾਂ। ਫਿਰ ਹੈ ਕਿ ਜਦੋਂ ਅਸੀਂ ਆਪਣੀ ਰੋਟੀ ਆਪ ਕਮਾ ਵੀ ਲੈਂਦੇ ਹਾਂ ਤੇ ਆਪਣੇ ਤੋਂ ਛੋਟਿਆਂ ਨੂੰ, ਮੰਗਣ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਦੇਣ ਵੀ ਲੱਗ ਜਾਂਦੇ ਹਾਂ। ਆਪਣੇ ਇਸ ਸਿਸਟਮ ਵਿੱਚ ਵੀ ਅਧਿਆਤਮਿਕ ਤੌਰ ਤੇ ਜਦੋਂ ਤੁਸੀਂ ਬੱਚੇ ਹੋ ਤਾਂ ਮੰਗੋਗੇ ਵੀ। ਇਹ ਗਲਤ ਵੀ ਨਹੀਂ ਹੈ ਕਿ ਜੇ ਤੁਸੀਂ ਬੱਚੇ ਹੋ ਤਾਂ ਤੁਹਾਡਾ ਹੱਕ ਹੈ। ਪਰ ਜੇ ਹਿਸਾਬ ਨਾਲ ਹੀ ਮੰਗੀਏ ਤਾਂ ਬਿਨਾਂ ਕਿਸੇ ਝਿੜਕ ਤੋਂ ਮਿਲ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਜੇ ਬੱਚਾ ਵੀ ਹੱਕ ਤੋਂ ਵੱਧ ਮੰਗੇ ਤਾਂ ਮਿਲਦਾ ਨਹੀਂ ਬਲਕਿ ਗੱਲ ਬੇਸ਼ੁਆਦੀ ਜਿਹੀ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਇਸੇ ਕਰਕੇ ਹੀ ਸਹਿਜ ਵਿਚ ਦੋ ਗੁਣ ਹੋਣੇ ਸਹਿਜਧਾਰੀ ਕੋਲ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹਨ- ਸੰਜਮ ਤੇ ਸੰਤੋਖ। ਇਸਦਾ ਮਤਲਬ ਹੈ ਕਿ ਜੇ ਚੀਜ਼ ਤੁਹਾਡੇ ਕੋਲ ਆ ਗਈ। ਸੰਜਮ ਨਾਲ ਵਰਤੋਂ ਤੇ ਸਬਰ ਕਰੋ। ਇਹ ਸਮਝੋ ਕਿ ਜੋ ਆ ਗਿਆ, ਸੰਪੂਰਨ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਇਹ ਅਰਦਾਸ ਵੀ ਉਦੋਂ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ, ਜਦੋਂ ਕੋਈ ਹੀਲਾ ਨਹੀਂ। ਇਸ ਸਟੇਜ ਵਿਚ ਬੰਦਾ ਅਗਿਆਨੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਗਿਆਨ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਸਹਿਜਧਾਰੀ ਇਹ ਜਾਣਦਾ ਹੈ ਕਿ ਪਰਮਾਤਮਾ ਇਕ ਹੈ, ਉਹ ਸੱਚਾ ਹੈ ਤੇ ਇਨਸਾਫ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਤੁਸੀਂ ਅਰਦਾਸ ਕਰਦੇ ਹੋ ਤਾਂ ਇਹ ਕਹਿੰਦੇ ਹੋ ਕਿ ਮੇਰਾ ਕੰਮ ਠੀਕ ਹੋ ਜਾਵੇ, ਇਹਦਾ ਮਤਲਬ ਕਿ

ਉਹਦੇ ਇਨਸਾਫ ਤੇ ਕਿੰਤੂ ਹੋ ਗਿਆ। ਇਹ ਪ੍ਰਚਲਤ ਹੈ ਕਿ ਰੱਬ ਦਿਆਲੂ ਹੈ। ਜੇ ਰੱਬ ਦਿਆਲੂ ਹੋ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਇਹਦਾ ਮਤਲਬ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਤੁਹਾਡਾ ਪੱਖੀ ਹੋ ਗਿਆ। ਜੇ ਉਹ ਪੱਖੀ ਹੋ ਗਿਆ ਤਾਂ ਇਨਸਾਫ ਵਾਲਾ ਤਾਂ ਹੋਇਆ ਹੀ ਨਾ। ਪਰਮਾਤਮਾ ਤਾਂ ਪਰਮਾਤਮਾ ਹੈ। ਉਹ ਅਰਦਾਸ ਨਹੀਂ ਸੁਣਦਾ। ਅਰਦਾਸ ਵਿਚ ਵੈਸੇ ਮੰਗਾਂ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਹੋਰ ਹੁੰਦਾ ਵੀ ਕੀ ਹੈ? ਅਸੀਂ ਉਸ ਨੂੰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਪੀਕਰਾਂ ਵਿਚੋਂ ਸੁਣਾਉਂਦੇ ਹਾਂ ਜਿਵੇਂ ਉਹ ਬੋਲਾ ਹੋਵੇ ਜਾਂ ਉਸ ਨੂੰ ਸਮਝ ਨਹੀਂ ਕਿ ਉਹਨੂੰ ਕੀ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਜਿੰਨੀ ਦੇਰ ਤੱਕ ਤੁਸੀਂ ਬੱਚੇ ਹੋ, ਅਗਿਆਨੀ ਹੋ ਤਾਂ ਉਨੀ ਦੇਰ ਲਈ ਸਹਿਜ ਦਾ ਮੱਤ ਇਹ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਮੰਗ ਲਈਦਾ ਹੈ। ਪਰ ਨਿਆਣੇ ਨੂੰ ਵਿਕਾਸ (grow) ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਸਿਆਣੇ ਹੋ ਗਏ ਤਾਂ ਅਰਦਾਸ ਗਲਤ ਹੈ। ਸਿਆਣੇ ਹੋ ਕੇ ਜਦੋਂ ਅਸੀਂ ਅਰਦਾਸ ਕਰਦੇ ਹਾਂ ਤਾਂ ਪਰਮਾਤਮਾ ਨੂੰ ਬੇਵਕੂਫ ਕਹਿੰਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਤੈਨੂੰ ਆਪਣੇ ਫੈਸਲੇ ਕਰਨ ਦੀ ਅਕਲ ਨਹੀਂ, ਇਸ ਲਈ ਤੂੰ ਸਾਡੀ ਸੁਣ। ਅਗਿਆਨੀ ਦੀ ਅਰਦਾਸ ਵੀ ਉਹ ਉਦੋਂ ਸੁਣਦਾ ਹੈ ਜਦੋਂ ਸੱਚੀ ਹੋਵੇ। ਮਤਲਬ ਜੇ ਭੁੱਖ ਲਈ ਰੋਟੀ ਮੰਗਦੇ ਹੋ ਤਾਂ ਅਰਦਾਸ ਸੱਚੀ ਹੈ ਪਰ ਜੇ ਕਹੋ ਕਿ ਰੋਟੀ ਵੀ ਵੱਡੇ ਰੈਸਟੋਰੈਂਟ ਦੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਨਹੀਂ ਸੁਣੀ ਜਾਂਦੀ। ਇਹ ਗੱਲ justified ਨਹੀਂ। ਇਸ ਤੋਂ ਅਸੀਂ ਅਗਾਂਹ ਜਾਣਾ ਹੈ। ਜੇ ਅਸੀਂ ਅਗਾਂਹ ਜਾਣਾ ਹੈ ਤਾਂ ਸਾਨੂੰ ਗਿਆਨ ਹੋਣਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ। ਗਿਆਨ ਲੈ ਕੇ ਸਾਨੂੰ ਭਾਣਾ ਮੰਨਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਭਾਣਾ ਕੀ ਹੈ? ਜੋ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਉਹ ਠੀਕ ਹੈ। ਉਹਦੀ ਰਜ਼ਾ ਹੈ। ਦੂਸਰਾ, ਬੰਦਾ ਕੰਮ ਕਰ ਲਵੇ। ਕੰਮ ਤੋਂ ਮਤਲਬ ਸਰੀਰ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਦਿਮਾਗ ਦੀ ਸਾਰੀ ਕਿਰਿਆ (activity) ਤੱਕ। ਕੰਮ ਬਦਲੇ ਤਨਖਾਹ ਮਿਲਣੀ ਤਾਂ ਪੱਕੀ ਹੈ। ਤੁਹਾਡੇ ਗੁਰੂ ਨੂੰ ਪਤਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਮਿਹਨਤ ਤਾਂ ਕਰ ਲਈ ਪਰ ਮੰਗ ਲਿਆ ਸੰਸਾਰਿਕ ਸੁੱਖ। ਮਤਲਬ ਜਿਹੜੀ ਪੂੰਜੀ ਤੁਸੀਂ ਸੱਚ ਦੀ ਕਮਾਈ ਸੀ ਉਹ ਮਾਇਆ ਦੇ ਸਿੱਕੇ ਵਿਚ ਬਦਲ ਲਈ। ਅਧਿਆਤਮਿਕਤਾ ਉੜ ਗਈ। ਸਾਰਾ ਹੀ ਨੁਕਸਾਨ ਹੋਇਆ। ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ ਵੀ ਧਿਆਨ ਰੱਖਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਚਾਹੀਦਾ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਉਹਦੇ ਰੰਗ ਵਿਚ ਬੈਠੇ ਹੋ। ਆਪਣੇ ਆਪ ਹੀ ਸਭ ਕੁਝ ਹੋਈ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਤੁਹਾਡੇ ਅਧਿਆਤਮ ਵਿਚ ਇਕ ਹੋਰ ਰੁਕਾਵਟ ਹੈ। ਤੁਹਾਡੇ ਕੋਲ ਆ ਗਈ ਥੋੜੀ ਜਿਹੀ ਤਾਕਤ, ਤਾਂ ਰੋਲਾ ਪਾ ਦਿੱਤਾ ਤੇ ਮੱਥੇ ਟਿਕਾ ਕੇ ਆਪਣੀ ਤਾਕਤ ਹਉਮੈ ਵਿਚ ਵਟਾ ਲਈ। ਜਿਹੜੀ ਕਮਾਈ ਤੋਂ ਇਕ ਸਿੱਧੀ ਮਿਲੀ, ਉਹ ਪੈਸਿਆਂ ਤੇ ਹਉਮੈ ਵਿਚ ਵਟਾ ਲਈ। ਕੁਝ ਵੀ ਨਾ ਖੱਟਿਆ। ਇਸ ਤੋਂ ਅਗਲੀ ਅਰਦਾਸ ਹੈ-ਸਰਬੱਤ ਦੇ ਭਲੇ ਦੀ-ਜੇ ਸੋਚਿਆ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਸਰਬੱਤ ਦਾ ਭਲਾ ਦੱਸਣ ਵਾਲੇ ਤੁਸੀਂ ਕੌਣ ਹੋ? ਹਾਲਾਂਕਿ ਇਹ ਕਹਿਣ ਵਾਲੇ ਨੂੰ ਲੋਕ ਬੜਾ ਭਲਾ ਸਮਝਦੇ ਹਨ। ਪਰ ਸਰਬੱਤ ਦਾ ਭਲਾ ਤਾਂ ਮੰਗੀਏ, ਜੇ ਉਹ ਕਰਦਾ ਨਾ ਹੋਵੇ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ **“ਦੇਦਾ ਦੇ ਲੈਂਦੇ ਬਕਿ ਪਾਹਿ”** ਉਹ ਤਾਂ ਲੁਟਾਈ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਲੈਂਦੇ ਬੱਕ ਜਾਈਦਾ ਹੈ। ਫੇਰ ਵੀ ਜੇ ਉਸ ਦੇ ਉਲਟ ਕੋਈ ਮੰਗਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਰੱਬ ਨੂੰ ਤਾਂ ਬੇਵਕੂਫ ਹੀ ਸਮਝਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹਦੇ ਦੇਣ ਵਿਚ ਕੋਈ ਉਣਤਾਈ ਹੈ। ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡੀ ਅਰਦਾਸ ਜੇ ਤੁਸੀਂ ਕਰਨੀ ਹੈ ਤਾਂ ਉਹ ਹੈ ਅਗਾਂਹ ਦੀ ਸਟੇਜ ਅਰਦਾਸ ਬਿਲਕੁਲ ਸਰੀਰਕ ਤੌਰ ਤੇ, ਮਾਨਸਿਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਚੁੱਪ ਹੈ। ਤੁਸੀਂ ਖੜੋ ਹੋ ਤੇ ਤੁਹਾਡਾ ਸਿਰ ਝੁਕ ਗਿਆ। ਬੱਸ! ਇਹਦੇ ਲਈ ਇਹ ਦੇਖਣਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ ਕਿ ਤੁਹਾਡੀ ਵਿਕਾਸ ਦੀ ਸਟੇਜ (stage) ਕਿਹੜੀ ਹੈ। ਇਹ ਨਹੀਂ ਕਿ ਹੋਈਏ ਤਾਂ ਆਪਾਂ ਨਿਆਣੇ ਹੀ ਤੇ ਮੰਗ ਕਰੀਏ ਬਜ਼ੁਰਗਾਂ ਵਾਲੀ। ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਸਮਝੋ ਅਤੇ ਆਪਣਾ ਮੁਲਾਂਕਣ ਕਰੋ। ਇਕ ਸਟੇਜ ਤੇ ਤੁਸੀਂ ਚੁੱਪ ਕਰਕੇ ਆਨੰਦ ਨਾਲ ਖੜੋ ਹੋ ਤੇ ਤੁਹਾਡਾ ਸਿਰ ਝੁਕ ਗਿਆ। ਪਰ ਇਹ ਵੀ ਕੋਈ ਵੱਡੀ ਗੱਲ ਨਹੀਂ। ਇਸ ਤੋਂ ਅਗਾਂਹ ਦੀ ਸਟੇਜ ਹੈ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਸ਼ੁਕਰ ਕਰਦੇ ਹੋ, ਅਰਦਾਸ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ। ਜਦੋਂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਪਤਾ ਹੀ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਸਭ ਠੀਕ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ ਤਾਂ ਉਹਦੇ ਰੰਗ ਵਿਚ ਰੰਗੇ ਜਾਉ। ਉਹ ਤਾਂ ਤੁਹਾਡੇ ਪਾਲਣ-ਪੋਸ਼ਣ ਵਿਚ ਲੱਗਾ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਜੇ ਉਸ ਨੇ ਜੀਵ ਦੇ ਰਿਜ਼ਕ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਪੱਥਰਾਂ ਵਿਚ ਵੀ ਕੀਤਾ ਹੈ ਤਾਂ ਤੁਸੀਂ ਕਿਉਂ ਦੁਖੀ ਹੋ? ਤੁਸੀਂ ਕਿਉਂ ਚੱਕਰਾਂ ਵਿਚ ਭੱਜੇ ਫਿਰੀ ਜਾਂਦੇ ਹੋ? ਗਿਆਨ ਦਾ ਹੋਣਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ ਕਿ ਕੱਲ੍ਹ ਦਾ ਫਿਕਰ ਛੱਡੋ। ਪਰ ਇਹ ਗੱਲ ਮੰਨਣੀ ਔਖੀ ਹੈ। ਆਦਮੀ ਕਿਸੇ ਵੀ ਹਾਲਤ ਵਿਚ ਪੂਰਨ ਗਿਆਨੀ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਬ੍ਰਹਮ ਗਿਆਨੀ ਤਾਂ ਹੁੰਦਾ ਹੀ ਨਹੀਂ। ਇਹ ਗੱਲ ਯਾਦ ਰੱਖੋ ਕਿ ਜਿੰਨੀ ਦੇਰ ਤੱਕ ਕੋਈ ਜੀਵ ਮਨੁੱਖੀ ਜਾਮੇ ਵਿਚ ਹੈ ਉਹ ਸੰਪੂਰਨ ਗਿਆਨੀ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ। ਕਹਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਤੁਹਾਨੂੰ ਕੋਈ ਰੋਕ ਤਾਂ ਸਕਦਾ ਨਹੀਂ। ਹੁਕਮ ਹੈ- **“ਕਰਤੇ ਕੀ ਮਿਤਿ ਕਿਆ ਜਾਨੈ ਕੀਆ”** ਜੋ ਉਸ ਦੁਆਰਾ ਸਿਰਜਿਆ ਗਿਆ (Created) ਹੈ ਉਹ ਉਸ ਸਿਰਜਣਹਾਰ (Creator) ਦੇ ਬਾਰੇ ਨਹੀਂ ਜਾਣ ਸਕਦਾ। ਪਰ ਇਹ ਮਸਲਾ ਇਸ ਲੈਕਚਰ (lecture) ਦਾ ਨਹੀਂ। ਇਸ ਲਈ ਸ਼ੁਕਰ ਤੋਂ ਵੀ ਅੱਗੇ ਸੁਭਾਵਿਕ (spontaneous) ਜੋ ਕੁਝ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਹੋਈ ਜਾਣ ਦਿਓ। ਸਹਿਜ ਸੁਭਾਅ (spontaneously) ਜਦੋਂ ਮਨ ਵਿੱਚ ਆਉਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉੱਥੇ ਜਾ ਕੇ ਝੁਕ ਜਾਈਏ ਤਾਂ ਝੁਕ ਗਏ ਪਰ ਜੇ ਸੋਚ ਲਿਆ ਕਿ ਇਸ ਝੁਕਣ ਦਾ ਫਾਇਦਾ ਹੋਵੇਗਾ ਤਾਂ ਵਾਂਝੇ ਰਹਿ ਗਏ। ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ ਧਿਆਨ

ਰੱਖਣਾ। ਮੰਗ ਦਾ ਮਤਲਬ ਇਹ ਨਹੀਂ ਕਿ ਜਦੋਂ ਤੁਸੀਂ ਗਿਆਨੀ ਹੋ ਗਏ ਤਾਂ ਆਕੜ ਕੇ ਖੜ ਜਾਣਾ ਹੈ ਕਿ ਅਸੀਂ ਅਰਦਾਸੀਏ ਨਹੀਂ। ਹਉਮੈ ਹੈ। ਪ੍ਰਤੀਕਰਮ (reaction) ਹੈ, ਨੁਕਸਾਨ ਹੈ। ਇਹ ਗੱਲ ਸਮਝਣ ਵਾਲੀ ਹੈ ਕਿ ਇੱਕ ਹੱਦ ਹੈ ਕਿ ਜਦੋਂ ਵੀ ਤੁਹਾਡਾ ਗਿਆਨ (knowledge) ਤੁਹਾਨੂੰ ਆਪਣੇ ਆਪ ਵਿਚ ਹੋਣ ਦਾ ਅਹਿਸਾਸ ਪੈਦਾ ਕਰਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਉਸ ਗਿਆਨ ਤੋਂ ਵੱਖਰੇ ਹੋ ਜਾਓ। ਜਦੋਂ ਵੀ ਤੁਹਾਨੂੰ ਲੱਗੇ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਵੱਡੇ ਬਣਦੇ ਜਾਂਦੇ ਹੋ ਜਾਂ ਇਹ ਲੱਗੇ ਕਿ ਇਹ ਗੱਲ ਹਉਮੈ ਵਾਲੀ ਹੈ ਤਾਂ ਛੱਡ ਦਿਓ। ਇਹ ਵੀ ਗਿਆਨ ਦਾ ਇਕ ਹਿੱਸਾ ਹੈ। ਹੁਣ ਅਸੀਂ ਵਾਪਿਸ ਆ ਗਏ ਸ਼ੁਕਰ ਵਾਲੀ ਗੱਲ ਤੇ ਇਸ ਤੋਂ ਅਗਾਂਹ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਜਦੋਂ ਤੁਸੀਂ ਸ਼ੁਕਰ ਵੀ ਕਰਦੇ ਹੋ ਤਾਂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਤੁਹਾਡਾ ਸ਼ੁਕਰ ਵੀ ਛੋਟਾ ਜਿਹਾ ਲੱਗਦਾ ਹੈ। ਬਿਲਕੁਲ ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜਿਵੇਂ ਅਸੀਂ ਆਪਣੇ ਕਿਸੇ ਖਾਸ ਦੋਸਤ ਨੂੰ 'ਧੰਨਵਾਦ' ਕਰੀਏ। ਇਹੀ ਧੰਨਵਾਦ ਜੋ ਕਿ ਸਕਾਰਾਤਮਕ (positive) ਹੈ ਸਾਰੀ ਦੁਨੀਆਂ ਲਈ, ਉਸੇ ਮਿੱਤਰ ਨੂੰ ਚੰਗਾ ਨਹੀਂ ਲੱਗੇਗਾ। ਉਸ ਨੂੰ ਇਸ ਵਿੱਚੋਂ ਅਪਣਤ ਦੀ ਬਜਾਏ ਬੇਗਾਨਗੀ ਮਹਿਸੂਸ ਹੋਵੇਗੀ। ਇਸ ਲਈ ਅਸੀਂ ਉਸ ਦਾ ਸ਼ੁਕਰ ਵੀ ਕਰਦੇ ਹਾਂ ਇੰਝ ਲਗਦਾ ਹੈ ਜਿਵੇਂ ਛੋਟਾ ਹੋਵੇ। ਸ਼ੁਕਰ ਤਾਂ ਇਸ ਲਈ ਕਰੀਏ ਜੋ ਉਹ ਕੋਈ ਦੂਜਾ ਹੋਵੇ। ਜਦੋਂ ਉਹ ਹੈ ਹੀ ਆਪਣਾ ਤਾਂ ਆਪਾਂ ਆਪਣੀ ਜ਼ੁਬਾਨ ਨਾਲ ਉਹਦਾ ਸ਼ੁਕਰ ਪੂਰਾ ਕਿਵੇਂ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਾਂ? ਇਸ ਲਈ ਅਰਦਾਸ ਦੇ ਬਾਰੇ ਵਿਚ ਇਹਨਾਂ ਗੱਲਾਂ ਦਾ ਧਿਆਨ ਰੱਖ ਕੇ ਤੇ ਆਪਣੀ ਸਟੇਜ ਦਾ ਧਿਆਨ ਰੱਖ ਕੇ ਚੱਲਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਸਟੇਜ ਦਾ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਪਤਾ ਲੱਗਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਇਕ ਹੋਰ ਗੱਲ ਇਸ ਬਾਰੇ ਜੋ ਹੁਕਮ ਹੈ, ਉਹ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਦਾ ਇਕ ਹੋਰ ਪੱਖ (aspect) ਹੈ। ਅਸੀਂ ਲੋਕ ਆਵਾਗਵਣ ਦੇ ਚੱਕਰ ਵਿਚ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਰੱਖਦੇ ਹਾਂ। ਇਸ ਆਉਣ-ਜਾਣ ਦੇ ਚੱਕਰ ਦਾ ਅਧਾਰ ਅਸੀਂ ਆਪਣੇ ਕਰਮਾਂ ਨੂੰ ਕਹਿੰਦੇ ਹਾਂ। ਆਪਣੇ ਕੀਤੇ ਚੰਗੇ ਜਾਂ ਮਾੜੇ ਕਰਮਾਂ ਕਰਕੇ ਹੀ ਅਸੀਂ ਉਸ ਤੋਂ ਨੇੜੇ ਜਾਂ ਦੂਰ ਹਾਂ। ਉਥੇ ਤਾਂ ਸੱਚ ਹੀ ਨਿਬੜਦਾ ਹੈ ਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਕਰਮਾਂ ਦੇ ਆਧਾਰ ਤੇ ਅਸੀਂ ਜੰਮ ਪਏ ਤੇ ਅਸੀਂ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਅਰਦਾਸ ਤੇ ਇਸ ਅਧਾਰ ਤੇ ਸਾਨੂੰ ਸਾਡੇ ਕਰਮਾਂ ਤੋਂ ਵੱਧ ਕੁਝ ਮਿਲ ਗਿਆ ਤੇ ਸਿਸਟਮ ਵਿਚ ਰੋਲਾ ਪੈ ਗਿਆ। ਜੋ ਸਾਨੂੰ ਵੱਧ ਮਿਲਿਆ, ਉਹ ਹੁਣ ਸਾਡੇ ਚੰਗੇ ਕਰਮਾਂ ਵਿਚ ਗਿਣਿਆ ਜਾਵੇਗਾ ਕਿ ਮਾੜਿਆਂ ਵਿੱਚ? ਕਮਾਈ ਤਾਂ ਹਰਾਮ ਦੀ ਹੀ ਹੋ ਗਈ। ਇਸ ਲਈ ਜੇ ਅਸੀਂ ਅਰਦਾਸ ਕਰਾ ਕੇ ਮੱਥੇ ਰਗੜ ਕੇ ਕੁਝ ਵੱਧ ਲੈ ਵੀ ਲਿਆ ਤਾਂ ਹਲਾਲ ਦੀ ਕਮਾਈ ਤਾਂ ਨਾ ਹੋਈ, ਇਹ ਵੀ ਗੱਲ ਪੁੱਠੀ ਹੈ। ਬੜੀ ਬੁਰੀ ਲੱਗਦੀ ਹੈ। ਦੇਖਣ ਨੂੰ ਤਾਂ ਬੋਲਣ ਵਾਲਾ ਪਾਗਲ ਹੀ ਲੱਗਦਾ ਹੈ ਕਿ ਐਵੇਂ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੀਆਂ ਬਖਸ਼ਿਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਹਰਾਮ ਦੀ ਕਮਾਈ ਕੋਈ ਕਰੇ ਤਾਂ ਉਹ ਨਾਸਤਿਕ ਹੋਇਆ ਜਾਂ ਫਿਰ ਪਾਗਲ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਪਰ ਉਹਨੇ ਜੋ ਸਾਨੂੰ ਮਿਸ਼ਨ ਦੇ ਕੇ ਭੇਜਿਆ ਹੈ ਉਸਦੇ ਵਿਚ ਰਿਸ਼ਵਤ ਲੈਣ ਨੂੰ ਤਾਂ ਕਿਹਾ ਨਹੀਂ। ਮੁਫਤੋਂ-ਮੁਫਤੀ ਤਾਂ ਸਭ ਖਾਣ ਨੂੰ ਫਿਰਦੇ ਹਨ ਪਰ ਤੁਸੀਂ ਇਸ ਨੂੰ ਕਮਾਈ ਨਾ ਮੰਨੋ। ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਆਪਣਾ ਹੀ ਨੁਕਸਾਨ ਕਰਨਾ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਸਾਨੂੰ ਪਤਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਸਾਡਾ ਹਿੱਸਾ ਸਾਨੂੰ ਦੇ ਰਿਹਾ ਹੈ ਤਾਂ ਮੰਗਣ ਦੀ ਕੀ ਲੋੜ ਹੈ? ਅਰਦਾਸ ਕਰਨ ਦੀ ਕੀ ਲੋੜ ਹੈ? ਇਹ ਸਹਿਜ ਦਾ ਕਾਨੂੰਨ ਹੈ। ਇਕ ਪੂਰੀ ਦੀ ਪੂਰੀ ਭਗਤੀ ਲਹਿਰ, ਜੋ ਪਾਲਣੀ ਬਹੁਤ ਔਖੀ ਹੈ ਅਸਲ ਵਿਚ ਸਭ ਤੋਂ ਔਖੀ ਹੈ। ਸੋ ਅਰਦਾਸ ਦੇ ਲਈ ਪਹਿਲੀ ਗੱਲ ਹੈ ਕਿ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਅਰਦਾਸ ਤੇ ਤੁਸੀਂ। ਦੂਸਰਾ ਅਸੀਂ ਤੇ ਅਰਦਾਸ ਸਾਡੇ ਪੱਧਰ (level) ਮੁਤਾਬਿਕ। ਤੀਸਰਾ ਸਾਡਾ ਵਧਣਾ ਕਿੱਥੇ ਨੂੰ ਹੈ-ਅਰਦਾਸ ਤੋਂ ਨਾ ਅਰਦਾਸ ਵੱਲ ਤੇ ਉਸ ਤੋਂ ਅੱਗੇ ਸ਼ੁਕਰ ਨੂੰ। ਸ਼ੁਕਰ ਤੋਂ ਵੀ ਅੱਗੇ ਸੱਚ ਨੂੰ ਸਮਝਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਤਾਂ ਬੱਸ ਇੰਨਾ ਹੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਜੇ ਕਿਤੇ ਲੋੜ ਪੈ ਗਈ ਤੇ ਮੰਗੇ ਤੋਂ ਬਗੈਰ ਹੀ ਮੰਨਿਆ ਗਿਆ ਤੇ ਤੁਸੀਂ ਮੁਸਕਰਾ ਪਏ। ਜਦੋਂ ਮੁਸਕਰਾਏ ਤਾਂ ਜੋ ਕੁਝ ਵਾਪਰਿਆ ਇਹ ਸਹਿਜ ਕਿਰਿਆ (spontaneous act) ਹੈ। ਇਹ ਉਹਦੇ ਰੰਗ ਹਨ।

ਸ਼ੁਕਰ ਅਤੇ ਸੰਘਰਸ਼

ਰੋਜ਼ਾਨਾ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਵਿਚ ਆਮ ਸੁਣਨ ਨੂੰ ਮਿਲਦਾ ਹੈ ਕਿ ਹਰ ਵੇਲੇ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦਾ ਸ਼ੁਕਰ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਸਾਰੇ ਹੀ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਪਰ ਕੀ ਅਸੀਂ ਅਸਲੀ ਅਰਥਾਂ ਵਿਚ ਕਦੇ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੇ ਸ਼ੁਕਰਗੁਜ਼ਾਰ ਹੁੰਦੇ ਹਾਂ। ਮੇਰਾ ਅੰਤਹਕਰਣ ਤਾਂ ਸ਼ਾਹਦੀ ਨਹੀਂ ਭਰਦਾ। ਇਹ ਗੱਲ ਤਾਂ ਕਹਿਣ ਤੱਕ ਹੀ ਰਹਿ ਗਈ ਜਾਪਦੀ ਹੈ। ਬਹੁਤੇ ਲੋਕ ਤਾਂ ਸ਼ੁਕਰ ਦਾ ਅਰਥ ਵੀ ਨਹੀਂ ਸਮਝਦੇ ਤੇ ਇਹ ਲਫਜ਼ ਵਰਤਣ ਲੱਗਿਆ ਚੇਤਨ ਵੀ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੇ ਕਿ ਅਸੀਂ ਕੀ ਬੋਲੀ ਜਾ ਰਹੇ ਹਾਂ। ਜ਼ੁਬਾਨ ਤੋਂ ਕਹਿ ਦੇਣਾ ਕੋਈ ਸ਼ੁਕਰ ਨਹੀਂ। **ਆਪਣੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦੇ ਸੰਘਰਸ਼ ਵਿਚ ਔਖੇ ਪਲਾਂ ਵਿਚੋਂ ਲੰਘਦਿਆਂ ਸ਼ਿਕਾਇਤ ਰਹਿਤ ਹੋਣਾ ਹੀ ਸ਼ੁਕਰ ਕਰਨਾ ਹੈ।** ਸੁੱਖ ਵੇਲੇ ਤਾਂ ਸਾਨੂੰ ਪਰਮਾਤਮਾ ਵੀ ਯਾਦ ਨਹੀਂ ਰਹਿੰਦਾ ਤੇ ਅਸੀਂ ਅਯਾਸ਼ ਹੋ ਕੇ ਮਨ ਆਈਆਂ ਕਰਦੇ ਹਾਂ। ਪਰ ਜਦੋਂ ਨਤੀਜੇ ਭੁਗਤਣੇ ਪੈਂਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਅਸੀਂ ਸਾਰੇ ਜੱਗ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਲਈ ਅਰਦਾਸ ਕਰਨ ਲਈ ਤਰਲੇ ਕਰਦੇ ਹਾਂ। **“ਜੇਹਾ ਬੀਜੇ ਸੋ ਲੁਣੈ, ਕਰਮਾ ਸੰਦੜਾ ਖੇਤੁ”** ਸਤਿਗੁਰੂ ਦਾ ਹੁਕਮ ਹੈ। ਉਸਦਾ ਭਾਣਾ ਵਾਪਰ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਉਸਨੇ ਸਾਨੂੰ ਚੰਗਾ ਮਾੜਾ ਕਰਨ ਦੀ ਜੋ ਖੁੱਲ੍ਹ ਦਿੱਤੀ ਹੈ, ਉਹਦੇ ਵਿਚ ਉਹ ਦਖਲ ਅੰਦਾਜ਼ੀ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ। ਸੋਚ ਸਮਝ ਕੇ ਫੈਸਲੇ ਕਰਨ ਲਈ ਦਿਮਾਗ ਵੀ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ਤੇ ਜਦੋਂ ਅਸੀਂ ਜਾਣਬੁੱਝ ਕੇ ਗਲਤੀਆਂ ਕਰਾਂਗੇ ਤਾਂ ਪਰਮਾਤਮਾ ਸਾਡੀ ਅਰਦਾਸ ਕਿਉਂ ਸੁਣੇਗਾ। ਜਦੋਂ ਉਹ ਹੈ ਹੀ ਪੂਰਾ ਇਨਸਾਫ਼ ਤਾਂ ਉਹ ਪੱਖਪਾਤ ਭਲਾ ਕਿਉਂ ਕਰੇਗਾ? ਕਹਿਣ ਨੂੰ ਤਾਂ ਅਸੀਂ ਸ਼ੁਕਰ ਕਰਦੇ ਹਾਂ ਪਰ ਕਰਨੀ ਵਿਚ ਅਸੀਂ ਸ਼ੈਤਾਨ ਦੇ ਚਰਖੇ ਹਾਂ ਤੇ ਬਾਅਦ ਵਿਚ ਅਰਦਾਸ ਕਰਾ ਕੇ ਦੁੱਧ ਧੋਤੇ ਹੋਣ ਲਈ ਫਿਰਦੇ ਹਾਂ। ਇਹ ਗੱਲ ਧਿਆਨ ਦੇਣ ਵਾਲੀ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਸਿਰਫ਼ ਜੱਗ ਦੀ ਕਾਰ ਤਾਂ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ ਪਰ ਉਹਦੇ ਦਰ ਤੇ ਸ਼ੈਤਾਨ ਦੀ ਨਹੀਂ ਚਲਦੀ। ਇਸ ਲਈ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਨੂੰ ਹਾਂ ਵਾਚਕ ਤੇ ਉਸਾਰੂ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਜਿਊਣ ਲਈ ਸ਼ੁਕਰ ਕੀ ਹੈ ਤੇ ਇਸ ਸ਼ੁਕਰ ਵਿਚ ਸੰਘਰਸ਼ ਦੀ ਕੀ ਥਾਂ ਹੈ? ਇਸ ਗੱਲ ਨੂੰ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਮਝ ਲੈਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

ਸ਼ੁਕਰ ਦਾ ਮਤਲਬ ਹੈ ਕਿ ਜੋ ਕੁਝ ਵਾਪਰ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਉਹ ਠੀਕ ਹੈ ਤੇ ਉਸ ਦੇ ਭਾਣੇ ਵਿੱਚ ਹੈ। ਇਸ ਵਰਤਾਰੇ ਵਿੱਚ ਜੋ ਕੁਝ ਸਾਡੇ ਨਾਲ ਵਾਪਰ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਉਸ ਨੂੰ ਵੀ ਅਸੀਂ ਠੀਕ ਤੇ ਭਲਾ ਮੰਨਦੇ ਹਾਂ ਤੇ ਸ਼ੁਕਰ ਕਰਦੇ ਹਾਂ। ਪਰ ਜੇ ਅਸੀਂ ਸ਼ੁਕਰ ਕਰਦੇ ਹਾਂ ਤਾਂ ਅਸੀਂ ਸੰਘਰਸ਼ ਕਿਉਂ ਕਰਦੇ ਹਾਂ? ਸੰਘਰਸ਼ ਤੋਂ ਭਾਵ ਸਾਡੇ ਚੇਤਨ ਯਤਨ ਤੋਂ ਹੈ। ਅਸੀਂ ਜਾਣਬੁੱਝ ਕੇ ਆਪਣੀ ਮਰਜ਼ੀ ਨਾਲ ਇੱਕ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਦੇ ਹਾਂ ਤੇ ਆਪਣੇ ਅੰਗਾਂ ਨੂੰ ਹਰਕਤ ਵਿਚ ਲਿਆਉਂਦੇ ਹਾਂ। ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਯੋਜਨਾ ਬਣਾ ਕੇ ਇਕ ਖਾਸ ਕੰਮ ਨੂੰ ਨੇਪਰੇ ਚਾੜ੍ਹਨ ਲਈ ਅਸੀਂ ਕਿਰਿਆਸ਼ੀਲ ਹੁੰਦੇ ਹਾਂ। ਹੁਣ ਇਹਦੇ ਵਿਚ ਹੋ ਗਿਆ ਕਿ ਜੇ ਆਪਾਂ ਸੰਘਰਸ਼ ਹੀ ਕਰਦੇ ਹਾਂ ਤਾਂ ਸ਼ੁਕਰ ਕਾਹਦਾ ਹੋਇਆ। ਇਹ ਦਵੰਧ ਹੈ। ਸਹਿਜਧਾਰਾ ਵਿੱਚ ਅਸੀਂ ਇਹ ਮੰਨਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਜੋ ਕੁਝ ਵਾਪਰ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਠੀਕ ਹੈ। ਅਸੀਂ ਭਾਣੇ ਨੂੰ ਮਿੱਠਾ ਕਰਕੇ ਮੰਨਦੇ ਹਾਂ ਤੇ ਸ਼ੁਕਰ ਕਰਦੇ ਹਾਂ। ਇਸੇ ਲਈ ਹੀ ਅਰਦਾਸ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ, ਕੁਝ ਮੰਗਦੇ ਨਹੀਂ, ਪਰ ਫੇਰ ਵੀ ਅਸੀਂ ਸੰਘਰਸ਼ ਕਰਦੇ ਹਾਂ। ਇਹ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਹੈ। ਜੇ ਅਸੀਂ ਉਹਦਾ ਭਾਣਾ ਸਮਝ ਕੇ ਚੁੱਪ ਕਰ ਜਾਈਏ ਤੇ ਕੁਝ ਵੀ ਨਾ ਕਰੀਏ ਤਾਂ ਰੋਟੀ ਨਹੀਂ ਮਿਲਣੀ। ਕਿਉਂ? ਕਿਉਂਕਿ ਉਸ ਦੇ ਭਾਣੇ ਵਿਚ ਸਾਡੇ ਦੋ ਹੱਥ ਤੇ ਦੋ ਪੈਰ ਹਨ। ਉਹਦੇ ਭਾਣੇ ਵਿਚ ਹੀ ਇਕ ਦਿਮਾਗ ਹੈ। ਜੇ ਅਸੀਂ ਆਪਣੀ ਮਰਜ਼ੀ ਨਾਲ ਦੋਨੋਂ ਹੱਥ, ਪੈਰ ਬੰਨ੍ਹ ਦੇਈਏ ਤੇ ਦਿਮਾਗ ਨੂੰ ਚੁੱਪ ਕਰਾ ਦੇਈਏ ਤਾਂ ਉਹਦਾ ਭਾਣਾ ਵੀ ਨਕਾਰਾਤਮਕ (negative) ਹੀ ਵਾਪਰੇਗਾ। ਜਦੋਂ ਅਸੀਂ ਦਰਖਤਾਂ ਵਾਂਗ ਧਰਤੀ ਵਿਚ ਜੜੇ ਨਹੀਂ ਗਏ ਤੇ ਹਿਲਜੁਲ (move) ਕਰਨ ਲਈ ਅਜ਼ਾਦ ਹਾਂ ਤਾਂ ਉਹਦਾ ਮਤਲਬ ਹੈ ਕਿ ਉਹਦੀ ਮਰਜ਼ੀ ਹੈ ਕਿ ਅਸੀਂ ਕੁਝ ਯਤਨ ਕਰੀਏ। ਦੂਸਰੀ ਗੱਲ ਇਹ ਕਿ ਦਿਮਾਗ ਜਿਹੜਾ ਉਹਨਾਂ ਸਾਡੇ ਕੰਮਾਂ ਨੂੰ ਨਿਰਦੇਸ਼ ਦੇਣ ਲਈ ਡਰਾਈਵਰ ਰੱਖਿਆ ਹੈ। ਜੇ ਅਸੀਂ ਇਸ ਡਰਾਈਵਰ ਨੂੰ ਕਹੀਏ ਕਿ ਤੂੰ ਆਪਣੀ ਸੀਟ ਤੇ ਸੌਂ ਜਾਹ ਤਾਂ ਐਕਸੀਡੈਂਟ ਤਾਂ ਹੋਵੇਗਾ ਹੀ, ਜੋ ਕਿ ਸਰੀਰ ਦਾ ਨੁਕਸਾਨ ਵੀ ਕਰੇਗਾ ਤੇ ਆਪਣਾ ਵੀ। ਇਹ ਗੱਲ ਆਪਸ ਵਿੱਚ ਓਸ ਪਰਥਾਏ ਹੈ ਜਿੱਥੇ ਜਾ ਕੇ ਪਰਚਾਰਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਭਾਈ ਨਾਮ ਦਾ ਸਿਮਰਨ ਕਰੋ ਅਟੱਕ ਹੋ ਕੇ ਤੇ ਜੱਗ ਦੇ ਸਾਰੇ ਧੰਦੇ ਛੱਡ ਦਿਉ। ਬਾਬਾ ਜੀ ਨੇ 10 ਸਾਲ ਦਰਖਤ ਬੱਲੇ ਬੈਠ ਕੇ ਭਗਤੀ ਕੀਤੀ, ਅੱਗ ਜਾਲ ਲਈ ਜਾਂ ਪੁੱਠੇ ਲਟਕ ਗਏ। ਪਰ ਇਹ ਗੱਲ ਧਿਆਨ 'ਚ ਰੱਖਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਕਿ ਜਿਹੜਾ ਬੰਦਾ 10 ਸਾਲ ਤਾਂ ਕੀ ਬਲਕਿ ਇਕ ਸਾਲ ਵੀ ਇੱਕ ਜਗ੍ਹਾ ਤੇ ਇਕਾਗਰ (concentrate) ਹੋ ਕੇ ਇਕ ਗੱਲ ਉੱਤੇ ਲੱਗ ਜਾਊ, ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਤਾਂ ਹੋਏਗੀ ਹੀ। ਜੇ ਉਸ ਨੇ ਸਾਰਾ ਕੁਝ

ਦਾਅ 'ਤੇ ਲਾ ਦਿੱਤਾ ਤਾਂ ਕਾਮਯਾਬ ਤਾਂ ਜ਼ਰੂਰ ਹੋਣਾ ਹੈ ਪਰ ਕਾਮਯਾਬੀ ਇੱਕ ਅੱਧੀ ਸਿੱਧੀ ਤੱਕ ਹੀ ਸੀਮਿਤ ਹੋ ਕੇ ਰਹਿ ਜਾਵੇਗੀ। ਟਾਫੀਆਂ ਜੋਗੀ ਗੱਲ ਹੈ ਪਰ ਬੰਦੇ ਨੂੰ ਲੱਗਦਾ ਹੈ ਕਿ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਕੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਲਿਆ ਕਿਉਂਕਿ ਜੱਗ ਲਈ ਤਾਂ ਸਿੱਧੀ ਵੱਡੀ ਗੱਲ ਹੈ। ਜੇ ਉਹ ਕਹੇ ਕਿ ਉਹ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕੋਈ ਅਧਿਆਤਮ ਦੀ ਬਾਤ ਮਾਰ ਲਵੇਗਾ ਤਾਂ ਅਸੰਭਵ ਹੈ। ਲੋਕਾਂ ਲਈ ਉਹਦੇ ਕੋਲ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਹੈ, ਪਰ ਆਪਣੇ ਲਈ ਕੋਈ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਨਹੀਂ। ਭਗਵਾਨ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਸਾਰੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਟਿਕ ਕੇ ਨਹੀਂ ਬੈਠੇ। ਕਰਾਈਸਟ (christ) ਵੱਲ ਦੇਖੋ, ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਉਦਾਸੀਆਂ ਤੇ ਰਹੇ, ਮੁਹੰਮਦ ਸਾਹਿਬ ਫੌਜ ਇਕੱਠੀ ਕਰਕੇ ਖੜਕਾ-ਦੜਕਾ ਕਰਦੇ ਰਹੇ। ਇਹ ਸਾਰੇ ਯਤਨਸ਼ੀਲ ਤੇ ਸੰਘਰਸ਼ੀਲ ਰਹੇ। ਅਸੀਂ ਖੁਦਾ ਦੇ ਇਹਨਾਂ ਬਿਲਕੁਲ ਨੇੜੇ ਦੇ ਬੰਦਿਆਂ ਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਕਰਦੇ ਹਾਂ। ਸੰਘਰਸ਼ ਵੀ ਕਰਦੇ ਹਨ ਤੇ ਇਹ ਵੀ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਸ਼ੁਕਰ ਕਰੋ ਭਾਈ। ਇਹਨਾਂ ਸਾਰਿਆਂ ਨੇ ਸੰਘਰਸ਼ ਕਿਉਂ ਕੀਤਾ? ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਜਿਹੜਾ ਸਾਰੇ ਦਾ ਸਾਰਾ ਸੰਘਰਸ਼ ਹੈ। ਇਹ ਉਸ ਦੇ ਸ਼ੁਕਰ ਵਿਚ ਹੈ, ਹੁਕਮ ਵਿਚ ਹੈ। ਅਗਿਆਨੀ ਮਨ ਸੰਘਰਸ਼ ਨਾ ਕਰਨ ਦੇ ਅਰਥ ਅਹਿੱਲ ਹੋਣ ਨੂੰ ਸਮਝਦਾ ਹੈ। ਜਿਵੇਂ ਇੰਜਣ ਦਾ ਹਰ ਇਕ ਪੁਰਜਾ ਆਪਣੀ ਠੀਕ ਗਤੀ ਨਾਲ ਚੱਲ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੀ ਤੁਹਾਡੇ ਸੰਘਰਸ਼ ਦੀ ਗਤੀ ਵੀ ਉਸਦਾ ਹੀ ਹੁਕਮ ਹੈ। ਜਿਸ ਗਤੀ ਨਾਲ ਉਹ ਤੁਹਾਨੂੰ ਚੱਲਣ ਲਈ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ ਤੁਸੀਂ ਉਸ ਗਤੀ ਨਾਲ ਚੱਲ ਰਹੇ ਹੋ ਕਿ ਨਹੀਂ? ਜੇ ਚੱਲ ਰਹੇ ਹੋ ਤਾਂ ਸੰਘਰਸ਼ ਕਰ ਰਹੇ ਹੋ। ਸਾਡਾ ਸਰੀਰ, ਸਾਡਾ ਮਨ, ਸਾਡਾ ਪੂਰੇ ਦਾ ਪੂਰਾ ਅੰਤਹਕਰਣ ਸਭ ਸੰਘਰਸ਼ ਵਿਚ ਹੈ। ਹਰ ਜਨਮ ਵਿਚ ਅਸੀਂ ਆਪਣੇ ਸੰਘਰਸ਼ ਨਾਲ ਹੀ ਉੱਪਰ ਉੱਠਦੇ ਹਾਂ ਜਾਂ ਹੇਠਾਂ ਜਾਂਦੇ ਹਾਂ। ਇਹ ਸੰਘਰਸ਼ ਸਾਥੋਂ ਮੰਗਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਕਿਉਂਕਿ ਜਿੰਦਾ ਜਾਂ ਨਾ ਜਿੰਦਾ ਹੋਣ ਦਾ ਸੰਕੇਤ ਹੀ ਹਿੱਲਜੁਲ (movement) ਹੈ। ਆਪਣੀ ਮਰਜ਼ੀ ਨਾਲ ਚੱਲਣਾ ਹੀ ਸੰਘਰਸ਼ ਹੈ। ਜੇ ਸੰਘਰਸ਼ ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਜ਼ਿੰਦਗੀ (life) ਨਹੀਂ। ਵਿਕਾਸ ਦੇ ਅਗੰਮੀ ਸਿਧਾਂਤ (Divine Law of Evolution) ਵਿਚ ਬਿਲਕੁਲ ਆਦਿ ਕਾਲ ਦੇ ਵਿਚ ਜਿੱਥੇ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦੀ ਉਤਪਤੀ (origin) ਦੀ ਗੱਲ ਕੀਤੀ ਸੀ, ਉੱਥੇ ਗੱਲ ਹੀ ਸੰਘਰਸ਼ ਦੀ ਸੀ। ਸੰਘਰਸ਼ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਅਸੀਂ ਵਿਕਾਸ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੇ। ਜਿਸ ਦਿਨ ਪਹਿਲੀ ਵਾਰ ਮੁਰਦਾ ਤੱਤ ਨੇ ਜਿਉਂਦੇ ਤੱਤ ਵਿਚ ਵਟਣਾ ਸੀ, ਉਸ ਦਿਨ ਅਸੀਂ ਜਿਹੜਾ ਪਹਿਲਾ ਕਾਰਜ (action) ਕੀਤਾ ਹਿੱਲਣ ਦਾ, ਉਹਦੇ ਵਿਚ ਜੇ ਅਸੀਂ ਧਰਤੀ ਨੂੰ ਅਟਕਾਅ ਮੰਨ ਲਈਏ ਤਾਂ ਅਸੀਂ ਉਹ ਜਿਹੜੀ ਪਹਿਲੀ ਆਪਣੀ ਇੱਛਾ ਸ਼ਕਤੀ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕੀਤੀ, ਉਹ ਸੰਘਰਸ਼ ਦਾ ਆਦਿ ਸੀ ਤੇ ਉਸ ਕਰਨ ਦੇ ਸਿੱਟੇ (consequences) ਵਜੋਂ ਸਾਡਾ ਵਿਕਾਸ (development) ਚੱਲਦਾ ਹੈ। ਜੇ ਇਸ ਮਿੱਥ (myth) ਨੂੰ ਹੀ ਮੰਨ ਲਈਏ ਕਿ ਦੇਵਤੇ ਅਗਾਂਹ ਜਾਣ ਲਈ ਮਨੁੱਖੀ ਜਾਮਾ ਮੰਗਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਇਹਦਾ ਮਤਲਬ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਇੱਥੇ ਆ ਕੇ ਸੰਘਰਸ਼ ਕਰਕੇ ਅਗਾਂਹ ਵਧਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਨ ਜੋ ਉਹ ਸਰੀਰ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੇ। ਇਹ ਸਭ ਇਸ ਗੱਲ ਨੂੰ ਸਿੱਧ ਕਰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਕਿਸੇ ਵੀ ਵਿਕਾਸ ਲਈ ਸੰਘਰਸ਼ਸ਼ੀਲ ਹੋਣਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ। ਆਪਣੀ ਮਰਜ਼ੀ ਵਰਤਣਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ। ਜੇ ਇਸ ਮਰਜ਼ੀ ਨੂੰ ਪੁੱਠਾ ਵਰਤਿਆ ਤਾਂ ਹਉਮੈ ਵਧ ਗਈ ਪਰ ਜੇ ਸਿੱਧੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਫਿਟ ਕੀਤਾ ਤਾਂ ਕਮਾਲ ਹੋ ਗਈ। ਸਾਡੇ ਅੰਦਰ ਇਕ ਪ੍ਰਾਕ੍ਰਿਤਿਕ ਰੁਝਾਨ (natural urge) ਹੈ, ਉਤਾਂਹ ਉੱਠਣ ਦੀ। ਇਸ ਲਈ ਸੰਘਰਸ਼ ਉਸ ਦੀ ਰਜਾ ਹੈ ਤੇ ਇਹਦੇ ਵਿਚ ਹੀ ਵਿਕਾਸ ਹੈ। ਜਿਹੜਾ ਸੰਘਰਸ਼ ਉਹਦੀ ਰਜਾ ਵਿਚ ਨਹੀਂ, ਉਹਦੇ ਵਿਚ ਵਿਨਾਸ਼ ਹੈ। ਇਹ ਗੱਲ ਬਿਲਕੁਲ ਹੀ ਉਹਦੇ ਹੁਕਮ ਵਿਚ ਹੈ। ਸੁਆਲ ਹੁਣ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਕਿਹੜਾ ਸੰਘਰਸ਼ ਉਹਦੀ ਰਜਾ ਵਿਚ ਹੈ ਤੇ ਕਿਹੜਾ ਨਹੀਂ? ਸੰਘਰਸ਼ ਸਾਡੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਹੈ ਤੇ ਸਾਡੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਹੀ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਸਾਨੂੰ ਸੰਘਰਸ਼ ਕਰਨ ਦਾ ਮੌਕਾ ਮਿਲਿਆ ਹੈ। ਇਹਦੇ ਵਿਚ ਪੁੰਨ ਤੇ ਪਾਪ ਦਾ ਅਰਥ ਹੀ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦੇ ਵਿਕਾਸ ਵਿਚ ਸਹਾਇਕ ਹੋਣ ਵਾਲਾ ਹਰ ਕਰਮ (action) ਪੁੰਨ ਹੈ ਤੇ ਅਟਕਾਅ ਪਾਉਣ ਵਾਲਾ ਪਾਪ ਹੈ। ਕੋਈ ਵੀ ਕਰਮ ਆਪਣੇ ਆਪ ਵਿਚ ਕੁਝ ਨਹੀਂ। ਇਕੋ ਹੀ ਕਰਮ ਇਕ ਵੇਲੇ ਪੁੰਨ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਤੇ ਇਕ ਵੇਲੇ ਪਾਪ। ਕਰਮ ਕਰਨ ਵੇਲੇ ਤੁਹਾਡੀ ਜੋ ਭਾਵਨਾ ਹੈ ਉਹੀ ਉਸ ਕਰਮ ਨੂੰ ਚੰਗਾ ਜਾਂ ਮਾੜਾ ਬਣਾ ਦਿੰਦੀ ਹੈ। ਬਿਨਾਂ ਸੋਚੇ ਸਮਝੇ ਸਥਾਪਤੀ ਦੀ ਨਕਲ ਕਰਨੀ, ਉਸ ਦਾ ਅਨੁਸਰਣ ਕਰਨਾ ਕਦੇ ਵੀ ਸਕਾਰਾਤਮਕ (positive) ਨਹੀਂ ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਵਿਕਾਸ ਦੇ ਰਾਹ ਵਿਚ ਰੁਕਾਵਟ ਹੈ। ਹਰ ਧਾਰਮਿਕ ਸੰਪ੍ਰਦਾਇ (sect) ਨੇ ਆਪਣੇ ਅਵਤਾਰ ਨੂੰ ਆਖਰੀ ਕਰਾਰ ਦੇ ਦਿੱਤਾ, ਇਹ ਸਥਾਪਤੀ ਹੈ। ਜਦਕਿ ਇਹ ਸਰਵ ਪ੍ਰਮਾਣਿਤ (accepted) ਹੈ ਕਿ ਹਰ ਯੁੱਗ ਦਾ ਆਪਣਾ ਅਵਤਾਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਹਰ ਯੁੱਗ ਦੀ ਭਗਤੀ ਨਵੀਂ ਹੈ ਪਰ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਮੰਨਦਾ। ਸਾਰੇ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਜੋ ਸਾਡਾ ਅਵਤਾਰ ਹੋ ਗਿਆ, ਸੋ ਹੋ ਗਿਆ। ਅਗਾਂਹ ਤਾਂ ਹੁਣ ਰੋਕ ਲੱਗ ਗਈ। ਇਸ ਲਈ ਜੇ ਇਸ ਤੱਥ ਨੂੰ ਝੁਠਲਾ ਕੇ ਸਦਾ ਬਦਲਦੀ ਹੋਈ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੀ ਰਜਾ ਦੇ ਵਿਚ ਜੋ ਅਸਲੀਅਤ ਹੈ, ਉਸ ਨੂੰ ਸਮਝਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰੇਗਾ, ਔਖਾ ਹੋਵੇਗਾ। ਹੁਣ ਇਹ ਜੋ ਧਾਰਮਿਕਤਾ ਤੇ ਧਾਰਮਿਕ ਕਰਮ (action) ਹੈ, ਧਾਰਮਿਕ ਸੰਘਰਸ਼ ਹੈ ਵਿਅਕਤੀ ਦਾ, ਉਹ ਪਾਪ

ਵੀ ਹੈ ਤੇ ਪੁੰਨ ਵੀ ਹੈ। ਸਥਾਪਤੀ ਨੂੰ ਲੈ ਕੇ ਅਨੁਸਰਣ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਕਦੇ ਅਧਿਆਤਮਿਕ ਉਨਤੀ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ। ਮੱਥੇ ਬਹੁਤ ਟਿਕ ਸਕਦੇ ਹਨ ਕਿਉਂਕਿ **‘ਅੰਧੀ ਖਲਕਤ ਗਿਆਨ ਵਿਹੁਣੀ’** ਤਾਂ ਹੈ ਹੀ। ਇਸ ਲਈ ਅਸੀਂ ਕਰਮ ਨੂੰ ਲੈ ਕੇ ਤਾਂ ਨਿਰਣਾ ਹੀ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੇ ਕਿ ਕੀ ਪਾਪ ਤੇ ਕੀ ਪੁੰਨ ਹੈ। ਜੇ ਸਥਾਪਤੀਆਂ ਸੱਚ ਹੁੰਦੀਆਂ ਤਾਂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਨੂੰ ਆ ਕੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਉਲਟ ਤੁਰਨ ਦੀ ਕੀ ਲੋੜ ਸੀ ਜਾਂ ਦਸਵੇਂ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਨੂੰ ਮਸੰਦ ਸਾੜਨ ਦੀ ਕੀ ਲੋੜ ਸੀ? ਇਸ ਲਈ ਜਿਹੜਾ ਪਰੰਪਰਾਵਾਂ (traditions) ਤੇ ਚੱਲ੍ਹ, ਜੱਗ ਅਨੁਸਾਰ ਤਾਂ ਬਹੁਤ ਵਧੀਆ ਹੈ ਪਰ ਜਿਹੜਾ ਸੱਚ ਬੋਲ੍ਹ, ਉਹ ਮਾਰਿਆ ਜਾਊ। ਪਰ ਸੱਚ ਕਹਿਣ ਵਾਲਾ ਪੁੰਨ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਜੇ ਤੁਸੀਂ ਸੰਘਰਸ਼ ਦੇ ਵਿਚ ਮੇਰੀ ਗੱਲ ਨੂੰ, ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਪਵਿੱਤਰ (purify) ਹੋ ਕੇ ਸੋਚੋਗੇ ਤਾਂ ਪਤਾ ਲੱਗ ਜਾਵੇਗਾ ਕਿ ਇਹ ਠੀਕ ਹੈ ਕਿ ਗਲਤ ਹੈ। ਜੇ ਸਮਝ ਨਹੀਂ ਵੀ ਆਉਂਦੀ ਤਾਂ ਬਿਨਾਂ ਸੋਚੇ ਸਮਝੇ ਲਾਗੂ ਕਰ ਦਿਉ, ਦੱਸਣ ਵਾਲਾ ਆ ਕੇ ਜ਼ਰੂਰ ਦੱਸੇਗਾ। ਪਰ ਸ਼ਰਤ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਕਿਸੇ ਦਾ ਨੁਕਸਾਨ ਨਾ ਕਰ ਰਹੇ ਹੋਵੋ। ਪਰ ਬੁਰੇ ਤੇ ਸ਼ੈਤਾਨ ਦਾ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਰਗੜਾ ਬੈਠੋ, ਇਹ ਵੀ ਹਾਂ-ਪੱਖੀ ਹੈ। ਇਸ ਸਹਿਜ ਦੇ ਮੱਤ ਵਿਚ ਸੰਕਲਪ (concept) ਵੀ ਵੱਖਰੇ ਹਨ ਤੇ ਸੰਘਰਸ਼ ਦੀ ਪਹਿਚਾਨ ਵੀ ਇਵੇਂ ਹੀ ਵੱਖਰੀ ਹੈ। ਇਹ ਗੱਲਾਂ ਤਾਂ 200 ਸਾਲ ਪੁਰਾਣੀਆਂ ਹਨ। ਜਿੱਥੇ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਸੀ ਕਿ ਅਸੀਂ ਕਿਸੇ ਤੋਂ ਕੀ ਲੈਣਾ, ਜੋ ਮਾੜਾ ਕਰਦਾ ਹੈ ਪਿਆ ਕਰੀ ਜਾਵੇ। ਅਸੀਂ ਤਾਂ ਚੰਗਾ ਕਰਨਾ। ਉਹ ਕਮਜ਼ੋਰ ਮਨੁੱਖ ਸੀ। ਅੱਜ ਦੇ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਤਾਂ ਹਮਲੇ ਬਿਨਾਂ ਕੋਈ ਘਰ ਬੈਠ ਕੇ ਰੋਟੀ ਨਹੀਂ ਖਾਣ ਦਿੰਦਾ। ਪਰ ਜਦੋਂ ਅਸੀਂ ਹਮਲੇ ਵਿਚ ਆਉਂਦੇ ਵੀ ਹਾਂ ਤਾਂ ਹਰਾਮ ਦੀ ਰੋਟੀ ਫਿਰ ਵੀ ਨਹੀਂ ਖਾਂਦੇ। ਹਮਲੇ ਦਾ ਮਤਲਬ ਹੈ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਆਪਣੇ ਹਿੱਤ ਤੋਂ ਉੱਪਰ ਉੱਠ ਕੇ ਕੋਈ ਕਾਰਜ ਕਰਦੇ ਹੋ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਕਾਰਜ ਸਾਰੇ ਦਾ ਸਾਰਾ ਅੱਲਾਂ ਮੀਆਂ ਦੇ ਨਾਂ ਲਿਖਿਆ ਗਿਆ। ਜਦੋਂ ਤੁਸੀਂ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਬਾਹਰ ਕੱਢ ਲਿਆ ਤਾਂ, ਉਹ ਥਾਂ, ਉਹ ਆਪ ਭਰਦਾ ਹੈ। ਤੁਸੀਂ ਆਪਣੀ ਬੁੱਧੀ ਨਾਲ ਫੈਸਲਾ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹੋ ਕਿ ਕਿਹੜਾ ਸੰਘਰਸ਼ ਸਹੀ ਹੈ ਪਰ ਜੇ ਬੁੱਧੀ ਤੋਂ ਪਾਰ ਦੀ ਗੱਲ ਹੈ ਤਾਂ ਵੀ ਤੁਸੀਂ ਨਿਰਸਵਾਰਥ ਹੋ ਕੇ ਕੀਤਾ ਤਾਂ ਇਹ ਪੁੰਨ ਹੈ। ਧਰਮ ਕੋਈ ਇਕੱਲਾ ਪਾਠ ਪੂਜਾ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਪਾਠ ਪੂਜਾ ਲਈ ਸਵੇਰ ਸ਼ਾਮ ਦਾ ਅਨੁਸਾਸ਼ਨ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ। ਇਹ ਅਸੀਂ ਇਸ ਲਈ ਜੁੜਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਸਾਨੂੰ ਪਤਾ ਰਹੇ ਕਿ ਦਿਨ ਭਰ ਦਾ ਜੋ ਸੰਘਰਸ਼ ਹੈ, ਉਹ ਇਕਸੁਰ (intune) ਹੈ ਕਿ ਨਹੀਂ, ਪਤਾ ਸਾਨੂੰ ਜ਼ਰੂਰ ਲੱਗਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਗੱਲ ਬਿਲਕੁਲ ਸੱਚੀ ਹੈ।

ਨਾਮ ਦਾ ਸਿਮਰਨ

ਹੁਣ ਸੁਆਲ ਹੈ ਨਾਮ ਦੇ ਸਿਮਰਨ ਦਾ ਪਰ ਇਸ ਬਾਰੇ ਗੱਲ ਕਰਨ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਕੁਝ ਕੁ ਜ਼ਰੂਰੀ ਤੱਥਾਂ ਉੱਪਰ ਨਜ਼ਰ ਮਾਰਨੀ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ। ਸਹਿਜਧਾਰਾ ਦੇ ਸਿਸਟਮ ਦਾ ਧਰਾਤਲ ਸਮਝਣਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ। ਪਹਿਲੀ ਗੱਲ ਤਾਂ ਅਸੀਂ ਇਹ ਨਹੀਂ ਮੰਨਦੇ ਕਿ ਕੋਈ ਆਤਮਾ ਸਿੱਧੀ ਪਰਮਾਤਮਾ ਵਿੱਚੋਂ ਆ ਕੇ ਬੰਦੇ ਵਿੱਚ ਰਹਿਣ ਲੱਗ ਪਈ ਤੇ ਮਰਨ ਬਾਦ ਵਾਪਿਸ ਪਰਮਾਤਮਾ ਵਿਚ ਚਲੀ ਗਈ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪ੍ਰਚਾਰੀ ਗਈ ਆਤਮਾ ਨੂੰ ਅਸੀਂ ਨਹੀਂ ਮੰਨਦੇ ਤੇ ਇਹਨੂੰ ਸਮਝਣ ਲਈ “ਵਿਕਾਸ ਦਾ ਅਗੰਮੀ ਸਿਧਾਂਤ” ਜੋ ਹੈ, ਉਸ ਨੂੰ ਪੜ੍ਹ ਲੈਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਦੂਸਰੀ ਗੱਲ ਇਹ ਕਿ ਪਰਮਾਤਮਾ ਜੋ ਮਰਜ਼ੀ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ। ਉਹ ਸਿਰਫ਼ ਇਨਸਾਫ਼ ਹੀ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਤੀਸਰੀ ਗੱਲ ਕਿ ਗੁਰੂ ਦੇ ਹੱਥ ਵਿਚ ਵੀ ਬਹੁਤ ਕੁਝ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਕਹਿਣਾ ਕਿ ਬੰਦਾ ਤਾਂ ਵਿਚਾਰਾ ਕਾਮ, ਕ੍ਰੋਧ, ਲੋਭ, ਮੋਹ ਵਿਚ ਫਸਿਆ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ, ਗਲਤ ਹੈ। ਇਹ ਗੱਲ ਠੀਕ ਇਸ ਲਈ ਨਹੀਂ ਕਿ ਅਸਲ ਵਿਚ ਕਰਨਾ ਹੀ ਸਾਰਾ ਬੰਦੇ ਨੇ ਆਪ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਇਹ, ਜਿਹਨਾਂ ਨੂੰ ਅਸੀਂ ਵਿਕਾਰ ਆਖਦੇ ਹਾਂ, ਇਹ ਬੁਰਾਈਆਂ ਵੀ ਹਨ ਤੇ ਚੰਗਿਆਈਆਂ ਵੀ ਹਨ। ਲੋੜ ਸਿਰਫ਼ ਇਹਨਾਂ ਨੂੰ ਸਮਝਣ ਦੀ ਹੈ। ਅਸੀਂ ਇਹਨਾਂ ਵਿਚ ਕਿਵੇਂ ਵਿਚਰਦੇ ਹਾਂ, ਨਕਾਰਾਤਮਕ (negative) ਜਾਂ ਸਕਾਰਾਤਮਕ (positive) ਮਨੋਬਿਰਤੀ ਨਾਲ। ਇਹ ਗੱਲ ਮਹੱਤਵਪੂਰਣ ਹੈ। ਕਾਮ ਨੂੰ ਸਭ ਤੋਂ ਬੁਰਾ ਮੰਨਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਜੇ ਆਪਾਂ ਇਸ ਗੱਲ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਤੋਂ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰੀਏ ਤਾਂ ਉਹ ਗ੍ਰਹਿਸਥ ਜੀਵਨ ਜਿਉਂਦੇ ਹਨ। ਸ਼ਿਵ ਜੀ ਮਹਾਸ਼ੈਕਰ ਵੀ ਵਿਆਹ ਕਰਾਉਂਦੇ ਹਨ। ਅਧਿਆਤਮਿਕਤਾ (spirituality), ਦਾ ਜੋ ਇੰਡੀਅਨ ਸਿਸਟਮ (Indian system) ਹੈ, ਉਹ ਇਸ ਨੂੰ ਇਕ ਗੁਣ ਮੰਨ ਕੇ ਚੱਲਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਖੁਦਾ ਦੀ ਮਰਜ਼ੀ ਹੈ। ਜੇ ਬੰਦਾ ਪੈਦਾ ਹੋਣ ਤੋਂ ਹਟ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਜਾਨਵਰ ਵੱਧ ਜਾਣਗੇ ਤੇ ਥੋੜ੍ਹੇ ਬਚੇ ਬੰਦਿਆਂ ਨੂੰ ਖਾ ਜਾਣਗੇ। ਵਿਗਿਆਨਿਕ ਤੇ ਤਕਨੀਕੀ ਵਿਕਾਸ (technological development) ਰੁਕ ਜਾਵੇਗਾ। ਪਰਮਾਤਮਾ ਦਾ ਹੁਕਮ ਵਿਕਾਸ ਹੈ, ਵਿਨਾਸ਼ ਨਹੀਂ। ਜੇ ਕ੍ਰੋਧ ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਚੰਗਿਆਈ ਦਾ ਬੀਜ ਨਾਸ਼ ਹੋ ਜਾਵੇਗਾ। ਦਾਨਵ ਬਿਰਤੀ ਵਧਣੀ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਜਾਵੇਗੀ। ਜੇ ਅਸੀਂ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਕਹਿੰਦੇ ਤਾਂ ਦਸਵੇਂ ਗੁਰੂ ਖੰਡਾ ਚੁੱਕ ਕੇ ਮਸੰਦਾਂ ਨੂੰ ਮਾਰ ਨਹੀਂ ਸਕਦੇ ਸੀ। ਜੇ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਆਪਣੀਆਂ ਜ਼ਰੂਰਤਾਂ ਦੀ ਪੂਰਤੀ ਦਾ ਲੋਭ ਨਾ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਕੋਈ ਰੱਬ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਮੰਨਦਾ। ਪਰ ਇਹ ਇਸ ਦਾ ਨਕਾਰਾਤਮਕ (negative) ਰੂਪ ਹੈ। ਮਾਨਵ ਦੇ ਵਿਚ ਪ੍ਰਭੂ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਦੀ ਇੱਛਾ ਵੀ ਲੋਭ ਦਾ ਹੀ ਇਕ ਹਿੱਸਾ ਹੈ। ਇਹਨਾਂ ਸਾਰੇ ਗੁਣਾਂ (qualities) ਦੇ ਦੋ ਰੂਪ ਹਨ— ਸਿੱਧਾ ਤੇ ਪੁੱਠਾ। ਇਹ ਤੁਸੀਂ ਕਿਵੇਂ ਵਰਤਣੀ ਹੈ, ਇਹ ਤੁਹਾਡੇ ਤੇ ਨਿਰਭਰ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਇਸ ਸਭ ਬਾਰੇ ਆਦਮੀ ਨੂੰ ਗੁਨਾਹਗਾਰ ਨਹੀਂ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ। ਗੁਨਾਹਗਾਰ ਹੋਣ ਦੀ ਬਿਰਤੀ ਅਖੌਤੀ ਸੰਤ ਸਿਖਾਉਂਦੇ ਹਨ ਤੇ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਜੇ ਤੁਸੀਂ ਗੁਨਾਹਗਾਰ ਹੋ ਤਾਂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਠੀਕ ਕਰਨ ਦਾ ਤਰੀਕਾ ਸਾਡੇ ਕੋਲ ਹੈ। ਗਿਆਨ ਵਿਹੂਣੇ ਲੋਕ ਇਹਨਾਂ ਕੋਲ ਜਾ ਕੇ ਆਪਣੀਆਂ ਜੇਬਾਂ ਕਟਾਉਂਦੇ ਹਨ ਤੇ ਇਹ ਅਯਾਸ਼ੀ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਈਸਾਈ ਧਰਮ (christianity) ਦਾ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡਾ ਦੋਸ਼ (flaw) ਹੀ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਕਹਿੰਦਾ ਕਿ ਬੰਦਾ ਗੁਨਾਹਗਾਰ ਹੈ ਜਦੋਂ ਕਿ ਗੁਨਾਹ ਬੰਦੇ ਵਿਚ ਨਹੀਂ, ਸੰਸਾਰਿਕਤਾ (earthliness) ਵਿਚ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਪਹਿਲਾਂ ਤਾਂ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਸਮਝਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਜਿੱਥੇ ਤੱਕ ਨਾਮ ਦੀ ਗੱਲ ਹੈ ਉਹ ਇਹ ਨਹੀਂ ਕਿ ਆਰਾਮ ਨਾਲ A.C. ਵਿਚ ਬੈਠ ਕੇ ਪਾਠ ਕਰੀ ਜਾਉ। ਇਹ ਕੋਈ ਨਾਮ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਇਹ ਤਾਂ ਸੌਖਾ ਕੰਮ ਹੈ। ਜੇ ਇਹੀ ਨਾਮ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਇਸ ਨਾਮ ਦਾ ਪ੍ਰਚਾਰ ਤਾਂ ਸਾਰਾ ਦਿਨ ਲਾਊਡ ਸਪੀਕਰਾਂ ਤੇ ਹੁੰਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ ਤੇ ਫਿਰ ਤਾਂ ਦੁਨੀਆ ਤੇ ਪਾਪ ਰਹੇ ਹੀ ਨਾ। ਜੇ ਇਸ ਸਾਰੇ ਰੌਲੇ-ਰੱਪੇ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਵੀ ਬੁਰਾਈ ਪਨਪ ਰਹੀ ਹੈ ਤਾਂ ਇਹਦਾ ਮਤਲਬ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਨਾਮ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਨਾਮ ਤਾਂ ਉਹ ਔਸ਼ਧੀ ਹੈ ਜਿਹੜੀ ਜਦੋਂ ਲੱਗਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਬੰਦੇ ਦਾ ਸਾਰਾ ਆਪਾ ਤਬਦੀਲ (transform) ਹੋਣਾ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਤਾਂ ਬੰਦੇ ਵਿਚ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਅਸਰ ਕਰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਸਰੀਰਕ, ਮਾਨਸਿਕ ਤੇ ਅਧਿਆਤਮਿਕ ਤੌਰ ਤੇ ਬਦਲਣਾ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਜੇ ਅਸੀਂ ਆਪਣੇ ਗੁਰਮੰਤਰ ਨੂੰ ਬੋਲੀਏ ਤਾਂ ਵੀ ਜੁੜ ਸਕਦੇ ਹਾਂ ਜੇ ਸੁਣੀਏ ਤਾਂ ਵੀ ਜੁੜ ਸਕਦੇ ਹਾਂ ਤੇ ਜਾਂ ਫਿਰ ਚੁੱਪ ਕਰਕੇ ਅੰਦਰੋਂ ਵੀ ਬੁਲਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਗੱਲ ਤਾਂ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਸ਼ੈਤਾਨੀ ਤਾਕਤ (Satanic Force) ਦੀ ਰਿਹਾਇਸ਼ ਨੂੰ ਖਤਮ ਕਰਨਾ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਨਾਮ ਤਾਂ ਗਿਆਨ ਤੋਂ ਸ਼ੁਰੂ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਗਿਆਨ ਦਾ ਅਰਥ ਹੈ ਕਿ ਤੁਹਾਨੂੰ ਪਤਾ ਹੋਵੇ ਕਿ ਨਾਮ ਕੀ

ਹੈ? ਨਾਮ ਕਿਵੇਂ ਅਸਰ ਕਰਦਾ ਹੈ? ਤੇ ਨਾਮ ਬੰਦੇ ਨੂੰ ਕਿਵੇਂ ਤਬਦੀਲ (transform) ਕਰਕੇ ਸੰਸਾਰ ਨਾਲੋਂ ਤੋੜਦਾ ਹੈ। ਨਾਮ ਤੁਹਾਨੂੰ ਸੰਸਾਰ ਨਾਲੋਂ ਟੁੱਟਣ ਲਈ ਕੋਈ ਲਾਲਚ ਨਹੀਂ ਦਿੰਦਾ। ਉਹ ਤੁਹਾਨੂੰ ਇਹ ਨਹੀਂ ਕਹਿੰਦਾ ਤੁਸੀਂ ਆਪਣੇ ਸਾਰੇ ਕੰਮ ਛੱਡ ਕੇ ਸਾਰਾ ਦਿਨ ਪਾਠ ਕਰੀ ਜਾਓ। ਨਾਮ ਤੁਹਾਨੂੰ ਇਹ ਸਿਖਾਉਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਜਿਹੜੀਆਂ ਤੁਹਾਡੇ ਉੱਪਰ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀਆਂ ਲੱਗੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਹਨ, ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਥੋੜਾ ਜਲਦੀ ਉੱਠ ਕੇ ਪੂਰੀਆਂ ਕਰੋ ਤਾਂ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਆਰਾਮ ਨਾਲ ਆਪਣਾ ਸਿਮਰਨ ਕਰ ਸਕੋ। ਵਿਹਲੇ ਹੋਣ ਦਾ ਮਤਲਬ ਹੈ ਕਿ ਆਪਣੀਆਂ ਡਿਊਟੀਆਂ ਪੂਰੀਆਂ ਕਰਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ। ਆਮ ਲੋਕ ਤਾਂ ਇਹ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਇਕ ਪਾਸੇ ਗੁਟਕਾ ਲੈ ਕੇ ਬੈਠ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਤੇ ਕਦੇ ਵਿਚ ਵਿਚਾਲੇ ਹੀ ਟੈਲੀਫੋਨ ਸੁਣਨਾ, ਨਿਆਣਿਆਂ ਨੂੰ ਚੁੱਪ ਕਰਾਉਣ ਜਾਂ ਘਰਦਿਆਂ ਨੂੰ ਕੰਮ ਗਿਣਾਉਣ ਵਿਚ ਲੱਗੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਰੋਲੇ-ਰੱਪੇ ਵਿਚ ਜਿਸ ਨਾਮ ਨੇ ਤੁਹਾਡੇ ਅੰਦਰ ਰਚਣਾ ਸੀ ਉਹ ਬਾਹਰ ਜੀਭ ਤੇ ਰਹਿ ਕੇ ਹੀ ਮੁੜ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਇਹ ਕੋਈ ਨਾਮ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਨਾਮ ਤਾਂ ਆਹਿਸਤਾ-ਆਹਿਸਤਾ ਤੁਹਾਡੇ ਅੰਤਰਕਰਣ ਵਿਚ ਜਦੋਂ ਉਤਰਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਆਨੰਦ ਆਉਂਦਾ ਹੈ। ਸਰੀਰ ਦੇ ਰੋਗ ਟੁੱਟਦੇ ਹਨ ਕਿਉਂਕਿ ਨਾਮ ਆਪਣੇ ਰਹਿਣ ਲਈ ਤੁਹਾਡੇ ਅੰਦਰ ਖਾਲੀ ਤੇ ਖੂਬਸੂਰਤ ਜਗ੍ਹਾ ਬਣਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਨੇ ਜਿਹੜੀ ਥੋੜਾ ਖਾਣ ਤੇ ਸੌਣ ਵਾਲੀ ਟੂਕ ਲਾਈ ਹੈ ਉਹ ਜਿੱਥੇ ਸਰੀਰ ਨੂੰ ਸਵਸਥ ਰੱਖਦੀ ਹੈ; ਉੱਥੇ ਨਾਮ ਨਾਲ ਵੀ ਜੋੜਦੀ ਹੈ। ਉਹਦੇ ਨਾਲ ਜੋ ਤੁਹਾਡਾ ਬੌਧਿਕ ਵਾਤਾਵਰਣ (intellectual atmosphere) ਤੇ ਰਿਦਮ (rhythm) ਬਣਦੀ ਹੈ, ਇਹ ਨਾਮ ਦੀ ਰਿਦਮ (rhythm) ਤੁਹਾਡੇ ਸਰੀਰ ਤੇ ਤੁਹਾਡੇ ਪੂਰੇ ਸਿਸਟਮ ਨੂੰ, ਅੰਤਰਕਰਣ ਨੂੰ ਇਕ ਲੈਅ ਵਿਚ ਫਿਟ ਕਰਦੀ ਹੈ ਤੇ ਇਹ ਸਾਰਾ ਰੋਲਾ-ਰੱਪਾ ਜਿਹਾ ਰੁੱਕ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਜਿਹੜਾ ਬੰਦਾ ਗਾਲ੍ਹ ਕੱਢਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਰੱਬ ਦਾ ਨਾਮ ਲੈ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ। ਇਹੋ ਜਿਹਿਆਂ ਨੂੰ ਨਾਮ ਪਵਿੱਤਰ ਹੀ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ, ਜਿੰਨੇ ਮਰਜ਼ੀ ਪਾਠ ਕਰੀ ਜਾਉ। ਹਟਾ ਤਾਂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਕੋਈ ਸਕਦਾ ਨਹੀਂ, ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਜੋ ਮਰਜ਼ੀ ਕਹਾਈ ਜਾਓ, ਸੱਚ ਤਾਂ ਇਹੀ ਹੈ। ਪਰ ਜੇ ਕਿਤੇ ਜੁੜ ਜਾਓ ਤਾਂ ਬੰਦਾ ਉੜਨ ਲੱਗ ਪੈਂਦਾ ਹੈ, ਭਾਰ-ਰਹਿਤ (weightless) ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਤਾਂ ਨਾਮ ਦੀ ਬਹੁਤ ਛੋਟੀ ਗੱਲ ਹੈ। ਇਹ ਵੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਬੰਦਾ ਪਾਰਦਰਸ਼ੀ (transparent) ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤੇ ਬੰਦੇ ਦੀ ਨਜ਼ਰ ਦੂਸਰੇ ਨੂੰ ਪਾਰਦਰਸ਼ੀ ਕਰਕੇ ਦੇਖਦੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਰਿੱਧੀਆਂ-ਸਿੱਧੀਆਂ ਤਾਂ ਗੋੜੇ ਦਿੰਦੀਆਂ ਹਨ ਉਸ ਦੇ ਦੁਆਲੇ। ਇਹ ਨਾਮ ਦੀ ਮਾਮੂਲੀ ਜਿਹੀ ਗੱਲ ਹੈ ਤੇ ਜੇ ਇੰਨੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ ਤਾਂ ਸਮਝੋ ਤੁਸੀਂ ਨਾਮ ਨਾਲ ਨਹੀਂ ਜੁੜੇ। ਤੇ ਜਾਂ ਫਿਰ ਤੁਹਾਨੂੰ ਨਾਮ ਦਾ ਪਤਾ ਹੀ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਬਿਨਾਂ ਮਤਲਬ ਜਾਇਆ ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ। ਹੁਣ ਰਹੀ ਗੱਲ ਗੁਰੂ ਦੀ। ਗੁਰੂ ਤਾਂ ਅਸਲ ਵਿਚ ਕਲੰਦਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਉਹਨੂੰ ਤੁਹਾਡੇ ਨਾਲ ਕੋਈ ਮਤਲਬ ਨਹੀਂ ਪਰ ਉਹ ਦੁਨੀਆਂ ਵਿਚ ਉਵੇਂ ਹੀ ਵਿਚਰਦਾ ਹੈ ਜਿਵੇਂ ਤੁਸੀਂ ਵਿਚਰਦੇ ਹੋ। ਉਹ ਤੁਹਾਡੇ ਵਾਂਗੂੰ ਖੇਡ ਖੇਡਦਾ ਹੈ ਤੇ ਤੁਹਾਨੂੰ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਲੱਗਣ ਦਿੰਦਾ ਕਿ ਉਹ ਕੌਣ ਹੈ। ਜੇ ਉਹ ਤੁਹਾਨੂੰ ਪਤਾ ਲੱਗਣ ਦੇ ਦੇਵੇ ਤਾਂ ਉਹ ਕਲੰਦਰ ਨਹੀਂ, ਭੇਖੀ ਹੈ। ਬਿਲਕੁਲ ਅੱਜ ਕੱਲ੍ਹ ਦੇ ਅਖੌਤੀ ਸੰਤਾਂ ਵਾਂਗ, ਜੋ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਸੰਤ ਕਹਾਉਣ ਲਈ ਚੋਲੇ ਪਾਉਂਦੇ ਹਨ। ਇਹ ਗੱਲ ਸਮਝ ਕੇ ਹੀ ਨਾਮ ਦੀ ਗੱਲ ਚੱਲਦੀ ਹੈ। ਇਕ ਹੋਰ ਜ਼ਰੂਰੀ ਗੱਲ ਜਿਹਦੇ ਬਾਰੇ ਅਸੀਂ ਬਹੁਤਾ ਧਿਆਨ ਨਹੀਂ ਦਿੰਦੇ, ਉਹ ਇਹ ਕਿ ‘ਜੋ ਪ੍ਰਭ ਕੋ ਮਿਲਬੋ ਚਰੈ, ਖੋਜ ਸ਼ਬਦ ਮਹਿ ਲੇਹ’ ਮਤਲਬ ਜੋ ਪ੍ਰਭ ਨੂੰ ਮਿਲਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਵਿਚੋਂ ਆਪਣਾ ਸ਼ਬਦ ਖੋਜ ਲਵੇ। ਆਪਣਾ ਮਤਲਬ ਜੋ ਤੁਹਾਡੀ ਰੂਹ ਲਈ ਹੈ। ਇਹਦੇ ਲਈ ਤਿਆਰੀ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ। ਜੇ ਤੁਸੀਂ ਤਿਆਰ ਹੋ ਤਾਂ ਉਹ ਤੁਹਾਨੂੰ ਤੁਹਾਡਾ ਗੁਰੂ ਦਿੰਦਾ ਹੈ, ਜਿਵੇਂ ਸਾਨੂੰ ਮੂਲ ਮੰਤਰ ਮਾਤਾ ਜੀ ਤੋਂ ਮਿਲਿਆ। ਇਹ ਅਗੰਮ ਵਿਚੋਂ ਹੀ ਉਤਰਦਾ ਹੈ। ਸਾਡੇ ਲਈ ਮੂਲ ਮੰਤਰ ਹੈ ਤੇ ਇਸ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਸਾਡਾ ਗੁਜਾਰਾ ਨਹੀਂ। ਸਾਡੇ ਲਈ ਕਿਹੜਾ ਸ਼ਬਦ ਹੈ, ਇਹ ਸਾਨੂੰ ਸਾਡੇ ਗੁਰੂ ਨੇ ਦਿਖਾਉਣਾ ਹੈ। ਓਹੀ ਅਸਲੀ ਜੱਜ ਹੈ ਪਰ ਅਸੀਂ ਆਪਣੀ ਅਕਲ ਛੱਡਣ ਨੂੰ ਤਿਆਰ ਨਹੀਂ। ਇਹਦੇ ਵਿਚ ਇਕ ਗੱਲ ਜ਼ਰੂਰੀ ਇਹ ਵੀ ਹੈ ਕਿ ਨਾਮ ਦੀ ਸਾਨੂੰ ਲੋੜ ਕਿਉਂ ਹੈ? ਜਦੋਂ ਅਸੀਂ ਕਿਸੇ ਮੁਸੀਬਤ ਵਿਚ ਹੁੰਦੇ ਹਾਂ ਤਾਂ ਬਹੁਤਾ ਰੱਬ-ਰੱਬ ਕਰਦੇ ਹਾਂ। ਜਦੋਂ ਮਤਲਬ ਲਈ ਪਿੱਟਦੇ ਹਾਂ ਤਾਂ ਨਾਮ ਤੋਂ ਫਾਸਲਾ ਹੋਰ ਵਧਾ ਲੈਂਦੇ ਹਾਂ। ਨਾਮ ਤੁਹਾਡੇ ਮਤਲਬ ਤੱਕ ਹੀ ਰਹਿ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਅੰਤਰਕਰਣ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਰਲਦਾ। ਇਹਦਾ ਨਾਮ ਨਾਲ ਕੋਈ ਤਅੱਲਕ ਨਹੀਂ। ਇਹ ਤਾਂ ਇਕ ਕਿਸਮ ਦੀ ਵਿਗਿਆਨਕ ਮਕਸਦ (scientific purpose) ਲਈ ਦਵਾਈ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਵਰਤ ਲਈ ਤਾਂ ਬਿਮਾਰੀ ਖਤਮ ਹੋ ਗਈ ਤੇ ਨਾਲ ਹੀ ਦਵਾਈ ਵੀ ਖਤਮ ਹੋ ਗਈ। ਜੇ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਵਾਲਾ ਭਾਈ ਜੀ ਕਹੇ ਕਿ ਉਹਨੇ ਸਾਰੀ ਉਮਰ ਪਾਠ ਵਿਚ ਲਾ ਦਿੱਤੀ ਤਾਂ ਹੁਣ ਅੰਤ ਕਿਉਂ ਬੁਰਾ ਹੈ ਤਾਂ ਉਹਨੂੰ ਇਹ ਸਮਝਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਸ ਨੇ ਨਾਮ ਵੇਚਿਆ ਹੀ ਹੈ, ਕਮਾਇਆ ਨਹੀਂ। ਇਹ ਸੌਦੇਬਾਜ਼ੀ ਹੈ। ਜਿੰਨੀਆਂ ਵੀ ਅਰਦਾਸਾਂ ਹਨ ਸਭ ਸੌਦੇਬਾਜ਼ੀ ਹਨ। ਇਹਨਾਂ ਦਾ ਨਾਮ ਨਾਲ ਕੋਈ ਤਅੱਲਕ ਨਹੀਂ। ਇਹ ਗੱਲ ਬਿਲਕੁਲ ਪੱਕੀ ਹੈ ਕਿ ਨਾਮ ਨੇ

ਗੁਰੂ ਰਾਹੀਂ ਪ੍ਰਵਾਹਿਤ (flow) ਹੋਣਾ ਹੈ। ਇਹਦੇ ਵਿਚ ਕੋਈ ਦੂਜੀ ਰਾਏ ਨਹੀਂ। ਗੁਰੂ ਤੋਂ ਨਾਮ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਲਈ ਕ੍ਰਿਪਾ ਦੇ ਪਾਤਰ ਬਣਨ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਸਮਰਪਣ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਤੇ ਸਮਰਪਣ (devotion) ਨਾਲ ਬੰਦਾ ਇਕ ਹੱਕ ਪੈਦਾ ਕਰਦਾ ਹੈ। **“ਹਮ ਪ੍ਰੇਮ ਬੰਧਨਿ ਤੁਮ ਬਾਂਧੇ”** ਵਾਲੀ ਗੱਲ ਹੈ। ਇਹ ਹੱਕ ਕਮਾਈ ਨਾਲ ਬਣਦਾ ਹੈ ਇਹ ਉਹ ਜਗ੍ਹਾ ਹੈ ਜਿੱਥੇ ਕੋਈ ਰਿਸ਼ਵਤ ਨਹੀਂ ਚੱਲਦੀ। ਸਿਫਾਰਸ਼ ਨਹੀਂ ਚੱਲਦੀ। ਸੱਚੋਂ ਹੀ ਸੱਚ ਨਿਬੜਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਬਿਲਕੁਲ ਅਟੱਕ ਹੋ ਕੇ ਬੈਠਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਕਿਉਂਕਿ **“ਚਉਗਿਰਦ ਹਮਾਰੈ ਰਾਮ ਕਾਰ”** ਹੈ ਜਿਹੜਾ ਰਾਮਕਾਰ ਹੀ ਨਹੀਂ ਖਿੱਚ ਸਕਦਾ, ਉਹ ਗੁਰੂ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ। ਇਸ ਲਈ ਅਡੌਲ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਨਾਲ ਚੱਲਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਤੇ ਇਕ ਕਸੌਟੀ (touchstone) ਹੈ ਕਿ ਜਦੋਂ ਤਹਾਡੇ ਵਿਚ ਤਬਦੀਲੀ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਗਈ ਤਾਂ ਤੁਸੀਂ ਤੁਰ ਪਏ। ਜੇ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ ਤਾਂ ਇਹਦਾ ਮਤਲਬ ਹੈ ਕਿਤੇ ਘਾਟ ਜ਼ਰੂਰ ਹੈ ਤੇ ਸਦਾ ਚੇਤਨ ਹੋ ਕੇ ਆਪਣੇ ਔਗੁਣਾਂ ਨੂੰ ਲਾਹੁਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

ਅਧਿਆਤਮਿਕ ਵਿਕਾਸ

ਨਾਮ ਦੇ ਸਿਮਰਣ ਵੱਲ ਨੂੰ ਜਦੋਂ ਅਸੀਂ ਵਧਣ ਲੱਗਦੇ ਹਾਂ ਤਾਂ ਅਧਿਆਤਮਿਕ ਵਿਕਾਸ ਵਾਲੀ ਗੱਲ ਸਾਹਮਣੇ ਆਉਂਦੀ ਹੈ। ਵਿਕਾਸ ਵਿੱਚ ਪਹਿਲੀ ਗੱਲ ਤਾਂ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਹਰ ਇਕ ਆਦਮੀ ਇਕ ਖਾਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮਾਹੌਲ ਵਿੱਚ ਜੰਮਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਉਹਦੇ ਪਹਿਲੇ ਸੰਸਕਾਰ ਜੋ ਜਨਮਾਂ-ਜਨਮਾਂਤਰਾਂ ਤੋਂ ਇਕੱਠੇ ਹੋਏ ਹਨ, ਉਹਦੇ ਸਿੱਟੇ ਵਜੋਂ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਨਵਾਂ ਜਨਮ ਲੈਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਉਹ ਇਹਦੇ ਵਿੱਚ ਵਧਾਉਣ ਜਾਂ ਘਟਾਉਣ ਲੱਗ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਕੰਪਿਊਟਰਾਈਜ਼ਡ (computerised) ਸਿਸਟਮ ਜੋ ਹੈ, ਉਹ ਚੱਲਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਜੇ ਉਸ ਦੇ ਕਰਮ ਏਨੇ ਚੰਗੇ ਹੋਣ ਕਿ ਉਸ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਮਿਲ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਵਿਕਾਸ ਹੋਣ ਲੱਗਦਾ ਹੈ। ਕਿਉਂਕਿ ਅੱਜਕੱਲ੍ਹ ਦੇ ਜ਼ਮਾਨੇ ਵਿਚ ਅਸਲੀ ਅਧਿਆਤਮਿਕ ਗੁਰੂ ਬਹੁਤ ਥੋੜੇ ਹਨ ਤੇ ਐਕਟਰ ਜ਼ਿਆਦਾ ਹਨ। ਸਾਰੇ ਧਰਮਾਂ ਦਾ ਹੀ ਵਪਾਰੀਕਰਣ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ, ਇਸ ਲਈ ਰੱਬ ਦੇ ਨਾਂ ਤੇ ਭਾਸ਼ਣ ਦੇਣ ਵਾਲੇ ਵੀ ਕਿਰਾਏ ਤੇ ਮਿਲ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਪਰ ਜੇ ਕਿਤੇ ਤੁਹਾਨੂੰ ਕੋਈ ਅਸਲੀ ਟੱਕਰ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਉਹ ਤੁਹਾਡੀ ਜੋ ਸਮਾਜ ਦੇ ਵਿਚ ਤੌਰ ਹੈ, ਉਸ ਨੂੰ ਬਦਲ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਜੇ ਤੁਹਾਨੂੰ ਉਸ ਨੇ ਤਬਦੀਲ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਤਾਂ ਉਹ ਗੁਰੂ ਨਹੀਂ। ਅਸਲੀ ਗੁਰੂ ਕਮਾਈ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਨਹੀਂ ਲੱਭਦਾ। ਤੇ ਅਸਲੀ ਗੁਰੂ ਨੂੰ ਕੋਈ ਬੇਵਕੂਫ ਨਹੀਂ ਬਣਾ ਸਕਦਾ। ਜਦੋਂ ਤੁਸੀਂ ਅਸਲੀ ਕੋਲ ਪੇਸ਼ ਹੁੰਦੇ ਹੋ ਤਾਂ ਜਿਹੜੀ ਤੁਹਾਡੀ transformation ਹੈ, ਤਬਦੀਲੀ ਹੈ, ਦਿੱਖ ਹੈ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਆਪਾਂ ਰੰਗ-ਰੂਪ ਕਹਿੰਦੇ ਹਾਂ, ਉਹ ਵੀ ਬਦਲਦਾ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਤੁਸੀਂ ਅੰਦਰ ਜਦੋਂ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਹੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਹੁੰਦੇ ਹੋ ਤੇ ਤੁਹਾਡੇ ਅੰਦਰ ਦਾ ਜੋ ਚਾਨਣ ਹੈ, ਉਹਨੇ ਬਾਹਰੀ ਤੌਰ ਤੇ ਪ੍ਰਗਟ ਹੋਣਾ ਹੀ ਹੈ। ਤੁਹਾਡੀ ਨਜ਼ਰ, ਤੁਹਾਡਾ ਰੂਪ, ਤੁਹਾਡੀ ਤੌਰ ਤੇ ਗੱਲਬਾਤ ਵਿਚ ਫਰਕ ਪੈਣਾ ਹੀ ਹੈ। ਤੁਹਾਡਾ ਜੋ ਆਪਾ ਹੈ, ਉਹਨੇ ਬਦਲਣਾ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਜਾਣਾ ਹੈ। ਹੁਣ ਇਹ ਸਭ ਕਿਵੇਂ ਵਾਪਰਦਾ ਹੈ? ਇਹਦੇ ਲਈ ਗੁਰੂ ਤੁਹਾਡੇ ਤੋਂ ਤਪ ਕਰਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਤਪ ਅਸਲ ਵਿਚ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਜਿਹਦੇ ਪ੍ਰਤੀ ਤੁਸੀਂ ਆਪਣੇ ਫਰਜ਼ ਪੂਰੇ ਕਰਦੇ ਹੋ, ਉਹ ਤੁਹਾਡੇ ਪ੍ਰਤੀ ਡਿਊਟੀ ਨਾ ਕਰਦਾ ਹੋਵੇ। ਸਾਰਾ ਜੱਗ ਆਪਣੇ ਹੱਕ ਲੈ ਕੇ ਤੁਹਾਡੇ ਤੇ ਹਮਲਾ ਕਰੇ ਤੇ ਤੁਸੀਂ ਆਪਣੇ ਫਰਜ਼ ਦੇ ਹਥਿਆਰ ਨਾਲ ਉਹਨੂੰ ਰੋਕੋ। ਇਹਦੇ ਨਾਲ ਬੰਦਾ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਵਿਚ ਉੱਪਰ ਉੱਠਦਾ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਬੰਦਾ ਇਹ ਕਰਦਾ ਹੈ ਉਸ ਦੁੱਖ ਝੱਲਣ ਵਿਚ ਗੁਰੂ ਸਹਾਇਕ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਬੜੀ ਵੱਡੀ ਚੇਤਾਵਨੀ (warning) ਹੈ ਕਿ ਜਿਸ ਰਾਹ ਦੇ ਉਪਰ ਆਪਾਂ ਤੁਰਨ ਦੀ ਗੱਲ ਕੀਤੀ ਹੈ, ਇਹ ਕੋਈ ਸੌਖਾ ਕੰਮ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਪਰ ਇਹ ਸਭ ਤੋਂ ਫਾਇਦੇਮੰਦ ਹੈ। ਉਹ ਇਸ ਲਈ ਕਿ ਬੰਦੇ ਦੀ ਹਉਮੈ ਹੀ ਅਧਿਆਤਮ ਵਿਚ ਬੰਦੇ ਦੀ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡੀ ਦੁਸ਼ਮਣ ਹੈ। ਪਰ ਸਤਿਗੁਰੂ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ **“ਆਪੁ ਗਵਾਈਐ...”** ਇਹ ਪਹਿਲਾਂ ਵੀ ਸੱਚ ਸੀ ਤੇ ਸੱਚ ਹੀ ਰਹੇਗੀ। ਹੁਣ ਜੇ ਤੁਸੀਂ ਡਿਊਟੀ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਇੱਕ-ਇੱਕ ਕੰਮ ਵਿੱਚ ਆਪਣੀ ਹਉਮੈ ਨੂੰ ਥਾਏ ਰੱਖ ਗਏ ਤਾਂ ਇਸ ਤੋਂ ਵੱਡੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਕਿਥੋਂ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ? ਤੁਸੀਂ ਸਮਝੋ ਕਿ ਬਿਨਾਂ ਕਿਸੇ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਦੇ ਹੀ ਤੁਹਾਡੀ ਹਉਮੈ ਮਰ ਗਈ। ਤੀਸਰੀ ਚੀਜ਼ ਅਧਿਆਤਮਿਕ ਵਿਕਾਸ ਵਿੱਚ ਜੋ ਮਾਅਨੇ ਰੱਖਦੀ ਹੈ ਉਹ ਹੈ ਭੈਅ ਤੇ ਭਾਉ ਦਾ ਸੰਕਲਪ (concept), ਵੈਸੇ ਗੁਰੂ ਦਾ ਡਰ ਨਹੀਂ ਬਲਕਿ ਆਸਰਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਪਰ ਅਸੀਂ ਉਹ ਡਰ ਆਪਣੇ ਆਪ ਹੀ ਪੈਦਾ ਕੀਤਾ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਜੋ ਕਿ ਖੋਣ ਦਾ ਡਰ ਹੈ। ਇਹੀ ਡਰ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਕਿਤੇ ਇਹ ਹੁੱਸ ਨਾ ਜਾਵੇ ਜਾਂ ਬੇਮੁੱਖ ਜਿਹਾ ਨਾ ਹੋ ਜਾਵੇ ਜਾਂ ਮੇਰੇ ਤੋਂ ਮੂੰਹ ਨਾ ਮੋੜ ਲਵੇ। ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਹੋਰ ਕੋਈ ਡਰ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ। ਗੁਰੂ ਨੂੰ ਤਾਂ ਅਸੀਂ ਪਿਆਰ ਕਰਦੇ ਹਾਂ ਜਿੱਥੇ ਡਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਉੱਥੇ ਪਿਆਰ ਨਹੀਂ ਬਲਕਿ ਵਿਰੋਧ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਜੇ ਵਿਰੋਧ ਹੀ ਹੈ ਤਾਂ ਰਿਸ਼ਤਾ ਕਾਹਦਾ ਹੋਇਆ? ਇਹ ਤਾਂ ਉਹ ਭਾਵਨਾ ਹੈ ਜਿਸਦੇ ਵਿਚ ਸੁਆਰਥ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ ਤੇ ਇਸ ਡਰ ਦੇ ਵਿੱਚ ਬੰਦਾ ਆਪਣੀਆਂ ਬੁਰਾਈਆਂ ਧੋਣੀਆਂ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਬੰਦਾ ਡਰ ਵਿਚ ਹੀ ਇਹ ਸੋਚਦਾ ਹੈ ਕਿ ਮੈਂ ਆਪਣੇ-ਆਪ ਨੂੰ ਏਨਾ ਚੰਗਾ ਬਣਾ ਲਵਾਂ ਕਿ ਮੇਰੇ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਔਗੁਣ ਨਾ ਰਹੇ। ਗੁਰੂ ਨੇ ਕਿਹੜਾ ਬੋਲ ਕੇ ਜਾਂ ਝਿੜਕ ਕੇ ਕੁਝ ਕਹਿਣਾ ਹੈ ਉਸ ਨੇ ਤਾਂ ਨਜ਼ਰ ਹੀ ਫੇਰ ਲੈਣੀ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਚੇਲਾ ਕਿਉਂਕਿ ਗੁਰੂ ਨੂੰ ਪਿਆਰ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਉਸ ਨੂੰ ਖੋਣ ਦੇ ਡਰ ਕਾਰਨ ਹੀ ਆਪਣੇ ਵਿਕਾਸ ਵੱਲ ਧਿਆਨ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਤੋਂ ਅਗਾਂਹ ਹੈ ਗਿਆਨ। ਇਹ ਸੱਚ ਹੈ ਕਿ ਜਦੋਂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਗੁਰੂ ਆਸਰਾ ਤੇ ਗੁਰ-ਗਿਆਨ ਹੋ ਗਿਆ ਤਾਂ ਤੁਸੀਂ ਆਪਣੇ ਤੌਰ ਤੇ ਇਕ ਪੱਧਰ (level) ਤੇ ਉੱਚੇ ਉੱਠਦੇ ਹੋ। ਜੇ ਤੁਹਾਡੇ ਕੋਲ ਗੁਰ ਗਿਆਨ ਹੈ ਤਾਂ ਆਦਮੀ

ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਸਵੈ-ਮਾਨ ਦਾ ਅਹਿਸਾਸ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਹਉਮੈ ਦਾ ਨਹੀਂ। ਜਦੋਂ ਤੁਹਾਡਾ ਸਵੈਮਾਨ ਜਾਗਰਿਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਤੁਹਾਡੇ ਤਪ ਤੇ ਤੁਹਾਡੇ ਸਵੈਮਾਨ ਵਿਚ ਇਕ ਲੜਾਈ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਗੱਲ ਕਿਵੇਂ ਹੁੰਦੀ ਹੈ? ਤੁਹਾਨੂੰ ਆਪਣੇ ਵਿਅਕਤਿਤਵ (personality) ਤੇ ਸੁਸਾਇਟੀ ਵਿਚ ਆਪਣੀ ਥਾਂ ਦਾ ਅਹਿਸਾਸ ਹੋ ਗਿਆ। ਇਹ ਵੀ ਪਤਾ ਲੱਗਾ ਕਿ ਆਹ ਮੇਰੇ ਹੱਕ ਨੇ ਤੇ ਆਹ ਮੇਰੇ ਫਰਜ਼ ਹਨ। ਤੁਹਾਨੂੰ ਪਤਾ ਲੱਗ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਆਹ ਹੱਕ ਮਾਰਨੇ ਹਨ। ਇਹੀ ਅਸਲੀ ਗਿਆਨ ਹੈ। ਇਸ ਪੱਧਰ (stage) ਤੇ ਬੈਠੇ ਤੁਹਾਨੂੰ ਤੁਹਾਡੇ ਹੱਕ ਮਿਲਦੇ ਰਹਿਣ ਤੇ ਡਿਊਟੀ (duty) ਤੁਸੀਂ ਕਰਦੇ ਰਹੋ ਤਾਂ ਤੁਹਾਡਾ ਸਵੈ-ਮਾਨ (self-respect) ਕਾਇਮ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਗੁਰ ਗਿਆਨ ਇਹ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਤੇਰਾ ਵਿਕਾਸ ਹੀ ਤਾਂ ਹੋਣਾ ਹੈ ਜੇ ਤੂੰ ਆਪਣੇ ਫਰਜ਼ ਪੂਰੇ ਕਰਦਾ ਰਹੇਂ। ਲੋਕ ਤੈਨੂੰ ਅਣਗੌਲਿਆ ਕਰਨਗੇ ਤੇ ਜਿੰਨਾ ਫਾਸਲਾ ਤੇਰੇ ਤੇ ਲੋਕਾਂ ਵਿਚਕਾਰ ਬਣੇਗਾ ਉਨਾ ਹੀ ਤੂੰ ਉੱਚਾ ਉੱਠੇਗਾ। ਜਿੰਨਾ ਵਿਰੋਧ ਤੇਜ਼ ਹੋ ਗਿਆ ਓਨਾ ਹੀ ਤਿਰਛਾ ਹੋ ਕੇ ਸਾਧਕ ਉੱਚਾ ਉੱਠਦਾ ਹੈ। ਸਧਾਰਨ ਸਤਰ ਤੇ ਉਚਾਈ ਲੈਣੀ ਔਖੀ ਹੈ। ਇਹਦੇ ਨਾਲ ਤ੍ਰੈ-ਗੁਣ ਮਾਇਆ ਦੇ ਵਿਯੋਗ ਵਾਲੀ ਗੱਲ ਆਪਣੇ ਆਪ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਇਹਦੇ ਵਿਚ ਇਕ ਜ਼ਰੂਰੀ ਗੱਲ ਹੈ ਕਿ ਡੰਗ ਨਹੀਂ ਮਾਰਨਾ ਪਰ ਫੁੰਕਾਰਾ ਵੀ ਨਹੀਂ ਛੱਡਣਾ। ਇਹ ਨਹੀਂ ਕਿ ਅਸੀਂ ਸਭ ਦੇ ਸਾਰੇ ਕੰਮ ਹੀ ਕਰਨੇ ਹਨ। ਕਿਸੇ ਦੀ ਚਾਕਰੀ ਨਹੀਂ ਕਰਨੀ। ਅਸੀਂ ਜਿਉਂਦੇ ਜਾਗਦੇ ਸਮਾਜ ਦਾ ਫਰਜ਼ ਪ੍ਰਤੀ ਸਮਰਪਿਤ ਹਿੱਸਾ ਹਾਂ। ਪਰ ਕਿਸੇ ਵਹਾਅ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਵਹਿਣਾ। ਆਤਮ-ਸੰਜਮ (self control) ਪੂਰਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਆਪਣੀ ਇੱਛਾ ਅਨੁਸਾਰ ਤੁਸੀਂ ਕੁਝ ਵੀ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹੋਵੋ। ਇਹਦੇ ਵਿਚ ਇਕ ਮਹੱਤਵਪੂਰਣ ਗੱਲ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਕਰਕੇ ਦੇਖੋ ਤਾਂ ਪਤਾ ਲੱਗ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਕਿਸੇ ਦੀ ਮੌਜੂਦਗੀ (presence) ਹੈ।

ਅਗਲਾ ਸੁਆਲ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਕਿਹੜੇ ਪੈਮਾਨੇ (yardsticks) ਹਨ ਜਿਹਦੇ ਨਾਲ ਬੰਦਾ ਆਪਣੇ ਵਿਕਾਸ ਨੂੰ ਮਾਪ ਸਕੇ। ਆਦਮੀ ਆਪਣਾ ਅਧਿਆਤਮਿਕ ਪੰਥ ਦਾ ਸਥਾਨ ਤੇ ਵਿਕਾਸ ਦਾ ਸਤਰ ਕਿਵੇਂ ਜਾਣੇ? ਅਧਿਆਤਮਿਕ ਵਿਕਾਸ ਦੇ ਸਤਰ ਨੂੰ ਮਾਪਣ ਲਈ ਕਈ ਸਾਰੇ ਮੀਟਰ ਹਨ। ਸੰਸਾਰਿਕ ਮੀਟਰ ਤਾਂ ਕਈ ਵਾਰ ਪੂਰੇ ਵੀ ਨਹੀਂ ਉਤਰਦੇ ਪਰ ਅਧਿਆਤਮਿਕ ਮੀਟਰ ਸਦਾ ਹੀ ਠੀਕ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਸਾਨੂੰ ਆਪਣਾ ਸਫਰ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕਰਨ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਕੁਝ ਤੱਥਾਂ ਬਾਰੇ ਗਿਆਨ ਹੋਣਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ।

- (1) ਸਾਡਾ ਸਫਰ ਕੀ ਹੈ? ਅਸੀਂ ਕਿਹੋ ਜਿਹੀ ਸੜਕ ਤੇ ਜਾਣਾ ਹੈ?
- (2) ਅਸੀਂ ਕਿੱਥੇ ਪਹੁੰਚਣਾ ਹੈ?
- (3) ਅਸੀਂ ਕਿਸ ਗਤੀ (speed) ਨਾਲ ਜਾ ਰਹੇ ਹਾਂ?

ਇਸ ਸਵਾਲ ਨੂੰ ਜੇ ਇਕ ਫਾਰਮੂਲਾ ਲਾ ਦੇਈਏ ਤਾਂ ਇੱਕ ਮਿੰਟ ਵਿਚ ਉੱਤਰ ਆ ਸਕਦਾ ਹੈ ਪਰ ਜਿਹੜਾ ਸਾਡਾ ਖੇਤਰ ਹੈ ਉਹ ਸਹਿਜ ਗਿਆਨ (intuition) ਦਾ ਹੈ ਜਿੱਥੇ ਕਾਨੂੰਨ ਹੀ ਵੱਖਰੇ ਹਨ। ਸਾਡਾ ਮਾਰਗ ਗਿਆਨ ਦਾ ਹੈ। ਸਾਡੇ ਗਿਆਨ ਦਾ ਮਾਪਤੋਲ ਇਹ ਨਹੀਂ ਕਿ ਕਿਤਾਬ ਪੜ੍ਹ ਲਈ ਤੇ ਗਿਆਨ ਹੋ ਗਿਆ। ਸਾਡਾ ਮਾਪਤੋਲ ਤਾਂ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਅਸੀਂ ਗਿਆਨ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਲਈ ਕੀ ਕੁਝ ਕੁਰਬਾਨ ਕੀਤਾ। ਗਿਆਨ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਲਈ ਕਿਤਾਬ ਪੜ੍ਹ ਕੇ ਨੰਬਰ ਲੈਣਾ ਕੋਈ ਅਰਥ ਨਹੀਂ ਰੱਖਦਾ ਬਲਕਿ ਅਰਥ ਇਹ ਰੱਖਦਾ ਹੈ ਕਿ ਅਸੀਂ ਗਿਆਨ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਲਈ ਆਪਣੇ ਸੰਸਾਰਿਕ ਸੁਆਦਾਂ ਵਿਚੋਂ ਕੀ ਤਿਆਗ ਕੀਤਾ। ਜਿੰਨਾ ਹੀ ਅਸੀਂ ਪਿੱਛੇ ਛੱਡਣਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤਾ, ਸਮਝੋ ਉਨਾਂ ਹੀ ਅਸੀਂ ਇਕ ਕਦਮ ਅਗਾਂਹ ਵੱਧ ਗਏ। ਅਗਾਂਹ ਵਧਣ ਲਈ ਜਿੰਨੀ ਸੰਸਾਰਿਕਤਾ ਦੀ ਖਿੱਚ ਬੰਦਾ ਪਿੱਛੇ ਛੱਡਦਾ ਹੈ, ਓਨੀ ਹੀ ਇਸ ਖਿੱਚ ਦੀ ਤੀਬਰਤਾ (intensity) ਘਟਦੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਤੇ ਬੰਦਾ ਅਗਾਂਹ ਵਧਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਅਸਲੀ ਗੱਲ ਹੀ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਅਸੀਂ ਕਿੰਨਾ ਛੱਡਿਆ।

ਲੁਭਾਇਮਾਨ ਸੰਸਾਰ ਹੈ। ਹਰ ਚੀਜ਼ ਬੜੀ ਖੂਬਸੂਰਤ ਤੇ ਮਿੱਠੀ ਹੈ ਛੱਡਣ ਨੂੰ ਜੀਅ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ। ਮਨ ਕਰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਲਝ ਜਾਈਏ। ਜਿੰਨਾ ਉਲਝਦੇ ਹਾਂ, ਓਨੀ ਹੀ ਸੰਸਾਰਿਕਤਾ ਦੀ ਜਕੜ ਸਖ਼ਤ ਹੁੰਦੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਤੇ ਓਨੀ ਹੀ ਸਾਡੀ ਤੌਰ ਰੁਕਦੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਵਿਕਾਸ ਦਾ ਅਗੰਮੀ ਸਿਧਾਂਤ ਇਹ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਹਦੇ ਵਿਚ ਇਕ ਤੌਰ ਹੈ, ਅਸੀਂ ਵੀ ਤੁਰ ਰਹੇ ਹਾਂ ਪਰ ਸਾਡੀ ਤੌਰ ਇਸ ਗੱਲ ਤੋਂ conditioned ਹੈ ਕਿ ਅਸੀਂ ਸੰਸਾਰਿਕ ਜਕੜਾਂ ਵਿੱਚ ਕਿੰਨਾ ਬੱਝੇ ਹੋਏ ਹਾਂ ਤੇ ਗਿਆਨ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਸਾਨੂੰ ਇਹਨਾਂ ਜਕੜਾਂ ਦਾ ਅਹਿਸਾਸ ਹੋਵੇ ਤੇ ਹੌਲੀ-ਹੌਲੀ ਇਹਨਾਂ ਨੂੰ ਲਾਹੁੰਦੇ ਜਾਈਏ। ਹਰ ਬੰਦਾ ਇੱਕ ਵਿਲੱਖਣ ਹੋਂਦ ਵਿਚ ਇਕ ਵਿਲੱਖਣ ਸਖ਼ਸ਼ੀਅਤ ਲਈ ਬੈਠਾ ਹੈ। ਹਰ ਬੰਦੇ ਦੀਆਂ ਰੋਕਾਂ ਇਕ ਦੂਸਰੇ ਨਾਲੋਂ ਕਿਸਮ ਤੇ ਤੀਬਰਤਾ (intensity) ਵਿਚ ਵੱਖਰੀਆਂ ਹਨ। ਇਸ ਲਈ ਵਿਕਾਸ ਲਈ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ ਕਿ ਸਾਧਕ ਆਪਣੇ ਗੁਰੂ ਕੋਲੋਂ ਗਿਆਨ ਲੈ ਕੇ ਇਹ ਸਮਝ ਲਵੇ ਕਿ ਉਹ ਕਿੱਥੇ ਖੜਾ ਹੈ।

ਇਹ ਸਮਝਦੇ ਹੋਏ ਇਹ ਬਿਲਕੁਲ ਨਹੀਂ ਮੰਨਣਾ ਕਿ ਸੰਸਾਰ ਦੁੱਖਾਂ ਦਾ ਘਰ ਹੈ। ਅਸੀਂ ਸਮਾਜ ਵਿਚ ਰਹਿਣਾ ਤੇ ਜਿਉਣਾ ਹੈ ਪਰ ਉਹਦੇ ਤੋਂ ਜਕੜੇ ਨਹੀਂ ਜਾਣਾ। ਇਸ ਸਮਝ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਕੁਝ ਗੁਣ ਆਪਣੇ ਆਪ ਵਿਚ ਪੈਦਾ ਕਰ ਲਉ।

ਸਬਰ ਤੇ ਸੰਤੋਖ- ਇਸ ਦਾ ਮਤਲਬ ਹੈ ਕਿ ਜੋ ਮੇਰੇ ਹਿੱਸੇ ਦਾ ਸੀ, ਮੇਰੇ ਕੋਲ ਹੈ ਤੇ ਠੀਕ ਹੈ। ਦੂਸਰਾ ਹੈ ਸੰਜਮ। ਜੋ ਮੇਰੇ ਕੋਲ ਹੈ, ਉਸਦੀ ਵਰਤੋਂ ਮੈਨੂੰ ਸੰਜਮ ਨਾਲ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਦਾ ਅਰਥ ਹੈ ਕਿ ਆਪਣੀ ਲੋੜ ਤੋਂ ਕੁਝ ਕੁ ਘੱਟ। ਤੀਸਰਾ ਹੈ ਧੀਰਜ ਤੇ ਦ੍ਰਿੜ੍ਹ ਵਿਸ਼ਵਾਸ। ਜਦੋਂ ਅਗਾਂਹ ਵਧਣਾ ਹੈ ਤਾਂ ਇਹਦਾ ਮਤਲਬ ਇਹ ਨਹੀਂ ਕਿ “ਸਤਿਗੁਰੂ! ਤੂੰ ਸਭ ਕੁਝ ਠੀਕ ਦੇਹ। ਮੇਰੇ ਤਾਂ ਹੱਥ ਕੁਝ ਨਹੀਂ।” ਅਜਿਹੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਦੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ ਬਲਕਿ ਇਕ ਸ਼ਕਤੀਸ਼ਾਲੀ ਕਾਮੇ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਧੀਰਜ ਨਾਲ ਤੁਰਨਾ ਹੈ ਤਾਂ ਇਸ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਨਾਲ ਤੁਰਨਾ ਹੈ ਕਿ ਜਿਹੜੀ ਗੱਲ ਮੇਰੇ ਕੰਨ ਵਿਚ ਮੇਰੇ ਗੁਰੂ ਦੀ ਜੁਬਾਨ ਰਾਹੀਂ ਆਈ ਹੈ। ਮੈਂ ਉਹ ਗੱਲ ਜ਼ਰੂਰ ਮੰਨਣੀ ਹੈ ਤੇ ਮੈਨੂੰ ਕੋਈ ਹਟਾ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ। ਇਹੋ ਦ੍ਰਿੜ੍ਹ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਹੈ, ਅੰਧ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਨਹੀਂ।

ਜੇ ਇਸ ਗੱਲ ਨੂੰ ਅੱਗੇ ਤੋਰੀਏ ਤਾਂ ਵਿਕਾਸ ਦੇ ਕੁਝ ਕੁ ਮੀਟਰ ਤੁਸੀਂ ਆਪ ਵੀ ਲਾ ਸਕਦੇ ਹੋ। ਜੇ ਸੁਹਿਰਦ ਹੋ ਕੇ ਆਪਣੇ ਅੰਦਰ ਝਾਤੀ ਮਾਰ ਕੇ ਦੇਖ ਲਈਏ ਤਾਂ ਆਪਣੀਆਂ ਜਕੜਾਂ ਦਿਸਣ ਲੱਗ ਪੈਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਅਸੀਂ ਹਮੇਸ਼ਾ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਬਾਹਰੋਂ ਹੀ ਦੇਖਦੇ ਹਾਂ, ਅੰਦਰੋਂ ਦੇਖਣ ਤੋਂ ਕਤਰਾਉਂਦੇ ਹਾਂ ਕਿਉਂਕਿ ਇਹਦੇ ਨਾਲ ਹਉਮੈ ਨੂੰ ਸੱਟ ਲੱਗਦੀ ਹੈ। ਅਸੀਂ ਆਪਣੇ ਅੰਦਰ ਦੇ ਲੋਭ ਤੇ ਲਾਲਚ ਨੂੰ ਦੇਖਣਾ ਹੈ। ਜੇ ਦੇਖਾਂਗੇ ਤਾਂ ਪਤਾ ਜ਼ਰੂਰ ਲੱਗੇਗਾ। ਅਸੀਂ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕਰਨਾ ਹੈ ਕਿ ਕਿਹੜੀਆਂ ਜਕੜਾਂ ਅਸੀਂ ਆਪਣੀ ਮਿਹਨਤ ਨਾਲ ਤੋੜ ਸਕਦੇ ਹਾਂ। ਇਹਦੇ ਵਿਚ ਸਾਡਾ ਗੁਰੂ ਸਾਡਾ ਸਹਾਇਕ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਅਸੀਂ ਗੁਰੂ ਤੋਂ ਸਮਝ ਲੈ ਕੇ ਇਹ ਦੇਖਣਾ ਹੈ ਕਿ ਜੋ ਸਮਾਂ ਅਸੀਂ ਸੱਚ ਦੀ ਸਮਝ ਤੇ ਲਾ ਸਕਦੇ ਸੀ, ਉਸ ਵਿਚੋਂ ਕਿੰਨਾ ਅਜਾਈ ਸੌਂ ਕੇ ਜਾਂ ਟੀ.ਵੀ. ਦੇਖ ਕੇ ਜਾਂ ਚੁਗਲੀਆਂ ਕਰਕੇ ਗੁਆਇਆ। ਅਸੀਂ ਇਹ ਨਿਰਣਾ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਜੋ ਪੈਸਾ ਅਸੀਂ ਗਿਆਨ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਦੇ ਸਾਧਨਾ ਤੇ ਖਰਚ ਕਰ ਸਕਦੇ ਸੀ, ਉਹਦੇ ਵਿੱਚੋਂ ਕਿੰਨਾ ਫੋਕੀ ਸ਼ਾਨ ਸ਼ੌਂਕਤ ਤੇ ਗੁਆਇਆ। ਇਹੀ ਗਿਆਨ ਹੈ ਤੇ ਇਹੀ ਧਰਮ ਹੈ ਕਿ ਅਸੀਂ ਸਮਝ ਲਈਏ ਕਿ ਇਹ ਜਿਹੜਾ ਸਾਰਾ ਅਡੰਬਰ ਹੈ, ਇਹਨੂੰ ਕਿਵੇਂ ਉਧੇੜਨਾ ਹੈ। ਇਹੀ ਸਾਰਾ ਅਡੰਬਰ ਸਾਨੂੰ ਖਿੱਚ ਕੇ ਸੰਸਾਰ ਨਾਲ ਜੋੜੀ ਬੈਠਾ ਹੈ। ਸਾਡੇ ਵਿੱਚ ਜੋ ਸੰਸਾਰ ਦਾ ਤੱਤ ਹੈ, ਉਹੀ ਪੱਥਰ ਹੈ ਤੇ ਅਸੀਂ ਇਸੇ ਪੱਥਰ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਸਾਧਨਾ ਨਾਲ ਭਗਵਾਨ ਬਣਾਉਣਾ ਹੈ।

ਇਹ ਸਭ ਕਰਦਿਆਂ ਇਹ ਗੱਲ ਧਿਆਨ ਵਿਚ ਰੱਖਣੀ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਵਧਣ ਵਿਚ ਸਾਧਕ ਦੀ ਜੋ ਦੀਵਾਨਗੀ ਹੈ, ਉਹ ਕੰਮ ਆਉਂਦੀ ਹੈ। ਸੰਸਾਰਿਕ ਸਿਆਣਪਾਂ ਕੰਮ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦੀਆਂ। ਦੀਵਾਨਗੀ ਦਾ ਮਤਲਬ ਸਿਰਫ਼ ਕੁਝ ਕਰਨ ਨਾਲ ਹੈ। ਇਹ ਸੋਚਣ ਨਾਲ ਨਹੀਂ ਕਿ ਜੇ ਕੀਤਾ ਤਾਂ ਕੀ ਹੋਵੇ। ਜੇ ਅਸੀਂ ਨਤੀਜਾ ਸੋਚ ਲਿਆ ਤਾਂ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਹੀ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਸਾਨੂੰ ਇਹ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਜੇ ਹੋਵੇ, ਵਧੀਆ ਹੀ ਹੋਵੇ। ਇਹੀ ਮੁਸ਼ਕਿਲ ਗੱਲ ਹੈ। ਇਹ ਸਭ ਕਰਨ ਲਈ ਤੁਹਾਡੇ ਕੋਲ ਅੰਦਰੂਨੀ ਤਾਕਤ (inner power) ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਇਹੀ ਮੀਟਰ ਹਨ ਜਿਹਦੇ ਨਾਲ ਸਾਰੀ ਹਉਮੈ ਦਾ ਕੰਡਾ ਢਿੱਲਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਸਾਡੇ ਘਰਾਂ ਦੇ ਝਗੜੇ (conflict) ਹਰ ਆਦਮੀ ਲਈ ਵੱਖਰੇ ਹਨ। ਅਸੀਂ ਵੱਖਰੇ ਹਾਲਾਤਾਂ ਵਿਚ ਜੰਮੇ ਹਾਂ। ਸਾਡਾ ਘਰ ਵਿਚ ਰੋਲ ਕੀ ਹੈ, ਇਸ ਸਭ ਦੇ ਮੁਤਾਬਿਕ ਹੀ ਸਾਡੀਆਂ ਜਕੜਾਂ ਹਨ। ਅਗਿਆਨੀ ਬੰਦਾ ਇਹਨਾਂ ਜਕੜਾਂ ਵਿਚ ਪਿੱਟਦਾ ਹੈ ਪਰ ਗਿਆਨੀ ਇਹ ਜਾਣਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਅਡੰਬਰ ਦੀ ਤਿਲਕਣਬਾਜ਼ੀ ਵਿਚੋਂ ਨਿਕਲਣਾ ਕਿਵੇਂ ਹੈ। ਉਸ ਨੇ ਇਸ ਸਭ ਵਿਚੋਂ ਨਿਕਲਣ ਲਈ ਜਗ੍ਹਾ ਤੇ ਸਮਾਂ ਲੱਭ ਲੈਣਾ ਹੈ। ਇਹ ਜਗ੍ਹਾ ਤੇ ਸਮਾਂ ਸਭ ਕੋਲ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਗੱਲ ਸਿਰਫ਼ ਸਮਝਣ ਤੇ ਕਰਨ ਦੀ ਹੈ।

ਇਸ ਸਭ ਕੁਝ ਲਈ ਸਾਡੇ ਸਬਰ, ਸੰਤੋਖ, ਸੰਜਮ, ਧੀਰਜ ਤੇ ਦ੍ਰਿੜ੍ਹ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਵਰਗੇ ਗੁਣ ਬਹੁਤ ਕੰਮ ਆਉਂਦੇ ਹਨ। ਇਹ ਪਹਿਲੀ ਸ਼ਰਤ ਹੈ ਕਿ ਸਾਡਾ ਵਿਕਾਸ ਵੱਲ ਆਸ਼ਾਵਾਦੀ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀਕੋਣ ਹੈ ਕਿ ਨਹੀਂ। ਜੇ ਅਸੀਂ ਆਪਣਾ ਨਜ਼ਰੀਆ, ਆਪਣੇ ਵਿਚਾਰ ਤੇ ਆਪਣੇ ਵਿਚਾਰਾਂ ਦੇ ਅਧਾਰ ਨਹੀਂ ਬਦਲਦੇ ਤਾਂ ਬਦਲਾਅ (transformation) ਨਹੀਂ ਹੋਣਾ। ਇਸ ਸਭ ਨੂੰ ਸਮਝਣ ਲਈ ਸਾਨੂੰ ਇਹ ਪਤਾ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਧਰਮ ਕੀ ਹੈ, ਪਰਿਵਾਰ ਕੀ ਹੈ ਤੇ ਸੰਸਾਰ ਕੀ ਹੈ। ਪ੍ਰਚੱਲਤ ਰਵਾਇਤਾਂ ਵਿਚ ਫਸੇ ਰਹਿਣ ਤਾਂ ਸੱਚ ਦੀ ਸਮਝ ਨਹੀਂ ਆਉਣੀ। ਸਾਨੂੰ ਇਹ ਸਮਝਣਾ ਪਵੇਗਾ ਕਿ ਸੰਸਾਰ ਤੇ ਪਰਿਵਾਰ ਦੇ ਕੜਾਕਿਆਂ ਵਿਚ ਅਸੀਂ ਰਹਿਣਾ ਤਾਂ ਹੈ ਪਰ ਇਹਦੇ ਵਿਚ ਅਸੀਂ ਆਪਣੀ ਥਾਂ ਲੱਭਣੀ ਹੈ। ਹਰ ਗੱਲ ਲਈ ਜੇ ਅਸੀਂ ਗੁਰੂ ਕੋਲ ਜਾ ਕੇ ਹੀ ਹੱਲ ਕਰਵਾਉਂਦੇ ਰਹੇ ਤਾਂ ਸਾਡਾ ਤਾਂ ਕੋਈ ਵਿਕਾਸ ਨਹੀਂ। ਕੋਈ ਸ਼ੱਕ ਨਹੀਂ ਕਿ ਗੁਰੂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਹਰ ਮੁਸ਼ਕਲ ਵਿੱਚੋਂ ਕੱਢ ਸਕਦਾ ਹੈ ਪਰ ਅਸੀਂ ਆਪ ਕੁਝ ਵੀ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ। ਜੇ ਤੁਸੀਂ ਕੁਝ ਵੀ ਨਾ ਕੀਤਾ ਤਾਂ ਸਫ਼ਰ ਕਾਹਦਾ ਹੋਇਆ। ਬਲੂੰਗੜੇ ਦੇ ਬਲੂੰਗੜੇ ਹੀ ਰਹਿ ਗਏ। ਇਸ

ਲਈ ਇਸ ਖਿਆਲ ਦੇ ਕੜਾਕੇ ਪਾ ਦਿਉ ਜੇ ਕੋਈ ਅਜਿਹਾ ਖਿਆਲ ਤੁਹਾਨੂੰ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਤਾਂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਯੋਧੇ ਬਣ ਕੇ ਲੜਨ ਲਈ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਤੁਹਾਡੇ ਵਿੱਚ ਲੜਨ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਹੈ। ਇਸ ਸੰਘਰਸ਼ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਨਾਲ ਹੀ ਤੁਸੀਂ ਆਪਣੇ ਵਿਚਲੇ ਪੱਥਰ ਨੂੰ ਭਗਵਾਨ ਬਣਾ ਸਕਦੇ ਹੋ। ਜੋ ਇਹ ਸਿਖਾਉਂਦਾ ਹੈ, ਉਹੀ ਅਸਲੀ ਗੁਰੂ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਸਹਾਈ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਇਹ ਦੱਸਦਾ ਹੈ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਕਿਵੇਂ ਸੰਘਰਸ਼ ਕਰਕੇ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਪਵਿੱਤਰ ਕਰਨਾ ਹੈ, ਕਿਵੇਂ ਇਸ ਅਡੰਬਰ ਨੂੰ ਧੋਣਾ ਹੈ। ਇਸ ਬਦਲਾਅ (transformation) ਵਿੱਚ ਜੋ ਮੁਸ਼ਕਲਾਂ ਆਉਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਉਹਨਾਂ ਨਾਲ ਅਸੀਂ ਜੂਝਣਾ ਹੈ। ਪਰ ਅਸੀਂ ਸੰਘਰਸ਼ ਦੀ ਬਜਾਏ, ਸੱਚ ਦੀ ਬਜਾਏ ਸਾਰਾ ਦਿਨ ਝੂਠ ਬੋਲ ਬੋਲ ਕੇ ਸਮਝੌਤੇ ਹੀ ਕਰੀ ਜਾਂਦੇ ਹਾਂ। ਇਸ ਲਈ ਸਹਿਜ ਦਾ ਮਾਰਗ ਏਨਾ ਆਸਾਨ ਨਹੀਂ ਕਿ ਗੱਪਾਂ ਮਾਰ ਲਈਆਂ। ਹਰ ਇਕ ਦੀਆਂ ਆਪਣੀਆਂ ਜਕੜਾਂ ਹਨ ਇਸ ਲਈ ਗੁਰੂ ਨੂੰ ਕਦੇ ਵੀ ਵੈਸਾਖੀ ਵਾਂਗ ਨਾ ਪਾਓ। ਗੁਰੂ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਮਹਿਕ ਨਾਲ ਬੰਨ੍ਹੋ। ਗੁਰੂ ਨੇ ਲੜਾਉਣਾ ਤਾਂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਹੀ ਹੈ ਪਰ ਡਿੱਗ ਕੇ ਸੱਟ ਨਹੀਂ ਖਾਣ ਦੇਣੀ। ਇਹੀ ਗੁਰੂ ਦਾ ਕੰਮ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਆਪਣੇ ਅੰਦਰ ਝਾਤੀ ਮਾਰ ਕੇ ਆਪਣੇ-ਆਪਣੇ ਮੀਟਰ ਬਣਾਓ ਤੇ ਜੇ ਵਿਕਾਸ ਦੇ ਰਾਹ ਤੇ ਤੁਰਨਾ ਹੈ ਤਾਂ ਆਪਣੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਤੇ ਡਾਇਰੀਆਂ ਲਿਖਣੀਆਂ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿਓ। ਇਕ ਮਹੀਨਾ ਕਰਕੇ ਦੇਖੋ ਫਿਰ ਫਾਇਦੇ ਨੁਕਸਾਨ ਦਾ ਪਤਾ ਲੱਗ ਜਾਵੇਗਾ। ਹੁਣ ਇਹ ਵੀ ਤੁਹਾਡੀ ਮਰਜ਼ੀ ਹੈ ਕਿ ਕਿਹਨੇ ਇਹ ਕਰਨਾ ਹੈ ਤੇ ਕਿਹਨੇ ਸਿਰਫ ਪੜ੍ਹ ਕੇ ਛੱਡਣਾ ਹੈ।

ਸਿਧੀਆਂ

ਸਾਧਕ ਜਦੋਂ ਅਧਿਆਤਮਿਕ ਪੰਥ ਤੈਅ ਕਰਨਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਵਿਕਾਸ ਦੀ ਸਟੇਜ (stage) ਆਉਂਦੀ ਹੈ ਜਿੱਥੇ ਸਿਧੀਆਂ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਹੋਣੀ ਹੀ ਹੋਣੀ ਹੈ। ਸਿਧੀਆਂ ਦੇ ਨਾਲ ਰਿਧੀਆਂ ਵੀ ਹਨ। ਇਹ ਗੱਲ ਪੱਕੀ ਹੈ। ਸਿਧੀਆਂ ਦੀ ਪਰਿਭਾਸ਼ਾ ਕੀ ਹੈ? ਆਪਾਂ ਸਿਧੀਆਂ ਲਈ ਲਫਜ਼ ਵਰਤਦੇ ਹਾਂ- ਟਾਫੀਆਂ। ਜੇ ਬੱਚੇ ਤੋਂ ਕੋਈ ਕੰਮ ਕਰਾਉਣਾ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਆਪਾਂ ਉਸ ਨੂੰ ਲਾਲਚ ਦੇ ਦਿੰਦੇ ਹਾਂ। ਆਦਮੀ ਵੀ ਬੱਚਾ ਹੀ ਹੈ। ਸਿੱਖ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਇੱਥੇ ਉਮਰ ਦਾ ਕੋਈ ਤਅੱਲਕ ਨਹੀਂ। ਜੇ ਬੱਚੇ ਤੋਂ ਕੰਮ ਹੀ ਕਰਾਈ ਜਾਈਏ ਤੇ ਟਾਫੀਆਂ ਨਾ ਦੇਈਏ ਤਾਂ ਕਈ ਵਾਰ ਕੰਮ ਹੀ ਅਕਾਊ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਜੇ ਕੰਮ ਵੀ ਕਰਾ ਲਈਏ ਤੇ ਸਾਬਾਸ਼ ਦੇ ਕੇ ਟਾਫੀਆਂ ਵੀ ਦੇਈਏ ਤਾਂ ਸਾਰਾ ਹੀ ਫਰਕ ਪੈਂਦਾ ਹੈ। ਕੰਮ ਤੋਂ ਭਾਵ ਆਪਾਂ ਅਧਿਆਤਮਿਕ ਵਿਕਾਸ ਤੋਂ ਲੈਂਦੇ ਹਾਂ। ਸਾਧਨਾਂ ਦੇ ਗੋੜ ਵਿਚ ਪਿਆ ਮਨੁੱਖ ਜਦੋਂ ਦੂਜਿਆਂ ਨੂੰ ਅਯਾਸ਼ੀ ਕਰਦਿਆਂ ਦੇਖਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਉਸ ਦੀ ਪ੍ਰੇਰਣਾ (motivation) ਘਟਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਸਥਿਤੀ ਵਿਚ ਪਿਉ (ਗੁਰੂ) ਆਪਣੇ ਬੱਚੇ ਨੂੰ ਪਿਆਰ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਉਹ ਉਸ ਦੀਆਂ ਜ਼ਰੂਰਤਾਂ ਨੂੰ ਸਮਝਦਾ ਹੈ। ਖੇਡਦੇ ਬੱਚੇ ਨੂੰ ਜਦੋਂ ਉਹ ਦੇਖਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਉਹ ਇਹ ਸਿਧੀਆਂ ਵਾਲੀਆਂ ਟਾਫੀਆਂ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਜਿਹਦਾ ਫਾਇਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਤੋਂ ਖੁਸ਼ ਹੋ ਕੇ ਬੱਚਾ (ਸਾਧਕ) ਇਕ ਨਵੀਂ ਊਰਜਾ (renewed energy) ਨਾਲ ਕੰਮ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਨਾਲ ਕਰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਮੈਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਹੋਣੀ ਹੈ। ਤੀਸਰਾ ਉਹ ਇਕਾਗਰ (concentrate) ਹੋ ਕੇ ਕਰਦਾ ਹੈ ਤੇ ਇਹਨਾਂ ਪ੍ਰਾਪਤੀਆਂ ਨਾਲ ਉਹ ਖੁਸ਼ ਵੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮਿਹਨਤ ਕਰ ਰਹੇ ਸਾਧਕ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਕਦੇ ਵੀ ਖਾਲੀ ਨਹੀਂ ਰੱਖਦਾ। ਇਹ ਸਾਰੀਆਂ ਸਿਧੀਆਂ ਹੁਣ ਉਸ ਸਾਧਕ ਦੇ ਅਖਤਿਆਰ ਵਿਚ (at disposal) ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ। ਹੁਣ ਗੱਲ ਇਹ ਆਉਂਦੀ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਬੱਚਾ (ਸਾਧਕ) ਕੀ ਕਰੇ? ਉਹ ਸਾਧਕ ਦੀਆਂ ਹਰ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਸਾਰੀਆਂ ਇਛਾਵਾਂ ਦੀ ਪੂਰਤੀ ਇਹਨਾਂ ਸਿਧੀਆਂ ਵਿਚ ਹੈ। ਜੇ ਤੁਹਾਡੀ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਮੀਲਾਂ ਤੇ ਜਾ ਕੇ ਦੇਖ ਰਹੀ ਹੈ, ਜੇ ਤੁਹਾਡੀ ਇੱਛਾ ਦੀ ਉਤਪੰਨ ਹੋਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਪੂਰਤੀ ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ, ਤੁਸੀਂ ਜਿੱਧਰ ਨੂੰ ਜਾਂਦੇ ਹੋ, ਤੁਹਾਡਾ ਸਾਰੇ ਦਾ ਸਾਰਾ ਕੰਮ ਫਤਹਿ ਹੁੰਦਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤਾਂ, ਇਹ ਸਿਧੀਆਂ ਹਨ। ਸਿਧੀਆਂ ਮਤਲਬ ਕਿ ਕੁਦਰਤੀ ਤਾਕਤਾਂ ਨਾਲੋਂ ਜ਼ਿਆਦਾ ਵੱਡੀਆਂ ਤਾਕਤਾਂ (Miraculous Powers)। ਹੁਣ ਇਹ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਤੁਹਾਡੇ ਕੋਲ ਆ ਤਾਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਬਾਪੂ ਤਾਂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਦੇ ਕੇ ਪਰ੍ਹੇ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਪਰ ਜੇ ਤੁਸੀਂ ਇਹ ਦੇਖ ਕੇ ਕਿ ਟਾਫੀਆਂ ਤਾਂ ਪਈਆਂ ਹਨ ਬਹੁਤ, ਇਸ ਲਈ ਇਉਂ ਕਰੀਏ ਕਿ ਇਕ ਟਾਫੀ ਤਾਂ ਪਾ ਲਈਏ ਮੂੰਹ ਵਿਚ ਤੇ ਪੰਜ ਟਾਫੀਆਂ ਸਿੱਟ ਕੇ ਉਹਨਾਂ ਨਾਲ ਖੇਡਣਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦੇਈਏ ਤੇ ਇਹ ਵੀ ਤਾਂ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹੀ ਹਾਂ ਕਿ ਨਾਲ ਹੀ ਦੂਸਰਿਆਂ ਨੂੰ ਵੀ ਦਿਖਾਈਏ ਕਿ ਮੇਰੇ ਬਾਪੂ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਖਾਣ ਨੂੰ ਵੀ ਦਿੱਤੀਆਂ ਹਨ ਤੇ ਖੇਡਣ ਨੂੰ ਵੀ ਦਿੱਤੀਆਂ ਹਨ। ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਸਾਡੀ ਮਰਜ਼ੀ (disposal) ਤੇ ਹਨ- ਇਸ ਲਈ ਅਸੀਂ ਤਾਂ ਖਾਵਾਂਗੇ ਵੀ ਤੇ ਖੇਡਾਂਗੇ ਵੀ ਤੇ ਕਿਉਂਕਿ ਸਾਡੇ ਕੋਲ ਬਹੁਤ ਹਨ, ਇਸ ਲਈ ਵੰਡਾਂਗੇ ਵੀ। ਜਦੋਂ ਇਹ ਕਰਾਂਗੇ ਤਾਂ ਕੰਮ ਕੌਣ ਕਰੂ? ਕੰਮ ਤਾਂ ਫਿਰ ਸਮਝੋ ਰੁਕ ਗਿਆ। ਵਿਕਾਸ (development) ਵੀ ਰੁਕ ਗਿਆ। ਜਦੋਂ ਤੁਸੀਂ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਉਲਝ ਗਏ ਤਾਂ ਹਉਮੈ ਬਲਵਾਨ ਹੋਣ ਲੱਗ ਪਈ। ਇੱਥੇ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਅਧਿਆਤਮਿਕ ਟਾਫੀਆਂ ਤਾਂ ਆਉਂਦੀਆਂ ਹਨ ਤੇ ਸਿਆਣਾ ਬੱਚਾ (ਸਾਧਕ) ਇਹ ਕਰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਕ ਟਾਫੀ ਮੂੰਹ ਵਿਚ ਪਾ ਕੇ ਦਾਤੀ ਨਹੀਂ ਛੱਡਦਾ। ਉਹ ਇਹਨਾਂ ਟਾਫੀਆਂ ਨੂੰ ਆਪਣਾ ਅਧਿਆਤਮਿਕ ਵਿਕਾਸ (spiritual development) ਲਈ ਆਪਣੀ ਤਾਕਤ ਦੇ ਤੌਰ ਤੇ ਵਰਤਦਾ ਹੈ। ਉਹ ਇਸ ਤਿਲਕਣਬਾਜ਼ੀ ਤੋਂ ਸਦਾ ਚੇਤਨ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਜੇ ਤੁਹਾਡੇ ਕੋਲ ਇਹ ਤਾਕਤਾਂ ਹਨ ਤਾਂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਖੁਸ਼ੀ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਕਿ ਤੁਹਾਡਾ ਕੋਈ ਕੰਮ ਰੁਕ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ। ਤੁਹਾਨੂੰ ਤਾਂ ਇਕ ਮਨ ਇਕ ਚਿੱਤ ਹੋ ਕੇ ਆਪਣੇ ਕੰਮ ਵਿਚ ਲੱਗੇ ਰਹਿਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਤੁਸੀਂ ਲੋਕਾਂ ਤੋਂ ਕੀ ਲੈਣਾ ਹੈ? ਜੇ ਹੋਕੇ ਦੇ ਕੇ ਪੈਸੇ ਇਕੱਠੇ ਕਰਨ ਲੱਗ ਪਏ ਤਾਂ ਵੱਡੇ-ਵੱਡੇ ਧਾਮ ਤਾਂ ਉਸਾਰ ਸਕਦੇ ਹੋ ਕਿਉਂਕਿ ਤੁਸੀਂ ਖਾਲੀ ਤਾਂ ਹੋ ਨਹੀਂ। ਮਿਹਨਤ ਕਰਕੇ ਤਾਕਤਾਂ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਕੀਤੀ ਹੋਈ ਹੈ ਪਰ ਤੁਸੀਂ ਇਸ ਨੂੰ ਵਰਤਦੇ ਕਿਵੇਂ ਹੋ? ਇਹ ਸੋਚਣ ਵਾਲੀ ਗੱਲ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਬਹੁਤੇ ਪੈਸੇ ਇਕੱਠੇ ਕਰਕੇ ਟਾਫੀਆਂ ਦੀ ਥਾਂ ਚਾਕਲੇਟ ਖਾਣ ਲਈ ਰੁਕੋਗੇ ਤਾਂ ਬਾਪੂ (ਗੁਰੂ) ਜੋ ਬੈਠਾ ਸਭ ਕੁਝ ਦੇਖ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਉਹ ਤੁਹਾਡੀ ਲਗਾਮ ਕਸ ਦੇਵੇਗਾ ਤਾਂ ਫੇਰ ਤੁਹਾਡੀ ਕਮਾਈ ਖਤਮ ਹੋਣੀ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਬੰਦਾ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਜੋ ਮਰਜ਼ੀ ਸਮਝੀ ਜਾਵੇ,

ਪਰ ਉਹ ਖਾਲੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਵਕਤ ਉਸ ਕੋਲ ਰੋਗਾਂ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਰਹਿ ਜਾਂਦਾ। ਇਸ ਲਈ ਇਸ ਖੇਤਰ ਵਿਚ ਤੁਹਾਨੂੰ ਆਪਣੇ ਆਪ ਤੇ ਪਹਿਰਾ ਦੇ ਕੇ ਰੱਖਣਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ। ਜੱਗ ਦੀ ਲੁਭਾਇਮਾਨਤਾ ਜਗ੍ਹਾ-ਜਗ੍ਹਾ ਤੇ ਪਈ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਇੱਥੇ ਤੁਸੀਂ ਅਨੁਸ਼ਾਸਨ (discipline) ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਆਦਤ ਬਣਾ ਲੈਂਦੇ ਹੋ। ਇਸ ਅਨੁਸ਼ਾਸਨ ਵਿੱਚ ਬੰਦਾ ਜੁੜ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤੇ ਉਹ ਫਿਰ ਮੁੜਦਾ ਨਹੀਂ। ਜਦੋਂ ਤੁਸੀਂ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜੁੜੇ ਤਾਂ ਕੋਈ ਚੀਜ਼ ਤੁਹਾਡੇ ਤੇ ਹਮਲਾ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੀ। ਤੁਹਾਨੂੰ ਕੋਈ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਦਾ ਲਾਲਚ ਵੀ ਨਹੀਂ ਰਹਿੰਦਾ। ਇਕ ਸਤਰ (stage) ਤੇ ਆ ਕੇ ਸਿਧੀਆਂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਮਿਲਣੀਆਂ ਹੀ ਹਨ, ਇਹ ਸਦੀਵੀ ਨਿਆਂ (Eternal Justice) ਹੈ। ਪਰ ਇਹਨਾਂ ਪ੍ਰਾਪਤੀਆਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਤੁਸੀਂ ਕਿਵੇਂ ਕਰਦੇ ਹੋ। ਤੁਸੀਂ ਟਾਫੀਆਂ ਨੂੰ ਛੱਡ ਵੀ ਸਕਦੇ ਹੋ। ਇਹਨਾਂ ਨਾਲ ਖੇਲ ਵੀ ਸਕਦੇ ਹੋ, ਇਹਨਾਂ ਨੂੰ ਵਟਾ ਕੇ ਮੰਦਰ ਜਾਂ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਵੀ ਬਣਾ ਸਕਦੇ ਹੋ। ਪਰ ਜੇ ਤੁਸੀਂ ਕਹੋ ਕਿ ਜੇ ਇਹ ਆ ਗਈਆਂ ਤਾਂ ਆਪਾਂ ਆਨੰਦ ਵਿਚ ਰਹੀਏ ਤੇ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਹੀ 'ਉਹਦੇ' ਲਈ ਕਰੋ ਤਾਂ ਫਿਰ ਉਚੇਰੀਆਂ ਅਧਿਆਤਮਿਕ ਪ੍ਰਾਪਤੀਆਂ (higher achievements) ਵੱਲ ਵਧਦੇ ਹੋ। ਇਸ ਲਈ ਇਹਦੇ ਵਿਚ ਸਿਆਣਪ ਵਾਲੀ ਗੱਲ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਆਪਣੀ ਹਉਮੈ ਨੂੰ ਥਾਏਂ ਰੱਖ ਕੇ ਸ਼ੁਕਰ ਤੇ ਸੰਘਰਸ਼ ਵੱਲ ਵਧੋ।

ਪੁਨਰ ਜਨਮ ਤੇ ਸੂਖਸ਼ਮ ਸ਼ਰੀਰ

‘ਵਿਕਾਸ ਦਾ ਅਗੰਮੀ ਸਿਧਾਂਤ’ ਸਹਿਜਧਾਰਾ ਮੱਤ ਦਾ ਅਧਾਰ ਹੈ ਅਤੇ ਆਵਾਗਵਣ ਦੇ ਚੱਕਰ ਨੂੰ ਸਹੀ ਤੇ ਵਿਗਿਆਨਕ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਸਮਝਣ ਲਈ ਇਸ ਸਿਧਾਂਤ ਦੀ ਸਮਝ ਬਹੁਤ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ। ਸਧਾਰਣ ਮਨੁੱਖ ਲਈ ਪੁਨਰ ਜਨਮ ਇਕ ਰਹੱਸ ਤੋਂ ਵੱਧ ਕੁਝ ਨਹੀਂ। ਪੁਨਰ ਜਨਮ ਦੀਆਂ ਬਹੁਤ ਸਾਰੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਆਮ ਸੁਣਨ ਨੂੰ ਮਿਲਦੀਆਂ ਹਨ ਪਰ ਕੋਈ ਵੀ ਇਹਦੇ ਬਾਰੇ ਪੱਕੇ ਤੌਰ ਤੇ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਕਹਿੰਦਾ। ਸਹਿਜਧਾਰਾ ਮੱਤ ਦੇ ਬਾਨੀ ਪ੍ਰੋ. ਜਗਜੀਤ ਸਿੰਘ ਗਰੇਵਾਲ ਨੇ ਪੁਨਰ ਜਨਮ ਤੇ ਕਾਫੀ ਸਮਾਂ ਖੋਜ ਕੀਤੀ। ਇਸ ਖੋਜ ਦੌਰਾਨ ਕਈ ਕਿੱਸੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਆਏ, ਜਿਸ ਤੋਂ ਇਹ ਸਪੱਸ਼ਟ ਹੋ ਗਿਆ ਕਿ ਪੁਨਰ ਜਨਮ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਖੋਜ ਦਾ ਇਕ ਹਿੱਸਾ ਉਹ ਝਾਂਡਿਆਂ ਵਾਲੀ ਕੁੜੀ ਦੇ ਪੁਨਰ ਜਨਮ ਦਾ ਹੈ ਜੋ ਕਿ ਹੂਬਹੂ ਆਵਾਗਵਣ ਦੇ ਇਸ ਚੱਕਰ ਦੀ ਸ਼ਾਹਦੀ ਭਰਦਾ ਹੈ। ਪ੍ਰੋ. ਸਾਹਿਬ ਪੁਨਰ ਜਨਮ ਦੀ ਇਕ ਘਟਨਾ ਦਾ ਬਿਆਨ ਕਰਦਿਆਂ ਦੱਸਦੇ ਹਨ ਕਿ “ਇਹ ਗੱਲ ਸੰਨ 1977 ਦੀ ਹੈ। ਆਦਿ ਗ੍ਰੰਥ ਦੀ ਬਿੰਬ-ਯੋਜਨਾ ਤੇ ਕੰਮ ਖਤਮ ਕਰਕੇ ਥੀਸਿਸ ਪੰਜਾਬ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਵਿਚ ਦਿੱਤਾ ਜਾ ਚੁੱਕਾ ਸੀ। ਕਿਉਂਕਿ ਥੀਸਿਸ ਨੂੰ ਟਾਈਪ ਕਰਨ ਦਾ ਕੰਮ ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਸੈਕਟਰ-14 ਵਿਚ ਹੀ ਹੋਣਾ ਸੀ। ਇਸ ਲਈ ਸ਼ਨੀਵਾਰ ਤੇ ਐਤਵਾਰ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਕੈਂਪਸ ਵਿਚ ਹੀ ਰਹਿਣਾ ਹੁੰਦਾ ਸੀ। ਇਸ ਲਈ ਕੰਮ ਕੰਮ ਤੇ ਕੰਮ ਹੀ ਰਿਹਾ ਬੰਦਾ ਤਾਂ ਗੁੰਮ ਹੋ ਗਿਆ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ 1978 ਵਿਚ ਵਿਹਲਾ ਹੋ ਕੇ ਮੈਂ ਖੋਏ ਹੋਏ ਬੰਦੇ (ਆਪਣੇ ਆਪ) ਦੀ ਢੂੰਡ-ਭਾਲ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤੀ। ਪੜ੍ਹਨ, ਲਿਖਣ ਤੇ ਸੋਚਣ ਇਕ ਨੁਕਰੇ ਟਿਕਾ ਕੇ ਲੰਘੀ ਜਾ ਰਹੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦੇ ਨਾਲ ਹੋ ਟੁਰਿਆ। ਰੱਬ ਨੇ ਸੋਚਿਆ ਹੋਣਾ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਨਿੱਕਾ ਦੁਨੀਆਂ ਵਿਚ ਅਵੇਸਲਾ ਟੁਰਿਆ ਫਿਰਦਾ ਹੈ ਕਿਤੇ ਸ਼ੈਤਾਨ ਹੀ ਨਾ ਰੂਪ ਵਟਾ ਕੇ ਆਪਣੀ ਉਂਗਲ ਫੜਾ ਹਮਾਲੀਆ ਪਰਬਤ ਦੇ ਪਾਰ ਸਵਰਗ ਲੋਕ (ਰੂਪ ਨਗਰ) ਵਿਚ ਸ਼ਿਵ ਰੂਪ ਧਾਰੀ ਕਿਸੇ ਭੇਖੀ ਉਘਰ-ਪੰਥੀ ਤੋਂ ਕੁੰਡਲਿਨੀ ਜਾਗ੍ਰਿਤ ਕਰਵਾਉਣ ਦੇ ਜਲੇਬੀਨੁਮਾ ਹਠਯੋਗ ਦਾ ਸਾਧਕ ਨਾ ਬਣਾ ਦੇਵੇ। ਕਮਲੇ ਨੂੰ ਮੋੜ ਲਿਆਈਏ।

ਹੋਈ ਤਾਂ ਸਧਾਰਣ ਜਿਹੀ ਘਟਨਾ। ਮੇਰੇ ਮਾਤਾ ਜੀ ਪਿੰਡ ਝਾਂਡੇ ਕਿਸੇ ਪਰਿਵਾਰਕ ਸਾਥੀ ਦੇ ਅਫਸੋਸ ਕਰਨ ਗਏ। ਅਫਸੋਸੇ ਬੈਠੀਆਂ ਬੀਬੀਆਂ ਵਿਚ ਛਿੜੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਵਿਚ ਗੱਲ ਤੁਰੀ ਕਿ ਇਕ ਪੰਜ ਛੇ ਸਾਲ ਦੀ ਕੁੜੀ ਆਪਣੇ ਪਹਿਲੇ ਜਨਮ ਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਦੱਸਦੀ ਹੈ। ਮਾਤਾ ਜੀ ਨੇ ਪਿੰਡ ਪਰਤਿਆਂ ਉਹ ਗੱਲ ਮੇਰੇ ਕੰਨੀਂ ਪਾ ਦਿੱਤੀ ਤੇ ਗੱਲ ਗੋਲੀ ਵਾਂਗ ਟਿਕਾਣੇ ਵੱਜੀ।

ਬਸ ਫੇਰ ਕੀ ਸੀ ਰੀਸਰਚਰ (ਖੋਜੀ) ਵਾਲਾ ਜਿਹੜਾ ਝੋਲਾ ਕਿੱਲੇ ਟੰਗ ਕੇ ਮੈਂ ਸੁਸਤਾਉਣ ਲੱਗਾ ਸੀ ਉਹ ਝੋਲਾ ਚੁਕਣੋਂ ਨਾ ਰਹਿ ਹੋਇਆ ਤੇ ਕਮਰ ਕਸੇ ਕਰ ਲਏ।

ਪਿੰਡਾਂ ਵਿਚ ਮਲਾਹਜੇਦਾਰੀਆਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ ਤੇ ਬੱਚੀ ਦੇ ਪਿਤਾ ਨਾਲ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਵਾਲੀ ਵਾਕਫੀਅਤ ਸੀ। ਪਤਾ ਲੱਗਾ ਕਿ ਪਿਛਲੇ ਜਨਮ ਵਿਚ ਬੱਚੀ ਇਕ ਸਰਕਾਰੀ ਸਕੂਲ ਵਿਚ ਅਧਿਆਪਕਾ ਸੀ ਤੇ ਰਹਿਣ ਵਾਲੀ ਫਰੀਦਕੋਟ ਸ਼ਹਿਰ ਦੀ ਸੀ ਤੇ ਉਸ ਦੀ ਮੌਤ ਬਦੌਵਾਲ ਸਟੇਸ਼ਨ ਨੇੜੇ ਸੜਕ ਤੇ ਹਸਪਤਾਲ ਦੀ ਵੈਨ ਵਿਚ ਹੀ ਹੋ ਗਈ ਸੀ। ਬਸ ਫੇਰ ਸ਼ਨੀਵਾਰ ਤੇ ਐਤਵਾਰ ਇਸ ਲੇਖੇ ਲਾਉਣ ਲੱਗੇ। ਨਿੱਕੀ ਬੱਚੀ ਨੇ ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਫਰੀਦਕੋਟ ਦੇ ਬੱਸ ਸਟੈਂਡ ਤੋਂ ਤੁਰ ਕੇ ਬਜ਼ਾਰ ਤੇ ਗਲੀਆਂ ਦੇ ਮੋੜਾਂ ਵਿਚ ਲੰਘਦਿਆਂ ਆਪਣੀ ਬਾਹਮਣਾ ਵਾਲੀ ਗਲੀ ਵਿਚ ਜਾ ਕੇ ਆਪਣਾ ਘਰ ਢੂੰਡ ਲਿਆ। ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਫਰੀਦਕੋਟ ਦੇ astrologer (ਜੋਤਸ਼ੀ) ਸ਼੍ਰੀ ਹਰੀਸ਼ ਭਾਰਤੀ ਵੀ ਸਨ। ਉਹ ਗੁਰੂ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਮੈਡੀਕਲ ਕਾਲਜ ਵਿਚ ਨੌਕਰੀ ਕਰਦੇ ਸਨ। ਬੋਲ ਕੇ ਦੱਸੀਆਂ ਠੀਕ ਜਾਣਕਾਰੀਆਂ ਦੇ ਨਾਲ ਇਕ ਪੇਂਡੂ ਬੱਚੀ ਦਾ ਆਪਣੇ ਆਪ ਹੀ ਸ਼ਹਿਰ ਦੇ ਬਾਜ਼ਾਰਾਂ ਵਿਚ ਆਪਣਾ ਘਰ ਲੱਭਣਾ ਇਕ ਅਚੰਭਾ ਸੀ। ਮੈਂ ਚਾਹੁੰਦਾ ਸਾਂ ਇਹ ਚਮਤਕਾਰ ਬਣ ਜਾਵੇ ਜਾਂ ਟੁੱਟ-ਤ੍ਰਿੜ ਕੇ ਯਥਾਰਥ ਵਿਚ ਵਟ ਜਾਵੇ। ਇਹਨੀਂ ਦਿਨੀਂ para psychology ਦੇ ਖੇਤਰ ਵਿਚ ਜਾ ਕੇ ਪਤਾ ਲੱਗਾ ਕਿ ਕਿਸੇ unique ਮਨੁੱਖ ਵਿਚ Sixth sense ਵੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਜਿਸ ਨਾਲ ਉਹ ਵਿਅਕਤੀ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਨੂੰ ਪਰਾ-ਮਨੁੱਖੀ ਗ੍ਰਹਣੀ-ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਜਾਗਰਿਤ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ। ਇਸ ਨੂੰ ਧਿਆਨ ਵਿਚ ਰੱਖਦਿਆਂ ਮੇਰੇ ਵਿਚਾਰ ਵਿਚ ਆਇਆ ਕਿ ਇਸ ਬੱਚੀ ਨੂੰ ਇਸ ਦੇ ਪਿਛਲੇ ਜਨਮ ਦੀ ਮਾਂ (ਜਿਹੜੀ ਫਰੀਦਕੋਟ ਵਿਚ ਰਹਿੰਦੀ ਸੀ) ਪਾਸ ਇਕ ਹਫ਼ਤੇ ਲਈ ਛੱਡਿਆ ਜਾਵੇ। ਜਿਸ ਦੀ ਆਗਿਆ ਬੱਚੀ ਦੇ ਮਾਪਿਆਂ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਮੈਂ ਇਕ ਐਤਵਾਰ ਬੱਚੀ ਨੂੰ ਉਸ ਦੇ ਪਿਛਲੇ

ਜਨਮ ਦੀ ਮਾਂ ਪਾਸ ਫਰੀਦਕੋਟ ਛੱਡ ਆਇਆ। ਕਿਉਂਕਿ ਕੋਈ ਵੀ ਬੱਚਾ ਕਿਸੇ ਬਿਗਾਨੇ ਪਾਸ ਇਕ ਹਫਤਾ ਕਿਵੇਂ ਰਹਿ ਸਕਦਾ ਹੈ? ਪਰ ਹੋਇਆ ਕੁਝ ਹੋਰ ਹੀ। ਦੂਜੇ ਐਤਵਾਰ ਜਦੋਂ ਮੈਂ ਬੱਚੀ ਨੂੰ ਫਰੀਦਕੋਟ ਤੋਂ ਲੈਣ ਲਈ ਗਿਆ ਤਾਂ ਉਹ ਕੋਟਕਪੂਰੇ ਵਿਚ ਆਪਣੇ ਮਾਮੇ ਦੀ ਲੜਕੀ ਨੂੰ ਮਿਲਣ ਗਈ ਸੀ। ਤੇ ਮੈਂ ਫੇਰ ਕੋਟਕਪੂਰੇ ਗਿਆ ਤੇ ਉਥੋਂ ਬੱਚੀ ਨੂੰ ਲੈ ਕੇ ਆਇਆ। ਬੱਚੀ ਬਹੁਤ ਖੁਸ਼ ਸੀ ਤੇ ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਸਹਿਜ ਸੁਭਾਅ ਹੀ ਗੱਲਬਾਤ ਕਰਦੀ ਝਾਂਡੇ ਤੱਕ ਪਹੁੰਚੀ। ਫੇਰ ਮੈਂ ਆਪਣੀ ਲੋੜ ਅਨੁਸਾਰ ਕਈ ਸਾਰੇ ਹੋਰ experiments ਕੀਤੇ। ਉਸ ਦੇ ਸਕੂਲ ਜਾਣਾ, ਪਿਛਲੇ ਜਨਮ ਦੀ ਤਸਵੀਰ ਨਾਲ ਇਸ ਜਨਮ ਦੀ ਤਸਵੀਰ ਵਿਚਲੇ ਚਿਹਰੇ ਦਾ ਅਕਸ ਮੇਚ ਕਰਨਾ। ਫੇਰ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਹੋਰ ਕੇਸ ਵੀ ਪੁਨਰ ਜਨਮ ਦੇ ਕੀਤੇ। ਜਿਵੇਂ ਦੁਰਾਹੇ ਦੇ ਲੜਕੇ ਦਾ ਕੋਟ ਗੰਗੂ ਰਾਏ ਵਿਚ ਲੜਕੀ ਵਜੋਂ ਜਨਮ ਲੈਣਾ ਆਦਿ। ਰਾਜਸਥਾਨ ਸਥਿਤ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਵਿਚ ਇਸ ਸੰਬੰਧੀ ਕਾਫੀ ਕੰਮ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਅਮਰੀਕਾ ਵਿਚ Near Death Experiments ਬਾਰੇ ਬਹੁਤ ਕੰਮ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਰੂਹਾਂ ਦੇ ਕਾਰਜਸ਼ੀਲ ਹੋ ਕੇ ਕੁਝ ਕੰਮ ਕਰਨ ਦਾ ਵੀ ਜ਼ਿਕਰ ਹੈ। ਜਿਸ ਤੋਂ ਮੈਨੂੰ ਪੂਰਨ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਹੋ ਗਿਆ ਕਿ ਪੁਨਰ-ਜਨਮ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਰੱਬ ਦੀਆਂ ਬਖਸ਼ਿਸ਼ਾਂ ਦਾ ਧੰਨਵਾਦ ਕਰਦਿਆਂ ਸੂਤੇ ਹੀ ਆਪਣੇ ਆਪ ਇਹ ਸਮੱਸਿਆਵਾਂ ਸਪੱਸ਼ਟ ਤੇ ਸਰਲ ਹੁੰਦੀਆਂ ਗਈਆਂ।” ਪੁਨਰ ਜਨਮ ਦਾ ਅਧਾਰ ਕੀ ਹੈ? ਇਸ ਗੱਲ ਨੂੰ ਸਮਝਣ ਲਈ ਵਿਕਾਸ ਦੇ ਅਗੰਮੀ ਸਿਧਾਂਤ ਅਨੁਸਾਰ ਜੀਵ-ਆਤਮ ਦੇ ਸਫਰ ਨੂੰ ਸਮਝਣਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ।

ਵਿਕਾਸ ਦੇ ਅਗੰਮੀ ਸਿਧਾਂਤ ਅਨੁਸਾਰ ਇਹ ਗੱਲ ਸਾਫ਼ ਹੈ ਕਿ ਸੂਖਸ਼ਮ ਤੋਂ ਉਸਦੀ ਰਜਾ ਅਨੁਸਾਰ ਸਥੂਲ ਬਣਦਾ ਹੈ। ਕਰਤਾਪੁਰਖ ਉਸ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦਾ ਦੂਸਰਾ ਰੂਪ ਹੈ। ਖੁਦਾ ਦੇ ਦਰਜੇ ਤੋਂ ਦੂਸਰੇ ਦਰਜੇ ਦੀ ਪਹੁੰਚ ਹੀ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਉਹਦੇ ਵਿਚ ਕੁਝ ਸਿਰਜਣ (Create) ਕਰਨ ਦੀ ਇੱਛਾ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਤੇ ਉਹ ਕਰਤਾਪੁਰਖ ਸਥੂਲ ਦੀ ਸਿਰਜਣਾ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਨੂੰ ਜੇ ਅੱਜ ਦੇ ਸਮੁੱਚੇ ਵਿਗਿਆਨਕ ਖੋਜਾਂ ਤੇ ਪ੍ਰਾਪਤੀਆਂ ਦੇ ਅਧਾਰ ਤੇ ਦੇਖੀਏ ਤਾਂ ਇਹ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਸੂਖਸ਼ਮ ਦੇ ਸੁਕੜ ਕੇ ਸਥੂਲ ਵਸਤੂ ਬਣਨ ਦੀ ਹੈ। ਸਥੂਲ ਵਸਤੂ ਬਣਨ ਵਿਚ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੀ ਚੇਤਨਤਾ ਦਾ ਉਸ ਵਿਚ ਜਾਣਾ ਹੈ। ਚੇਤਨਤਾ ਉਜਾਗਰ ਰਹਿਣ ਦੀ ਥਾਂ ਸਥੂਲ ਵਿਚ ਅੰਤਰ ਨਿਹਿਤ (inherent) ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। *ਅਣੂ (atom) ਜਦੋਂ ਬਣਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਆਪਣੇ ਵਿਚ ਸੂਖਸ਼ਮ ਦੀਆਂ ਤੇ ਫੈਲੇ ਹੋਏ ਜਗਤ ਦੀਆਂ ਸਾਰੀਆਂ ਸੰਭਾਵਨਾਵਾਂ ਰੱਖਦਾ ਹੈ। ਸੂਖਸ਼ਮ ਦਾ ਗੁਣ ਅਣੂ ਵਿਚ ਲੁਕੇ ਹੋਏ ਰੂਪ ਵਿਚ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ ਤੇ ਇਸ ਅਣੂ ਵਿਚ ਸੰਸਾਰ ਭਰ ਦੇ ਬ੍ਰਹਿਮੰਡ ਦੇ ਵਿਸਥਾਰ ਦੀ ਸੰਭਾਵਨਾ ਹੈ। ਜਿਵੇਂ ਬਰੋਟੇ ਦੇ ਬੀਜ ਵਿਚ ਬਰੋਟਾ ਹੈ। ਜੇ ਕਹੀਏ ਕਿ ਬਰੋਟੇ ਦੇ ਬੀਜ ਵਿਚ ਸਾਰੇ ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਬਰੋਟੇ ਹਨ ਤਾਂ ਵੀ ਇਹ ਸੱਚ ਹੈ। ਇਕ ਲਫਜ਼ ਆਪਾਂ ਆਮ ਵਰਤਦੇ ਹਾਂ- ਭਾਣਾ। ਭਾਣੇ ਦਾ ਅਰਥ ਹੈ ਇਸ ਪ੍ਰਕ੍ਰਿਤੀ ਦੀ ਇਕ ਖਾਸ ਗਤੀ (movement) ਤੇ ਉਸ ਗਤੀ (movement) ਦੇ ਵਿਚ ਇਸ ਦਾ ਬਦਲਾਅ (change)। ਇਸ ਵਰਤ ਰਹੇ ਭਾਣੇ ਵਿਚ ਇਕ ਖਾਸ ਥਾਂ ਉੱਤੇ ਇਸ ਅਣੂ ਨੇ ਉਹਦੇ ਵਿਰੋਧ ਵਿਚ ਆਪਣੀ ਮਰਜ਼ੀ ਵਰਤੀ। ਮਰਜ਼ੀ ਵਰਤੀ ਦਾ ਮਤਲਬ ਹੈ ਕਿ ‘ਅਮੀਬਾ’ ਛੋਟੇ ਜਿਹੇ ਜੀਵ ਨੇ ਇਕ ਜਗ੍ਹਾ ਤੋਂ ਉਸਦੇ ਵਰਤਾਰੇ ਤੋਂ ਬਗੈਰ ਹਿਲਜੁਲ (movement) ਕੀਤੀ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਅਸੀਂ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਕਿਹਾ। ਸੋ ਇਕ ਮਰਜ਼ੀ ਕਰਤਾ ਪੁਰਖ ਦੀ ਸੀ ਤੇ ਦੂਸਰੀ ਮਰਜ਼ੀ ਹੋਈ ਮਿੱਟੀ ਦੀ। ਮਤਲਬ ਕਿ ਇੱਕ ਮਰਜ਼ੀ ਸੂਖਸ਼ਮ ਦੀ ਤੇ ਦੂਸਰੀ ਮਰਜ਼ੀ ਸਥੂਲ ਦੀ ਗਤੀ ਕਰਨ ਦੀ। ਗੁਣ ਮਰਜ਼ੀ ਖੁਦਾਈ ਹੈ ਤੇ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦਾ ਮਤਲਬ ਹੀ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਆਪਣੀ ਮਰਜ਼ੀ ਵਰਤ ਲੈਣੀ ਹੈ। ਅਮੀਬਾ ਦੀ ਸਟੇਜ (stage) ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਵਿਕਾਸ ਦੇ ਇਸ ਸਿਧਾਂਤ ਅਨੁਸਾਰ ਆਦਮੀ ਦੇ ਸਤਰ (level) ਤੇ ਆ ਕੇ ਇਹ ਮਰਜ਼ੀ 2% ਹੋ ਗਈ। 2% ਬੰਦੇ ਦੇ ਹੱਥ ਹੈ ਤੇ 98% ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੀ ਮਰਜ਼ੀ ਹੈ। ਬੰਦੇ ਨੇ ਆਪਣੇ ਵਿਕਾਸ ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਹੀ ਆਪਣੀ ਮਰਜ਼ੀ ਵਧਾਉਣੀ ਹੈ। ਇਸ ਦਾ ਮਤਲਬ ਹੈ ਕਿ ਪਰਮਾਤਮਾ ਨੇ ਮਿੱਟੀ ਨੂੰ, ਸਥੂਲਤਾ ਨੂੰ ਆਪਣਾ ਮਰਜ਼ੀ ਦਾ ਗੁਣ ਦਿੱਤਾ। ਇਹ ਇਕ ਗੁਣਾਂਤਮਕ ਤਬਦੀਲੀ ਹੈ। ਮਰਜ਼ੀ ਨੂੰ ਅਜੋਕੀ ਬੋਲੀ ਵਿਚ ਚੇਤਨਤਾ ਦਾ ਨਾਂ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਪਰ ਅਸਲੀ ਲਫਜ਼ ਜ਼ਮੀਰ ਹੈ। ਵਿਕਾਸ ਦੇ ਇਸ ਸਿਧਾਂਤ ਅਨੁਸਾਰ ਕੋਈ ਵੀ ਜੀਵਤ ਅਣੂ ਮੁੜ ਕੇ ਅਜੀਵਤ ਨਹੀਂ ਹੋਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ। ਇਤਿਹਾਸ ਗਵਾਹ ਹੈ ਕਿ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਨੇ ਵਿਕਾਸ ਕਰਨਾ ਹੀ ਹੈ। ਅੱਜ ਦਾ ਮਨੁੱਖ ਕੱਲ੍ਹ ਦੇ ਮਨੁੱਖ ਨਾਲੋਂ ਵਿਕਸਤ ਹੈ। ਪਰ ਅਮੀਬਾ ਦੀ ਸਟੇਜ (stage) ਤੇ ਪੈਦਾ ਹੋਣ ਵਾਲੀ ਇਸ ਚੇਤਨਤਾ ਕੋਲ ਮਰਜ਼ੀ ਦਾ ਗੁਣ ਹੈ। ਮਰਜ਼ੀ ਦਾ ਅਰਥ ਹੈ ਉਸਨੂੰ ਕੁਝ ਵੀ ਕਰਨ ਦੀ ਖੁੱਲ੍ਹ ਹੈ। ਆਦਮੀ ਜਦੋਂ ਵੀ ਕੁਝ ਕਰਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਉਹ ਆਪਣੀ ਸੀਮਿਤ ਬੁੱਧੀ ਨਾਲ ਕਰਦਾ ਹੈ ਤੇ ਬਹੁਤ ਵਾਰੀ ਗਲਤ ਕਰ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਕਿਉਂਕਿ ਮਰਜ਼ੀ ਸਾਡੀ ਸੰਸਾਰ ਤੇ ਸੰਸਾਰਿਕ ਚੀਜ਼ਾਂ ਤੇ ਚੱਲਦੀ ਹੈ ਇਸ ਲਈ ਸੰਸਾਰ ਨਾਲ ਹੋਰ ਜ਼ਿਆਦਾ ਸੰਬੰਧ ਬਣਾਉਂਦੀ ਹੈ ਤੇ ਕਰਮ ਦੀ ਰਚਨਾ ਕਰਦੀ ਹੈ ਤੇ ਇਹਦੇ ਕਰਕੇ ਹੀ ਆਵਾਗਵਣ ਦਾ ਚੱਕਰ ਹੈ। ਮਰਜ਼ੀ ਹੀ ਵਿਕਾਸ ਤੇ ਵਿਨਾਸ਼ ਦਾ ਕਾਰਨ ਬਣਦੀ ਹੈ। ਮਰਜ਼ੀ ਦੇ ਕਾਰਨ ਹੀ 84 ਦਾ

ਗੋੜ ਹੈ। ਇਸ ਤੋਂ ਅਗਾਂਹ ਦੀ ਗੱਲ ਹੈ ਕਿ ਮਰਜ਼ੀ ਦੇ ਕਾਰਨ ਹੀ ਪੁਨਰ ਜਨਮ ਹੈ। ਅਮੀਬਾ ਦੀ ਸਟੇਜ (stage) ਤੇ ਪੈਦਾ ਹੋਈ ਚੇਤਨਤਾ ਨੇ ਵਿਕਾਸ ਕਰਕੇ ਸੰਪੂਰਣ ਪਰਮਾਤਮਾ (Ultimate God) ਵਿਚ ਸਮਾਉਣਾ ਹੈ ਤੇ ਇਸ ਘਟਨਾ ਦੇ ਵਾਪਰਨ ਤੱਕ ਸਾਡੀ ਜੀਵਾਤਮਾ ਜਨਮ ਮਰਨ ਦੇ ਗੋੜ ਵਿਚ ਹੈ। ਹੁਣ ਮਰਜ਼ੀ ਨੂੰ ਹਾਂ ਵਾਚਕ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਵਰਤ ਕੇ ਮੁਕਤੀ ਵਲ ਕਿਵੇਂ ਵਧਣਾ ਹੈ? ਇਸ ਨੂੰ ਸਮਝਣ ਲਈ ਗਿਆਨ ਦੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਹੈ ਜੋ ਕਿ ਸਿਰਫ ਗੁਰੂ ਤੋਂ ਮਿਲਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਸਹਿਜਧਾਰਾ ਤੋਂ ਸਾਨੂੰ ਕੀ ਸਮਝ ਮਿਲਦੀ ਹੈ, ਉਸਦਾ ਵਿਸਥਾਰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੈ।

ਆਤਮਾ ਨੂੰ ਅਸੀਂ ਉਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਹੀਂ ਮੰਨਦੇ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੁਣ ਤੱਕ ਪ੍ਰਚਾਰੀ ਗਈ ਹੈ। ਕੋਈ ਆਤਮਾ ਨਾ ਤਾਂ ਸਿਧੀ ਪਰਮਾਤਮਾ ਤੋਂ ਆਉਂਦੀ ਹੈ ਤੇ ਨਾਂ ਹੀ ਪਰਮਾਤਮਾ ਵਿਚ ਵਾਪਿਸ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਅਮੀਬਾ ਦੀ ਸਟੇਜ (stage) ਤੇ ਪੈਦਾ ਹੋਈ ਚੇਤਨਤਾ ਵਿਕਾਸ ਕਰਕੇ ਪਰਮਾਤਮਾ ਵਿਚ ਲੀਨ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਉਸ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਇਹ ਆਵਾਗਵਣ ਦੇ ਚੱਕਰ ਵਿਚ ਹੈ। ਇਸ ਤੋਂ ਹੇਠਾਂ ਹੈ ਮਨ ਤੇ ਬੁੱਧੀ। ਮਨ ਨੂੰ ਚਲਾਏਮਾਨ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਜੋ ਕਿ ਇਲਤਾਂ ਦੀ ਜੜ੍ਹ ਹੈ। ਬੁੱਧੀ ਹਰੇਕ ਨੂੰ ਸੋਚ ਵਿਚਾਰ ਦੇ ਅਧਾਰ ਤੇ ਪਰਖਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਤੋਂ ਅੱਗੇ ਇਕ ਹੋਰ ਅਗੰਮੀ ਗੁਣ ਜੋ ਲਗਾਤਾਰ ਚੱਲਦਾ ਆਉਂਦਾ ਹੈ ਉਹ ਹੈ- ਮੂਲ ਪ੍ਰਵਿਰਤੀਆਂ (instincts) -ਮੂਲ ਪ੍ਰਵਿਰਤੀਆਂ ਉਹ ਗੁਣ ਹਨ ਜੋ ਸਾਡੇ ਨਾਲ ਪਿਛਲੇ ਲੱਖਾਂ ਸਾਲਾਂ ਤੋਂ ਤੁਰੇ ਆਉਂਦੇ ਹਨ ਤੇ ਜੋ ਸਾਡੇ ਚੰਗੇ ਬੁਰੇ ਹੋਣ ਦੇ ਚੱਕਰ ਨੂੰ ਲਗਾਤਾਰ ਛੇੜਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਹੈ ਮਿੱਟੀ- ਸਾਡਾ ਸਰੀਰ। ਇਹਨਾਂ ਸਾਰੀਆਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਵਿਚ ਜੋ ਸਾਡਾ ਅੰਤਹਕਰਣ ਹੈ, ਸਮੁੱਚਾ ਗਿਆਨ ਤੇ ਵਿਗਿਆਨ ਇਸ ਦੇ ਦੁਆਲੇ ਘੁੰਮਦੇ ਹਨ। ਮੂਲ ਪ੍ਰਵਿਰਤੀਆਂ ਵੀ ਬੰਦੇ ਵਿਚ ਲਗਾਤਾਰ ਕੰਮ ਕਰਦੀਆਂ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਮਨੁੱਖ ਵਿਚ ਕੁਦਰਤੀ ਤੌਰ ਤੇ ਇਛਾਵਾਂ ਹਨ। ਇਸ ਤੋਂ ਅੱਗੇ ਹੈ ਮਨ। **“ਏ ਮਨਾ ਮੇਰਿਆ ਚਤੁਰਾਈ ਕਿਨੈ ਨ ਪਾਇਆ”** ਇਹ ਵੀ ਮਨ ਨੂੰ ਹੀ ਕਿਹਾ ਹੈ ਤੇ ਇਹ ਵੀ ਤਾਂ ਮਨ ਨੂੰ ਹੀ ਕਿਹਾ ਕਿ **“ਮਨ ਤੂ ਜੋਤਿ ਸਰੂਪ ਹੈ ਆਪਣਾ ਮੂਲੁ ਪਛਾਣੁ”**। ਪਹਿਲੀ ਗੱਲ ਤਾਂ ਉਸ ਮਨ ਨੂੰ ਕਹੀ ਜੋ ਸ਼ਰਾਰਤੀ ਹੋ ਗਿਆ ਤੇ ਬੁੱਧੀ ਦਾ ਖੇਡ ਖੇਡਦਾ ਹੈ ਤੇ ਦੂਸਰੀ ਉਸ ਮਨ ਨੂੰ ਜੋ ਕਿ ਠੀਕ ਵੀ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਮਨ ਫਿਰ ਮਨੁੱਖ ਦਾ ਆਪਾ ਹੀ ਤਾਂ ਹੋਇਆ। ਮਨੁੱਖ ਦਾ ਆਪਾ ਹੋਇਆ ਮਨੁੱਖ ਦਾ ਅੰਤਹਕਰਣ। ਤਾਂ ਫਿਰ ਮਨੁੱਖ ਦਾ ਅੰਤਹਕਰਣ ਕੀ ਹੋਇਆ? Human Soul (ਜੀਵਾਤਮਾ)। ਇਸ ਤੋਂ ਅਸੀਂ ਸਮਝਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਇਕ ਹੈ ਮਿੱਟੀ ਤੇ ਜਿਹੜੀਆਂ ਮੂਲ ਪ੍ਰਵਿਰਤੀਆਂ ਹਨ ਉਹ ਮਾਦੇ ਦੇ ਵਿਚ ਲੁਕੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਹਨ। ਇਸ ਲਈ ਇਹ ਉਹ ਗੁਣ ਹਨ ਜਿਹਨਾਂ ਨਾਲ ਅਗੰਮੀ ਵਿਕਾਸ ਹੋਣਾ ਹੈ। ਇਹ ਸਾਨੂੰ ਖੁਦਾ ਦੇ ਦਿੱਤੇ ਉਹ ਗੁਣ ਹਨ ਜਿਹਨਾਂ ਨਾਲ ਮਾਦੇ ਨੇ ਵਿਕਾਸ ਕਰਕੇ ਵਧਣਾ ਹੈ। ਇਹ ਤਾਂ ਗੁਣ ਹਨ ਸੰਸਾਰਿਕਤਾ ਦੇ, ਹੁਣ ਬੁੱਧੀ ਵੀ ਜੀਵਾਤਮਾ ਦਾ ਗੁਣ ਹੈ। ਇਹ ਦੋ ਧਾਰੀ ਤਲਵਾਰ ਹੈ। ਸਿੱਧੀ ਵੀ ਚੱਲਦੀ ਹੈ ਤੇ ਪੁੱਠੀ ਵੀ ਕਾਟ ਕਰਦੀ ਹੈ।

ਇਸ ਲਈ ਮਨੁੱਖ ਦੀ ਜੀਵਾਤਮਾ ਇਕ ਛੋਟਾ ਜਿਹਾ ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਹੈ ਤੇ ਇਸਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ 98% ਸੰਸਾਰਿਕਤਾ ਖੜੀ ਹੈ। ਹੁਣ 2% ਦੀ ਤਾਕਤ 98% ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ ਵਿਚ ਤੋਲਣ ਦੀ ਗੱਲ ਹੈ। ਸਮੁੱਚਾ ਜੀਵ ਮਨੁੱਖ ਇਕ ਰਣ ਖੇਤਰ ਹੈ। 2% ਦੀ 98% ਨਾਲ ਜੰਗ ਚੱਲਦੀ ਹੈ। ਆਦਮੀ ਦੇ ਅੰਦਰ ਸੱਚ ਤੇ ਕੂੜ ਮਤਲਬ ਰੱਬਤਾ ਤੇ ਸੰਸਾਰਿਕਤਾ ਦੀ ਲੜਾਈ ਚੱਲਦੀ ਹੈ। ਧਰਮ ਤੇ ਅਧਰਮ ਦੀ ਜੰਗ ਹੈ। ਇਹ ਦੋ ਖਿੱਚਾਂ ਵਿਚ ਅਸੀਂ ਲਗਾਤਾਰ ਚੱਲ ਰਹੇ ਹਾਂ। ਸਾਡੇ ਵਿਚ ਇਕ ਹੈ ਜੋ ਸੰਸਾਰਿਕਤਾ ਤੋਂ ਵੈਰਾਗ ਲੈਣ ਦੀ ਸੋਚਦਾ ਹੈ ਤੇ ਇਕ ਹੈ ਜੋ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਚੱਕਰ ਤੋਂ ਕੀ ਲੈਣਾ ਤੂੰ ਮੌਜ ਕਰ। ਇਹ ਯੁੱਧ ਸਾਡੇ ਸਾਰਿਆਂ ਵਿਚ ਚਲਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਯੁੱਧ ਦੇ ਤਿੰਨ ਹਿੱਸੇ ਹਨ। “ਤ੍ਰੈ ਗੁਣ ਮਾਇਆ”। ਸਤੋਗੁਣੀ (ਗੁਰਮੁਖਤਾ), ਤਮੋਗੁਣੀ (ਮਨਮੁਖਤਾ) ਤੇ ਰਜੋਗੁਣੀ ਹੈ ਦੋਨਾਂ ਵਿਚ ਲੜਾਈ। ਤਮੋਗੁਣੀ ਵਿਕਾਸ ਦੇ ਉਲਟ ਹੈ, ਵਿਨਾਸ਼ ਵੱਲ ਚੱਲਦਾ ਹੈ, ਸਤੋਗੁਣੀ ਨੈਤਿਕ ਮੁੱਲਾਂ (positive values) ਨੂੰ ਲੈ ਕੇ ਚੱਲਦਾ ਹੈ ਤੇ ਰਜੋਗੁਣੀ ਸੰਸਾਰਿਕ ਵਿਕਾਸ ਦੇ ਨਾਲ ਚੱਲਦਾ ਹੈ ਤੇ ਬੜਾ ਕਾਰਜਸ਼ੀਲ ਹੈ। ਜੰਗ ਦੋਨੋਂ ਮੱਤਾਂ ਦੇ ਵਿਚਕਾਰ ਹੈ। ਪਾਠ ਕਰਨ ਵੇਲੇ ਬੰਦਾ ਕੁਝ ਹੋਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਤੇ ਜਦੋਂ ਘਰ ਜਾ ਕੇ ਜ਼ਮੀਨ ਵੰਡਣ ਦੀ ਗੱਲ ਤੁਰ ਪਵੇ ਤਾਂ ਧਾਰਮਿਕਤਾ ਨੂੰ ਲਾਹ ਕੇ ਛਿੱਕੇ ਤੇ ਟੰਗ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਲੜਾਈ ਦੇਵਤਿਆਂ ਤੱਕ ਵੀ ਚੱਲਦੀ ਹੈ ਤੇ ਪੂਰਨ ਤਾਂ ਸਿਰਫ ਇਕ ‘ਓਹ’ ਹੀ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਅਸੀਂ ਸਮਝ ਲੈ ਕੇ ਤੇ ਚੇਤਨ ਹੋ ਕੇ ਸਦਗੁਣ ਗ੍ਰਹਿਣ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਇਹਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਅਸੀਂ ਵਿਕਾਸ ਕਰਨਾ ਹੈ ਤੇ ਮੁਕਤੀ ਤੱਕ ਪਹੁੰਚਣਾ ਹੈ। ਪਰ ਇਹ ਵੀ ਕੋਈ ਅਲਜ਼ਬਰੇ ਦਾ ਸੁਆਲ ਨਹੀਂ ਕਿ ਬੈਠ ਕੇ ਹੱਲ ਕਰ ਲਈਏ। ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੀ ਰਜਾ ਅਨੁਸਾਰ ਹਰ ਇਕ ਚੀਜ਼ ਨੇ ਵਧਣਾ ਹੈ ਤੇ ਜ਼ਰੂਰ ਵਧਣਾ ਹੈ ਪਰ ਇਹ ਵਾਧੇ ਦੀ ਦਰ ਬਹੁਤ ਘੱਟ ਹੈ। ਇਹਦੇ ਲਈ ਗੁਰੂ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ। ਰੂਹ

(soul) ਦੀ ਤਬਦੀਲੀ (transformation) ਗੁਰੂ ਬਿਨਾਂ ਅਸੰਭਵ ਹੈ। ਇਹ ਸਫ਼ਰ ਗੁਰੂ ਦੀ ਦੇਖ ਰੇਖ ਵਿਚ ਹੀ ਹੋਣਾ ਹੈ। ਇਸ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਪੁਨਰ ਜਨਮ ਦੇ ਸਫ਼ਰ ਨੂੰ ਸੌਖਾ ਤੇ ਸੰਖੇਪ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਦੇ ਵਿਚ ਕੋਈ ਦੋ ਰਾਵਾਂ ਨਹੀਂ।

ਜਦੋਂ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀਮਾਨ ਸਰੀਰ (physical body) ਦੀ ਮੌਤ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਜੀਵਾਤਮਾ ਨੇ ਜਿਸ ਨੂੰ ਅਸੀਂ ਆਪਾ (self) ਕਹਿੰਦੇ ਹਾਂ ਨਵਾਂ ਜਨਮ ਲੈਣਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਕੀ ਨਵੇਂ ਜਨਮ ਵਿੱਚ ਜੀਵਾਤਮਾ ਸਿਸਟਮ ਨੂੰ ਉਥੋਂ ਹੀ ਆਰੰਭ ਕਰਦੀ ਹੈ ਜਿੱਥੋਂ ਉਹ ਛੱਡੀ ਹੈ? ਇਹ ਸਵਾਲ ਹੈ। ਪਹਿਲੀ ਗੱਲ ਤਾਂ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਜਿਹੜੇ ਅਧਿਆਤਮਿਕ ਮਸਲੇ (spiritual affairs) ਹਨ, ਸੂਖਸ਼ਮ (abstract) ਚੀਜ਼ਾਂ ਹਨ, ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਨਿਯਮ ਸਾਡੇ ਸਥੂਲ ਚੀਜ਼ਾਂ ਦੇ ਨਿਯਮ ਤੋਂ ਬਿਲਕੁਲ ਹੀ ਭਿੰਨ ਹਨ। ਮਿੱਟੀ ਦਾ ਜੀਵਨ ਸਮਾਂ ਸੂਖਸ਼ਮ ਹੋਂਦ (beings) ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ ਕਾਫੀ ਘੱਟ ਹੈ। ਇਸ ਕਰਕੇ ਹੀ ਸਰੀਰਕ ਤੌਰ ਤੇ ਜਾਮਾ ਤਬਦੀਲ ਹੁੰਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਇਥੇ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਜਦੋਂ ਅਸੀਂ ਸਮਝਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਹਰ ਚੀਜ਼ ਵਿਕਾਸ ਦੇ ਦੌਰ ਵਿਚ ਹੈ ਤੇ ਇਹ ਵੀ ਕਹਿੰਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਮੌਤ ਸਿਰਫ਼ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀਮਾਨ ਸਰੀਰ (physical self) ਦੀ ਹੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਵੀ ਅਸੀਂ ਮੰਨਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਸੂਖਸ਼ਮ ਸਰੀਰ ਨੇ ਜਦੋਂ ਨਵੀਂ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਆਰੰਭ ਕਰਨੀ ਹੈ ਤਾਂ ਉਹਨੇ ਉਸੇ ਸਤਰ (level) ਤੋਂ ਆਰੰਭ ਕਰਨੀ ਹੈ ਜਿੱਥੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਛੱਡੀ ਸੀ। ਫੇਰ ਜਦੋਂ ਉਹ ਨਵਾਂ ਜਨਮ ਅਖਤਿਆਰ ਕਰਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਉਹ ਦੁਬਾਰਾ ਬੱਚੇ ਤੋਂ ਕਿਉਂ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰਦਾ ਹੈ ਜਦੋਂ ਕਿ ਉਸ ਨੂੰ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਸਾਰਾ ਗਿਆਨ (knowledge) ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਜਾਂ ਤਾਂ ਅਸੀਂ ਇਹ ਮਨ ਲਈਏ ਕਿ ਜਦੋਂ ਉਹ ਮਰ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਗੱਲ ਖਤਮ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਪਰ ਆਪਾਂ ਇਹ ਮੰਨਦੇ ਨਹੀਂ। ਜੇ ਇਹ ਨਹੀਂ ਮੰਨਦੇ ਤਾਂ ਸਾਡਾ ਤਰਕ (logic) ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਫੇਲ੍ਹ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਤਾਂ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਲੱਗਦਾ ਹੈ ਕਿ ਆਪਣੀ ਪਹੁੰਚ (approach) ਵਿਚ ਕਿਤੇ ਨੁਕਸ (flaw) ਜ਼ਰੂਰ ਹੈ ਪਰ ਇਹਦੇ ਵਿਚ ਸਮਝਣ ਵਾਲੀ ਗੱਲ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਅਸੀਂ ਜਾਣਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਕੁਦਰਤ ਦੇ ਕੰਪਿਊਟਰ ਵਿਚ ਜਿਹੜਾ ਵੀ ਗਿਆਨ (knowledge) ਅਸੀਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤਾ ਹੈ ਉਹ ਇਕ ਲਗਾਤਾਰ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ (continuous process) ਦੇ ਵਿਚ ਨਵੀਨ (renew) ਹੁੰਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਨਵੀਨੀਕਰਣ (renewal) ਸਾਡੀਆਂ ਪ੍ਰਾਪਤੀਆਂ ਤੇ ਨੁਕਸਾਨਾਂ ਦੇ ਅਧਾਰ ਤੇ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਅਸੀਂ ਸਾਰੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਆਪਣੇ ਕੀਤੇ ਹਾਂ-ਪੱਖੀ ਤੇ ਨਾਂਹ-ਪੱਖੀ (positive ਤੇ negative) ਕਰਮਾਂ ਕਰਕੇ ਆਪਣੇ ਆਉਣ ਵਾਲੇ ਕੱਲ੍ਹ ਦਾ ਨਿਰਮਾਣ ਕਰਕੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਾਂ ਅਤੇ ਅੰਤ ਨੂੰ ਜਦੋਂ ਸਰੀਰਕ ਤੌਰ ਤੇ ਅਣਹੋਂਦ ਵਿਚ ਵਟਦੇ ਹਾਂ ਤਾਂ ਸਾਡਾ ਆਪਾ (self) ਹੋਂਦ ਵਿਚ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਸਾਡੀ ਪਹਿਲੀ ਹੋਂਦ (existence) ਸਥੂਲ ਤੇ ਸੂਖਸ਼ਮ ਦਾ ਮੇਲ ਸੀ ਪਰ ਦੂਸਰੀ ਹੋਂਦ ਸੂਖਸ਼ਮ ਸਥੂਲ ਵਿਚੋਂ ਸੂਖਸ਼ਮ ਦਾ ਅਲੱਗ ਹੋਣਾ ਹੈ। ਅਸੀਂ ਇਹ ਵੀ ਜਾਣਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਸਾਡੀ ਸਰੀਰਕ ਹੋਂਦ (physical existence) ਸਾਡੇ ਸੂਖਸ਼ਮ ਨੂੰ ਸਮੇਂ ਤੇ ਸਥਾਨ (time & space) ਵਿੱਚ ਬੰਨ੍ਹਦੀ ਹੈ ਜਦਕਿ ਦੂਜੀ ਹੋਂਦ ਸਮੇਂ ਤੇ ਸਥਾਨ ਤੋਂ ਸਵਤੰਤਰ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਉਹ ਸਵਤੰਤਰ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਉਸਦੀ ਉਡਾਣ ਦਾ ਦਾਇਰਾ ਵੀ ਬਹੁਤ ਵਧ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਹੁਣ ਕੋਈ ਬੰਦਸ਼ ਨਹੀਂ ਰਹੀ ਤਾਂ ਇਸ ਤੋਂ ਫਿਰ ਕੀ ਹੋਇਆ? ਜਦੋਂ ਉਸ ਨੂੰ ਇੰਨੀ ਵੱਡੀ ਸਵਤੰਤਰਤਾ ਮਿਲਣੀ ਹੈ ਤਾਂ ਉਸਦੀ ਹੋਂਦ ਦੀ ਸਮੇਂ ਤੇ ਸਥਾਨ ਦੀ ਬੰਦਿਸ਼ ਖਤਮ ਹੋਣੀ ਹੈ ਤਾਂ ਸਮੇਂ ਤੇ ਸਥਾਨ ਦੀ ਬੰਦਿਸ਼ ਵਿਚ ਬੱਝੀ ਹੋਈ ਗੁਲਾਮੀ ਦੇ ਅਹਿਸਾਸ ਤੋਂ ਜੋ ਅਨੁਭਵ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਇਆ ਹੈ ਉਸ ਅਨੁਭਵ ਨੂੰ ਬਾਹਰ ਤੋਂ ਸਾਖਸ਼ੀ (witness) ਬਣਾ ਕੇ ਦੇਖਣ ਦਾ ਮੌਕਾ ਉਸ ਆਪੇ (self) ਨੂੰ ਮਿਲਦਾ ਹੈ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਮੱਛੀ ਪਾਣੀ ਵਿਚ ਜਿਉਂ ਰਹੀ ਹੈ ਉਸਦਾ ਇਕ ਅਨੁਭਵ ਹੈ। ਪਰ ਜੇ ਅਸੀਂ ਮੱਛੀ ਨੂੰ ਪਾਣੀ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਕੱਢ ਦੇਈਏ ਤਾਂ ਉਸਦਾ ਅਨੁਭਵ ਵੱਖਰਾ ਹੀ ਹੋਵੇਗਾ? ਗੱਲ ਵੱਖਰੀ ਹੋ ਗਈ, ਮਤਲਬ ਇਹ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਸਰੀਰ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਇਸ ਸਭ ਨੂੰ ਵੱਖਰੇ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਦੇਖਣਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੰਦੇ ਹੋ। ਬਿਲਕੁਲ ਉਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜਿਵੇਂ ਅਸੀਂ ਜਦੋਂ ਸੰਸਾਰਿਕ ਗਿਆਨ ਦੇ ਖੇਤਰ (intellectual field) ਨੂੰ ਪਾਰ ਕਰਕੇ ਅਗੰਮੀ ਗਿਆਨ (intuitive field) ਦੇ ਖੇਤਰ ਵਿਚ ਪ੍ਰਵੇਸ਼ ਕਰਦੇ ਹਾਂ ਤਾਂ ਤੁਸੀਂ ਇਥੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹੋਏ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਨੂੰ ਵੱਖਰੇ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਦੇਖਣਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੰਦੇ ਹੋ। ਜਦੋਂ ਤੁਸੀਂ ਇਥੇ ਬੈਠ ਕੇ ਦੇਖਦੇ ਹੋ ਤਾਂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਆਪਣੀ ਬੀਤੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਤੇ, ਆਪਣੇ ਆਪ ਤੇ ਹਾਸਾ ਆਉਂਦਾ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਤੁਸੀਂ ਸਰੀਰ ਵਿਚ ਹੋ ਤਾਂ ਆਪਣੇ ਕੰਮਾਂ (actions) ਤੋਂ ਅਨੁਭਵ ਕਰਦੇ ਹੋ ਪਰ ਇਥੇ ਤੁਸੀਂ ਕੰਮ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ, ਸਿਰਫ਼ ਦੇਖਦੇ ਹੀ ਹੋ ਤੇ ਇਹ ਦੇਖਣਾ ਤੁਹਾਨੂੰ ਇਕ ਨਵਾਂ ਅਨੁਭਵ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ਸਾਰੀ ਦੀ ਸਾਰੀ ਚੀਜ਼ ਸਥੂਲ (gross) ਤੋਂ ਸੂਖਸ਼ਮ (essence) ਵਿਚ ਬਦਲਣੀ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਪਰ ਸੂਖਸ਼ਮ ਦੀ ਮਜ਼ਬੂਰੀ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਫਿਰ ਤੋਂ ਸਥੂਲ (original) ਚੀਜ਼ ਨਹੀਂ ਬਣ ਸਕਦੀ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਗੁੜ ਦੁਬਾਰਾ ਗੰਨੇ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਵਟ ਸਕਦਾ। ਜਦੋਂ ਅਸੀਂ ਅਨੁਭਵ ਤੋਂ ਸਿਆਣੇ ਹੁੰਦੇ ਤਾਂ ਸਾਡੀ ਸਿਆਣਪ (wisdom) ਉਸ ਅਨੁਭਵ ਤੇ ਲਾਗੂ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ ਪਰ ਉਹ ਅਨੁਭਵ ਨੂੰ ਢਾਲਦੀ ਹੈ। ਜਿਵੇਂ ਜੇ ਅਸੀਂ ਅੱਗ ਤੋਂ ਜਲ ਗਏ ਤਾਂ ਦੁਬਾਰਾ ਅਸੀਂ ਉਸ ਅੱਗ ਤੋਂ

ਬਚਣਾ ਸਿੱਖ ਜਾਂਦੇ ਹਾਂ ਪਰ ਪਹਿਲਾ ਜਲਿਆ ਤਾਂ ਠੀਕ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ। ਅਸੀਂ ਸਿਆਣੇ ਤਾਂ ਹੋਏ ਪਰ ਦੂਜੀ ਔਗ ਲਈ। ਇਸ ਲਈ ਜਦੋਂ ਸੂਖਸ਼ਮ ਸਰੀਰ ਵਿਚਰਦਾ ਹੈ ਤੇ ਦੇਖਦਾ ਹੈ ਤੇ ਉਸ ਦੇਖਣ ਤੋਂ ਸਿੱਖਦਾ ਹੈ, ਅਨੁਭਵ ਕਰਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਨਵੀਨ (renew) ਤਾਂ ਹੁੰਦਾ ਹੀ ਹੈ ਤੇ ਜੇ ਉਹ ਨਵੀਨ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਪਹਿਲਾਂ ਤੋਂ ਵੱਖਰਾ ਵੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਇਕ ਉਹ ਨਵੀਨਤਾ ਜਿਹੜੀ ਸਬੂਲ ਸਰੀਰ (physical body) ਵਿਚ ਹੋਈ ਤੇ ਦੂਜੀ ਉਹ ਜੋ ਸੂਖਸ਼ਮ ਤੌਰ ਤੇ ਹੋਂਦ ਵਿਚ ਰਹਿਣ ਨਾਲ ਹੋਈ ਤਾਂ ਜਦੋਂ ਉਹਨੇ ਦੁਬਾਰਾ ਜਨਮ ਲੈਣਾ ਹੈ ਤਾਂ ਪਹਿਲਾਂ ਤੋਂ ਵੱਖਰੀ ਤਾਂ ਹੋਊਗੀ ਹੀ। ਜਦੋਂ ਵੀ ਕਿਸੇ ਨਵੀਂ ਚੀਜ਼ ਨੇ ਪੁੰਗਰਨਾ ਹੈ ਤਾਂ ਉਹਨੇ ਨਵੇਂ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਪੁੰਗਰਨਾ ਹੈ। ਇਸ ਦਾ ਇਕ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀਗੋਚਰ (visible) ਤਰੀਕਾ ਵੀ ਸਾਡੇ ਸਾਹਮਣੇ ਹੈ। ਜੇ ਆਪਾਂ ਦਰਖਤ ਨੂੰ ਬਿਲਕੁਲ ਖਤਮ ਕਰ ਦੇਈਏ ਤਾਂ ਉਹਦੇ ਵਿਚ ਕੋਈ ਨਾ ਕੋਈ ਬੀਜ ਰਹਿੰਦਾ ਜ਼ਰੂਰ ਹੈ। ਕੁਦਰਤ ਦਾ ਕਾਨੂੰਨ ਹੈ ਕਿ ਜਿਹੜੀ ਚੀਜ਼ ਇਕ ਵਾਰ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਉਸਨੇ ਦੁਬਾਰਾ ਜ਼ਰੂਰ ਪੁੰਗਰਨਾ ਹੈ ਤੁਸੀਂ ਉਸ ਨੂੰ ਨਸ਼ਟ ਕਰਨ ਦੀ ਜਿੰਨੀ ਮਰਜ਼ੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰ ਲਵੋ ਉਸ ਦਾ ਬੀਜ ਕਿਤੇ ਨਾ ਕਿਤੇ ਰਹਿ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤੇ ਉਹ ਬੀਜ ਪੂਰੇ ਦਾ ਪੂਰਾ ਦਰਖਤ ਹੈ, ਉਹ ਆਪਣੇ ਆਪ ਵਿਚ ਦਰਖਤ ਨਹੀਂ ਹੈ ਪਰ ਜੇ ਉਸਨੇ ਦੁਬਾਰਾ ਦਰਖਤ ਬਣਨਾ ਹੈ ਤਾਂ ਉਹੀ ਦਰਖਤ ਨਹੀਂ ਬਣ ਸਕਦਾ, ਨਵਾਂ ਬਣੇਗਾ ਤੇ ਨਵਾਂ ਦਰਖਤ ਪਹਿਲੇ ਦਰਖਤ ਤੋਂ ਵੱਖਰਾ ਜ਼ਰੂਰ ਹੋਵੇਗਾ ਕਿਉਂਕਿ ਬੀਜ ਤੋਂ ਪੈਦਾ ਹੋਣ ਵਾਲੇ ਨਵੇਂ ਦਰਖਤ ਵਿਚ ਪਹਿਲਾ ਦਰਖਤ ਜਮਾਂ (plus) ਉਸਦੀ ਹੋਂਦ ਦੇ ਟਾਈਮ ਦਾ ਅਨੁਭਵ (experience) ਤੇ ਜੇ ਉਸ ਨੂੰ ਚੰਗੀ ਖੁਰਾਕ ਮਿਲਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਪਹਿਲੇ ਤੋਂ ਤਕੜਾ ਹੋਵੇਗਾ, ਨਹੀਂ ਮਾੜਾ ਹੋਵੇਗਾ। ਹੁਣ ਜਿਵੇਂ ਸੂਖਸ਼ਮ ਸਰੀਰ ਨੂੰ ਅੰਦਰ ਆਉਣ ਵਾਸਤੇ ਦਰਵਾਜ਼ਾ ਖੁੱਲ੍ਹਾ ਹੋਣ ਦੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ ਤੇ ਇਹੀ ਅਨੁਭਵ ਸੂਖਸ਼ਮ ਰੂਪ ਵਿਚ ਨਵੇਂ ਜੰਮੇ ਬੱਚੇ ਵਿਚ ਪੈਦਾ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਇਸ ਕਰਕੇ ਸਾਰੇ ਬੱਚੇ ਇਕ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੇ। ਕੁਝ ਬੰਦੇ ਲਾਰਡ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਤੇ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਜਨਮ ਲੈਂਦੇ ਹਨ ਤੇ ਬਾਕੀ ਸਧਾਰਨ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਦੇਖਣ ਨੂੰ ਤਾਂ ਇਹ ਸਾਰੇ ਬੱਚੇ ਹੀ ਲੱਗਦੇ ਹਨ ਪਰ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਵੱਖੋ ਵੱਖਰੇ ਕਿਉਂਕਿ ਜੀਵਾਤਮਾ ਦੇ ਅਨੁਭਵ ਦਾ ਸਾਰਾ ਹੀ ਫਰਕ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਇਥੇ ਸਮਝਣ ਵਾਲੀ ਗੱਲ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਜਿਹੜੇ ਅਧਿਆਤਮਿਕ ਮਸਲੇ (spiritual affairs) ਹਨ ਇਹਨਾਂ ਦੇ ਕਾਨੂੰਨ ਸਾਥੋਂ ਬਿਲਕੁਲ ਹੀ ਵੱਖਰੇ ਹਨ ਤੇ ਤਰਕ (logic) ਵੀ ਵੱਖਰਾ ਹੈ ਇਸ ਲਈ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਅਸੀਂ ਜਿੰਨਾ ਚਿਰ ਅਸੀਂ ਸਪਸ਼ਟ (explain) ਕਰਕੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਮੇਂ ਦੇ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀਕੋਣ (time prospects) ਵਿਚ ਰੱਖ ਕੇ ਉਸ ਤਰਕ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਦੇਖਦੇ ਤਾਂ ਕਈ ਵਾਰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਲੱਗਦਾ ਹੈ ਕਿ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕੁਝ ਆਪਣਾ ਵਿਰੋਧ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਹ ਸਮਝਣਾ ਹੈ ਕਿ ਆਪਾ (Self) ਜੀਵਨ ਦੇ ਅਨੁਭਵ ਵਿਖੇ ਸਮਰਿਧ ਜ਼ਰੂਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਪਰ ਜਦੋਂ ਉਸਦੇ ਅਨੁਭਵ ਵਿਚੋਂ ਉਸਦਾ ਸਬੂਲ ਸਰੀਰ minus ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਉਹ ਸੂਖਸ਼ਮ ਰੂਪ (essence form) ਵਿਚ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਵੇਲੇ ਉਹ ਆਪਣੇ ਇਸ ਅਨੁਭਵ ਨੂੰ ਮੋੜ ਤਾਂ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ ਪਰ ਆਪਣੇ ਇਸ ਅਨੁਭਵ ਨੂੰ ਉਹ ਬੜੇ mature way ਨਾਲ tackle ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਜਿਹੜਾ ਵੀ ਕੋਈ ਮਹਾਨ ਹੋ ਕੇ ਜਨਮ ਲਊ ਉਸ ਦੇ ਲਈ 1001 ਸਮੱਸਿਆਵਾਂ ਹੋਣਗੀਆਂ। ਮਹਾਨ ਜਨਮ ਲਊ ਦਾ ਮਤਲਬ ਹੀ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਉਹਨੇ ਪਹਿਲਾਂ ਤੋਂ ਹੀ ਉਚੇਰਾ ਸਥਾਨ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਤੇ ਉਹਨੇ ਓਨੇ ਹੀ ਵੱਡੇ ਪੱਧਰ ਤੇ ਸਾਹਮਣਾ ਕਰਨਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਮੌਤ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਵਿਕਾਸ (evolution) ਦੇ ਪ੍ਰਸੰਗ (context) ਵਿਚ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਲੈਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

ਰੂਹ ਦਾ ਕਾਇਆਪਲਟ (TRANSFORMATION OF SOUL)

ਆਤਮਾ ਦੀ ਗੱਲ ਕਰਨ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਇਹ ਜਾਣ ਲੈਣਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ ਕਿ ਸਹਿਜ ਦੇ ਇਸ ਮਾਰਗ ਵਿਚ ਆਤਮਾ ਤੋਂ ਕੀ ਅਰਥ ਲਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਆਤਮਾ ਦਾ ਸੰਕਲਪ (concept) ਜੋ ਆਮ ਪ੍ਰਚੱਲਤ ਹੈ ਉਸ ਨੂੰ ਅਸੀਂ ਲੋਕ ਨਹੀਂ ਮੰਨਦੇ ਬਲਕਿ ਅਸੀਂ ਤਾਂ ਆਤਮਾ ਦੀ ਜਨਮ ਤਾਰੀਖ ਜਾਣਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਉਹ ਪੈਦਾ ਕਿੱਥੋਂ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਸੰਸਾਰ ਦਾ ਸਾਰਾ ਧਰਮ ਹੀ ਇਸ ਗੱਲ 'ਤੇ ਟਿਕਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ ਕਿ ਜਨਮ ਸਮੇਂ ਆਤਮਾ ਬੰਦੇ ਵਿਚ ਆ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਤੇ ਸਾਰੀ ਉਮਰ ਬੇਲਾਗ ਰਹਿਣ ਮਗਰੋਂ ਮਰਨ ਸਮੇਂ ਪਰਮਾਤਮਾ ਵਿਚ ਚਲੇ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਸਾਡੇ ਵਾਲੀ ਆਤਮਾ ਨਹੀਂ, ਨਾ ਹੀ ਅਸੀਂ ਇਸ ਨੂੰ ਮੰਨਦੇ ਹਾਂ ਤੇ ਨਾ ਹੀ ਇਹ ਸਾਡੇ ਸਿਸਟਮ ਵਿਚ ਹੈ ਇਸ ਲਈ ਇਥੇ ਅਸੀਂ ਹੁਣ ਆਪਣੇ ਵਾਲੀ ਆਤਮਾ ਦੀ ਗੱਲ ਕਰਾਂਗੇ। ਅਸੀਂ ਇਹ ਦੇਖਣਾ ਹੈ ਕਿ ਮਿੱਟੀ ਅਤੇ ਜੀਵ ਵਿਚ ਕੀ ਫਰਕ ਹੈ। ਜੀਵ ਤੁਸੀਂ ਇਕ ਕੀੜੇ ਨੂੰ ਸਮਝ ਲਓ। ਬਣੇ ਤਾਂ ਅਸੀਂ ਜੀਵ ਵੀ ਮਿੱਟੀ ਤੋਂ ਹੀ ਹਾਂ ਪਰ ਫਿਰ ਵੀ ਮਿੱਟੀ ਤੇ ਜੀਵ ਵਿਚ ਫਰਕ ਹੈ। ਮਿੱਟੀ ਵਿਚ ਕੋਈ ਹਿਲਜੁਲ ਨਹੀਂ। ਮਿੱਟੀ ਨੂੰ ਗਰਮੀ, ਸਰਦੀ, ਧੁੱਪ, ਛਾਂ ਜਾਂ ਦਿਨ ਤੇ ਰਾਤ ਦਾ ਕੋਈ ਅਹਿਸਾਸ ਨਹੀਂ, ਜਿੱਥੇ ਮਰਜ਼ੀ ਰੱਖ ਦਿਉ ਉੱਥੇ ਹੀ ਪਈ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ ਪਰ ਜੀਵ (ਕੀੜਾ) ਦੇ ਅੰਦਰ ਇਕ ਚੇਤਨਾ ਹੈ ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਉਹ ਹਿਲਜੁਲ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਧੁੱਪ, ਛਾਂ ਤੇ ਗਰਮੀ, ਸਰਦੀ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰਦਾ ਹੈ ਇਸ ਲਈ ਮਿੱਟੀ ਤੇ ਕੀੜੇ ਵਿਚ ਸਿਰਫ਼ ਏਨਾ ਹੀ ਫਰਕ ਹੈ ਕਿ ਮਿੱਟੀ ਦੀ ਕੋਈ ਮਰਜ਼ੀ ਨਹੀਂ ਪਰ ਕੀੜਾ ਆਪਣੀ ਮਰਜ਼ੀ ਨਾਲ ਹਿਲਜੁਲ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਜਿਸ ਪਦਾਰਥ ਤੋਂ ਕੀੜਾ ਬਣਿਆ ਹੈ ਉਸ ਦੇ ਵਿਚ ਤੇ ਮਿੱਟੀ ਦੀ ਡਲੀ ਵਿਚ ਇਕ ਗੁਣਾਂਤਮਕ ਤਬਦੀਲੀ (qualitative change) ਹੈ ਜਿਸ ਨੂੰ ਅਸੀਂ ਕਹਾਂਗੇ ਕਿ ਉਸਦੇ ਵਿਚ ਇਕ ਉਹ ਖਾਸ ਵੱਡਾ ਗੁਣ ਹੈ ਜੋ ਮਿੱਟੀ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਮਿੱਟੀ ਨੂੰ ਅਸੀਂ ਜੋ ਮਰਜ਼ੀ ਕਰ ਲਈਏ, ਪਰ ਉਹਨੂੰ ਕੀੜੇ ਵਰਗਾ ਜੀਵ ਨਹੀਂ ਬਣਾ ਸਕਦੇ। ਹੁਣ ਜੇ ਅਸੀਂ ਕੀੜੇ ਦੀ ਚੇਤਨਤਾ ਬਾਰੇ ਗੱਲ ਕਰੀਏ ਤਾਂ ਉਸਨੂੰ ਸਿਰਫ਼ ਇੰਨਾ ਹੀ ਪਤਾ ਹੈ ਕਿ ਜੇ ਲੋੜ ਪਈ ਤਾਂ ਆਪਾਂ ਇਸ ਥਾਂ ਤੋਂ ਦੌੜ ਕੇ ਪਰੇ ਜਾਣਾ ਹੈ ਤੇ ਉਸਨੇ ਬਾਰ-ਬਾਰ ਦੌੜਨ ਦੀ ਬਜਾਏ ਆਪਣੇ ਲੁਕਣ ਲਈ ਇਕ ਖੁੱਡ ਪੁੱਟ ਲਈ। ਹੁਣ ਇਹ ਖੁੱਡ ਆਦਮੀ ਦੇ ਪੱਧਰ ਤੇ ਆ ਕੇ ਮਕਾਨ ਵਿਚ ਬਦਲ ਗਈ। ਆਦਮੀ ਨੇ ਆਪਣੇ ਸਰੀਰ ਦੇ ਅਰਾਮ ਲਈ ਧਰਤੀ ਉੱਪਰ ਇਕ ਬਹੁਤ ਵਧੀਆ ਮਕਾਨ ਬਣਾ ਲਿਆ। ਇਸ ਦਾ ਮਤਲਬ ਹੈ ਕਿ ਕੀੜੇ ਵਿਚ ਮਿੱਟੀ ਤੋਂ ਵੱਧ ਇਕ ਗੁਣ ਸੀ ਤੇ ਇਹੀ ਗੁਣ ਬਹੁਤ ਬਾਰੀਕੀ ਤੇ ਵੱਡੀ ਸੋਚ ਨਾਲ ਪਲਦਾ ਹੋਇਆ ਆਦਮੀ ਦੇ ਸਤਰ ਤੇ ਆ ਕੇ ਕਈ ਗੁਣਾ ਵਧ ਗਿਆ। ਅਸੀਂ ਕਹਾਂਗੇ ਕਿ ਆਦਮੀ ਉਹ ਮਿੱਟੀ ਹੈ ਜਿਸ ਮਿੱਟੀ ਵਿਚ ਗੁਣ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਜਦੋਂ ਮਰਜ਼ੀ ਉਤਾਂਹ ਨੂੰ ਉਡਾਰੀ ਮਾਰ ਜਾਵੇ, ਮਤਲਬ ਵਿਕਾਸ ਕਰ ਲਵੇ। ਆਦਮੀ ਇਕ ਜਗ੍ਹਾ ਬੈਠ ਕੇ ਦੂਸਰੇ ਦੇਸ਼ਾਂ ਦੀਆਂ ਤਸਵੀਰਾਂ ਦੇਖ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਕੁਝ ਸਮੇਂ ਵਿਚ ਇਕ ਥਾਂ ਤੋਂ ਦੂਜੀ ਥਾਂ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਪਰ ਫਿਰ ਵੀ ਆਦਮੀ ਭਾਵੇਂ ਸਾਇੰਸਦਾਨ ਹੋ ਜਾਵੇ, ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਵਾਂਗ ਸਮੇਂ ਤੇ ਸਥਾਨ ਦੀ ਕੈਦ ਤੋਂ ਮੁਕਤ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ। ਇਕ ਥਾਂ ਤੋਂ ਦੂਸਰੀ ਜਗ੍ਹਾ ਜਾਣਾ ਜਾਂ ਉਥੋਂ ਦੀਆਂ ਤਸਵੀਰਾਂ ਦੇਖਣ ਲਈ ਜਿਹੜੇ ਯੰਤਰਾਂ (instruments) ਦੀ ਲੋੜ ਆਦਮੀ ਨੂੰ ਹੈ ਉਹ ਸਾਡੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਨੂੰ ਨਹੀਂ। ਇਸ ਲਈ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਤੇ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡੇ ਸਾਇੰਸਦਾਨ ਵਿਚ ਇੰਨਾ ਫਰਕ ਹੈ। ਫਿਰ ਵੀ ਜੇ ਅਸੀਂ ਕੀੜੇ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਸਾਇੰਸਦਾਨ ਤੱਕ ਹੋਏ ਵਿਕਾਸ ਦੀ ਜੇ ਗੱਲ ਕਰੀਏ ਤਾਂ ਅਸੀਂ ਮਨੁੱਖ ਜਾਤੀ ਦੇ ਸਭ ਤੋਂ ਖੂਬਸੂਰਤ ਬੰਦੇ ਆਈਨਸਟਾਈਨ ਤੇ ਕਾਰਲ ਮਾਰਕਸ ਨੂੰ ਕਹਾਂਗੇ। ਇਹ ਉਹ ਵੱਡੇ ਬੰਦੇ ਹਨ ਜਿਹਨਾਂ ਦੀ ਅਸੀਂ ਕਦਰ ਕਰਦੇ ਹਾਂ ਤੇ ਸਿਰਫ਼ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਨਮਸਕਾਰ ਹੀ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਾਂ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਆਪਣੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਕੱਖਾਂ ਕਾਨਿਆਂ ਦੀ ਕੁੱਲੀ ਵਿਚ ਲੰਘਾ ਕੇ ਗਰੀਬਾਂ ਨੂੰ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਦੁੱਖਾਂ ਤੋਂ ਨਿਜਾਤ ਪਾਉਣ ਦਾ ਢੰਗ ਦੱਸਿਆ। ਇਹ ਉਹ ਦੋ ਵੱਡੇ ਭਗਤ ਤੇ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੇ ਨੁਮਾਇੰਦੇ (agent) ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਇਸ ਧਰਤੀ ਉੱਤੇ ਖਤਰਿਆਂ ਤੋਂ ਮੁਕਤੀ ਦਿਵਾਉਣ ਲਈ ਤੇ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਦੁੱਖ ਹਰਨ ਲਈ ਕੰਮ ਕੀਤਾ। ਉਹਨਾਂ ਕੋਲ ਇਹ ਗਿਆਨ ਹੋਣ ਦਾ ਕਾਰਣ ਹੀ ਇਹ ਸੀ ਕਿ ਕੀੜੇ ਦੀ ਖਤਰੇ ਤੋਂ ਦੂਰ ਹੋਣ ਦੀ ਜੋ ਸੋਝੀ ਸੀ ਉਹ ਸੋਝੀ ਇਹਨਾਂ ਵਿਚ ਆ ਕੇ ਇੰਨੀ ਵਿਕਸਿਤ ਹੋ ਗਈ ਕਿ ਇਹਨਾਂ ਨੇ ਆਉਣ ਵਾਲੇ

ਖਤਰਿਆਂ ਨੂੰ ਵੀ ਭਾਪਣਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਇਸ ਦਾ ਮਤਲਬ ਇਹ ਹੋਇਆ ਕਿ ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਉਹ ਗਿਆਨ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਲਿਆ ਜਿਸ ਗਿਆਨ ਨਾਲ ਸਮੇਂ ਤੇ ਸਥਾਨ ਦੀ ਕੈਦ ਨੂੰ ਤੋੜਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਇਹ ਦੋਨੋਂ ਬੰਦੇ ਆਪਣੇ ਵਰਗੇ ਮਨੁੱਖ ਨਹੀਂ ਬਲਕਿ ਸਾਡੇ ਤੋਂ ਵੱਧ ਵਿਕਸਤ ਹਨ। ਆਦਮੀ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਸਭ ਤੋਂ ਖੂਬਸੂਰਤ, ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਧ ਸੁਲਝਿਆ ਹੋਇਆ, ਵਿਕਸਤ ਮਿੱਟੀ ਦਾ ਟੁਕੜਾ ਹੈ। ਸਾਡੇ ਤੇ ਕੈਦ ਸਮੇਂ ਤੇ ਸਥਾਨ ਦੀ ਹੈ ਪਰ ਇਹ ਦੋ ਬੰਦਿਆਂ ਨੇ ਸਮੇਂ ਤੇ ਸਥਾਨ ਦੀ ਕੈਦ ਤੋਂ ਕੁਝ ਅਜਾਦੀ ਲਈ ਪਰ ਪੂਰੀ ਨਹੀਂ ਲਈ। ਇਸ ਲਈ ਅਸੀਂ ਕਹਾਂਗੇ ਕਿ ਇਹਨਾਂ ਨੇ ਆਪਣੀਆਂ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ਾਂ ਸਦਕਾ ਆਪਣੇ ਵਿਚ ਪਰਮਾਤਮਾ ਵਾਲੇ ਗੁਣ ਗ੍ਰਹਿਣ ਕਰਨੇ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤੇ। ਇਸ ਤੋਂ ਸਾਨੂੰ ਇਹ ਪਤਾ ਲੱਗਦਾ ਹੈ ਕਿ ਬੰਦਾ ਆਪਣੇ ਆਪ ਵਿੱਚ ਬੰਦਾ ਹੁੰਦੇ ਹੋਏ ਵੀ ਰੱਬ ਵਾਲੇ ਤੇ ਬੰਦੇ ਵਾਲੇ ਗੁਣ ਰੱਖ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਤੋਂ ਅਸੀਂ ਇਹ ਸਮਝਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਬੰਦਾ ਜਦੋਂ ਰੱਬ ਵਾਲੇ ਗੁਣ ਗ੍ਰਹਿਣ ਕਰਨ ਲੱਗ ਪਵੇ ਤਾਂ ਉਹ ਰੱਬ ਬਣਨ ਵੱਲ ਵਧਣ ਲੱਗ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਰੱਬ ਵੱਲ ਵਧਣ ਵਾਲੀ ਇਸ ਕਤਾਰ ਵਿਚ ਭਗਤ ਪੂਰਨ ਸਿੰਘ ਤੇ ਮਦਰ ਟੈਰੀਸਾ ਵਰਗੇ ਵੀ ਆਉਂਦੇ ਹਨ ਜਿਹਨਾਂ ਨੇ ਆਪਣੀ ਖੁਦਗਰਜ਼ੀ ਲਈ ਕੁਝ ਵੀ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ। ਇਹਨਾਂ ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਸਧਾਰਨ ਲੋਕਾਂ ਨਾਲ ਕੋਈ ਮੁਕਾਬਲਾ ਨਹੀਂ। ਇਹਦਾ ਮਤਲਬ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਦਿਸਣ ਨੂੰ ਤਾਂ ਸਾਡੇ ਵਰਗੇ ਹੀ ਸਨ ਪਰ ਸਨ ਸਾਡੇ ਤੋਂ ਵੱਖਰੇ ਤੇ ਮਨੁੱਖ ਤੋਂ ਵੱਖਰਾ ਤਾਂ ਪਰਮਾਤਮਾ ਹੀ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਜੇ ਅਸੀਂ ਇਹਨਾਂ ਨੂੰ ਅੱਧ-ਪਚੱਧੇ ਪਰਮਾਤਮਾ ਕਹਿ ਲਈਏ ਤਾਂ ਕੋਈ ਅਤਿਕਥਨੀ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗੀ।

ਸੰਸਾਰ ਦਾ ਜਿੰਨਾ ਵੀ ਰੌਲਾ-ਰੱਪਾ ਹੈ ਸਾਰਾ ਗਤੀ ਕਰਕੇ ਹੀ ਹੈ ਤੇ ਇਹਨਾਂ ਬੰਦਿਆਂ ਵਿਚ ਗਤੀ ਹੀ ਘਟਦੀ ਹੈ ਜਿਸਦਾ ਮਤਲਬ ਹੈ ਜਿੱਥੇ ਪਰਮਾਤਮਾ ਹੈ ਉਥੇ ਜਾ ਕੇ ਸ਼ੂਨਯ ਹੀ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਤੇ ਇਹਨਾਂ ਬੰਦਿਆਂ ਨੇ ਜੂਨਾਂ ਵਿਚੋਂ ਦੀ ਲੰਘਦਿਆਂ ਹੋਇਆਂ ਸਮੇਂ ਤੇ ਸਥਾਨ ਦੀ ਕੈਦ ਨੂੰ ਘਟਾਅ ਦਿੱਤਾ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਉਹ ਇਸ ਸਰੀਰ ਦੀ ਜੇਲ੍ਹ ਤੋਂ ਛੁੱਟੀ ਲੈ ਕੇ ਕਿਧਰੇ ਹੋਰ ਵੀ ਚਲੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਲਈ ਜਦੋਂ ਮਾਦਾ ਜਾਂ matter ਜੀਵਤ ਪ੍ਰਾਣੀ ਬਣਿਆ ਸੀ ਤਾਂ ਉਸਨੂੰ ਜੋ ਆਲੇ-ਦੁਆਲੇ ਦਾ ਅਹਿਸਾਸ ਹੋਇਆ ਸੀ ਤਾਂ ਅਸੀਂ ਇਸ ਨੂੰ ਕਹਾਂਗੇ ਕਿ ਉਹਦੇ ਵਿਚ ਇਕ ਚੇਤਨਾ ਆਈ ਤੇ ਉਹ ਇਕ ਚੇਤਨ ਮਿੱਟੀ ਬਣ ਗਿਆ। ਜਿਸ ਅਨੁਪਾਤ (proportion) ਵਿਚ ਇਹ ਮਿੱਟੀ ਰਲੀ, ਉਹਦੇ ਨਾਲ ਜੋ ਉਹਦੇ ਵਿਚ ਗੁਣ ਆਇਆ, ਉਸਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਹੀ ਉਸਦੇ ਵਿਚ ਛੋਹ ਦਾ ਗਿਆਨ (sense of touch) ਪੈਦਾ ਹੋਇਆ। ਉਹ ਗਰਮੀ ਸਰਦੀ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰਨ ਲੱਗਿਆ ਤੇ ਆਪਣੀ ਹੋਂਦ ਪ੍ਰਤੀ ਚੇਤਨ ਹੋ ਗਿਆ। ਇਸ ਨੂੰ ਹੀ ਅਸੀਂ ਚੇਤਨਾ ਦਾ ਗੁਣ ਰਹਿੰਦੇ ਹਾਂ। ਉਸਦੇ ਠੋਸਪੁਣੇ ਵਿਚ ਸੂਖਸ਼ਮਤਾ ਦਾ ਇਕ ਅੰਸ਼ ਆ ਗਿਆ ਇਹ ਜੀਵ ਜਦੋਂ ਆਦਮੀ ਦੇ ਸਤਰ ਤੇ ਆਇਆ ਉਹਦੀਆਂ ਪੰਜ ਗਿਆਨ ਇੰਦਰੀਆਂ (five senses) ਵਿਕਸਿਤ ਹੋ ਗਈਆਂ ਤੇ ਉਹ ਛੇਵੀਂ ਗਿਆਨ ਇੰਦਰੀ (sixth sense) ਦੀ ਗੱਲ ਕਰਨ ਲੱਗ ਪਿਆ। ਉਸਦੀ ਕਲਪਨਾ ਸ਼ਕਤੀ ਇੰਨੀ ਜ਼ਿਆਦਾ ਹੋ ਗਈ ਕਿ ਉਹ ਸੋਚਣ ਲੱਗ ਪਿਆ। ਉਹ ਆਦਰਸ਼ਾਂ ਦੇ ਸੁਪਨੇ ਲੈਣ ਲੱਗ ਪਿਆ ਤੇ ਕਾਰਲ ਮਾਰਕਸ ਵਾਂਗ ਨਵੇਂ ਮਨੁੱਖ ਦੀ ਕਲਪਨਾ ਕਰਨ ਲੱਗ ਪਿਆ। ਮਿੱਟੀ ਆਪਣੇ ਵਿਕਾਸ ਲਈ ਉੱਥੇ ਤੱਕ ਯਤਨ ਕਰਦੀ ਹੈ ਜਿੱਥੋਂ ਤੱਕ ਸੰਭਵ ਹੈ। ਵਿਕਾਸ ਕਰਦਿਆਂ ਜਦੋਂ ਇਹ ਮਿੱਟੀ ਸਮੇਂ ਤੇ ਸਥਾਨ ਦੀ ਕੈਦ ਤੋਂ ਮੁਕਤ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਇਹਦੇ ਵਿਚ ਇਕ ਰੱਬੀ ਗੁਣ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਨੂੰ ਆਤਮਾ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਚੇਤਨਤਾ ਮਾਦੇ (matter) ਦਾ ਇਕ ਸੂਖਮ ਗੁਣ (abstract quality) ਹੈ ਪਰ ਹੈ ਤਾਂ ਮਾਦੇ ਦਾ ਹੀ, ਰੱਬ ਦਾ ਨਹੀਂ। ਜਿਹੜੇ ਕੁਝ ਲੋਕ ਵਿਰਲੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਉਹਨਾਂ ਵਿਚ ਇਸ ਚੇਤਨਾ ਤੋਂ ਅਗਾਂਹ ਇਕ ਹੋਰ ਬਾਰੀਕ ਗੁਣ ਜਮਾਂ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਨੂੰ ਆਤਮਾ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਆਤਮਾ ਉਹ ਗੁਣ (quality) ਹੈ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਮਾਦੇ ਦਾ ਕੁਝ ਵੀ ਨਹੀਂ। ਆਤਮਾ ਅਣੂਆਂ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ। ਆਤਮਾ ਦੇ ਅਨੁਪਾਤ (ratio-proportion) ਵਿਚ ਫਰਕ ਪੈਂਦਾ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਚੇਤਨਾ ਤੇ ਆਤਮਾ ਦੇ ਦਰਮਿਆਨ ਵਿਚ ਇਕ ਹੋਰ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾ (quality) ਆਉਂਦੀ ਹੈ ਜਿਹੜੀ ਇਸ ਦੇ ਬਦਲਾਅ ਨੂੰ ਸੰਭਵ ਬਣਾਉਂਦੀ ਹੈ ਇਸ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾ ਨੂੰ ਜ਼ਮੀਰ ਆਖਦੇ ਹਨ। ਜ਼ਮੀਰ ਤੋਂ ਕੀ ਭਾਵ ਹੈ? ਚੇਤਨਾ ਜਿੱਥੇ ਤੱਕ ਚੱਲਦੀ ਹੈ ਇਹ ਅੰਨ੍ਹੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਤੇ ਜ਼ਮੀਰ ਹੀ ਇਸ ਨੂੰ ਦੋ ਅੱਖਾਂ ਦਿੰਦੀ ਹੈ। ਸਾਡੀ ਬੋਲੀ ਵਿਚ ਇਸ ਨੂੰ ਅਸੀਂ ਸਦਾਚਾਰਕ ਕਦਰਾਂ ਕੀਮਤਾਂ (moral Values) ਵੀ ਕਹਿ ਦਿੰਦੇ ਹਾਂ। ਚੇਤਨਾ ਜਦੋਂ ਆਤਮਾ ਵਿਚ ਤਬਦੀਲ (transform) ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਇਹਦੇ ਵਿਚ ਮਾਦੇ ਦੇ ਅਣੂ ਬਿਲਕੁਲ ਖਤਮ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਤੇ ਇਹ ਸ਼ੁੱਧ ਸਾਰ ਤੱਤ (pure abstract) ਬਣ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।

ਇਹ ਸਾਰੀ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੈ ਜਿਵੇਂ ਅਸੀਂ ਗੁਲਾਬ ਦੇ ਫੁੱਲ ਦਾ ਅਰਕ ਕੱਢਦੇ ਹਾਂ। ਇਸ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਵਿਚ ਜੋ ਤਰਲ ਪਦਾਰਥ ਨਿਕਲਦਾ ਉਸ ਵਿਚ ਫੁੱਲ ਤਾਂ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ ਪਰ ਫੁੱਲ ਦੀ ਸੁਰੰਧ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਠੋਸ ਫੁੱਲ ਖਤਮ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਸੇ

ਤਰ੍ਹਾਂ ਜਦੋਂ ਚੇਤਨਤਾ ਨੂੰ ਜ਼ਮੀਰ ਦੀ ਪੁੱਠ ਦੇਈਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਇਹ ਆਤਮਾ ਵਿਚ ਤਬਦੀਲ (transform) ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਆਤਮਾ ਸਮੇਂ ਤੇ ਸਥਾਨ ਦੀ ਕੈਦ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਆਤਮਾ ਕਿਤੋਂ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦੀ ਇਹ ਤਾਂ ਸਾਡੇ ਵਿਕਾਸ ਦਾ ਸਿੱਟਾ ਹੈ। ਸਹਿਜ ਦਾ ਇਹ ਮਾਰਗ ਹੀ ਵਿਕਾਸ ਦਾ ਹੈ। ਸਾਡੀ ਚੇਤਨਾ ਦੇ ਪ੍ਰਬਲ ਹੋਣ ਦਾ ਤੇ ਉਹਦੇ ਵਿਚ ਜ਼ਮੀਰ ਪੈਦਾ ਕਰਨ ਦਾ ਹੈ। ਇਸੇ ਕਰਕੇ ਹੀ ਸਾਡਾ ਫਰਜ਼ ਨਿਭਾਉਣ ਵਾਲਾ ਚੱਕਰ ਹੈ। ਇਸ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਵਿਚ ਜ਼ਮੀਰ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਪਰ ਬੰਦਾ ਇਸ ਤੋਂ ਦੌੜਦਾ ਬਹੁਤ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਔਖਾਂ ਕੰਮ ਹੈ? ਜ਼ਮੀਰ ਵਿਚ ਦੁੱਖਾਂ ਦੀ ਪੋਟਲੀ ਪਾਏ ਬਿਨਾਂ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਸ਼ੁਰੂ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ। ਇਸ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਤੋਂ ਜੋ ਅੰਸ਼ ਨਿਕਲਦਾ ਹੈ ਉਹੀ ਆਤਮਾ ਹੈ। ਇਹ ਅੰਸ਼ ਸਮੁੱਚ (whole) ਦੇ ਗੁਣ ਤਾਂ ਰੱਖ ਸਕਦਾ ਹੈ ਪਰ ਸਮੁੱਚ ਨਹੀਂ ਕਹਾ ਸਕਦਾ। ਅਸੀਂ ਬੂੰਦ ਨੂੰ ਸਮੁੰਦਰ ਨਹੀਂ ਕਹਿ ਸਕਦੇ ਪਰ ਇਹ ਕਹਿ ਸਕਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਜੋ ਗੁਣ ਸਮੁੰਦਰ ਦੇ ਪਾਣੀ ਵਿਚ ਹੈ ਉਹੀ ਇਸ ਬੂੰਦ ਵਿਚ ਹੈ। ਇਸ ਦਾ ਮਤਲਬ ਇਹ ਵੀ ਨਹੀਂ ਕਿ ਜੇ ਆਤਮਾ ਬਣਨ ਦੀ ਕਿਰਿਆ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਗਈ ਤਾਂ ਚੇਤਨਤਾ ਸਾਰੀ ਹੀ ਖਤਮ ਹੋ ਗਈ। ਸ਼ੁਰੂ ਵਿਚ ਕਿਉਂਕਿ ਆਤਮਾ ਦਾ ਅੰਸ਼ ਬਹੁਤ ਥੋੜਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਤੇ ਚੇਤਨਾ ਦਾ ਬਹੁਤ ਜ਼ਿਆਦਾ ਤਾਂ ਇਹ ਸੰਸਾਰਿਕਤਾ ਉਸ ਛੋਟੇ ਜਿਹੇ ਅੰਸ਼ ਦਾ ਬਹੁਤ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਰਗੜਾ ਬੰਨ੍ਹਦੀ ਹੈ ਪਰ ਜਿਉਂ-ਜਿਉਂ ਆਤਮਾ ਵਾਲਾ ਤੱਤ ਵਧਦਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਅਸੀਂ ਕਹਿੰਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਸਾਧਕ ਤਾਂ ਨਿਰੋਲ ਚਾਨਣ ਬਣ ਗਿਆ। ਇਸ ਚਾਨਣ ਦਾ ਗੁਣ ਹੀ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਜਦੋਂ ਅੰਤਹਕਰਣ ਵਿਚ ਚਾਨਣ ਪੈਦਾ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਸਾਧਕ ਦੀ ਸਥਿਤੀ ਉਸ ਮਣੀ ਵਾਲੇ ਸੱਪ ਵਾਂਗ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਜੋ ਟਿਕੀ ਰਾਤ ਵਿਚ ਮਣੀ ਬਾਹਰ ਕੱਢ ਕੇ ਰੱਖ ਲੈਂਦਾ ਹੈ ਤੇ ਉਸਦੇ ਲੋਰ ਵਿਚ ਹੀ ਖੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ ਅਰਥ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਇਥੇ ਆ ਕੇ ਸਾਧਕ ਆਪਣਾ ਸਾਖਸ਼ੀ ਭਾਵ ਪੈਦਾ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਉਹ ਆਪਣੇ ਸਰੀਰ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਬੈਠ ਕੇ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਦੇਖ ਕੇ ਅਨੰਦਿਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਸਾਖਸ਼ੀ ਵਾਲੀ ਇਸ ਸਟੇਜ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਦੀ ਸਟੇਜ ਕਸਤੂਰੀ ਵਾਲੇ ਮਿਰਗ ਵਾਲੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਚਾਨਣ ਉਸਦੇ ਅੰਦਰ ਤਾਂ ਹੈ ਪਰ ਉਹ ਜਾਣਦਾ ਨਹੀਂ, ਉਸਦੀ ਲੋਰ ਵਿਚ ਪਾਗਲਾਂ ਵਾਂਗ ਬਾਹਰ ਲੱਭਦਾ ਫਿਰਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਸਾਡੇ ਇਸ ਸਹਿਜ ਦੇ ਮਾਰਗ ਮੁਤਾਬਿਕ ਆਤਮਾ ਵਾਲੀ ਇਹੀ ਗੱਲ ਸਹੀ ਹੈ। ਅਸੀਂ ਡੰਕੇ ਦੀ ਚੋਟ ਨਾਲ ਕਹਿੰਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਇਹੀ ਸਹੀ ਹੈ। ਮਰਨ ਉਪਰੰਤ ਚੇਤਨਾ ਸਰੀਰ ਤੋਂ ਆਜ਼ਾਦ ਹੋ ਕੇ ਵਿਚਰਦੀ ਹੈ ਤੇ ਉਸਦਾ ਅਕਾਰ ਵੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਕੁਦਰਤ ਦੇ ਨਿਯਮ ਅਨੁਸਾਰ ਹੀ ਉਸਨੇ ਆਪਣੇ ਹਿੱਸੇ ਦਾ ਸਰੀਰ ਲੈਣਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਆਤਮਾ ਦੇ ਅਨੁਪਾਤ (ratio-proportion) ਕਰਕੇ ਹੀ ਸਾਰੇ ਜਨਮ ਲੈਣ ਵਾਲੇ ਬੰਦੇ ਇਕ ਜਿਹੇ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੇ। ਇਹ ਅਲਹਿਦਾਪਣ ਹੀ ਇਸ ਕਰਕੇ ਹੈ ਕਿ ਜੋ ਉਹਨਾਂ ਵਿਚ ਜੀਵਾਤਮਾ ਹੈ, ਵੱਖਰੀ-ਵੱਖਰੀ ਹੈ। ਜੀਵ ਅਸੀਂ ਚੇਤਨਤਾ ਨੂੰ ਕਹਿੰਦੇ ਹਾਂ। ਜੋ ਜੀਵਾਤਮਾ ਉਹਨਾਂ ਵਿਚ ਪ੍ਰਵੇਸ਼ ਕਰਦੀ ਹੈ ਉਸਦੇ ਕਰਕੇ ਹੀ ਬੰਦੇ ਚੰਗੇ ਜਾਂ ਮਾੜੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਕਰਕੇ ਹੀ 2% ਮਰਜ਼ੀ ਹੈ। ਇਸ ਮਰਜ਼ੀ ਕਾਰਣ ਹੀ ਵਿਕਾਸ ਹੈ ਤੇ ਇਸੇ ਮਰਜ਼ੀ ਕਾਰਣ ਹੀ ਆਵਾਗਵਣ ਦਾ ਚੱਕਰ ਹੈ। ਸਾਡੇ ਕੋਲ ਚੰਗਾ ਜਾਂ ਮਾੜਾ ਕਰਨ ਦੀ ਖੁੱਲ੍ਹ ਹੈ। ਇਹ ਖੁੱਲ੍ਹ ਸਾਡੀ ਜੀਵਾਤਮਾ ਨਾਲ ਜੁੜੀ ਹੋਈ ਹੈ। ਜਿਉਂ-ਜਿਉਂ ਅਸੀਂ ਆਪਣੀ ਇਸ ਮਰਜ਼ੀ ਨੂੰ ਉਸਾਰੂ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਵਰਤਾਂਗੇ ਤਿਉਂ-ਤਿਉਂ ਸਾਡੀ ਆਤਮਾ ਵਧਣੀ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਜਾਵੇਗੀ। ਆਤਮਾ ਕਿਉਂਕਿ ਰੱਬ ਦਾ ਅੰਸ਼ ਹੈ ਇਸ ਲਈ ਅਸੀਂ ਸੰਸਾਰ ਤੋਂ ਦੂਰੀ ਲੈਣੀ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੰਦੇ ਹਾਂ। ਸਾਡੇ ਸਵਾਦ ਘਟਣ ਲੱਗਦੇ ਹਨ ਤੇ ਸਾਡਾ ਸੰਸਾਰ ਨਾਲੋਂ ਮੋਹ ਭੰਗ ਹੋਣਾ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਸੀਮਤ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਅਸੀਂ ਹਰ ਚੀਜ਼ ਨਿਯਮ ਵਿਚ ਮੰਨਣੀ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੰਦੇ ਹਾਂ ਇਸੇ ਕਰਕੇ ਹੀ ਅਸੀਂ ਸੰਜਮ ਲਾਗੂ ਕਰਦੇ ਹਾਂ (ਪੰਜ ਸੱਸੇ)। ਜੇ ਅਸੀਂ ਖਾਣ ਤੇ ਹੀ ਕਾਬੂ ਨਾ ਪਾਇਆ ਸਮਝੋ ਸਾਡੀ ਚੇਤਨਤਾ ਸਾਡੇ ਢਿੱਡ ਨਾਲ ਜੁੜੀ ਹੋਈ ਹੈ ਤੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਬੰਦਾ ਕਦੇ ਆਤਮਿਕ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ। ਬਹੁਤਾ ਖਾਵਾਂਗੇ ਤਾਂ ਬਿਮਾਰੀਆਂ ਲੱਗਣਗੀਆਂ ਤੇ ਡਾਕਟਰਾਂ ਦੀ ਫੀਸ ਭਰਨ ਲਈ ਸਿੱਧੇ ਪੁੱਠੇ ਢੰਗਾਂ ਨਾਲ ਪੈਸੇ ਦਾ ਇੰਤਜ਼ਾਮ ਕਰਨਾ ਪਵੇਗਾ। ਪੁੱਠੇ ਕੰਮ ਕਰਾਂਗੇ ਤਾਂ ਪੁਲਸ ਦੇ ਗੋੜ ਵਿਚ ਫਸ ਕੇ ਗਿ੍ਹਵਤਾਂ, ਸਿਫਾਰਸ਼ਾਂ ਦੇ ਚੱਕਰ ਵਿਚ ਪਵਾਂਗੇ ਤੇ ਸੰਸਾਰ ਤੇ ਨਿਰਭਰ (depend) ਕਰਨ ਲੱਗ ਪਵਾਂਗੇ। ਅਖੀਰ ਕੀ ਹੋਵੇਗਾ? ਸਾਡੀਆਂ ਸਦਾਚਾਰਕ ਕੀਮਤਾਂ, ਜ਼ਮੀਰ ਮਰ ਜਾਵੇਗੀ। ਸਾਡੇ ਵਾਲੀ ਬੋਲੀ ਵਿਚ ਬੋਲੀਏ ਤਾਂ ਜਿਉਂ-ਜਿਉਂ ਜ਼ਮੀਰ ਮਰਦੀ ਹੈ ਅਸੀਂ ਪਿਛੇ ਮੁੜਨਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੰਦੇ ਹਾਂ, ਆਤਮਾ ਨਹੀਂ ਬਣਦੀ। ਸਾਰੀ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਹੀ ਖਤਮ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਕਰਕੇ ਹੀ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਸੱਚਾ ਬੰਦਾ ਉੱਚੀ ਬੋਲਦਾ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਉਸਦੀ ਜ਼ਮੀਰ ਤਕੜੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਜੇ ਇਹ ਆਤਮਾ ਵਾਲੀ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਠੀਕ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਚੱਲਦੀ ਰਹੇ ਤਾਂ ਜਨਮਾਂ ਜਨਮਾਂਤਰਾਂ ਵਿਚ ਇਕ ਦਿਨ ਉਹ ਵੀ ਆਉਂਦਾ ਹੈ ਜਿੱਥੇ ਜਾ ਕੇ ਆਤਮਾ 99% ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਤੇ ਜੀਵ ਬਹੁਤ ਹੀ ਮਹੀਨ (minimum) ਜਿਹਾ 1% ਰਹਿ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਥੇ ਆ ਕੇ ਉਹ ਬੰਦਾ ਨਹੀਂ ਰਹਿੰਦਾ, ਦਿਸਣ ਨੂੰ ਹੀ ਲੱਗਦਾ ਹੈ। ਪਰ ਇਹ ਸਾਰੀ ਕੁਰਬਾਨੀ ਗਿਆਨ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ। ਪਰ ਜੇ ਜੀਵਾਤਮਾ

ਇਸ ਸਤਰ ਤੇ ਪਹੁੰਚ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਉਹ ਔਲਾ ਮੀਆਂ ਆਪ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਇਹੀ ਸਾਡਾ ਵਿਕਾਸ ਹੈ ਪਰ ਇਹ ਵਿਕਾਸ ਗੁਰੂ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ
ਸੰਭਵ ਹੀ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ।

ਚਾਰ ਯੁੱਗ

ਵਿਕਾਸ (evolution) ਦੀ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਹੈ ਤੇ ਲਗਾਤਾਰ ਵਿਕਾਸ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਆਦਮੀ ਜਾਨਵਰ ਤੋਂ ਪੈਦਾ ਹੋਇਆ ਤੇ ਉਹ ਅਹਿਸਤਾ-ਅਹਿਸਤਾ ਵਿਕਾਸ ਕਰਦਾ ਹੋਇਆ ਸੱਭਿਅਕ (cultured) ਮਨੁੱਖ ਬਣ ਗਿਆ। ਜੇ ਅਸੀਂ ਇਹ ਮੰਨਦੇ ਹਾਂ ਤਾਂ ਇਹਦਾ ਮਤਲਬ ਹੋਇਆ ਕਿ ਆਦਮੀ ਅਗਿਆਨਤਾ ਤੋਂ ਗਿਆਨ ਵੱਲ ਨੂੰ ਵਧਿਆ ਭਾਵੇਂ ਉਹ ਰੂਹਾਨੀ ਸੀ ਜਾਂ ਸੰਸਾਰਿਕ ਸੀ। ਰਿਗਵੇਦ ਵਿਚ ਪਰਮਾਤਮਾ (God) ਦਾ ਕੋਈ ਸੰਕਲਪ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਉਸ ਵੇਲੇ ਦਾ ਮਨੁੱਖ ਕੁਦਰਤੀ ਤਾਕਤਾਂ ਨੂੰ ਮੰਨਦਾ ਸੀ ਜਿਵੇਂ ਹਵਾ, ਅੱਗ, ਸੂਰਜ ਤੇ ਪਾਣੀ। ਇਹੀ ਉਸ ਲਈ ਦੇਵਤੇ ਸਨ। ਜਿਉਂ-ਜਿਉਂ ਵਿਕਾਸ ਹੁੰਦਾ ਗਿਆ ਰੂਹਾਨੀ (spiritual) ਮਸਲਿਆਂ ਬਾਰੇ ਸਾਡੇ ਵਿਚਾਰ ਗੁੰਝਲਦਾਰ ਹੁੰਦੇ ਗਏ। ਜਿੰਨਾ ਜ਼ਿਆਦਾ ਅਸੀਂ ਸੋਚਣ ਲੱਗ ਪਏ ਉਨਾ ਹੀ ਵੱਡਾ ਸਾਡਾ ਪਰਮਾਤਮਾ ਹੁੰਦਾ ਗਿਆ। ਫੇਰ ਜਿਉਂ-ਜਿਉਂ ਇਸ ਗਿਆਨ ਦੇ ਵਾਧੇ ਨਾਲ, ਸਾਧਨਾਂ ਦੇ ਵਾਧੇ ਨਾਲ ਇਹ ਸਾਡੇ ਵਿਚਾਰ ਵੱਖੋ ਵੱਖਰੇ ਰੂਪਾਂ ਵਿਚ ਵੰਡੇ ਜਾਣ ਲੱਗੇ ਤੇ ਵੱਖੋ ਵੱਖਰੇ ਧਰਮ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਗਏ। ਇਸ ਦਾ ਕੀ ਕਾਰਣ ਹੈ? ਇਹ ਕਿੱਥੇ ਹੋਇਆ? ਜਦੋਂ ਅਸੀਂ ਯੁੱਗਾਂ ਦੀ ਗੱਲ ਕਰਦੇ ਹਾਂ ਤਾਂ ਕਹਿੰਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਪਹਿਲਾਂ ਸਤਿਯੁਗ। ਕਿਤੇ ਇਹ ਤਾਂ ਨਹੀਂ ਕਿ ਸਤਿਯੁਗ ਉਦੋਂ ਸੀ ਜਦੋਂ ਆਦਮੀ ਜਾਨਵਰ ਤੋਂ ਅਲਹਿਦਾ ਹੋਇਆ ਸੀ ਤੇ ਜਾਂਗਲੀ ਹੁੰਦਾ ਸੀ ਤੇ ਜਿਉਂ-ਜਿਉਂ ਗਿਆਨੀ ਹੁੰਦਾ ਗਿਆ ਤ੍ਰੇਤਾ, ਦਵਾਪਰ ਤੇ ਕਲਯੁੱਗ ਵਿਚ ਵਟਦਾ ਗਿਆ। ਜਾਂਗਲੀ ਮਨੁੱਖ ਇਕੱਠੇ ਹੋ ਕੇ ਵੰਡ ਕੇ ਛਕਦੇ ਸਨ ਤੇ ਗਰੁੱਪਾਂ ਵਿਚ ਰਹਿੰਦੇ ਸਨ। ਇਸੇ ਕਰਕੇ ਹੀ ਇਸ ਨੂੰ ਸਤਿਯੁਗ ਮੰਨ ਲਿਆ ਹੋਵੇ ਤੇ ਜਦੋਂ ਰਜਵਾੜਾਸ਼ਾਹੀ ਆਈ ਤਾਂ ਲੀਡਰ ਬਣ ਗਏ ਤੇ ਘੱਟ ਤਾਕਤ ਵਾਲਿਆਂ ਤੇ ਕਬਜ਼ਾ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਗਿਆ ਤੇ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਜਦੋਂ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਦਗੁਣੀ ਘਟ ਗਏ ਤਾਂ ਧਰਮ ਦੇ ਤਿੰਨ ਪੈਰ ਹੀ ਰਹਿ ਗਏ ਤੇ ਫੇਰ ਅਹਿਸਤਾ-ਅਹਿਸਤਾ ਹੁਣ ਜਿਸਦੇ ਵਿਚੋਂ ਅਸੀਂ ਗੁਜਰ ਰਹੇ ਹਾਂ ਇਸਦੇ ਵਿਚ ਹਰੇਕ ਨੂੰ ਹੀ ਠੱਗ ਬਣਨ ਦਾ ਚਾਨਸ ਹੈ ਤੇ ਹਰ ਕੋਈ ਖੁਦਗਰਜ਼ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਇਸ ਨੂੰ ਕਲਯੁੱਗ ਕਹਿ ਦਿੱਤਾ। ਗੱਲ ਤਾਂ ਕੁਝ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੀ ਲੱਗਦੀ ਹੈ, ਯੁੱਗਾਂ ਦੀ ਜਿਹੜੀ ਵੰਡ ਸੰਸਕ੍ਰਿਤ ਸਾਹਿਤ ਵਿਚ ਹੈ ਉਸਦੇ ਲਿਹਾਜ਼ ਨਾਲ ਕਲਯੁੱਗ ਸਭ ਤੋਂ ਛੋਟਾ ਹੈ। ਜੇ ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਿਖੇੜ ਕਰੀਏ ਕਿ ਸਤਿਯੁਗ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡਾ, ਫੇਰ ਯੁੱਗ ਛੋਟੇ ਹੁੰਦੇ ਗਏ ਤੇ ਕਲਯੁੱਗ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਫਿਰ ਕਿਸ ਯੁੱਗ ਨੇ ਆਉਣਾ ਹੈ? ਕੀ ਤ੍ਰੇਤਾ, ਦਵਾਪਰ ਤੇ ਸਤਿਯੁਗ ਹੋਵੇਗਾ ਜਾਂ ਫਿਰ ਪਹਿਲਾਂ ਸਤਿਯੁਗ ਆਵੇਗਾ। ਇਹ ਗੱਲ ਕਿਸੇ ਵੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਤਰਕ ਯੁਕਤ ਨਹੀਂ। ਹਰ ਚੀਜ਼ ਵਿਕਾਸ ਵੱਲ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਵਿਨਾਸ਼ ਵੱਲ ਨਹੀਂ। ਇਹ ਗੱਲ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ ਕਿ ਸਭਿਅਤਾ ਦੀ ਵੰਡ ਵਿਕਾਸ ਨਾਲ ਜੁੜੀ ਹੋਈ ਹੈ ਤੇ ਸਤਿਯੁਗ ਇਸ ਤੋਂ ਪਰੇ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਗੱਲ ਤਾਂ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਸਤਿਯੁਗ ਦਾ ਅਰਥ ਹੈ ਕਿ ਪਹਿਲਾਂ ਉਚੇਰੀਆਂ ਮਨੁੱਖੀ ਕਦਰਾਂ ਕੀਮਤਾਂ (higher human values) ਭਾਰੂ ਸੀ ਤੇ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਉੱਤੇ ਬੁਰਾਈ ਦਾ ਅਸਰ ਪੈਂਦੇ-ਪੈਂਦੇ ਯੁੱਗ ਹੇਠਲੇ ਪਾਸੇ ਵੱਲ ਨੂੰ ਧਰਾਤਲ ਵੱਲ ਨੂੰ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਤਾਂ ਇਸ ਦਾ ਮਤਲਬ ਕੀ ਹੋਇਆ? ਇਸ ਦਾ ਮਤਲਬ ਹੋਇਆ ਕਿ ਬੁਰਿਆਈ ਸ਼ਕਤੀਸ਼ਾਲੀ ਹੈ ਤੇ ਚੰਗਿਆਈ ਕਮਜ਼ੋਰ ਹੈ। ਸਾਰੇ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਰੱਬ ਹੈ ਤੇ ਸਰਬ ਸ਼ਕਤੀਮਾਨ ਹੈ ਜੇ ਹੈ ਤਾਂ ਉਹ ਤਾਂ ਹੋਰ ਵਧੀਆ ਸਤਿਯੁਗ ਬਣਾਵੇਗਾ ਪਰ ਇਸ ਮਿੱਥ ਕਰਕੇ ਤਾਂ ਇਹ ਲੱਗਦਾ ਹੈ ਕਿ ਜਿਵੇਂ ਰੱਬ ਨੇ ਪੁੱਠਾ ਗੇੜਾ ਦੇ ਦਿੱਤਾ ਹੋਵੇ ਜੋ ਉਹ ਸ਼ੈਤਾਨ ਅੱਗੇ ਝੁਕ ਗਿਆ ਤਾਂ ਇਹਦਾ ਮਤਲਬ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਕਮਜ਼ੋਰ ਹੈ ਤੇ ਕੋਈ ਖਾਸ ਥਾਵਾਂ ਹਨ ਜਿੱਥੇ ਰੱਬ ਦੀ ਨਹੀਂ ਚੱਲਦੀ। ਮੇਰੇ ਖਿਆਲ ਵਿਚ ਤਾਂ ਇਹ ਹੋ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ ਪਰ ਤੁਹਾਨੂੰ ਇਹਦੇ ਬਾਰੇ ਸੋਚਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਤੁਸੀਂ ਗਿਆਨ ਮਾਰਗ ਵਾਲੇ ਹੋ। ਕਿਤੇ ਇਹ ਤਾਂ ਨਹੀਂ ਕਿ ਅਸੀਂ ਸਾਰੇ ਸ਼ੈਤਾਨ ਦੀ ਫੌਜ ਹਾਂ ਤੇ ਤਕੜੇ ਰੱਬ ਤੋਂ ਡਰਦੇ-ਡਰਦੇ ਰੱਬ-ਰੱਬ ਕਰ ਲੈਂਦੇ ਹਾਂ ਕਿਉਂਕਿ ਰੱਬ ਨੂੰ ਕੰਮ ਬਹੁਤੇ ਹਨ ਤੇ ਉਸ ਤੋਂ ਅੱਖ ਬਚਾ ਪੁੱਠਾ ਵੀ ਕਰ ਦਿੰਨੇ ਹਾਂ ਤੇ ਯੁੱਗ ਨੂੰ ਵੀ ਧਰਾਤਲ ਵੱਲ ਲੈ ਜਾਂਦੇ ਹਾਂ। ਜੇ ਸਭ ਕੁਝ ਧਰਾਤਲ ਤੇ ਵਿਨਾਸ਼ ਵੱਲ ਨੂੰ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ ਤਾਂ ਰੱਬ ਚੰਗਿਆਈ ਦਾ ਦੁਸ਼ਮਣ ਕਿਉਂ ਹੈ? ਇਹ ਸਾਰੇ ਸਵਾਲ ਹਨ, ਇਹਨਾਂ ਦੇ ਜਵਾਬ ਲੱਭੋਗੇ ਤਾਂ ਖੁਦਾ ਜ਼ਰੂਰ ਮਿਲੇ। ਇਸ ਲਈ ਨਹੀਂ ਕਿ ਅਸੀਂ ਗਿਆਨੀ ਹਾਂ ਬਲਕਿ ਇਸ ਲਈ ਕਿ ਸਾਨੂੰ ਸੋਚਣ ਦੀ ਖੁੱਲ੍ਹੀ ਛੁੱਟੀ ਹੈ ਤੇ ਜੇ ਪੁੱਠਾ ਵੀ ਸੋਚਦੇ ਹਾਂ ਤਾਂ ਉਸਦੀ ਰਜ਼ਾ ਵਿਚ ਹੀ ਹੈ। ਗਿਆਨ ਮਾਰਗ ਵਿਚ ਤਾਂ ਉਹਨੇ ਸਾਨੂੰ ਵਾਲ਼ ਦੀ ਖੱਲ ਲਾਹੁਣ ਨੂੰ ਵੀ ਕਿਹਾ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਇਹੀ ਕੰਮ ਔਖਾ ਹੈ।

ਹੁਣ ਰਹੀ ਗੱਲ ਵਿਕਾਸ ਦੇ ਅਗੰਮੀ ਸਿਧਾਂਤ ਦੀ (Divine Law of Evolution) ਦੀ। ਜੇ ਇਸ ਨੂੰ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪੜ੍ਹ ਲਿਆ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਜਵਾਬ ਸਾਡੇ ਕੋਲ ਆਪਣੇ ਆਪ ਆ ਜਾਵੇਗਾ। ਸਾਫ਼ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿਚ ਜਵਾਬ ਹੈ ਕਿ ਸਤਿਯੁਗ ਕੋਈ ਨਹੀਂ। ਆਦਮੀ ਵਿਕਾਸ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ ਤੇ ਉਸ ਦੀ ਗਿਰਾਵਟ (downfall) ਕਦੇ ਨਹੀਂ ਆਈ। ਸੱਭਿਅਤਾ ਦੇ ਵਿਕਾਸ ਨਾਲ ਜੇ ਕੋਈ ਵਿਨਾਸ਼ ਹੋਇਆ ਹੈ ਤਾਂ ਦੰਡਵਾਦ ਦਾ ਹੈ। ਕੁਦਰਤੀ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਨੂੰ ਪੂਜਣਾ, ਯੱਗ ਕਰਨੇ ਜਾਂ ਬਲੀ ਦੇਣਾ ਕਿਸੇ ਸਮੇਂ ਆਮ ਸੀ ਪਰ ਅੱਜ ਦਾ ਮਨੁੱਖ ਨਹੀਂ ਮੰਨਦਾ। ਜੇ ਹੁਣ ਤੁਹਾਨੂੰ ਬੰਦੇ ਦੀ ਬਲੀ ਦੇਣ ਲਈ ਆਖਿਆ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਤੁਸੀਂ ਇਹ ਗੱਲ ਕਦੇ ਨਹੀਂ ਮੰਨੋਗੇ। ਜੇ ਇਹ ਹੈ ਤਾਂ ਇਹ ਅਧਿਆਤਮਿਕ ਵਿਕਾਸ ਹੈ ਵਿਨਾਸ਼ ਨਹੀਂ। ਇਕ ਪਾਸੇ ਅਸੀਂ ਕਲਯੁੱਗ ਨੂੰ ਬੁਰਾ ਕਹਿੰਦੇ ਹਾਂ ਪਰ ਸਾਡੇ ਪੈਰੰਬਰ ਫਿਰ ਕਲਯੁੱਗ ਵਿਚ ਕਿਉਂ ਆਏ। ਪਹਿਲਾਂ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ? ਜਿੰਨੀ ਦੇਰ ਤੱਕ ਗਿਆਨ ਨਾ ਹੋਵੇ ਗੱਲ ਕਹਿਣ ਤੋਂ ਡਰ ਲੱਗਦਾ ਹੈ। ਜੇ ਵੱਡੇ ਤੋਂ ਵੱਡਾ ਆਉਣ ਵਾਲੇ ਯੁੱਗ ਵਿਚ ਜੰਮਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਪਹਿਲਾ ਯੁੱਗ ਵੱਡਾ ਕਿਵੇਂ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ? ਇਹ ਸਾਰੀ ਅਗਿਆਨਤਾ ਹੈ ਇਸ ਲਈ ਇੰਜ ਲੱਗਦਾ ਹੈ ਕਿ ਬੀਤੇ ਦੇ ਅਗਿਆਨੀ ਮਨੁੱਖ ਨੇ ਜੋ ਗੱਲ ਕਹੀ ਉਹ ਅੱਜ ਦੇ ਸਿਆਣੇ ਮਨੁੱਖ ਨੇ ਮੰਨ ਲਈ ਤੇ ਫਿਰ ਮੰਨਣ ਵਾਲਾ ਵੀ ਮੂੜ ਹੀ ਹੋਇਆ। ਇਸ ਲਈ ਇਹ ਯੁੱਗ ਕੁਝ ਨਹੀਂ, ਇਕ ਚਿੰਨ੍ਹ (symbol) ਹਨ ਸਮੇਂ ਦੇ ਵਿਕਾਸ ਨੂੰ ਦਰਸਾਉਣ ਲਈ।

ਅਗਲਾ ਸਵਾਲ ਹੈ ਕਿ ਯੁੱਗ ਕਿਉਂ ਹਨ ?

ਅਸੀਂ ਮੰਨਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਪਰਮਾਤਮਾ ਸੱਚ ਹੈ ਸਦਾ ਰਹਿਣ ਵਾਲਾ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਸੱਚੇ ਤੋਂ ਉਤਪਤੀ ਵੀ ਸੱਚੀ ਹੀ ਹੋਈ ਜੇ ਇਹ ਉਤਪਤੀ (creation) ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੀ ਹੈ ਤੇ ਉਹ ਇਸ ਨੂੰ ਚਲਾਉਣ ਵਾਲਾ ਹੈ ਤਾਂ ਫਿਰ ਸਤਿਯੁਗ ਤੋਂ ਕਲਯੁੱਗ ਕਿਵੇਂ ਹੋ ਗਿਆ? ਇਸ ਦਾ ਮਤਲਬ ਹੈ ਕਿ ਸ਼ੈਤਾਨ ਪਰਮਾਤਮਾ ਤੋਂ ਤਕੜਾ ਹੈ। ਸਚਾਈ ਦਾ, ਚੰਗਿਆਈ ਦਾ ਤੇ ਸਦਗੁਣ ਦਾ ਤਬਾਹ ਹੋਣਾ ਤਾਂ ਅਸਲ ਵਿਚ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦਾ ਤਬਾਹ ਹੋਣਾ ਹੀ ਹੈ ਤੇ ਜਿਉਂ-ਜਿਉਂ ਪਾਪ ਵਧਦਾ ਹੈ ਪਰਮਾਤਮਾ ਆਪਣਾ ਅਵਤਾਰ ਭੇਜਦਾ ਹੈ। ਜੇ ਸਿਧੀ ਨਜ਼ਰ ਮਾਰੀਏ ਤਾਂ ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੀ ਲੱਗਦਾ ਹੈ ਪਰ ਅਸਲ ਗੱਲ ਕੀ ਹੈ? ਜੇ ਅਮੀਬਾ ਹੈ, ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦਾ ਪਹਿਲਾ ਅਣੂ ਹੈ ਉਸਨੂੰ ਅਸੀਂ ਜਿਉਂਦਾ ਕਿਹਾ। ਇਸ ਲਈ ਕਿ ਉਸਨੇ ਆਪਣੀ ਮਰਜ਼ੀ ਨਾਲ ਹਿਲਜੁਲ (movement) ਕੀਤੀ। ਇਹ ਹਿਲਜੁਲ ਉਸ ਰੱਬ ਦੇ ਪੱਖ ਜਾਂ ਨਾ ਪੱਖ ਦੀ ਵੀ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦੇ ਸ਼ੁਰੂ ਵਿਚ ਜੋ ਕੰਮ ਹੋਇਆ ਉਹ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੇ ਨਾਲ ਦਾ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਜਿਉਂ-ਜਿਉਂ ਜ਼ਿੰਦਗੀ, ਜਾਨਵਰਾਂ ਦੀਆਂ ਕਿਸਮਾਂ ਵੱਡੀਆਂ ਤੇ ਗਿਆਨ ਵੱਲ ਨੂੰ ਵਧਦੀਆਂ ਤੁਰੀਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ, ਤਿਉਂ-ਤਿਉਂ ਉਹ ਆਪਣੀ ਮਰਜ਼ੀ ਜ਼ਿਆਦਾ ਵਰਤਦੀ ਤੁਰੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਹੁਣ ਸਾਡੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦੀ ਸਟੇਜ ਆਦਮੀ ਦੀ ਹੈ ਜਿੱਥੇ ਉਹ 2% ਮਰਜ਼ੀ ਵਰਤਦਾ ਹੈ ਤੇ 98% ਆਪਣੇ ਕਰਮ ਦੇ ਹਿਸਾਬ ਨਾਲ ਵਾਪਰਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮਰਜ਼ੀ ਦਾ ਵਿਕਾਸ ਚੱਲ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਇਸ ਦਾ ਵਰਗੀਕਰਣ ਇਹ ਹੈ ਜਿੰਨੀ ਦੇਰ ਤੱਕ ਆਦਮੀ ਅਜੇ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਵਾਲੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਸੀ ਆਇਆ ਤੇ ਸਾਰਾ ਮਾਦਾ ਹੀ ਸੀ ਤਾਂ ਉਦੋਂ ਸਤਿਯੁਗ ਸੀ। ਸਤਿਯੁਗ ਦਾ ਮਤਲਬ ਕਿ ਸਾਰਾ ਕੁਝ ਉਸਦੀ ਮਰਜ਼ੀ ਅਨੁਸਾਰ ਚੱਲਦਾ ਸੀ। ਜੇ ਆਪਾਂ ਇਸ ਦਲੀਲ (logic) ਤੇ ਲਿਆ ਕੇ ਗੱਲ ਕਰੀਏ ਤਾਂ ਇਹ ਵੰਡ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਜਦੋਂ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਪੈਦਾ ਹੋਈ, ਉਹਨੇ ਜੋ ਆਪਣੀ ਮਰਜ਼ੀ ਵਰਤੀ ਉਹ ਮਰਜ਼ੀ ਰੱਬ ਦੀ ਮਰਜ਼ੀ ਤੋਂ ਵੱਖਰੀ ਸੀ ਤੇ ਉਲਟ ਵੀ ਹੋ ਸਕਦੀ ਸੀ ਤਾਂ ਫਿਰ ਆਪਾਂ ਇਕ ਖਾਸ ਗੁਣਾਤਮਕ ਤਬਦੀਲੀ ਤੱਕ ਤਰੇਤਾ ਮੰਨ ਲਉ। ਜਦੋਂ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਜਾਨਵਰਾਂ ਵਾਲੀ ਸਟੇਜ ਨੂੰ ਲੰਘ ਕੇ ਬਾਂਦਰਾਂ ਤੱਕ ਆ ਗਈ ਤਾਂ ਸਮਝੋ ਦੁਆਪਰ ਆ ਗਿਆ ਤੇ ਜਦੋਂ ਆਦਮੀ ਦੀ ਸਟੇਜ ਤੇ ਆਇਆ ਤਾਂ ਕਲਯੁੱਗ ਹੋ ਗਿਆ। ਵਿਕਾਸ ਦੇ ਸਿਧਾਂਤ ਨੂੰ ਮੰਨਣ ਵਾਲੇ ਕਦੇ ਵੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਧਾਰਨਾਵਾਂ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਮੰਨਦੇ ਕਿ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਵਿਨਾਸ਼ ਵੱਲ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ। ਅਸੀਂ ਜੋ ਵਿਕਾਸ ਦੀ ਗੱਲ ਕਰਦੇ ਹਾਂ ਤਾਂ ਮੰਨਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਧਰਤੀ ਦੀ ਉਤਪਤੀ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਵਿਕਾਸ ਚੱਲ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਹਰ ਆਤਮਾ ਦਿਨ-ਬ-ਦਿਨ superior ਹੋਈ ਤੁਰੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਤੇ ਇਹ ਮੰਨਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਮਨੁੱਖੀ ਜਨਮ ਤੋਂ ਅਗਾਂਹ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਸੂਖਸ਼ਮ ਸਰੀਰਾਂ ਦੀ ਹੈ ਤੇ ਇਹ ਵੀ ਕਹਿੰਦੇ ਹਾਂ ਕਿ Ultimate Merger ਹੈ। ਸਾਡਾ ਸਬੰਧ ਸਮੁੱਚ ਨਾਲ ਹੈ ਜੇ ਅਸੀਂ ਗਿਣਤੀ ਮਿਣਤੀ ਵੀ ਕਰੀਏ ਤਾਂ ਸਾਡੇ ਕੋਲ ਜਦੋਂ ਕਰੋੜਾਂ ਸਾਲ ਪੁਰਾਣਾ ਇਤਿਹਾਸ ਹੀ ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਕਿਵੇਂ ਕਹਿ ਸਕਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਕਦੋਂ ਕਿਹੜਾ ਯੁੱਗ ਸੀ। ਜੇ ਹਿਸਾਬ ਲਾਈਏ ਤਾਂ ਸਤਿਯੁਗ ਉਦੋਂ ਹੋਵੇਗਾ ਜਦੋਂ ਸਾਰੇ ਲੋਕ ਸੁਖੀ ਹੋਣਗੇ, ਸੱਚ ਬੋਲਦੇ ਹੋਣਗੇ ਤੇ ਧਰਮ ਕਮਾਉਂਦੇ ਹੋਣਗੇ। ਸੋਚਣ ਵਾਲੀ ਗੱਲ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਇਹੋ ਜਿਹਾ ਸਮਾਜ ਕਦੋਂ ਸੀ ਇਸ ਲਈ ਇਹ ਗੱਲ ਜਚਦੀ ਨਹੀਂ। ਗਿਆਨ ਮਾਰਗ ਵਿਚ ਅਸੀਂ ਸਾਰੀ ਗੱਲ ਨੂੰ ਅਕਲ ਦੇ ਪੱਧਰ (level) ਤੇ ਲੈ ਆਉਂਦੇ ਹਾਂ ਤਾਂ ਸਤਿਯੁਗ ਤਾਂ ਕਿਤੇ ਖੜਦਾ ਹੀ ਨਹੀਂ ਇਹ ਸੁਪਨਾ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਆਦਰਸ਼ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਇਸ

ਦੀ ਕਲਪਨਾ ਮਾਰਕਸ ਨੇ ਵੀ ਕੀਤੀ ਜਾਂ ਫਿਰ ਇਹ ਕਿਸੇ ਪੁਰਾਣੇ ਤਪੱਸਵੀ ਦਾ ਸੁਪਨਾ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਪਰ ਅਸਲੀਅਤ ਨਹੀਂ। ਮਨੁੱਖ ਤਾਂ ਹੁਣ ਦਾ ਸਿਆਣਾ ਹੈ। ਪਹਿਲਾ ਮਨੁੱਖ ਏਨਾ ਚੇਤਨ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਇਸ ਲਈ ਕਿਸੇ ਦਿਮਾਗ ਦੀ ਕਾਢ ਹੈ। ਇਸਦੇ ਪਿੱਛੇ ਇਕ ਵਿਚਾਰ ਕੰਮ ਜ਼ਰੂਰ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਵਿਚਾਰ ਹੈ ਕਿ ਜਿਉਂ-ਜਿਉਂ ਆਦਮੀ ਅਕਲ ਦੇ ਤੌਰ ਤੇ ਤੇਜ਼ ਹੁੰਦਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤਿਉਂ-ਤਿਉਂ ਉਸ ਦੀਆਂ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਵਧਦੀਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਜੇ ਉਹ ਬੁਰਾਈ ਵੱਲ ਨੂੰ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਸ਼ੈਤਾਨ ਦਾ ਚਰਖਾ ਹੈ ਤੇ ਜੇ ਚੰਗਿਆਈ ਵੱਲ ਨੂੰ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦਾ ਪੁੱਤ ਹੈ। ਕਿਉਂ? ਇਸ ਲਈ ਕਿ ਜਿਉਂ-ਜਿਉਂ ਉਹ ਵਿਕਾਸ ਦੇ ਪੱਖ ਤੇ ਅਗਾਂਹ ਨੂੰ ਤੁਰਦਾ ਹੈ ਉਸਦੀ ਇੱਛਾ ਵੀ ਉਨੀ ਜ਼ਿਆਦਾ ਵਧਦੀ ਹੈ, ਅਜ਼ਾਦੀ (freedom) ਵਧਦੀ ਹੈ ਤੇ ਉਨੀ ਜ਼ਿਆਦਾ ਉਹ ਆਪ ਹੁਦਰੀ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਜੋ ਉਹਦਾ ਮਨ ਕਰਦਾ ਹੈ ਉਹ ਕਰਦਾ ਹੈ ਤੇ ਮਨ ਚੰਗੇ ਨੂੰ ਵੀ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ ਤੇ ਮਾੜੇ ਨੂੰ ਵੀ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਅਸਲ ਵਿਚ ਗੱਲ ਇਹ ਹੋਈ ਕਿ ਜਿਸ ਸੇਂਟ (Saint) ਨੇ ਸੋਚਿਆ ਉਹਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਜਦੋਂ ਬੰਦਾ ਸਾਦਾ ਜਿਹਾ ਹੈ ਤਾਂ ਉਹ ਸਾਦਗੀ ਨਾਲ ਤੇ ਰੱਬ ਤੋਂ ਡਰ ਕੇ ਗੱਲ ਕਰਦਾ ਹੈ ਪਰ ਜਿਉਂ-ਜਿਉਂ ਅਕਲ ਵਧਦੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਤਿਉਂ-ਤਿਉਂ ਉਹ ਮਰਜ਼ੀ ਕਰਦਾ ਹੈ ਤੇ ਮਰਜ਼ੀ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਬੰਦਾ ਬਹੁਤੀ ਅਣਗਹਿਲੀ ਕਰਦਾ ਹੈ ਇਸ ਲਈ ਧਰਮ ਦਾ ਵਿਨਾਸ਼ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਆਦਮੀ ਦੀ ਅਕਲ ਜੋ ਵਿਕਾਸ ਕਰ ਰਹੀ ਹੈ ਉਹ ਨੁਕਸਾਨ ਕਰ ਰਹੀ ਹੈ ਪਰ ਇਸ ਦੇ ਨਾਲ ਬੰਦਾ ਜ਼ਿਆਦਾ ਚੇਤਨ ਵੀ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਗਿਆਨ ਦਾ ਪਸਾਰ ਵੀ ਵਧ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਸੁਣੀ ਸੁਣਾਈ ਗੱਲ ਨੂੰ ਮੰਨ ਲੈਣਾ ਸਾਇੰਸ ਦੇ ਯੁੱਗ ਵਿਚ ਸੰਭਵ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਇਕ ਖਾਸ ਗੱਲ ਇਹਦੇ ਵਿਚ ਜਿਹੜੀ ਸਮਝਣ ਵਾਲੀ ਹੈ ਉਹ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਅਸੀਂ ਸਾਹਿਤ (literature) ਨੂੰ ਸਮਝਦੇ ਹਾਂ ਤੇ ਇਹ ਸਾਰਾ ਹੀ poetic form ਵਿਚ ਹੈ। ਇਹਦੇ ਵਿਚ ਅਤਿਕਥਨੀ ਤੋਂ ਬਗੈਰ ਗੁਜ਼ਾਰਾ ਨਹੀਂ ਚੱਲਦਾ ਇਹ ਕੋਈ ਆਮ ਕਥਨ (general statement) ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ, ਪ੍ਰਤੀਕ (symbols) ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਜੇ ਅਸੀਂ ਅਗੰਮ ਦੀ ਗੱਲ ਕਰਨੀ ਹੈ ਤਾਂ ਉਸਦੇ ਬਰਾਬਰ ਕੁਝ ਸੰਸਾਰਿਕ ਰਿਸ਼ਤਾ ਜਾਂ ਸਿਸਟਮ (relation ਜਾਂ system) ਉਸਾਰਨਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ। ਇਕ Image ਦੇਣੀ ਪੈਂਦੀ ਹੈ ਪਰ ਇਹ ਸਭ ਕੁਝ ਵਾਰਤਿਕ (statement) ਦੇ ਲੈਵਲ ਤੇ ਤਾਂ ਪੂਰਾ ਨਹੀਂ ਉਤਰਦਾ ਜੋ ਗੱਲਾਂ ਕਵਿਤਾ ਵਿਚ ਖੂਬਸੂਰਤ ਲੱਗਦੀਆਂ ਹਨ ਉਹ ਅਸਲੀਅਤ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੀਆਂ। ਫਿਰ ਤਾਂ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਲੱਗਦਾ ਹੈ ਕਿ ਜੋ ਪੁਰਾਣੇ ਸਮੇਂ ਵਿੱਚ ਕਿਸੇ ਨੇ ਕਵਿਤਾ ਦੇ ਤੌਰ ਤੇ ਗੱਲ ਕਹੀ, ਅਸੀਂ ਉਸ ਨੂੰ ਵਾਰਤਿਕ ਮੰਨ ਲਿਆ ਜੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੈ ਤਾਂ ਮਿੱਥ (myth) ਹੀ ਹੈ। ਇਹ ਸਵਾਲ ਹੈ ਤੇ ਇਸ ਬਾਰੇ ਸੋਚਣ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ। ਇਹ ਤੱਥ (fact) ਹੈ ਕਿ ਨਾ ਕਦੇ ਸਤਿਯੁਗ ਸੀ, ਨਾ ਹੈ ਤੇ ਨਾ ਕਦੇ ਇਸ ਧਰਤੀ ਤੇ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਕਿਉਂਕਿ ਇਕ ਸੰਕੇਤ (hint) ਹੀ ਤੁਹਾਨੂੰ ਦਿੰਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਆਦਮੀ ਤੱਕ ਤੇ ਆਦਮੀ ਤੋਂ ਅਗਾਂਹ ਦੇਵਤਿਆਂ ਤੱਕ ਵੀ ਕੋਈ ਸੰਪੂਰਨ (Perfect) ਨਹੀਂ ਹੈ। ਸੰਪੂਰਨ ਸਿਰਫ ਪਰਮਾਤਮਾ ਹੈ ਤੇ ਸਤਿਯੁਗ ਇਕ ਸੰਪੂਰਨ ਸਿਸਟਮ (Perfect System) ਦਾ ਨਾਂ ਹੈ ਤਾਂ ਇਹ ਅਪੂਰੇ ਬੰਦਿਆਂ ਵਿਚ ਕਿਵੇਂ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ? ਇਸ ਧਰਤੀ ਦੀ ਉਤਪਤੀ ਤੇ ਸ਼ਕਤੀ ਦਾ ਠੋਸ ਰੂਪ ਅਖਤਿਆਰ ਕਰਨਾ ਆਪਣੇ ਆਪ ਵਿਚ ਇਕ ਵਿਰੋਧ ਹੈ। ਪੂਰਾ ਬ੍ਰਹਿਮੰਡ, ਪੂਰੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ, ਪੂਰੀਆਂ ਧਰਤੀਆਂ ਸੱਚ ਦੇ ਬਿਲਕੁਲ ਵਿਰੋਧ ਵਿਚ ਖੜੀਆਂ ਹਨ। ਆਦਮੀ ਬੁਨਿਆਦੀ ਤੌਰ 'ਤੇ ਚੰਗਾ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਚੇਤਨ ਤੌਰ ਤੇ ਜਦੋਂ ਬੰਦਾ ਚੰਗਿਆਈ ਆਪਣੇ ਵਿਚ ਪੈਦਾ ਕਰਕੇ ਉਹਨੂੰ ਆਪਣੀ ਆਦਤ ਬਣਾਉਂਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਵਿਚ ਚੰਗਿਆਈ ਤੁਰਦੀ ਹੈ ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਬੁਨਿਆਦੀ ਤੌਰ ਤੇ ਮਨੁੱਖ ਬੁਰਾ ਹੈ। ਇਸੇ ਕਰਕੇ ਹੀ ਸਿਮਰਨ ਹੈ ਜੋ ਬਾਰ-ਬਾਰ ਬੰਦੇ ਨੂੰ ਚੰਗਾ ਕਰਨ ਲਈ ਪਰੇਰਦਾ ਹੈ। ਸਾਰਾ ਧਾਰਮਿਕ ਲਿਟਰੇਚਰ ਵੀ ਇਹੀ ਹੈ। ਵਾਰ-ਵਾਰ ਬੰਦੇ ਨੂੰ ਪੜ੍ਹਾਉਂਦੇ ਹਨ ਜੇ ਨਹੀਂ ਸੁਣਦਾ ਤਾਂ ਨਰਕ ਤੱਕ ਦੇ ਡਰਾਵੇ ਦਿੰਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਲਈ ਬੁਨਿਆਦੀ ਤੌਰ ਤੇ ਆਦਮੀ ਬੁਰਾ ਹੈ। ਜਿੱਥੇ ਇਹੋ ਜਿਹਾ ਮਨੁੱਖ ਹੈ ਉੱਥੇ ਸਤਿਯੁਗ ਕਿਵੇਂ ਆ ਸਕਦਾ ਹੈ? ਇਹ ਤਾਂ ਸ਼ਾਇਰ ਦਾ ਅਤਿਕਥਨੀ ਅਲੰਕਾਰ ਹੈ। ਪਰ ਜਦੋਂ ਇਸ ਗੱਲ ਨੂੰ ਆਪਾਂ ਆਮ ਲੋਕਾਂ ਵਿਚ ਕਰਦੇ ਹਾਂ ਤਾਂ ਗੱਲ ਬੜੀ ਕੌੜੀ ਲੱਗਦੀ ਹੈ। ਸਾਰੇ ਦਾ ਸਾਰਾ ਮਿਥਿਹਾਸ (mythology) ਹਿੱਲਦਾ ਹੈ ਪਰ ਅਸੀਂ ਸੱਚੀ ਗੱਲ ਕਿਉਂ ਨਾ ਕਰੀਏ। ਇਹ ਗਿਆਨ ਦਾ ਮਾਰਗ ਹੈ, ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਮਾਰਗ ਤਾਂ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਗੱਲ ਬਿਲਕੁਲ ਸਤਹਿ ਦੇ ਉੱਤੇ ਕਰਕੇ ਛੱਡ ਦੇਣੀ ਪਰ ਅਸੀਂ ਉਸਨੂੰ ਬਿਲਕੁਲ ਉਸਦੀ ਜੜ ਤੋਂ ਫੜਦੇ ਹਾਂ।

ਹੁਣ ਸਤਿਯੁਗ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ?

ਵਿਕਾਸ (evolution) ਦਾ ਵਿਚਾਰ ਹੈ ਕਿ ਅਸਲੀਅਤ (reality) ਲਗਾਤਾਰ ਤਬਦੀਲ ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ। ਤਬਦੀਲੀ ਆਪਣੇ ਆਪ ਵਿਚ ਸੰਸਾਰ ਹੈ ਤੇ ਬ੍ਰਹਿਮੰਡ ਹੈ। ਕਰਤਾਪੁਰਖ ਜਿਸ ਸਟੇਜ (stage) ਦਾ ਅਸੀਂ ਨਾਂ ਲੈਂਦੇ ਹਾਂ ਜਾਂ ਇਸ ਨੂੰ ਮਹਾਂਕਾਲੀ, ਆਦਿ ਮਾਤਾ, ਆਦਿ ਸ਼ਕਤੀ ਜਾਂ ਜੀਵਨ ਸ਼ਕਤੀ (life force) ਕਹਿ ਲਈਏ ਇਹ ਪਰਮਾਤਮਾ ਨਹੀਂ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਕਰਤਾ ਪੁਰਖ

ਦੀ ਇਕ ਇੱਛਾ ਹੈ ਤੇ ਇਸ ਇੱਛਾ ਦਾ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀਮਾਨ ਰੂਪ ਸਮੁੱਚਾ ਬ੍ਰਹਿਮੰਡ ਹੈ। ਕਰਤਾ ਪੁਰਖ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਮਿੱਟੀ ਤੱਕ ਜੋ ਜ਼ਰੂਰੇ ਦਾ ਸਫਰ ਹੈ, ਜੜ ਪਦਾਰਥ (Inert matter) ਵੀ ਜਿਸਨੂੰ ਅਸੀਂ ਕਹਿੰਦੇ ਹਾਂ ਇਥੋਂ ਤੱਕ ਦਾ ਜੋ ਹੇਠਾਂ ਵੱਲ ਦਾ ਝੁਕਾਅ (downtrend) ਹੈ ਉਸਦੇ ਦਰਮਿਆਨ ਵੀ ਕੁਝ ਵਾਪਰਿਆ ਪਰ ਕਰਤਾ ਪੁਰਖ ਕੋਈ ਛੋਟੀ ਗੱਲ ਨਹੀਂ, ਪਰਮਾਤਮਾ ਤੋਂ ਬਾਅਦ (Next to God) ਹੈ ਤੇ ਇਸ ਦਾ ਮਤਲਬ ਹੈ ਕਿ ਉੱਥੇ ਤੱਕ ਪਹੁੰਚਿਆ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਦਾ ਪਰ ਜਿਹੜੇ ਹੁਕਮ ਤੇ ਜ਼ਰੂਰ ਹੈ, ਐਟਮ ਹੈ ਉਥੋਂ ਇਕ ਨਵੀਂ ਮਰਜ਼ੀ (will) ਸ਼ੁਰੂ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਜਦੋਂ ਮਾਦੇ ਨੇ ਆਪਣੀ ਮਰਜ਼ੀ ਨਾਲ ਹਿਲਜੁਲ ਕੀਤੀ ਉਸਨੂੰ ਅਸੀਂ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਕਹਿੰਦੇ ਹਾਂ। ਇਹ ਮਰਜ਼ੀ Created ਦੀ ਮਰਜ਼ੀ ਹੈ ਸਾਰੀ ਉਤਪਤੀ (Creation) ਉਸ ਕਰਤਾ ਪੁਰਖ ਦੀ ਮਰਜ਼ੀ ਹੈ। ਪਰਮਾਤਮਾ ਆਪ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀਕਰਤਾ (Creator) ਨਹੀਂ ਹੈ। ਉਹ ਨਿਰਗੁਣ ਹੈ ਪਰ ਜਦੋਂ ਉਹ ਉਤਪਤੀ ਕਰਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਕਰਤਾ ਪੁਰਖ ਦੇ ਸਥਾਨ (level) ਤੇ ਆ ਕੇ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਕਿਉਂਕਿ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀਕਰਤਾ (Creator) ਹੋਣ ਦੇ ਸੰਕਲਪ ਵਿਚ ਆਪਣੇ ਆਪ ਵਿਚ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਹੈ। ਇਹ ਮਰਜ਼ੀ ਵਧਦੀ ਤੁਰੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਮਰਜ਼ੀ ਦਾ ਅਰਥ ਹੀ ਅਜ਼ਾਦੀ (freedom) ਹੈ। ਨਵੇਂ ਜ਼ਰੇ, ਨਵੀਆਂ ਜ਼ਿੰਦਗੀਆਂ (Self) ਬਣ ਰਹੀਆਂ ਹਨ। ਪੂਰੇ ਦਾ ਪੂਰਾ ਚੱਕਰ (cycle) ਚੱਲ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਚੱਕਰ ਸੰਪੂਰਨ (cycle complete) ਹੋਣ ਉਪਰੰਤ ਅਸੀਂ ਪਰਮਾਤਮਾ ਵਿਚ ਸਮਾਉਣਾ ਹੈ ਕਰਤਾ ਪੁਰਖ ਵਿਚ ਨਹੀਂ। ਇਸ ਚੱਕਰ ਦੇ ਅੱਧ ਵਿਚਕਾਰ (mid way) ਆਦਮੀ ਆਉਂਦਾ ਹੈ ਤੇ ਮਨੁੱਖ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਫਿਰ ਸਵਰਗ ਦੀ ਗੱਲ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋਈ। ਇਸਦੇ ਬਾਰੇ discussion ਹੁੰਦੀ-ਹੁੰਦੀ ਇਥੇ ਪਹੁੰਚੀ ਕਿ ਸਤਿਯੁਗ ਜਾਂ ਸਵਰਗ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ। ਹੁਣ ਇਸ ਗੱਲ ਨੂੰ ਸਿੱਧ ਕਿਵੇਂ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ? ਸਤਿਯੁਗ ਨੂੰ ਇਕ ਵਾਕ (sentence) ਦੇ ਲੈਵਲ ਤੇ ਆਪਾਂ ਬੋਲੀਏ ਤਾਂ ਕਹਾਂਗੇ ਧਰਮ ਜਦੋਂ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਕ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ (particular) ਥਾਂ ਤੇ ਰਾਜ ਕਰਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਉਸਦਾ ਸਾਨੀ ਕੋਈ ਨਹੀਂ, ਉਦੋਂ ਸਤਿਯੁਗ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਤਰੇਤੇ ਤੇ ਆਪਾਂ ਕਹਾਂਗੇ ਕਿ ਜਦੋਂ ਧਰਮ ਰਾਜ ਤਾਂ ਕਰਦਾ ਹੈ ਪਰ ਉਸਦੇ ਵਿਰੋਧ ਵਿਚ ਅਧਰਮ ਵੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਧਰਮ ਥੋੜਾ ਛੋਟਾ ਹੋ ਗਿਆ। ਜਦੋਂ ਅਧਰਮ ਦੀ ਲੱਤ ਉੱਪਰ ਹੋਣ ਲੱਗੀ ਤੇ ਧਰਮ ਖੜਕਾ ਦੜਕਾ ਕਰਨ ਲੱਗ ਪਿਆ ਤਾਂ ਦੁਆਪੁਰ ਹੋ ਗਿਆ। ਜਦੋਂ ਅਧਰਮ ਨੇ ਹਮਲਾ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਤੇ ਧਰਮ (ਸੱਚ) ਜਾ ਕੇ ਲੁਕ ਗਿਆ ਤਾਂ ਕਲਯੁਗ ਹੋ ਗਿਆ। ਅਸਲ ਗੱਲ ਹੈ ਕਿ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ (process) ਚੱਲ ਰਹੀ ਹੈ। ਇਸ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਵਿਚ ਛੋਟੇ ਤੋਂ ਵੱਡੇ ਤੇ ਉਸ ਤੋਂ ਵੱਡੇ ਜੋ ਉਚੇਰੀਆਂ ਆਤਮਾਵਾਂ (higher self) ਹਨ ਉਹ ਚੱਲ ਰਹੇ ਹਨ ਤਾਂ ਇਹ ਕਦੇ ਵੀ ਸੰਭਵ ਨਹੀਂ ਕਿ ਸਾਰੇ ਪੂਰੇ ਧਰਮ ਨੂੰ ਮੰਨਣ ਵਾਲੇ ਹੋ ਜਾਣ। ਭੂ ਖੰਡ ਵਿਚ ਹਰ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮਨੁੱਖਾਂ ਨੇ ਰਹਿਣਾ ਹੈ ਤੇ ਇਕ ਦਰਜਾਬੰਦੀ (gradation) ਹੈ। ਇਕ ਬੰਦਾ ਅਜਿਹਾ ਹੈ ਜਿਸ ਨੇ ਠੱਗੀ ਮਾਰਨੀ ਹੀ ਹੈ, ਉਸ ਤੋਂ ਧਰਮ ਦੀ ਆਸ ਹੀ ਨਹੀਂ। ਇਕ ਭਗਤ ਪੂਰਨ ਸਿੰਘ ਤੇ ਮਦਰ ਟੈਰੀਸਾ ਵਰਗੇ ਵੀ ਹਨ। ਇਹ ਹਿਸਟਰੀ ਹੈ ਕਿ ਇਹੋ ਜਿਹੇ ਮਨੁੱਖ ਦੋਨੋਂ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਹਮੇਸ਼ਾ ਹੀ ਰਹੇ ਹਨ ਤਾਂ ਸਾਨੂੰ ਕੋਈ ਵੀ ਸਮਾਂ ਐਸਾ ਨਹੀਂ ਲੱਭਦਾ ਜਿੱਥੇ ਧਰਮ ਹੀ ਧਰਮ ਸੀ ਤਾਂ ਅਸੀਂ ਸਤਿਯੁਗ ਕਿਥੋਂ ਲੱਭਾਂਗੇ? ਇਹ ਸਿਰਫ਼ ਇਕ ਆਦਰਸ਼ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਲਾਰਡ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨਾ ਦੇ ਵੇਲੇ ਸਾਰੇ ਦਾ ਸਾਰਾ ਕੂੜ ਹੋਇਆ। ਜੇ ਅਸੀਂ ਇਤਿਹਾਸ ਨੂੰ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪੜ੍ਹੀਏ ਤਾਂ ਇਹ ਗੱਲ ਸਾਹਮਣੇ ਆਉਂਦੀ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਇਕ ਭ੍ਰਿਸ਼ਟ (corrupt) ਯੁੱਗ ਸੀ। ਜਦੋਂ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਬਾਪ ਦਾ ਵੀ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਜਦੋਂ ਯੁੱਧ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਲੋਕ ਮਰਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਅਸੀਂ ਉਸਨੂੰ ਸਤਿਯੁਗ ਕਿਵੇਂ ਕਹਾਂਗੇ। ਆਪਾਂ ਇਹ ਕਹਿ ਸਕਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਜਦੋਂ ਕੋਈ ਜੰਮਿਆ ਨਹੀਂ ਸੀ, ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸੀ, ਕੋਈ ਸਿੱਧੇ ਪੁੱਠੇ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸੀ ਉਦੋਂ ਸਤਿਯੁਗ ਹੋਵੇਗਾ। ਇਸ ਲਈ ਸਤਿਯੁਗ ਸਿਰਫ਼ ਇਕ ਸੰਕਲਪ ਹੈ ਤੇ ਕਦੇ ਵੀ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ। ਪਰਮਾਤਮਾ ਨੇ ਕਦੀ ਇਹ ਹੁਕਮ ਪਾਸ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਕਿ ਜ਼ਰੂਰ ਤੋਂ ਨਵੀਂ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਬਣਦੀ ਜਾਵੇ ਤੇ ਪਿਛਿਉਂ ਸਾਰਾ ਖਤਮ ਹੋ ਜਾਵੇ। ਸਾਰੇ ਮਾੜੇ ਮਨੁੱਖ ਮਰ ਜਾਣ ਤੇ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਦੇ ਸਤਰ ਵਾਲੇ ਸਤਿਯੁਗੀ ਮਨੁੱਖ ਹੀ ਰਹਿ ਜਾਣ। ਪਰ ਸਾਰੇ ਜਿਉਂਦੇ ਹਨ ਤੇ 84 ਲੱਖ ਵੀ ਕਾਇਮ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਕੋਈ ਸਤਿਯੁਗ ਨਹੀਂ। ਇਹ ਗੱਲ ਕਹਿ ਕੇ ਅਸੀਂ ਹਿੰਦੂ ਮਿਥਿਹਾਸ (mythology) ਦੀ ਇੱਟ ਕੱਢੀ ਹੈ ਤੇ ਜੇ ਆਪਾਂ ਇਸ ਨੂੰ ਹੱਥ ਲਾਇਆ ਹੈ ਤਾਂ ਸਿਆਣਪ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਨੂੰ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਮਝ ਲਵੋ ਤਾਂ ਕਿ ਕੱਲ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਡਰ ਦੇ ਮਾਰੇ ਆਪਣੇ ਕਹੇ ਨੂੰ ਹੀ ਇਨਕਾਰ (undo) ਕਰਨਾ ਨਾ ਪਵੇ।

ਜੇ ਸਤਿਯੁਗ ਨਹੀਂ ਤਾਂ Saints ਨੇ ਸਤਿਯੁਗ ਦਾ ਸੰਕਲਪ ਕਿਉਂ ਵਰਤਿਆ?

ਇਹ ਗੱਲ ਠੀਕ ਹੈ ਕਿ ਸੰਕਲਪ ਲਗਾਤਾਰ ਵਰਤਿਆ ਗਿਆ। ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਨੇ ਵੀ ਇਸ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਕੀਤਾ। ਪਰ ਕਿਉਂ ਕੀਤਾ? ਇਸ ਜਵਾਬ ਹੈ ਕਿ ਜਿਹੜੇ ਵੈਦਿਕ ਪੀਰੀਅਡ ਦੇ ਰਿਸ਼ੀ ਹਨ ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਕੁਦਰਤੀ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਨੂੰ ਸਭ ਕੁਝ ਮੰਨ ਲਿਆ। ਪਰਮਾਤਮਾ ਦਾ ਸੰਕਲਪ ਉਹਨਾਂ ਕੋਲ ਨਹੀਂ ਸੀ ਉਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਇਹ ਗੱਲ ਹੌਲੀ-ਹੌਲੀ ਪਰਿਪੱਕ (mature) ਹੁੰਦੀ

ਗਈ ਤੇ ਰੋਲਾ ਪੈ ਗਿਆ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਤਾਕਤਾਂ ਵਿਚ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡਾ ਕੌਣ ਹੈ? ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਾਰਿਆਂ ਨੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਕਿਸੇ ਇਕ ਦੀ ਚੋਣ ਕਰਨ ਦੀ ਸੋਚੀ। ਉਹਨਾਂ ਵਿਚਲਾ ਮਨੁੱਖ ਸਦਾ ਵਿਕਾਸ ਕਰਦਾ ਰਿਹਾ, ਮਨੁੱਖ ਦੀਆਂ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਵਿਕਾਸ ਕਰਦੀਆਂ ਰਹੀਆਂ ਤੇ ਉਹਦੀ ਚੇਤਨਤਾ ਵਿਕਾਸ (develop) ਕਰਦੀ ਰਹੀ ਤਾਂ ਉਹਨਾਂ ਸਾਰੀਆਂ ਸਮੱਸਿਆਵਾਂ ਦੇ ਸਮਾਧਾਨ ਵਜੋਂ ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਆਪਣਾ ਇਕ ਮਿੱਥ ਲਿਆ। ਹੁਣ ਜੇ ਤੁਸੀਂ ਆਦਿ ਸ਼ੰਕਰਾਚਾਰੀਆ ਦੀ ਵਿਵੇਕ ਚੂੜਾਮਣੀ ਪੜ੍ਹੋ ਤਾਂ ਇੰਜ ਲੱਗਦਾ ਹੈ ਜਿਵੇਂ ਇਹ ਵੇਦ ਰਿਸ਼ੀ ਕੋਈ ਬੱਚੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਪਰ ਉਹ ਬੱਚੇ ਨਹੀਂ ਸਨ ਸਗੋਂ ਆਪਣੇ ਸਮੇਂ ਦੇ ਮਹਾਨਤਮ ਸਨ। ਹੁਣ ਇਸ ਤੋਂ ਅੱਗੇ ਜੋ ਵਿਕਾਸ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆਵਾਂ (developments) ਹਨ ਤੇ ਇਸ ਹੋ ਰਹੇ ਵਿਕਾਸ ਵਿਚ ਕੋਈ ਨਵੀਂ ਗੱਲ ਕਰਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਇਸਦੇ ਵਿਚ ਕਿਸੇ ਦੀ ਕੋਈ ਪੀਰੀ ਨਹੀਂ ਇਹ ਸਿਰਫ ਮਨੁੱਖੀ ਚੇਤਨਾ ਦੇ ਵਿਕਸਤ ਹੋਣ ਦਾ ਮਾਮਲਾ ਹੈ। ਜੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਮਨੁੱਖੀ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਨਾਲ ਸਾਰ ਲਿਆ ਤੇ ਬਾਅਦ ਵਿਚ ਯੁੱਗਾਂ ਦਾ ਰੋਲਾ ਪੈ ਗਿਆ ਤਾਂ ਇਹ ਕੋਈ ਖਾਸ ਗੱਲ ਨਹੀਂ ਕਿ ਜੇ ਅਸੀਂ ਹੁਣ ਇਸ ਸੰਕਲਪ ਨੂੰ ਬਦਲ ਰਹੇ ਹਾਂ ਤਾਂ ਅਸੀਂ ਬਹੁਤ ਮਹਾਨ ਹੋ ਗਏ। ਇਸਦੇ ਨਾਲ ਪਹਿਲਿਆਂ ਦੀ ਮਹਾਨਤਾ ਨੂੰ ਛੁਟਿਆਇਆ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਦਾ। ਇਹ ਤਾਂ ਸਿਰਫ ਸਮੇਂ ਵਿਚ ਹੋ ਰਹੇ ਵਿਕਾਸ ਦਾ ਸਿੱਟਾ ਹੈ। ਤੀਜੀ ਗੱਲ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਜੇ ਬੰਦਾ ਗੱਲ ਨੂੰ ਸਧਾਰਨ ਤੌਰ ਤੇ ਲਵੇ ਤਾਂ ਇਕ ਸੰਕਲਪ ਨੂੰ ਬਿਨਾਂ ਵਿਚਾਰ ਤੇ ਬਿਨਾਂ ਸਮਝੇ ਲੈ ਕੇ ਤੁਰਨ ਦੀ ਗੱਲ ਹੈ ਪਰ ਜੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਤੌਰ ਤੇ ਉਸ ਨੂੰ ਇਸ਼ਾਰਾ (point) ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਉਸ ਗੱਲ ਦੇ ਅਰਥ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਜਿਵੇਂ ਕਹਿਣਾ ਹੈ ਕਿ ਸਤਿਯੁਗ ਵਿਚ ਧਰਮ ਦੇ ਚਾਰ ਪੈਰ ਸੀ ਤੇ ਘਟਦੇ-ਘਟਦੇ ਕਲਯੁੱਗ ਤੱਕ ਇਕ ਰਹਿ ਗਿਆ। ਇਹਦਾ ਮਤਲਬ ਕਲਯੁੱਗ ਸਭ ਤੋਂ ਮਾੜਾ ਹੈ। ਇਸ ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ ਵਿਚ ਜੇ ਜ਼ਰਾ ਸੋਚੋ ਤਾਂ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਸਤਿਯੁਗ ਵਿਚ ਸੱਚ ਵਰਤਦਾ ਸੀ ਤੇ ਤਰੇਤੇ ਦਵਾਪਰ ਵਿਚ ਯੱਗ ਕਰਨ ਤੇ ਪੂਜਾ ਪਾਠ ਨੇ ਸੱਚ ਦੀ ਜਗ੍ਹਾ ਲੈ ਲਈ ਤੇ ਕਲਯੁੱਗ ਵਿਚ ਨਾਮ ਆਧਾਰ ਹੋ ਗਿਆ, ਇਕੱਲਾ ਸਿਮਰਨ ਰਹਿ ਗਿਆ। ਇਹ ਵੀ ਗੱਲ ਛੇੜਨ ਵਾਲੀ ਹੈ ਕਿ ਸਤਿਯੁਗ ਵਿਚ ਇਕ ਬੰਦੇ ਦੇ ਕਰਮ ਦਾ ਫਲ ਸਾਰੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਭੁਗਤਣਾ ਪੈਦਾ ਸੀ ਤਰੇਤੇ ਵਿਚ ਸਾਰੇ ਨਗਰ ਨੂੰ, ਦਵਾਪਰ ਵਿਚ ਸਾਰੇ ਵੰਸ਼ ਨੂੰ ਤੇ ਕਲਯੁੱਗ ਵਿਚ ਆਪਣੇ ਕੀਤੇ ਦਾ ਭੁਗਤਾਨ ਬੰਦਾ ਸਿਰਫ ਆਪ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਕਲਯੁੱਗ ਚੰਗਾ ਹੈ, ਇਹ ਸਵੈ ਵਿਰੋਧ ਹੈ। ਜੇ ਇਨਸਾਫ਼ ਹੀ ਕਲਯੁੱਗ ਵਿਚ ਹੈ ਤਾਂ ਫਿਰ ਇਹ ਮਾੜਾ ਕਿਵੇਂ ਹੋ ਗਿਆ? ਜੇ ਇਹ ਸਵੈ ਵਿਰੋਧ ਖੜਾ ਹੈ ਤਾਂ ਕਿਤੇ ਨਾ ਕਿਤੇ ਝੂਠ ਜ਼ਰੂਰ ਹੈ। ਦੋਨਾਂ ਵਿਚੋਂ ਇਕੋ ਹੀ ਗੱਲ ਸੱਚੀ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ? ਅਸਲੀ ਗੱਲ ਹੈ ਕਿ ਪਹਿਲਾਂ ਸੱਚ ਸੀ ਤੇ ਜਦੋਂ ਸੱਚ ਉਡਿਆ ਤਾਂ ਅੰਦਰ ਦਾ ਸੱਚ ਬਾਹਰ ਆਇਆ। ਅੰਦਰ ਜਦੋਂ ਸੱਚ ਪਾਲਿਆ ਨਾ ਗਿਆ ਤਾਂ ਬਾਹਰੀ ਅਡੰਬਰਾਂ ਤੇ ਕਰਮ ਕਾਂਡਾਂ ਵਿਚ ਆ ਗਿਆ। ਯੱਗ ਕਰਨ ਲੱਗ ਪਏ। ਜਦੋਂ ਵੀ ਸੱਚ ਦੀ ਲਾਟ (flame) ਪੈਦਾ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਉਸਦੇ ਆਲੇ ਦੁਆਲੇ ਮਾਇਆ ਦੀ ਕਾਲਖ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਕਾਲਖ ਜੋ ਦੁਨੀਆਂ ਦੀ ਹੈ ਬਹੁਤ ਜ਼ਿਆਦਾ ਹੈ। ਬੰਦਾ ਬੁਨਿਆਦੀ ਤੌਰ ਤੇ ਬੁਰਾ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਮਨੁੱਖ ਦੀ ਹਉਮੈ ਆਉਂਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਆਲੇ ਦੁਆਲੇ ਦੀ ਜੋ ਲਾਲਸਾ ਹੈ ਉਸ ਲਾਟ ਉੱਤੇ ਹਮਲੇ ਕਰਨੇ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੰਦੀ ਹੈ। ਸੱਚ ਦਾ ਰੰਗ ਬਦਲਣਾ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਆਲੇ ਦੁਆਲੇ ਦੇ ਹਨੇਰੇ ਨੇ ਸੱਚ ਤੇ ਚੰਗਿਆਈ ਤੇ ਕਬਜ਼ਾ ਪਾ ਕੇ ਉਸਦੀ ਚੰਗਿਆਈ ਨੂੰ ਘਟਾਉਣਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦੇਣਾ ਹੈ। ਆਦਮੀ ਦੇ ਇਸ ਅਨੁਭਵ ਵਿਚੋਂ ਸਤਿਯੁਗ, ਤਰੇਤਾ, ਦਵਾਪਰ ਤੇ ਕਲਯੁੱਗ ਦੀ ਮਿੱਥ ਪੈਦਾ ਹੋਈ। ਅਸਲ ਵਿਚ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਇਸ ਮਿੱਥ ਨੂੰ ਲੈ ਕੇ ਸ਼ਾਇਰਾਂ ਨੇ ਜਦੋਂ ਅਤਿਕਥਨੀ ਅਲੰਕਾਰ ਵਰਤਿਆ ਤਾਂ ਸੱਚ ਜਾਪਣ ਲਾ ਦਿੱਤਾ। ਹੁਣ ਤੱਕ ਦਾ ਅਧਿਆਤਮ (spiritualism) ਦਾ ਸਾਰਾ ਇਤਿਹਾਸ ਹੀ ਕਵਿਤਾ (poetry) ਵਿਚ ਆਇਆ ਹੈ। ਇਹਨਾਂ ਬਿੰਬਾਂ (images) ਤੇ ਸੰਕਲਪਾਂ (concepts) ਨੂੰ ਸ਼ਾਇਰਾਂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਉਦੇਸ਼ ਲਈ ਵਰਤਿਆ ਤੇ ਇਕ ਸਾਧਨ ਦੇ ਤੌਰ ਤੇ ਵਰਤ ਕੇ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ। ਇਸ ਦਾ ਮਤਲਬ ਇਹ ਨਹੀਂ ਕਿ ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਇਸ ਮਿੱਥ ਨੂੰ ਸਵੀਕਾਰ ਕੀਤਾ। ਸਿਰਫ ਇਕ ਚਿੰਨ (symbol) ਦੇ ਤੌਰ ਤੇ ਵਰਤਿਆ ਆਪਣੀ ਗੱਲ ਕਹਿਣ ਲਈ। ਇਹਦਾ ਮਤਲਬ ਇਹ ਵੀ ਨਹੀਂ ਸੀ ਕਿ ਉਹ ਇਸ ਗੱਲ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਹੀ ਝੂਠ ਮੰਨਦੇ ਸੀ। ਜੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੁੰਦਾ ਤਾਂ ਵਿਰੋਧ ਕਰਦੇ। ਉਸ ਵੇਲੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮਿੱਥ (myth) ਨੂੰ ਨਿਖੇੜ (demythify) ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਨਿਖੇੜ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸੀ ਉਸ ਵੇਲੇ ਦੀ ਧਾਰਮਿਕ ਚੇਤਨਤਾ (religious consciousness) ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸੀ। ਜੇ ਹੁਣ ਅਸੀਂ ਇਸ ਉੱਤੇ ਕਿੰਤੂ ਕੀਤਾ ਹੈ ਇਹਦਾ ਮਤਲਬ ਇਹ ਨਹੀਂ ਕਿ ਅਸੀਂ ਵੱਡੇ ਹੋ ਗਏ। ਵਿਕਾਸ ਦੀ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਹੈ। ਮਨੁੱਖੀ ਚੇਤਨਤਾ ਵਿਕਾਸ ਕਰ ਰਹੀ ਹੈ ਇਹ ਵੀ ਉਸ ਦਾ ਹੀ ਰੰਗ ਹੈ। ਗਿਆਨ ਵਿਚ ਵਾਧਾ ਹੋਇਆ ਹੈ ਸਮੇਂ ਨਾਲ। ਇਸ ਲਈ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਾਰੇ ਸੰਕਲਪਾਂ ਤੋਂ ਅਜ਼ਾਦ ਕਰੋ ਤੇ ਅਜ਼ਾਦ ਸਿਰਫ ਗਿਆਨ ਨਾਲ ਹੀ ਹੋ ਸਕਦੇ ਹਾਂ। ਗਿਆਨ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਹੀ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਸੰਕਲਪ ਦੇ ਭੈਅ ਤੇ ਬੀਤੇ ਦੇ ਰੱਬ ਦੇ ਭੈਅ ਤੋਂ ਅਜ਼ਾਦ ਹੋਵੋ। ਹਰ ਇਕ ਯੁੱਗ ਦਾ ਆਪਣਾ

ਪੈਰੰਬਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਜੋ ਨਵੇਂ ਸਮੇਂ ਲਈ ਨਵਾਂ ਮਿਸ਼ਨ ਤੇ ਗਿਆਨ ਲੈ ਕੇ ਆਉਂਦਾ ਹੈ। ਪਰ ਜਦੋਂ ਵੀ ਪੈਰੰਬਰ ਆਵੇਗਾ ਉਸ ਸਮੇਂ ਦੇ ਲੋਕ ਉਸਨੂੰ ਕਮਲਾ ਹੀ ਕਹਿਣਗੇ ਕਿਉਂਕਿ ਉਸਦੇ ਸਮੇਂ ਵਿਚ ਉਸ ਸਮੇਂ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਦੇ ਬੀਤੇ ਦੇ ਰੱਬ ਦਾ ਡਰ ਹੈ। ਲੋਕ ਕਰਮ ਕਾਂਡਾ ਵਿਚ ਗ੍ਰਸੇ ਨਵੀਂ ਸੋਚ ਅਪਣਾਉਣ ਤੋਂ ਡਰਦੇ ਹਨ ਕਿਉਂਕਿ ਸਥਾਪਿਤ ਸੋਚ ਇਕ ਅੰਧ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਤੇ ਆਦਤ ਬਣ ਚੁੱਕੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਇਸ ਲਈ ਅੰਤਹਕਰਣ ਧਾਰਮਿਕ ਤੌਰ ਤੇ ਡਰਦਾ ਹੈ ਜੋ ਕੁਝ ਵੱਖਰਾ ਕੀਤਾ ਤਾਂ ਕਿਤੇ ਧਾਰਮਿਕ ਗੁਨਾਹ ਨਾ ਹੋ ਜਾਵੇ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਨੇ ਵੀ ਜਦੋਂ ਬੀਤੇ ਦਾ ਵਿਰੋਧ ਕੀਤਾ ਤਾਂ ‘ਬਉਰਾਨਾ’ ਹੀ ਅਖਵਾਇਆ। ਇਸ ਲਈ ਬੀਤੇ ਦੇ ਰੱਬ ਦੇ ਭੈ ਤੋਂ ਮੁਕਤ ਹੋਵੋ। ਇਤਿਹਾਸ ਮੁਕਤ ਹੋਣਾ ਹੀ ਅਸਲ ਮੁਕਤੀ ਹੈ।

ਵਿਕਾਸ ਰੂਪੀ ਪੜਾਅ

(Stages of Development)

1. ਸਰੀਰਕ ਸਿਹਤ

ਮਨੁੱਖੀ ਸਰੀਰ ਦੀ ਸੰਭਾਲ ਸਾਧਕ ਦਾ ਪਹਿਲਾ ਫਰਜ਼ ਹੈ। ਇਹ ਸਰੀਰ ਹੀ ਹੈ ਜਿਸ ਦੀ ਸਵਾਰੀ ਕਰਕੇ ਅਸੀਂ ਅਧਿਆਤਮਿਕ ਪੰਥ ਤੈਅ ਕਰਨਾ ਹੈ। ਇਹਦੇ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਸ਼ੱਕ ਨਹੀਂ ਕਿ ਜੇ ਸਰੀਰ ਸਵਸਥ ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਪ੍ਰਾਪਤੀਆਂ ਕਾਫ਼ੀ ਹੱਦ ਤੱਕ ਸੀਮਿਤ ਹੋ ਕੇ ਰਹਿ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ। **ਸਰੀਰਕ ਸਿਹਤ ਲਈ ਸੰਜਮ ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲੀ ਸ਼ਰਤ ਹੈ। ਸਾਧਕ ਨੂੰ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਆਪਣੇ ਖਾਣ, ਸੌਣ, ਪਹਿਨਣ, ਬੋਲਣ ਤੇ ਸੰਸਾਰਿਕ ਰਿਸ਼ਤਿਆਂ ਵਿਚ ਸੰਜਮ ਲਾਗੂ ਕਰ ਦੇਵੇ।** ਸੰਜਮ ਮਤਲਬ ਲੋੜ ਤੋਂ 10% ਘੱਟ। ਲੋੜ ਪੂਰਤੀ ਵਾਧੇ (plus) ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਘਟਾਅ (minus) ਵਿਚ ਹੋਵੇ। ਇਹ ਸ਼ੈਤਾਨ ਦੀ ਜਕੜ ਤੋਂ ਬਚਣ ਦਾ ਬਹੁਤ ਹੀ ਕਾਮਯਾਬ ਤਰੀਕਾ ਹੈ। ਸਾਤਵਿਕ ਭੋਜਨ ਹੋਵੇ। ਇਹਦੇ ਨਾਲ ਸਰੀਰ ਸਵਸਥ ਤੇ ਚੁਸਤ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ ਤੇ ਪਾਚਨ ਸਿਸਟਮ (digestive system) ਠੀਕ ਕੰਮ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਖਾਣ ਦਾ ਸੰਜਮ ਇਸ ਲਈ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ ਕਿ ਸਰੀਰ ਦਾ ਆਕਾਰ ਠੀਕ ਰਹੇ ਤੇ ਸਾਰੇ ਤੱਤ ਸੰਤੁਲਨ ਵਿੱਚ ਰਹਿਣ। ਘੱਟ ਸੌਣਾ ਤੇ ਘੱਟ ਬੋਲਣਾ ਤੰਦਰੁਸਤ ਸਰੀਰ ਨੂੰ ਜਨਮ ਦਿੰਦੇ ਹਨ ਤੇ ਤੰਦਰੁਸਤ ਸਰੀਰ ਵਿਚ ਹੀ ਤੰਦਰੁਸਤ ਦਿਮਾਗ ਟਿਕਦਾ ਹੈ ਜੋ ਕਿ ਪਰਮਾਰਥ ਲਈ ਸਹਾਈ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਵਿਚਰਦਿਆਂ ਜੋ ਨਹੀਂ ਤੋੜਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਉਸ ਪ੍ਰਤੀ ਆਪਣੇ ਫਰਜ਼ ਪੂਰੇ ਕਰੋ ਪਰ ਜੋ ਰਿਸ਼ਤੇ ਫਰਜ਼ਾਂ ਦੀ ਲੜੀ ਤੋਂ ਬਾਹਰੇ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਪ੍ਰਤੀ 10% ਦੀ ਕਾਟ ਵਾਲਾ ਫਾਰਮੂਲਾ ਲਾਗੂ ਕਰੋ। ਇਹ ਬੇਲੋੜੀਂਦੇ ਰਿਸ਼ਤੇ (contact) ਖਤਮ ਕਰਨ ਨਾਲ ਸਮੇਂ ਦੀ ਬੱਚਤ ਹੋਵੇਗੀ ਤੇ ਇਹਦੇ ਵਿਚ ਹੀ ਕੁਝ ਕੁ ਸਮਾਂ ਅਸੀਂ ਆਪਣੇ ਸਰੀਰ ਦੀ ਸੰਭਾਲ ਭਾਵ ਕਸਰਤ ਕਰਨ ਲਈ ਉਪਯੋਗ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਾਂ। ਕਸਰਤ ਸਾਡੇ ਸਰੀਰ ਲਈ ਅਜ਼ਹਦ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ ਜਿਸ ਨਾਲ ਮਾਸਪੇਸ਼ੀਆਂ ਬਣਦੀਆਂ ਹਨ ਤੇ ਸਰੀਰਕ ਸਹਿਣ-ਸ਼ਕਤੀ (stamina) ਵਧਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਮਾਸਪੇਸ਼ੀਆਂ ਸਾਡੇ ਸਰੀਰ ਦੇ ਸਹੀ ਕੰਮ-ਕਾਜ ਲਈ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹਨ। ਪਰ ਅੱਜਕਲ੍ਹ ਦੀ ਨੌਜਵਾਨ ਪੀੜ੍ਹੀ ਤਾਂ muscle ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਦਿਖਾਉਣ ਲਈ ਜਾਂ ਆਪਣੀ ਹਉਮੈ ਦੀ ਪੂਰਤੀ ਲਈ ਹੀ ਬਣਾਉਣ ਲੱਗ ਪਈ ਹੈ। ਕੁੜੀਆਂ ਆਪਣੀਆਂ ਮਾਸਪੇਸ਼ੀਆਂ ਸਿਰਫ ਦੂਸਰਿਆਂ ਨੂੰ ਆਕਰਸ਼ਤ ਕਰਨ ਲਈ ਹੀ ਵਰਤਦੀਆਂ ਹਨ। ਇਹੀ ਕਾਰਨ ਹੈ ਕਿ capri ਦੀ ਕਾਢ ਹੋਈ। ਅਸੀਂ ਸਹਿਜਧਾਰਾ ਵਾਲੇ ਇਹ ਮੰਨਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਪਰਮਾਤਮਾ ਨੇ ਸਾਨੂੰ ਸਰੀਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਇਸ ਨੂੰ ਤੰਦਰੁਸਤ ਤੇ ਸੋਹਣਾ ਬਣਾ ਕੇ ਰੱਖੋ ਤੇ ਦੇਣ ਵਾਲੇ ਦਾ ਸ਼ੁਕਰ ਕਰੋ। ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੀ ਪੂਜਾ ਸਮੇਂ ਜੇਕਰ ਅੰਦਰ ਵੀ ਸਾਫ਼ ਤੇ ਸੁੰਦਰ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਸਮਾਂ ਹੋਰ ਵੀ ਸੁਹਾਣਾ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਜੇਕਰ ਸਰੀਰ ਤੰਦਰੁਸਤ ਹੋਵੇਗਾ ਤਾਂ ਹੀ ਪਰਮਾਰਥ ਵੱਲ ਵਧਣ ਲਈ ਜੋ ਮਿਹਨਤ ਕਰਨੀ ਬਣਦੀ ਹੈ, ਸੰਭਵ ਹੈ।

2. ਮਾਨਸਿਕ ਸਿਹਤ

ਮਾਨਸਿਕ ਸਵੱਛਤਾ ਸਹਿਜ ਸਾਧਨਾ ਦਾ ਦੂਸਰਾ ਪੜਾਅ ਹੈ, ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ ਸਾਨੂੰ ਪਤਾ ਹੋਵੇ ਕਿ ਜਿੱਥੇ ਅਸੀਂ ਰਹਿੰਦੇ ਹਾਂ ਉਹ ਜਗ੍ਹਾ ਕਿਹੋ ਜਿਹੀ ਹੈ। ਅਸੀਂ ਕੀ ਹਾਂ ਅਤੇ ਸ਼ੈਤਾਨ ਦੀ ਇਸ ਨਗਰੀ ਵਿਚ ਅਸੀਂ ਕਿੱਥੇ-ਕਿੱਥੇ ਆਪਣੇ ਰੱਖਿਆ ਸਾਧਨ (safeguards) ਰੱਖ ਸਕਦੇ ਹਾਂ। ਜੇ ਅਧਿਆਤਮਿਕ ਤਰੱਕੀ ਕਰਨੀ ਹੈ ਤਾਂ ਅੰਦਰ ਵੜ ਕੇ ਪਾਠ ਕਰਨ ਨਾਲ ਨਹੀਂ ਹੋਣ ਵਾਲੀ। ਪਰਮਾਤਮਾ ਕਿਸੇ ਧਾਰਮਿਕ ਸਥਾਨ ਤੇ ਨਹੀਂ ਬਲਕਿ ਗਰੀਬਾਂ ਵਿਚ ਵਸਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਕੀ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ? ਇਸ ਬਾਰੇ ਜਾਣਕਾਰੀ ਰੱਖਣੀ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ। ਇਸ ਜਾਣਕਾਰੀ ਲਈ ਗਿਆਨ ਤੇ ਵਿਗਿਆਨ ਦੋਨਾਂ ਦਾ ਅਧਿਐਨ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ। **ਗਿਆਨ ਅਰੀਮ ਦਾ ਤੇ ਵਿਗਿਆਨ ਸੰਸਾਰ ਦਾ।** ਇਹਨਾਂ ਦੋਨਾਂ ਵਿਚ ਅੰਤਰ ਸਮਝ ਕੇ ਰੱਖਣਾ ਹੈ। ਆਪਣੀ ਜੀਵਾਤਮਾ ਦੇ ਕੱਚ ਤੇ ਸੱਚ ਨੂੰ ਸਮਝਣ ਲਈ ਇਕ ਕ੍ਰਮ-ਬੱਧ (systematic) ਵਿਚਾਰਧਾਰਾ ਨੂੰ ਸਮਝਣ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ। ਸਦਾਚਾਰਕ ਕਦਰਾਂ ਕੀਮਤਾਂ ਨੂੰ ਸਮਝ ਕੇ ਇਕ ਚੰਗੇ ਇਨਸਾਨ ਬਣੇ ਬਿਨਾਂ ਕੋਈ ਵੀ ਸਾਧਕ ਅਧਿਆਤਮ ਦੇ ਰਾਹ ਤੇ ਤੁਰ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ। ਧਾਰਮਿਕ ਹੋ ਸਕਦਾ

ਹੈ ਪਰ ਅਧਿਆਤਮ ਦੀ ਮੰਜ਼ਿਲ ਤਾਂ ਸ਼ੁਰੂ ਵੀ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ। ਗਿਆਨ, ਭਗਤੀ ਤੇ ਕਰਮ ਮਾਰਗਾਂ ਨੂੰ ਸਮਝਣ ਲਈ ਕਿਤਾਬਾਂ ਪੜ੍ਹੋ। ਇਹ ਸਾਰੀ ਸਾਧਨਾ ਤਾਂ ਹੀ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ ਜੇ ਤੁਸੀਂ ਸਰੀਰਕ ਤੌਰ ਤੇ ਸਵਸਥ ਹੋ ਤੇ ਤੁਸੀਂ ਸੰਜਮੀ ਹੋ ਕੇ ਆਪਣਾ ਜੀਵਨ ਅਨੁਸ਼ਾਸਨ ਵਿਚ ਬੰਨ੍ਹ ਲਿਆ ਹੈ। ਲਿਟਰੇਚਰ ਦਾ ਅਧਿਐਨ ਤੁਹਾਡੇ ਅਗਿਆਨ ਰੂਪੀ ਕੂੜ ਨੂੰ ਜਾਲ ਕੇ ਮਾਨਸਿਕ ਸਵੱਛਤਾ ਬਖਸ਼ੇਗਾ। **ਜੇ ਤੁਸੀਂ ਇਹ ਜਾਣ ਲਿਆ ਕਿ ਮੈਂ ਕੌਣ ਹਾਂ, ਕਿਥੇ ਹਾਂ, ਕਿਉਂ ਹਾਂ ਤੇ ਕਿੱਥੇ ਪਹੁੰਚਣਾ ਹੈ ਤੇ ਕਿਵੇਂ ਪਹੁੰਚਣਾ ਹੈ ਤਾਂ ਸਮਝੋ ਔਧਾ ਸਫ਼ਰ ਤੈਅ ਕਰ ਲਿਆ।**

3. ਆਰਥਿਕ ਸਿਹਤ Financial health

ਪ੍ਰੋ. ਸਾਹਿਬ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਭੁੱਖਾ ਆਦਮੀ ਕਦੇ ਚੇਲਾ ਨਹੀਂ ਬਣ ਸਕਦਾ। ਉਸ ਨੂੰ ਗਿਆਨ ਵਿਚੋਂ ਰੋਟੀਆਂ ਹੀ ਨਜ਼ਰ ਆਉਂਦੀਆਂ ਹਨ ਤੇ ਅਮੀਰ ਆਦਮੀ ਚੇਲਾ ਇਸ ਲਈ ਨਹੀਂ ਬਣ ਸਕਦਾ ਕਿ ਉਸ ਨੂੰ ਗਿਆਨ ਵਿਚ ਡਾਲਰਾਂ ਦੀ ਤਲਾਸ਼ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ। **ਬੁੱਧੀਮਾਨ, ਸੰਜਮੀ ਤੇ ਸਮਝਦਾਰ ਬੰਦਾ ਹੀ ਚੇਲਾ ਬਣ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਉਹ ਗਿਆਨ ਰਾਹੀਂ ਸੱਚ ਖੋਜਦਾ ਹੈ।** ਸਾਧਕ ਇਸ ਸਟੇਜ ਤੇ ਆ ਕੇ ਸੰਜਮੀ ਤੇ ਸਵਸਥ ਹੈ। ਬੁੱਧੀਮਾਨ ਤੇ ਸਮਝਦਾਰ ਵੀ ਹੈ ਤਾਂ ਹੁਣ ਉਸਨੂੰ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਆਰਥਿਕ ਤੌਰ ਤੇ ਵੀ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਸੁਰੱਖਿਅਤ (secure) ਕਰ ਲਵੇ। ਇਸ ਦਾ ਮਤਲਬ ਇਹ ਨਹੀਂ ਕਿ ਮਾਇਆ ਦੀ ਦੌੜ ਵਿਚ ਲੱਗ ਜਾਵੇ ਬਲਕਿ ਇਹ ਸੁਰੱਖਿਆ (security) ਏਨੀ ਕੁ ਹੋਵੇ ਕਿ ਉਸਨੂੰ ਆਪਣੀ ਲੋੜ ਪੂਰਤੀ ਲਈ ਕਿਤੇ ਮੰਗਣਾ ਨਾ ਪਵੇ। ਭਵਿੱਖ ਦੀ ਸੁਰੱਖਿਆ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ। ਉਸ ਨੂੰ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਜੇ ਉਹ 100 ਰੁ: ਕਮਾਉਂਦਾ ਹੈ ਤਾਂ 80 ਰੁਪਏ ਆਪਣੇ ਘਰ ਵਿਚ ਖਰਚ ਲਵੇ। 10 ਰੁ: ਦਾ ਦਸਵੰਧ ਆਪਣੀ ਬੈਂਕ ਵਿਚ ਆਪਣੇ ਆਉਣ ਵਾਲੇ ਸਮੇਂ ਲਈ ਜੋੜ ਕੇ ਰੱਖੇ। ਬਾਕੀ ਦੇ 10 ਰੁ: ਆਪਣੀ ਮੌਜ ਲਈ ਖਰਚੇ। ਇਸ ਮੌਜ ਵਿਚ ਉਸ ਦੇ ਸ਼ੌਂਕ ਵੀ ਹੋ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਕੁਝ ਕੁ ਲੋਕ ਪੜ੍ਹਨ ਦਾ ਸ਼ੌਂਕ ਰੱਖਦੇ ਹਨ। ਉਹ ਆਪਣੇ ਲਈ ਕੋਈ ਕਿਤਾਬ ਵੀ ਖਰੀਦ ਸਕਦਾ ਹੈ ਜਾਂ ਕਹਿ ਲਉ ਕਿ ਇਹ 10 ਰੁ: ਉਸ ਦਾ ਜੇਬ ਖਰਚ ਹਨ ਜੋ ਉਹ ਲੋੜ ਪੈਣ ਤੇ ਵਰਤ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਅਸੀਂ ਸਹਿਜਧਾਰਾ ਵਾਲੇ ਮੁਫਤ ਖੋਰੇ ਨਹੀਂ। ਹਰ ਥਾਂ ਤੇ ਉਪਲਬਧ ਸੇਵਾਵਾਂ ਲਈ ਜੋ ਸਾਨੂੰ ਦੇਣਾ ਬਣਦਾ ਹੈ। ਉੱਥੇ ਅਸੀਂ ਪੂਰੇ ਉਤਰਦੇ ਹਾਂ। ਇਥੋਂ ਤੱਕ ਕਿ ਅਸੀਂ ਲੰਗਰ ਛਕ ਕੇ ਵੀ ਗੋਲਕ ਵਿਚ ਪੰਜ ਡਾਲਰ ਜਮਾਂ ਕਰਾਉਂਦੇ ਹਾਂ। ਇਸ ਲਈ ਇਹ ਆਰਥਿਕ ਅਜ਼ਾਦੀ (financial freedom) ਜਾਂ ਕਹਿ ਲਉ ਸੁਰੱਖਿਆ (security) ਅੱਜ ਦੇ ਜ਼ਮਾਨੇ ਦੀ ਇਕ ਬਹੁਤ ਹੀ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਲੋੜ ਬਣ ਗਈ ਹੈ। ਇਹ ਸਾਨੂੰ ਸਵਤੰਤਰ ਹੋਣ ਦਾ ਅਹਿਸਾਸ ਦਿੰਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਦੂਜਿਆਂ ਤੇ ਨਿਰਭਰ ਹੋਣ ਤੋਂ ਰੋਕਦੀ ਹੈ। ਸਾਧਕ ਲਈ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਗੁਲਾਮੀ ਦੀ ਹਰ ਜ਼ੰਜੀਰ ਤੋੜ ਦੇਵੇ ਤਾਂ ਹੀ ਉਸ ਦੀ ਜੀਵਾਤਮਾ ਵਿਚ ਆਤਮਾ ਤੱਤ ਵਧੇ ਫੁੱਲੇਗਾ। ਜੇ ਸਰੀਰਕ ਤੌਰ ਤੇ ਤੰਦਰੁਸਤ ਹਾਂ ਤਾਂ ਅਸੀਂ ਆਪਣੇ ਕੰਮਾਂ ਲਈ ਕਿਸੇ ਦੇ ਮੁਥਾਜ ਨਹੀਂ। ਬੁੱਧੀਜੀਵੀ ਤੇ ਚੇਤਨ ਸਾਧਕ ਨੂੰ ਕੋਈ ਗੁੰਮਰਾਹ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ ਤੇ ਆਰਥਿਕ ਤੌਰ ਤੇ ਸਥਿਰ (stable) ਬੰਦਾ ਕਿਸੇ ਦਾ ਗੁਲਾਮ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਸਾਧਕ ਆਪਣਾ ਪੰਧ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰਨ ਲਈ ਮਜਬੂਤ ਅਧਾਰ ਤਿਆਰ ਕਰਦਾ ਹੈ ਤੇ ਸਫ਼ਰ ਲਈ ਤਿਆਰ ਹੈ।

4. (i) ਗੁਰੂ ਅਤੇ ਗੁਰ ਗਿਆਨ

ਅਧਿਆਤਮ ਦੀ ਇਸ ਸਟੇਜ ਨੂੰ ਅਸੀਂ ਦੋ ਹਿੱਸਿਆਂ ਵਿਚ ਵੰਡ ਲੈਂਦੇ ਹਾਂ। ਆਮ ਕਹਾਵਤ ਹੈ। ‘ਗੁਰੂ ਬਿਨਾਂ ਗਤ ਨਹੀਂ’। ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਕਿਸੇ ਵੀ ਖੇਤਰ ਵਿਚ ਕਾਮਯਾਬੀ ਨਹੀਂ ਜੇ ਤੁਹਾਨੂੰ ਕੋਈ ਸੇਧ ਦੇਣ ਵਾਲਾ ਨਾ ਹੋਵੇ। ਅਧਿਆਤਮ ਦਾ ਵਿਸ਼ਾ ਕਿਉਂਕਿ ਮਨੁੱਖੀ ਅਨੁਭਵ ਤੋਂ ਪਰੇ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਸਿਆਣੇ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ। ਤੁਸੀਂ ਉਸ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਕਹਿ ਲਓ ਜਾਂ ਪੱਥ ਪਰਦਰਸ਼ਕ ਕਹਿ ਲਓ। ਪਰ ਆਪਣੇ ਤੋਂ ਵੱਡਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਅਤੇ ਗਿਆਨੀ ਵਿਚ ਫਰਕ ਸਮਝ ਲੈਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਸਾਨੂੰ ਕੁਟੀਆ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਦੀ ਪਰਿਭਾਸ਼ਾ ਬਹੁਤ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਮਝਾਈ ਗਈ ਹੈ। ਜੇ ਕੋਈ ਇਸ ਪਰਿਭਾਸ਼ਾ ਨੂੰ ਸਮਝਣਾ ਤੇ ਜਾਨਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹੈ ਉਹ ਗੁਰੂ ਵਾਲੇ ਲੈਕਚਰ ਸੁਣ ਕੇ ਸੇਧ ਲੈ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਦਰਅਸਲ ਹੁੰਦਾ ਹੀ ਪੈਰੰਬਰ ਹੈ। ਪੈਰੰਬਰ ਤੋਂ ਘੱਟ ਅਸੀਂ ਨਹੀਂ ਮੰਨਦੇ। ਪਰ ਜੇ ਕਿਸੇ ਸਮੇਂ ਏਨਾ ਵੱਡਾ ਨਾ ਮਿਲ ਸਕਦਾ ਜਾਂ ਥੋੜਾ ਬਹੁਤ ਘੱਟ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਸੰਭਵ ਕੇ ਗੁਜ਼ਾਰਾ ਕਰ ਲੈਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਭਗਤੀ ਸੂਖਸ਼ਮ ਤੇ ਸਥੂਲ ਦੋ ਕਿਸਮ ਦੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਸਥੂਲ ਵਿਚ ਕੀਤੇ ਹੋਏ ਅਨੁਭਵ ਦੀ ਸਮਝ ਜਲਦੀ ਆ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਪਦਾਰਥਕ ਜਗਤ ਨਾਲ ਤਅੱਲਕ ਰੱਖਦੇ ਹਨ। ਜੇ ਗੁਰੂ ਪੈਰੰਬਰ ਤੋਂ ਥੋੜਾ ਘੱਟ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਸਥੂਲ ਭਗਤੀ ਨੂੰ ਸੀਮਿਤ ਰੱਖਣਾ

ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਬੋੜਾ ਘੱਟ ਮੇਰਾ ਭਾਵ ਦੰਭੀ ਸਾਧ ਤੋਂ ਨਹੀਂ ਬਲਕਿ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਸੰਸਾਰਿਕਤਾ ਤੋਂ ਪੂਰਾ ਵਿਰਕਤ ਨਹੀਂ। ਤ੍ਰੈ ਗੁਣ ਮਾਇਆ ਦਾ ਪ੍ਰਭਾਵ Ultimate Merger ਤੱਕ ਚੱਲਦਾ ਹੈ। ਦੇਵਤੇ ਵੀ ਇਸ ਤੋਂ ਆਜ਼ਾਦ ਨਹੀਂ ਪਰ ਇਹਦਾ ਮਤਲਬ ਇਹ ਨਹੀਂ ਕਿ ਉਹ ਕੁਝ ਵੀ ਨਹੀਂ। ਸਾਡੇ ਤੋਂ ਜੋ ਵੀ ਕੁਝ ਦਰਜੇ ਅਗਾਂਹ ਹੈ, ਉਸ ਤੋਂ ਉਸ ਦਰਜੇ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਸੰਭਵ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਗੁਰੂ ਕਿੱਥੇ ਘੱਟ ਹੈ? ਇਸ ਗੱਲ ਨੂੰ ਭਾਂਪ ਕੇ ਜਦੋਂ ਤਨ, ਮਨ, ਧਨ ਲੁਟਾਉਣਾ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਧਨ ਤੇ ਰੋਕ ਲਾ ਦੇਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਸਮਾਜਿਕ ਕਦਰਾਂ ਕੀਮਤਾਂ ਦੇ ਦਾਇਰੇ ਵਿਚ ਰਹਿਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਅਜਿਹੇ ਗੁਰੂ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਸਮਰਪਣ ਸੰਭਵ ਨਹੀਂ ਤੇ ਪ੍ਰਾਪਤੀਆਂ ਦਾ ਦੌਰ ਵੀ ਸੀਮਿਤ ਹੈ। ਪਰ ਜੇ ਕਿਧਰੇ ਵੱਡੇ ਭਾਗਾਂ ਨਾਲ ਪੂਰਾ ਗੁਰੂ ਮਿਲ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਉਸ ਕੋਲ ਇਕ ਵਿਚਾਰਧਾਰਾ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਉਸ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਵਿਚਾਰਧਾਰਾ ਨੂੰ ਕ੍ਰਮ-ਬੱਧ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ (systematically) ਸਮਝਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਇਹੀ ਗਿਆਨ ਹੈ ਜੋ ਕਿ ਅਸਲੀ ਹੈ।

(ii) ਭਗਤੀ (ਸਮਰਪਣ)

ਸਮਰਪਣ ਹੀ ਭਗਤੀ ਹੈ। ਸਮਰਪਣ ਸਿਰਫ ਤੇ ਸਿਰਫ ਅਸਲੀ ਗੁਰੂ ਨੂੰ ਹੀ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਪਹਿਲਾਂ ਸੁਆਲ ਹੈ ਕਿ ਅਸਲੀ ਗੁਰੂ ਕੌਣ ਹੈ? ਗੁਰੂ ਉਹ ਸਿੱਧ ਪੁਰਸ਼ ਹੈ ਜਿਸਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਕੇ ਸੁੱਖ, ਸ਼ਾਂਤੀ ਤੇ ਖੁਸ਼ੀ ਦਾ ਅਹਿਸਾਸ ਹੋਵੇ, ਜੀਣ ਨੂੰ ਦਿਲ ਕਰੇ ਤੇ ਸਭ ਕੁਝ ਹਰਿਆ ਭਰਿਆ ਜਾਪਣ ਲੱਗੇ। ਗੁਰੂ ਉਹ ਜੋ ਸੁਆਦਾਂ ਤੋਂ ਮੁਕਤ, ਵਿਰਕਤ ਤੇ ਜਿਸਦੀ ਕੋਈ ਲੋੜ ਨਾ ਹੋਵੇ। ਗੁਰੂ ਬਾਰੇ ਇਸ ਸਿਸਟਮ ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਜ਼ਿਆਦਾ ਜ਼ੋਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਲੋਕ ਅਗਿਆਨੀ ਤੇ ਅਨਪੜ੍ਹ ਹਨ ਤੇ ਦੰਭੀ ਸਾਧਾਂ ਨਾਲ ਦੁਨੀਆਂ ਭਰੀ ਪਈ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਕੋਲ ਅਗੰਮ ਦਾ ਗਿਆਨ ਹੈ ਜੋ ਕਿ ਤਰਕ ਤੋਂ ਪਰੇ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਤੋਂ ਗਿਆਨ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਕੇ ਗਿਆਨੀ ਹੋਣਾ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਗਿਆਨੀ ਹੋ ਗਏ ਤਾਂ ਆਪਣੀ ਸਮਝ ਨੂੰ ਛੱਡਣਾ ਹੈ। ਇਹ 'ਜੀਵਤਿਆ ਮਰ ਰਹੀਏ' ਵਾਲੀ ਸਟੇਜ ਹੈ। ਗੱਲ ਬੜੀ ਔਖੀ ਤੇ ਸਮਝ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਹੋ ਗਈ ਜਾਪਦੀ ਹੈ। ਸ਼ੁਰੂ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਅਖੀਰ ਤੱਕ ਇਹ ਸਫਰ ਸਮਝ ਕੇ ਅਤੇ ਰਾਹ ਵਿਚ ਆਉਣ ਵਾਲੀਆਂ ਰੁਕਾਵਟਾਂ ਬਾਰੇ ਅਤੇ ਰੁਕਾਵਟਾਂ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕਰਨ ਦੇ ਸਾਰੇ ਤੌਰ ਤਰੀਕੇ ਸਿੱਖ ਕੇ ਅਖੀਰ ਸਭ ਕੁਝ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਵੀ ਕੁਝ ਨਾ ਕਰਨ ਦੀ ਸਥਿਤੀ ਹੈ। ਇੱਥੇ ਆ ਕੇ ਤੁਸੀਂ ਆਪਣਾ ਆਪ ਗੁਆ ਕੇ ਗੁਰੂ ਵਿਚ ਸਮਾਉਂਦੇ ਹੋ। ਇਹੀ ਸਮਰਪਣ ਹੈ। ਇਥੇ ਆ ਕੇ ਗੁਰੂ ਸਾਧਕ ਦੀ ਲੋੜ ਬਣਦਾ ਹੈ। ਸਭ ਕੁਝ ਕਹਿਣ ਤੋਂ ਪਰੇ ਹੈ। ਬੱਸ ਇਕ ਚੁੱਪ ਹੈ। ਲਬ ਖਾਮੋਸ਼ ਹਨ ਪਰ ਲੂੰ-ਲੂੰ ਬੋਲਦਾ ਹੈ। ਅਜਿਹੇ ਗੁਰੂ ਨੂੰ ਸਚਮੁੱਚ ਹੀ ਸਰੂਪ ਧਾਰੀ ਪਰਮਾਤਮਾ ਸਮਝ ਲੈਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਜੇ ਸਮਰਪਿਤ ਤੇ ਭਗਤੀ ਭਾਵ ਵਿਚ ਲੀਨ ਸਾਧਕ ਇਸ ਸਮਝ ਤੇ ਟਿਕ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਸਮਝੇ ਕਿ ਉਹ ਮਨੁੱਖੀ ਜੀਵਨ ਤੋਂ ਅਗਾਂਹ ਲੰਘ ਕੇ (transcend ਕਰਕੇ) ਉਹਦੇ ਵਿਚ ਸਮਾਂ ਗਿਆ, ਇਹ ਸਚਮੁੱਚ ਹੀ ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੈ।

ਅਧਿਆਤਮਿਕ ਵਿਕਾਸ ਦੇ ਚਾਰ ਪੜਾਵਾਂ ਵਿਚੋਂ ਇਹ ਗੱਲ ਬਿਲਕੁਲ ਨਹੀਂ ਕਿ ਇਹਨਾਂ ਵਿਚੋਂ ਕਿਹੜਾ ਪਹਿਲਾਂ ਤੇ ਕਿਹੜਾ ਪਿੱਛੋਂ ਕਰਨਾ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰਦੇ ਹੋ ਤਾਂ systematically ਤੇ proportionately ਇਕੱਠੇ ਹੀ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਲੈਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਇਕ ਦੂਸਰੇ ਲਈ ਰੁਕਾਵਟ ਨਹੀਂ। ਜੇ ਭਗਤੀ ਭਾਵ ਤੀਬਰ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਇਹਦੇ ਨਾਲ ਹੌਲੀ-ਹੌਲੀ ਸਰੀਰਕ, ਮਾਨਸਿਕ ਤੇ ਆਰਥਿਕ ਵੀ ਆਪਣੇ ਆਪ ਹੀ ਸਿਮਟ ਕੇ ਖਸਮ ਵਿਚ ਸਮਾਅ (merger) ਦੀ ਸਥਿਤੀ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਸਮਰਪਿਤ ਸਾਧਕ ਦੀ ਮਰਜ਼ੀ ਤਾਂ ਸਹਿਜੇ ਹੀ ਮੋਹ ਮਾਇਆ ਤੋਂ ਲਾਂਭੇ ਹੁੰਦੀ ਜਾਵੇਗੀ। ਸ਼ੈਤਾਨ ਕੋਈ ਦਾਨਵ ਨਹੀਂ ਬਲਕਿ ਮੋਹ ਤੇ ਮਾਇਆ ਦਾ ਹੀ ਭਿਆਨਕ ਰੂਪ ਤਾਂ ਹੈ। ਜਿਉਂ ਹੀ ਤੁਸੀਂ ਸਰੀਰਕ, ਮਾਨਸਿਕ ਤੇ ਆਰਥਿਕ ਤੌਰ ਤੇ ਨਿਰਭਰਤਾ ਛੱਡੀ ਤਿਉਂ ਹੀ ਤੁਸੀਂ ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਮਾਲਕ ਸ਼ੈਤਾਨ ਦੀ ਜਕੜ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਹੋ ਗਏ ਤੇ ਗੁਰੂ ਦੇ ਅਗੰਮੀ ਖੇਤਰ (magnetic field) ਵਿਚ ਪ੍ਰਵੇਸ਼ ਹੋ ਕੇ ਨਿਰਵਾਣ/ਮੋਕਸ਼ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋ ਗਏ।

ਬੀਜ ਰੂਪ ਬਚਨ

ਸਹਿਜਧਾਰਾ ਮੱਤ ਨੂੰ ਮੰਨਣ ਵਾਲੇ ਅਸੀਂ ਲੋਕ ਗਿਆਨ ਨੂੰ ਪਹਿਲ ਦਿੰਦੇ ਹਾਂ। ਅਧਿਆਤਮ ਦੇ ਇਸ ਸਫ਼ਰ ਵਿਚ ਬੋਚ-ਬੋਚ ਕੇ ਪੈਰ ਰੱਖਣਾ ਅਜ਼ਹਦ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ। ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦੇ ਹਰ ਪਹਿਲੂ ਨੂੰ ਸਮਝ ਕੇ ਪਲ-ਪਲ ਚੇਤਨ ਰਹਿਣ ਵਾਲੀ ਗੱਲ ਹੈ। ਇਸ ਕਰਕੇ ਸ਼ਾਇਦ ਹੀ ਕੋਈ ਅਜਿਹਾ ਪਹਿਲੂ ਬਚਿਆ ਹੋਵੇ ਜਿਹਦੇ ਬਾਰੇ ਵਿਚਾਰ ਵਟਾਂਦਰਾ ਨਾ ਹੋਇਆ ਹੋਵੇ। ਅਧਿਆਤਮ ਨੇ ਕਿਉਂਕਿ ਘਰੇਲੂ ਜੀਵਨ ਵਿਚੋਂ ਹੀ ਉੱਠਣਾ ਹੈ, ਇਸ ਲਈ ਘਰ ਦੀ ਰਸੋਈ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ Ultimate Merger ਦੀ ਸਟੇਜ ਤੱਕ ਹਰ ਇਕ ਮਸਲੇ ਦੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਤੇ ਸੋਧ ਇਸ ਦਰ ਤੋਂ ਮਿਲਦੀ ਹੈ। ਫਿਰ ਵੀ ਕੁਝ ਲਮਹੇ ਅਜਿਹੇ ਲੱਗਦੇ ਹਨ ਜੋ ਅਗੰਮ ਵਿਚੋਂ ਬੀਜ ਰੂਪ ਬਚਨ ਬਣ ਕੇ ਸੁੱਚੇ ਮੋਤੀਆਂ ਵਾਂਗ ਲਿਸ਼ਕਦੇ ਤੇ ਮਹਿਕ ਖਿਲਾਰਦੇ ਹਨ। ਦਿਲ ਨੂੰ ਅਜਿਹਾ ਨਿੱਘ ਜਿਹਾ ਦਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਹੱਥ ਲਾਉਣ ਦੀ ਬਜਾਏ ਬੱਸ ਝੁਕਣ ਨੂੰ ਹੀ ਮਨ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਆਤਮਾ ਅਸ਼-ਅਸ਼ ਕਰ ਉੱਠਦੀ ਹੈ ਤੇ ਬਾਹੂ ਵਾਂਗ ਆਪ ਮੁਹਾਰੇ ਹੀ ਇਕ ਅਸੀਸ ਜਿਹੀ ਮਨ ਵਿਚੋਂ ਉੱਠਦੀ ਹੈ “ਜੀਵੇ ਮੁਰਸ਼ਦ ਕਾਮਲ ਬਾਹੂ” ਬਿਲਕੁਲ ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੀ ਅੱਜ ਦਾ ਇਹ ਲੈਕਚਰ ਉਹ ਬੀਜ ਰੂਪ ਬਚਨ ਹੀ ਹਨ ਜੋ ਮੈਂ ਹੁਬਹੂ ਆਪ ਸਾਹਮਣੇ ਪੇਸ਼ ਕਰਨਾ ਚਾਹਾਂਗੀ।

ਅੱਜ ਦਾ ਜੋ ਇਹ ਲੈਕਚਰ ਹੈ, ਇਹ ਬੀਜ ਰੂਪ ਬਚਨ ਹਨ। ਜੋ ਵੀ ਹੁਣ ਤੱਕ ਸੁਣਿਆ ਹੈ, ਇਹ ਉਸਦਾ ਵਿਸਥਾਰ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਹੁਣ ਕੋਈ ਵੀ ਸ਼ੰਕਾ ਨਹੀਂ ਰਹਿਣੀ ਚਾਹੀਦੀ। ਸਤਿਗੁਰ ਦੇ ਹੁਕਮ ਅਨੁਸਾਰ ਇਹ unfailing ਹੈ, ਸ਼ਰਤੀਆ ਹੈ ਜਿਸ ਨੂੰ ਹੋਣ ਤੋਂ ਹਟਾਇਆ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਦਾ, ਉਹ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਜੋ ਵੀ ਇਹ ਅੱਜ ਦਾ ਸਿਸਟਮ ਹੈ, ਇਸ ਨੂੰ ਅਪਣਾਵੇਗਾ ਉਸਨੂੰ ਸ਼ਾਂਤੀ ਤੇ ਖੁਸ਼ੀ ਮਿਲੇਗੀ। ਇਕ ਗੱਲ ਧਿਆਨ ਵਿਚ ਰੱਖਣੀ ਹੈ ਕਿ ਮੈਂ ਸੁੱਖ ਤੇ ਖੁਸ਼ਹਾਲੀ ਨਹੀਂ ਕਿਹਾ ਹੈ ਤੇ ਨਾ ਹੀ ਅਨੰਦ ਕਿਹਾ ਹੈ। ਇਸ ਦਾ ਮਤਲਬ ਇਹ ਨਹੀਂ ਕਿ ਇਹ ਮਿਲਣਾ ਨਹੀਂ। ਪਰ ਸ਼ਾਂਤੀ ਤੇ ਖੁਸ਼ੀ ਹਰ ਇਕ ਲਈ ਪੱਕੀ (insured) ਹੈ। ਇਸ ਦੇ ਲਈ ਸਮਝਣਾ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਇਕ ਹੈ ਪਰਮਾਤਮਾ, ਇਕ ਆਪਣੀ ਜੀਵਾਤਮਾ ਜਾਂ (self) ਜਾਂ ਫਿਰ ਇਸ ਨੂੰ ਅਸੀਂ ਮਨੁੱਖੀ ਰੂਹ ਵੀ ਕਹਿ ਲੈਂਦੇ ਹਾਂ-ਮਨੁੱਖ ਦਾ ਆਪਾ, ਮਨੁੱਖ ਦੀ ਹੋਂਦ ਤੇ ਤੀਸਰਾ ਪੂਰੀ ਪ੍ਰਕਿਰਤੀ। ਇਹਨਾਂ ਤਿੰਨਾਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਤੋਂ ਬਗੈਰ ਕੁਝ ਨਹੀਂ। ਮਨ, ਬੁੱਧੀ ਤੇ ਆਤਮਾ ਦਾ ਸੰਕਲਪ (concept) ਜਿਵੇਂ ਆਪਣੇ ਕੋਲ ਪਹੁੰਚਿਆ ਹੈ, ਬਿਲਕੁਲ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਸੰਤਾਂ ਮਹਾਂਪੁਰਖਾਂ ਵਾਲਾ ਜਿਹੜਾ ਸੰਕਲਪ ਇਸਦੇ ਨਾਲ ਜੁੜਿਆ ਹੈ ਉਹ ਵੀ ਨਹੀਂ ਹੈ ਇਹ ਤਾਂ ਸੰਤਾਂ ਮਹਾਂਪੁਰਖਾਂ ਨੂੰ ਵਰਤਣ ਵਾਲੇ ਵਿਦਵਾਨਾਂ ਦੇ ਕਥਨ ਹਨ। ਇਕ ਨੰਬਰ ਦੇ ਵਿਦਵਾਨਾਂ ਨੇ ਉਪਨਿਸ਼ਦ ਬਣਾ ਦਿੱਤੇ ਤੇ ਦੋ ਨੰਬਰ ਦੇ ਵਿਦਵਾਨਾਂ ਨੇ ਪੁਰਾਣ ਬਣਾ ਦਿੱਤੇ। ਇਹ ਗੱਲ ਆਪਾਂ ਇਸ ਲਈ ਕੀਤੀ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਆਪਣੇ ਨਜ਼ਦੀਕ ਹੈ ਤੇ ਸਮਝ ਆਉਣ ਵਾਲੀ ਹੈ। ਅਸੀਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਸਾਰੀਆਂ ਮੁੱਢਲੀਆਂ ਸਚਾਈਆਂ (basic truths) ਨੂੰ ਮੰਨਦੇ ਹਾਂ। ਅਸੀਂ ਉਪਨਿਸ਼ਦਾਂ, ਪੁਰਾਣਾਂ ਜਾਂ ਕਿਸੇ ਵੀ ਅਧਿਆਤਮਕ ਗ੍ਰੰਥ ਦਾ ਨਿਰਾਦਰ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ। ਅਸਲ ਵਿਚ ਅਸੀਂ ਕਿਸੇ ਦਾ ਵੀ ਨਿਰਾਦਰ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ। ਇਹ ਜ਼ਰੂਰ ਮੰਨਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਜਿਸ ਨੇ ਵੀ ਜੋ ਕੀਤਾ ਆਪਣੇ ਸਮੇਂ ਤੇ ਆਪਣੇ ਤਰੀਕੇ ਅਨੁਸਾਰ ਕੀਤਾ ਤੇ ਅੱਜ ਦੇ ਸਮੇਂ ਵਿਚ ਸਾਨੂੰ ਜੋ ਸਤਿਗੁਰੂ ਨੇ ਕਹਿਣ ਨੂੰ ਕਿਹਾ, ਆਪਾਂ ਕਹਿ ਦਿੱਤਾ। ਉਹ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਆਦਮੀ ਦੇ ਨਾਲ ਦੋ ਚੀਜ਼ਾਂ ਕੰਮ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ-ਮਨ ਤੇ ਬੁੱਧੀ। ਇਹ ਕੋਈ ਵੱਖਰੀਆਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਨਹੀਂ, ਇਹ ਮਨੁੱਖ ਦੇ ਆਪੇ ਦੇ ਗੁਣ ਹਨ। ਬੁੱਧੀ ਦਾ ਕੰਮ ਹੈ-ਹਰ ਚੀਜ਼ ਨੂੰ ਨਿਖੇੜ ਦੇਣਾ ਤੇ ਮਨ ਨੂੰ ਫੁਰਨਾ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਫੁਰਨਾ ਮਤਲਬ ਕਲਪਨਾ (imagination) ਮਨ ਆਪੇ ਦੀ ਉਹ ਤਾਕਤ ਹੈ ਜਿਸ ਨੂੰ ਕਾਲਪਨਿਕ ਉਡਾਰੀ (imagination flight) ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਇਸ ਤੋਂ ਬਗੈਰ ਮਨ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਹੁਣ ਆਪੇ ਦਾ ਇਕ ਗੁਣ (quality) ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਖੰਭਾਂ ਨਾਲ ਅਦ੍ਰਿਸ਼ਟ ਵਿਚ ਉੱਡਦਾ ਹੈ ਜੋ ਕਿ ਸਤਿਗੁਰੂ ਨੇ ਦਿੱਤੀ ਹੈ। ਸਿੱਧਾ ਪੁੱਠਾ, ਚੰਗਾ ਮਾਝਾ ਸੋਚਣ ਦੀ ਤਾਕਤ ਨੂੰ ਮਨ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਬੁੱਧੀ ਦਾ ਕੰਮ ਹੈ ਕਿ ਮਨ ਜੋ ਉਡਾਣ (flight) ਲਵੇ, ਉਹਦਾ ਅਲੋਚਨਾਤਮਕ ਅਧਿਐਨ ਕਰੇ। ਬੁੱਧੀ ਨੇ ਉਸ ਉਡਾਣ ਦਾ ਅਧਿਐਨ ਕਰਕੇ ਇਹ ਦੇਖਣਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹਦੇ ਕਿਹੜੇ ਗੁਣ ਔਗੁਣ ਹਨ ਤੇ ਆਪੇ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਨਾਲ ਨਾਪ ਕੇ ਇਹ ਦੇਖ ਲੈਣਾ ਹੈ ਕਿ ਮਨ ਕਿੱਥੇ ਕੁ ਠੀਕ

ਹੈ ਤੇ ਕਿੱਥੇ ਕੁ ਗਲਤ। ਠੀਕ ਰੱਖ ਲੈਣਾ ਤੇ ਗਲਤ ਛੱਡ ਦੇਣਾ ਹੈ। ਮਨੁੱਖ ਦਾ ਆਪਾ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਵਰਤਾਅ (act) ਕਰਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਜ਼ਿਆਦਾ ਸੋਚਣ ਦੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ। ਇਹ ਇਕ ਸਰਲ ਰੂਪ (simplified form) ਹੈ ਕਿ ਪਰਮਾਤਮਾ, ਮਨੁੱਖ ਤੇ ਪ੍ਰਕਿਰਤੀ ਤਿੰਨੇ ਅਸਲੀਅਤਾਂ (real) ਹਨ, ਭਰਮ (illusion) ਨਹੀਂ। ਇਹੀ ਸਥਿਰ ਹਨ ਤੇ ਸੱਚ ਹਨ। ਇਹਨਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਦੋ ਹੋਰ ਸੱਚ ਹਨ- ਇਕ ਜੋ ਪ੍ਰਕਿਰਤੀ ਦਾ ਵਿਰੋਧ ਹੈ ਤੇ ਦੂਜਾ ਜੋ ਆਪੇ ਦਾ ਵਿਰੋਧ ਹੈ। ਇਹ ਕੁਲ ਮਿਲਾ ਕੇ (total) ਪੰਜ ਸੱਚ ਹਨ। ਜਿੰਨਾ ਵੱਡਾ ਸੱਚ ਹੈ, ਉਨਾ ਹੀ ਵੱਡਾ ਉਸਦਾ ਵਿਰੋਧ ਹੈ। ਇਹਨਾਂ ਵਿਚ ਇਕ ਫਰਕ ਹੈ ਕਿ ਇਕ ਸਦੀਵੀ (eternal) ਸੱਚ ਹੈ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਅਸੀਂ ਨਿਰੰਜਣ ਕਹਿੰਦੇ ਹਾਂ। ਉਸ ਤੋਂ ਬਗੈਰ ਕਰਤਾਪੁਰਖ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਵਿਰੋਧ ਸ਼ੁਰੂ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਇਥੋਂ ਹੀ ਦਵੰਧ ਸ਼ੁਰੂ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਉਸ ਦਵੰਧ ਦੇ ਵਿਚ ਪੂਰੀ ਦੀ ਪੂਰੀ ਖੇਡ ਹੈ, ਇਹ ਖੇਡ ਸੱਚ ਹੈ। “ਆਪਿ ਸਤਿ ਕੀਆ ਸਭਿ ਸਤਿ....।” ਹੁਣ ਇਹਦੇ ਵਿਚ ਗੱਲ ਆਪੇ ਦੇ ਵਿਕਾਸ ਦੀ ਹੈ। ਬਾਹਰ ਤੋਂ ਕੁਝ ਦੇਖਣ ਦੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਨਹੀਂ ਹੈ ਪਰ ਬਾਹਰ ਵਿਚ ਕੁਝ ਕਰਨ ਦੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਹੈ ਜਿਸ ਨੂੰ ਅਸੀਂ ਕਰਮਯੋਗ ਕਹਿੰਦੇ ਹਾਂ-ਸੁਕਿਰਤ। ਸੁਕਿਰਤ ਦਾ ਸਾਰਾ ਖੇਡ ਹੀ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਆਦਮੀ ਨੇ ਕੁਦਰਤ (nature) ਦੇ ਵਿਚ ਰਹਿੰਦਿਆਂ ਹੋਇਆਂ ਸੰਘਰਸ਼ ਕਰਨਾ ਹੈ। ਸੰਘਰਸ਼ ਉਸਦੇ ਆਪੇ ਨੂੰ ਬਚਾਈ ਰੱਖਣ ਲਈ ਹੀ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਆਦਮੀ ਕੁਦਰਤ ਤੇ ਵਿਜੈ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਉਹ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਮੌਤ ਤੋਂ ਬਚਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਹਥਿਆਰ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਬਚਾਉਣ ਲਈ ਚੁੱਕਦਾ ਹੈ, ਪੈਸੇ ਕਮਾਉਂਦਾ ਤਾਂ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਬਚਾਉਣ ਲਈ ਹੈ। ਇਸ ਤੋਂ ਵੱਧ ਹੋਰ ਕੁਝ ਨਹੀਂ। ਜਾਨਵਰਾਂ ਤੇ ਆਦਮੀ ਦੀ ਦੁਨੀਆਂ ਵਿਚ ਫਰਕ ਸਿਰਫ਼ ਇੰਨਾ ਹੈ ਕਿ ਜਾਨਵਰ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਬਚਾਉਣ ਲਈ ਇਕ daily routine ਜਿਹਾ ਇਕ ਸਿਸਟਮ ਵਿਚ ਕਰਦੇ ਹਨ ਤੇ ਚੁੱਪ ਕਰ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਪਰ ਆਦਮੀ ਕਿਉਂਕਿ ਇਸ ਕੋਲ ਪ੍ਰਬਲ ਮਨ ਹੈ ਜੋ ਉਡਾਰੀਆਂ ਮਾਰਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਮਹਿਲ ਵੀ ਬਣਾਉਂਦਾ ਹੈ ਤੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਲੁੱਟਦਾ ਵੀ ਹੈ। ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਖਰੀਦਦਾ ਤੇ ਅਕਾਸ਼ ਵਿਚ ਮਹਿਲ ਬਣਾਉਣ ਦੀ ਵੀ ਸੋਚਦਾ ਹੈ। ਹੁੰਮੈ ਹੋਰ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਹੈ ਬਲਕਿ ਆਦਮੀ ਦਾ ਆਪਣੇ ਜਿਉਂਦੇ ਹੋਣ ਦਾ ਪ੍ਰਗਟਾਵਾ ਹੀ ਹੈ। ਇਹ ਪ੍ਰਗਟਾਵਾ ਹੀ ਅਸਲ ਵਿਚ ਮੌਤ ਤੋਂ ਬਚਣ ਦਾ ਤਰੀਕਾ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਬੰਦਾ ਮੌਤ ਤੋਂ ਡਰਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਸਾਰੇ ਜੱਗ ਨੂੰ ਦੱਸਣ ਲੱਗਦਾ ਹੈ ਕਿ ਮੈਂ ਅਜੇ ਜਿਉਂਦਾ ਹਾਂ। ਇਹੀ ਪਿੱਟਣਾ ਲੰਬੇ ਚੌੜੇ ਅਡੰਬਰਾਂ ਵਿਚ ਤਬਦੀਲ ਹੁੰਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਮਨ ਨੂੰ ਸਥਿਰ ਰੱਖਣ ਦਾ ਤਰੀਕਾ ਹੈ-ਸ਼ਬਦ ਸਾਧਨਾ। ਸਾਧਨਾ ਮਤਲਬ ਤੁਸੀਂ ਆਪਣੀਆਂ ਖਿੰਡੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਨੂੰ ਇਕ ਜਗ੍ਹਾ ਤੇ ਕੇਂਦਰਿਤ ਕਰਨਾ ਹੈ। ਬਾਕੀ ਸਭ ਅਡੰਬਰ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਅਸੀਂ ਸੰਘਰਸ਼ ਵਿਚ ਪੈਂਦੇ ਹਾਂ ਤਾਂ ਬੁੱਧੀ ਤੇਜ਼ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਤੇ ਬੁੱਧੀ ਨੂੰ ਤੇਜ਼ ਕਰਨ ਦਾ ਇਕ ਹੀ ਤਰੀਕਾ ਹੈ-ਕਰਮ। ਮਨ ਦੀਆਂ ਫਲਾਈਟਾਂ ਤੇਜ਼ ਕਰਨ ਦਾ, ਇਹਦੇ ਖੰਭਾਂ ਵਿਚ ਜ਼ਿਆਦਾ ਤਾਕਤ ਭਰਨ ਦਾ ਤਰੀਕਾ ਹੈ-ਸਾਧਨਾ। (ਸ਼ਬਦ ਸਾਧਨਾ)। ਮਨੁੱਖ ਦੇ ਆਪੇ ਨੂੰ ਉੱਪਰ ਚੁੱਕਣ ਦਾ, Transcend ਕਰਨ ਦਾ ਤਰੀਕਾ ਹੈ-ਗਿਆਨ। ਗਿਆਨ ਤੋਂ ਬਗੈਰ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ। ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦੀਆਂ ਉਸਾਰੂ ਤੇ ਸ਼ਕਤੀਸ਼ਾਲੀ ਤਾਕਤਾਂ ਤੇ ਸੇਧਾਂ (directions) ਦਾ ਸਿਰਫ਼ ਗਿਆਨ ਹੀ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ ਬਲਕਿ ਉਹਨਾਂ ਤੇ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਗਿਆਨ ਦਾ ਕੰਮ ਹੈ। ਜੋ ਗਿਆਨ ਸਿਰਫ਼ ਤੁਹਾਨੂੰ ਰੁਸ਼ਨਾਉਂਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਵੀ ਉਹ ਗਿਆਨ ਨਹੀਂ ਜਿੰਨੀ ਦੇਰ ਤੱਕ ਉਹ ਤੁਹਾਨੂੰ ਕਿਸੇ ਇਕ ਉਦੇਸ਼ ਲਈ, ਆਦਰਸ਼ ਲਈ, ਵਿਕਾਸ ਲਈ, ਸਕੀਮ ਲਈ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਨਹੀਂ ਦਿੰਦਾ। ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਕੀ ਹੈ? ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਬੰਦਾ ਖਤਰਿਆਂ ਦੇ ਵਿਚ ਪੂਰੇ ਜੋਸ਼ ਨਾਲ ਛਾਲ ਮਾਰ (plunge ਕਰ) ਜਾਵੇ। ਜਦੋਂ ਆਦਮੀ ਦਾ ਆਪਾ ਗਿਆਨੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਉਹ ਬਹਾਦਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਕਦੇ ਵੀ ਡਰਪੋਕ ਬੰਦੇ ਗਿਆਨੀ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੇ। ਗਿਆਨੀ ਬੰਦਾ ਮਾੜੀਆਂ ਮੋਟੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਤੇ ਨਾ ਲੜਦਾ ਹੈ ਤੇ ਨਾ ਹੀ ਮਰਦਾ ਹੈ। ਨਾ ਉਹ ਜਲਦੀ ਹੱਸੇ, ਨਾ ਉਹ ਜਲਦੀ ਗੁੱਸੇ ਹੋਵੇ। ਉਹ ਜਾਣਦਾ ਹੈ ਕਿ ਜਦੋਂ ਬੁੱਧੀ ਸੰਘਰਸ਼ ਵਿਚ ਪੈਂਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਵਿਵੇਕ ਆਉਂਦਾ ਹੈ। ਵਿਵੇਕ ਸੱਚ ਦਾ ਹੈ ਤੇ ਵਿਵੇਕ ਹੀ ਬੁੱਧੀ ਦੀ ਤਾਕਤ ਹੈ। ਸੱਚ ਦੇ ਵਿਵੇਕ ਵਾਲੀ ਬੁੱਧੀ ਆਪਣੇ ਸਵਾਰਥ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਵਿਵੇਕ ਨੂੰ ਵਿਵੇਕ ਦੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਲੈਂਦੀ ਹੈ। “ਆਪੁ ਗਵਾਈਐ ਤਾ ਸਹੁ ਪਾਈਐ” ਵਾਲੀ ਗੱਲ ਨੂੰ ਉਹ ਮੰਨਦੀ ਹੈ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮਨ ਦੇ ਫੁਰਨੇ ਗਿਆਨ ਦੀ ਰੋਸ਼ਨੀ ਵਿਚ ਆਪਣੀ ਹੱਦ ਨਹੀਂ ਟੱਪਦੇ। ਉਹ ਆਪਣੀ ਉਡਾਣ (flight) ਵੀ ਉਸ ਰੋਸ਼ਨੀ ਵਿਚ ਲੈਂਦਾ ਹੈ। ਇਧਰ ਉਧਰ ਦੀ ਉਡਾਣ ਨਹੀਂ ਲੈਂਦਾ। ਹੁਣ ਇਧਰ ਉਧਰ ਕੀ ਹੈ? ਉਸ ਸਿਰਜਣਹਾਰ (creator) ਨੇ ਜਦੋਂ ਕਰਤਾਪੁਰਖ ਬਣਾਇਆ (ਨੋਟ ਕਰੋ ਮੈਂ ‘ਬਣਾਇਆ’ ਲਫਜ਼ ਵਰਤਿਆ) ਤਾਂ ਉਸਨੇ ਸ਼ੈਤਾਨ ਵੀ ਬਣਾਇਆ। ਉਥੋਂ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਜੀਵ ਦੇ ਅੰਤ ਤੱਕ ਪੂਰੇ ਦਾ ਪੂਰਾ ਵਿਰੋਧ ਬੈਠਾ ਹੈ। ਦੋ ਵਿਰੋਧ ਇਕੱਠੇ ਤੁਰੀ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਇਹ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਨੇ ਸਿਰਜਿਆ। ਉਸਨੇ ਆਦਿ ਕਾਲੀ (ਸ਼ਕਤੀ) ਉਤਪੰਨ (create) ਕੀਤੀ। ਪ੍ਰਕਿਰਤੀ ਦੇ ਨਾਲ ਅਪ੍ਰਕ੍ਰਿਤੀ। ਪ੍ਰਕ੍ਰਿਤੀ ਦੇ ਨਾਲ ਵਿਰੋਧੀ ਅਣਹੋਂਦ ਪੈਦਾ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਜਿਹੜੀ ਉਸਦੇ ਵਿਚ ਹੀ ਨਹਿੱਤ ਹੁੰਦੀ

ਹੈ। ਇਕ ਚੀਜ਼ ਇਕ ਜਗ੍ਹਾ ਤੇ ਦਾਹੂ ਹੈ ਤਾਂ ਦੂਜੀ ਜਗ੍ਹਾ ਤੇ ਜ਼ਹਿਰ ਹੈ। ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਤੇ ਮੌਤ ਦੇ ਦੋ ਸਿਧਾਂਤ (principles) ਬਣਾ ਕੇ ਨਾਲ ਹੀ ਤੋਰ ਦਿੱਤੇ ਜਦੋਂ ਸਿਰਜਣਾ (creation) ਕੀਤੀ। ਇਸਦਾ ਸਿਧਾਂਤ ਸਿਰਫ਼ ਇਕ ਬਣਾਇਆ ਜਿਸ ਨੂੰ ਚਾਲ ਜਾਂ ਗਤੀ (movement ਤੇ motion) ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਹੁਣ ਇਹਦੇ ਵਿਚ ਆਪਣਾ ਕਰਨਾ ਸਿਰਫ਼ ਇਹ ਰਹਿ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਜਿੰਨਾ ਗਿਆਨ ਤੁਹਾਡੇ ਤੱਕ ਆਉਂਦਾ ਹੈ ਉਹ ਇਸ ਹਾਂ-ਪੱਖੀ (positive) ਤੇ ਨਾਂਹ-ਪੱਖੀ (negative) ਨੂੰ ਪਰਖਣ ਲਈ ਕਸੌਟੀ (touchstone) ਹੈ। ਗਿਆਨ ਇਸ ਲਈ ਵੀ ਹੈ ਕਿ ਗਿਆਨ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਲਈ ਅਗਿਆਨ ਦੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਅਗਿਆਨ ਮਤਲਬ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਸਮਝਣ ਲਈ ਆਪਣੇ ਵਿਰੋਧ ਦੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਦਾ ਹੋਣਾ ਵੀ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ। ਆਦਮੀ ਨੂੰ ਉੱਚਾ ਉੱਠਣ ਲਈ ਆਪਣੇ ਔਗੁਣਾਂ ਦਾ ਗਿਆਨ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਗੁਣਾਂ ਦਾ ਨਹੀਂ। ਇਹਦੇ ਵਿਚ ਇਕ ਨੁਕਤਾ (point) ਜੋ ਉਹਨਾਂ ਮੈਨੂੰ ਕਹਿ ਕੇ ਭੇਜਿਆ ਤੇ ਅੱਜ ਦੇ ਦਿਨ ਦਾ ਭੇਤ ਵੀ ਰੱਖਿਆ ਤੇ ਇਹ ਵੀ ਹੁਕਮ ਹੈ ਕਿ ਜੋ ਵੀ ਮੂਲ ਮੰਤਰ ਦਾ ਸਵੇਰ ਸ਼ਾਮ ਘੱਟੋ ਘੱਟ ਜਾਪ ਕਰੇਗਾ ਅਤੇ ਦੂਜਾ ਜਿਹੜਾ (ਇਹ ਯਾਦ ਰੱਖ ਕੇ) ਕਿ ਮੈਂ ਕੌਣ ਹਾਂ, ਚੰਗਾ ਕੰਮ ਕਰੇਗਾ (ਚੰਗੇ ਕੰਮ ਦਾ ਸੰਕਲਪ ਤੁਹਾਨੂੰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ- ਫਰਜ਼ (duty), ਫਰਜ਼ ਸਾਡੇ ਆਪਣੇ ਨਾਲ ਰਹਿਣ ਵਾਲੇ ਲੋਕਾਂ ਪ੍ਰਤੀ ਵੀ ਹਨ, ਰਿਸ਼ਤੇਦਾਰਾਂ ਪ੍ਰਤੀ ਵੀ ਹਨ, ਬੱਚਿਆਂ ਪ੍ਰਤੀ, ਜਾਨਵਰਾਂ ਪ੍ਰਤੀ, ਪ੍ਰਕਿਰਤੀ ਪ੍ਰਤੀ ਤੇ ਉਸ ਆਮਦਨ ਪ੍ਰਤੀ ਵੀ ਹਨ ਜਿਸਦੇ ਨਾਲ ਅਸੀਂ ਆਪਣੇ ਪੇਟ ਦੀ ਅੱਗ ਬੁਝਾਉਂਦੇ ਹਾਂ, ਜਿੱਥੇ ਅਸੀਂ ਕੰਮ ਕਰਦੇ ਹਾਂ। ਫਰਜ਼ਾਂ ਬਾਰੇ ਤਾਂ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਨੇ ਬਹੁਤ ਕੁਝ ਕਹਾਇਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਆਪਣੀ ਕਿਰਤ ਦੇ ਵਿਚ ਫਰਜ਼ਾਂ ਪ੍ਰਤੀ ਸ਼ੁਚੇਤ (dutiful) ਹੋਵੋ ਤੇ ਇਹਦੇ ਵਿਚ ਇਨ੍ਹਾਂ ਫਰਜ਼ਾਂ ਪ੍ਰਤੀ ਸ਼ੁਚੇਤ (dutiful) ਰਹੋ ਕਿ ਦੂਸਰੇ ਦੇ ਵਿਰੋਧ ਨਾਲ ਵੀ ਪ੍ਰਤੀਕ੍ਰਿਆ ਨਹੀਂ ਕਰਨੀ) ਤੀਸਰੀ ਗੱਲ ਕਿ ਘੱਟੋ ਘੱਟ ਇਕ ਕੈਸੇਟ ਹਰ ਰੋਜ਼ ਜ਼ਰੂਰ ਸੁਣ ਲਿਆ ਕਰੋ। ਉਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਜਿਹੜਾ ਬੰਦਾ ਹੋਰ ਜ਼ਿਆਦਾ ਅਗਾਂਹ (higher) ਜਾਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਉਸਨੇ ਸਾਰੇ ਮੱਤਾਂ ਨੂੰ ਸਮਝਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਨੀ ਹੈ ਤੇ ਇਹਦੇ ਨਾਲ ਸਾਡੀ ਬੁੱਧੀ ਤੇਜ਼ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਉਹ ਪੁਰਾਣ ਵੀ ਪੜ੍ਹੇ ਕਿਉਂਕਿ ਇਹਦੇ ਨਾਲ ਸੱਚ ਦਾ ਪਤਾ ਲੱਗਦਾ ਹੈ। ਅਸਲੀਅਤ ਸਾਹਮਣੇ ਆਉਂਦੀ ਹੈ। ਤੁਸੀਂ ਕਿਸੇ ਮਿਥਿਹਾਸ (mythology) ਨੂੰ ਐਵੇਂ ਹੀ ਧਾਰਮਿਕ ਗ੍ਰੰਥ ਸਮਝ ਕੇ ਮੱਥਾ ਨਹੀਂ ਟੇਕਦੇ, ਅਗਿਆਨੀ ਹੋ ਕੇ ਮੱਥੇ ਟੇਕਣ ਦਾ ਕੋਈ ਫਾਇਦਾ ਨਹੀਂ। ਤੁਸੀਂ “ਬੇਜ਼ ਸ਼ਬਦ ਮਹਿ ਲੇਹ” ਵਾਲੀ ਗੱਲ ਯਾਦ ਰੱਖਣੀ ਹੈ। ਇਸ ਸਾਰੇ ਵਿਚ ਜਿਹੜਾ ਤੁਹਾਡੇ ਹੱਕ ਦਾ ਮੋਤੀ ਹੈ ਉਹਨੂੰ ਚੁਣ ਲਓ, ਬਾਕੀ ਛੱਡ ਦਿਓ। ਖੁਸ਼ੀ ਤੇ ਸ਼ਾਂਤੀ ਲਈ ਤਾਂ ਇੰਨਾ ਹੀ ਕਾਫੀ ਹੈ। ਜੇ ਪਹਿਲੀਆਂ ਤਿੰਨ ਗੱਲਾਂ ਹੀ ਮੰਨ ਲਈਆਂ (ਜਾਪ ਮੂਲ ਮੰਤਰ ਦਾ, ਫਰਜ਼ ਤੇ ਕੈਸੇਟ) ਤਾਂ ਖੁਸ਼ੀ ਤੇ ਸ਼ਾਂਤੀ ਤਾਂ ਪੱਕੀ (insured) ਹੈ। ਹੁਣ ਰਹਿ ਗਈਆਂ ਅਗਲੀਆਂ ਦੋ ਗੱਲਾਂ-ਸੁੱਖ ਤੇ ਖੁਸ਼ਹਾਲੀ। ਗਿਆਨ ਦੇ ਵਿਚ ਪੂਰੇ ਦਾ ਪੂਰਾ ਸਿਸਟਮ ਹੈ ਸਹਿਜ ਦਾ। ਜਦੋਂ ਅਸੀਂ ਸੰਸਾਰਿਕ ਪ੍ਰਾਪਤੀਆਂ ਤੇ ਉਨਤੀ ਦੀ ਗੱਲ ਵੀ ਕਰਦੇ ਹਾਂ ਤਾਂ ਇਹ ਤਾਂ ਨਹੀਂ ਕਹਿੰਦੇ ਕਿ ਜ਼ੀਰੋ ਤੋਂ 100 ਹੋ ਜਾਵੇ। ਦਸ, ਵੀਹ ਕਰਕੇ ਉੱਪਰ ਚੜ੍ਹਦੇ ਹਾਂ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਅਸੀਂ ਵੀ ਸਹਿਜ ਦੇ ਮਾਰਗ ਵਿਚ ਹੌਲੀ-ਹੌਲੀ ਵਿਕਾਸ ਦੀ ਗੱਲ ਕਰਦੇ ਹਾਂ। ਪੂਰਾ ਸਹਿਜ ਹੈ ਪੰਜ ਮਿੰਟ ਸਵੇਰੇ ਤੇ ਪੰਜ ਮਿੰਟ ਸ਼ਾਮ ਤੇ ਵਿਹਲੇ ਵੇਲੇ ਇਕ ਕੈਸਟ। ਤਾਂ ਸੁੱਖ ਤੇ ਸਮਰਿਧੀ ਲਈ ਜੋ ਹੈ ਉਹ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਭਾਣੇ ਨੂੰ ਸਮਝ ਲਉ ਭਾਈ। ਭਾਣਾ ਕੀ ਹੈ? ਭਾਣਾ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਅਸੀਂ ਹਰ ਪਲ (moment) ਤੇ ਪਿਛਲੇ ਸੰਸਕਾਰਾਂ (sum total) ਦਾ ਫਲ ਭੋਗ ਰਹੇ ਹਾਂ। ਗਿਆਨੀ ਲਈ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਜਿਹੜੇ ਆਖਰੀ ਸਟੇਜ ਤੇ ਹਨ ਉਹ ਮੰਗ ਕੇ ਲੈਂਦੇ ਹਨ ਕਿ ਸੱਚੇ ਪਾਤਸ਼ਾਹ! ਮੈਨੂੰ ਤਾਂ ਸਾਰਾ ਹੀ ਭੁਗਤਾ ਦੇਹ। ਮੈਨੂੰ ਕੋਈ ਸੁੱਖ ਨਹੀਂ ਚਾਹੀਦਾ ਬਲਕਿ ਮੈਂ ਤਾਂ ਸਾਰਾ ਅਭੰਬਰ ਹੀ ਖਤਮ ਕਰਨਾ ਹੈ। ਜਿੰਨੇ ਵੀ ਪੈਗੰਬਰ ਹੋਏ ਹਨ, ਸਾਰੀ ਉਮਰ ਸੰਘਰਸ਼ ਵਿਚ ਹੀ ਲਾ ਗਏ। ਜਿੱਥੋਂ ਤੱਕ ਮੰਨ ਸਕਦੇ ਹੋ, ਭਾਣੇ ਨੂੰ ਉਥੇ ਤੱਕ ਮੰਨ ਲਵੋ। ਵਿਕਾਸ ਦੀ ਗੱਲ ਹੈ। ਕੋਈ ਆਦਮੀ ਆਪਣੇ ਘਰ ਮੌਤ ਵੀ ਸਹਿ ਲੈਂਦਾ ਹੈ ਕੋਈ ਸੱਤ ਬਿਗਾਨੇ ਦੇ ਘਰ ਮੌਤ ਵੀ ਨਹੀਂ ਸਹਿ ਸਕਦਾ। ਵਿਕਾਸ ਦੇ ਹਿਸਾਬ ਨਾਲ ਬਰਦਾਸ਼ਤ ਦੀ ਹੱਦ ਹੈ। ਜਿੱਥੇ ਕੁ ਤੱਕ ਬਣਦਾ ਹੈ, ਬਰਦਾਸ਼ਤ ਕਰ ਲੈਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਜਿੱਥੇ ਜਾ ਕੇ ਬਰਦਾਸ਼ਤ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ, ਉੱਥੇ ਜਾ ਕੇ ਸੁੱਖ ਤੇ ਖੁਸ਼ਹਾਲੀ ਲਈ ਪਿੱਟ ਲੈਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ, ਮਤਲਬ-ਅਰਦਾਸ। ਪਰ ਜਦ ਤੱਕ ਬਰਦਾਸ਼ਤ ਹੈ ਅਰਦਾਸ ਨਹੀਂ ਕਰਨੀ। ਜਦੋਂ ਤੁਸੀਂ ਇਹ ਕਰਨਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਤਾਂ ਸੁੱਖ ਤੇ ਖੁਸ਼ਹਾਲੀ ਆਪਣੇ ਆਪ ਮਿਲੇਗੀ। ਗੰਭੀਰ ਪੱਖ (serious part) ਇਸ ਦਾ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਜਦੋਂ ਅਸੀਂ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਵਿਚ ਤੁਰੇ ਤਾਂ ਸਾਡੇ ਨਾਲ ਸਾਡੀਆਂ ਪੱਖੀ ਸਾਤਵਿਕ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਵੀ ਤੁਰਦੀਆਂ ਹਨ ਤੇ ਸਾਡੇ ਨਾਲ ਸਾਡੀ ਲੱਤ ਫੜ ਕੇ ਖਿੱਚਣ ਵਾਲੀਆਂ ਤਾਮਸਿਕ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਵੀ ਚੱਲਦੀਆਂ ਹਨ। ਰੂਹਾਂ ਹਾਂ-ਪੱਖੀ (positive) ਵੀ ਹਨ ਤੇ ਨਾਂਹ-ਪੱਖੀ (negative) ਵੀ। ਜੇ ਦੇਵਤੇ ਹਨ ਤਾਂ ਦੈਂਤ (ਸ਼ੈਤਾਨ) ਵੀ ਹਨ। ਜਿਹੜਾ ਬੰਦਾ ਜਿੱਥੇ ਜਾ ਕੇ ਡੋਲਿਆ ਉਹਦੇ ਤੇ ਸ਼ੈਤਾਨ ਨੇ ਕਬਜ਼ਾ ਕਰ ਲੈਣਾ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਉਸਨੇ ਦੌੜ ਵਿਚੋਂ ਹੀ ਬਾਹਰ ਹੋ ਜਾਣਾ ਹੈ।

ਇਸ ਲਈ ਇਹ ਸੰਘਰਸ਼ ਜਦੋਂ ਤੁਸੀਂ ਕਰਦੇ ਹੋ ਤਾਂ ਇਸ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਨਾਲ ਚੱਲੋ ਕਿ ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਮੇਰੀਆਂ ਸ਼ਕਤੀਆਂ (powers) ਜਾ ਰਹੀਆਂ ਹਨ। ਇਹ ਗੱਲ ਪੂਰੀ ਸੱਚੀ ਹੈ। ਇਹ ਅੰਤ ਦਾ ਸ਼ਬਦ (final word) ਹੈ। ਇਹ ਗੱਲ ਗਲਤ ਹੈ ਕਿ ਸਾਰਾ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀਮਾਨ ਜਗਤ ਕੂੜਾ ਹੈ, ਭਰਮ (illusion) ਹੈ। ਜੋ ਕੁਝ ਹੈ ਉਹ ਸੱਚ ਹੈ। ਮੌਤ ਸਿਰਫ਼ ਚੀਜ਼ਾਂ ਦੇ ਰੂਪ ਬਦਲਦੀ ਹੈ। ਉਸ ਨੂੰ ਖਤਮ ਨਹੀਂ ਕਰਦੀ। ਸਾਡਾ ਖੁਦਾ ਨਾਲ ਇਕ ਹੀ ਵਖਰੇਵਾਂ ਹੈ ਕਿ ਅਸੀਂ ਬਿਲਕੁਲ ਵਿਰੋਧੀ ਧਿਰ (opposite pole) ਤੋਂ ਉਹਦੇ ਵੱਲ ਵਧ ਰਹੇ ਹਾਂ। ਇਕ ਪਾਸੇ ਖੁਦਾ ਹੈ ਦੂਸਰੇ ਪਾਸੇ ਮਿੱਟੀ ਹੈ ਜੋ ਕਿ ਵਿਰੋਧ ਹਨ। ਵਿਰੋਧ ਦਾ ਅਰਥ ਲੜਾਈ ਝਗੜਾ ਨਹੀਂ। ਵਿਰੋਧ ਦਾ ਅਰਥ ਇਥੇ ਅਸੀਂ ਵਿਰੋਧੀ ਪੱਖ (opposite pole) ਤੋਂ ਲੈਂਦੇ ਹਾਂ। ਜਿਵੇਂ ਚਾਨਣ ਦਾ ਵਿਰੋਧ ਹੈ-ਹਨੇਰਾ। ਇਹ ਵੀ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਚਾਨਣ ਉਹ ਜਿੱਥੇ ਹਨੇਰਾ ਨਾ ਹੋਵੇ। ਸੱਚ ਕੀ ਹੈ? ਅਸੀਂ ਸੋਚਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਜਿਹੜੀ ਚੀਜ਼ ਭਾਣੇ (Eternal law) ਵਿਚ ਨਹੀਂ, ਉਹ ਸੱਚ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਪਰ ਸੱਚ ਇਕ ਬਦਲਾਅ (change) ਹੈ ਸੰਸਾਰ ਦਾ ਕਾਨੂੰਨ ਹੀ ਬਦਲਾਅ (change) ਹੈ। ਜਿਹੜੀ ਚੀਜ਼ ਤਬਦੀਲ ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ, ਉਹ ਸੱਚ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਖੁਦਾ ਦਾ ਕਾਨੂੰਨ ਹੀ ਸੱਚ ਹੈ ਤੇ ਉਸਦਾ ਕਾਨੂੰਨ ਹੈ ਬਦਲਾਅ (change)। ਸੱਚੇ ਦਾ ਸੱਚ ਹੈ ਕਿ ਸਦਾ-ਬਦਲਾਅ ਹੈ। ਆਦਮੀ ਦਾ ਆਪਾ (self) ਧਰਤੀ ਨਾਲ ਜੁੜਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ ਤੇ ਧਰਤੀ ਹੈ ਮਿੱਟੀ। ਸਾਡੇ ਕੋਲ ਪਰਮਾਤਮਾ ਕੋਲੋਂ ਕੋਈ ਅੰਸ਼ ਨਹੀਂ ਆਇਆ। ਅਸੀਂ ਧਰਤੀ ਦੇ ਪੁੱਤ ਹਾਂ। ਸਾਡਾ ਆਪਾ (self) ਇਕ ਖਾਸ ਸਟੇਜ ਤੇ ਬਣਦਾ ਹੈ ਜੋ ਅਸੀਂ ਵਿਕਾਸ ਦੇ ਅਗੰਮੀ ਸਿਧਾਂਤ ਵਿਚ ਜਨਮ ਦੀ ਗੱਲ ਕਰਦੇ ਹਾਂ। ਇਹ ਸਥੂਲ ਤੋਂ ਸੂਖਸ਼ਮ ਵੱਲ ਦਾ ਸਫ਼ਰ ਹੈ ਤੇ ਖੁਦਾ ਸੂਖਸ਼ਮ ਦਾ ਆਖਰੀ ਬਿੰਦੂ (point) ਹੈ। ਧਰਤੀ ਆਪਣੀ ਤਾਕਤ ਨਾਲ ਸਾਨੂੰ ਆਪਣੇ ਵੱਲ ਨੂੰ ਖਿੱਚਦੀ ਹੈ। ਧਰਤੀ ਅਸਲ ਵਿਚ ਸ਼ੈਤਾਨ ਦੀ ਰਾਜਧਾਨੀ ਹੈ। ਅਸੀਂ ਮੰਨਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਆਪਾ (self) ਭਾਵੇਂ ਕਿੰਨਾ ਵੀ ਵਿਕਾਸ ਤੇ ਹੋਵੇ ਪਰ ਅਸੀਂ ਧਰਤੀ ਦੇ ਜਾਏ ਹਾਂ ਤੇ ਜਿਉਂ-ਜਿਉਂ ਸਾਡੇ ਆਪੇ (self) ਨੇ ਵਿਕਸਤ ਹੋਣਾ ਹੈ ਤਿਉਂ-ਤਿਉਂ ਵਿਕਾਸ ਕਰਕੇ ਸੂਖਸ਼ਮ ਹੁੰਦੇ ਜਾਣਾ ਹੈ। ਸੂਖਸ਼ਮ ਹੋਣ ਲਈ ਧਰਤੀ ਦੀਆਂ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾਵਾਂ (qualities) ਛੱਡਣੀਆਂ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹਨ। ਧਰਤੀ ਦੀ ਵੱਡੀ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾ (quality) ਹੈ ਖੁਦਗਰਜ਼ੀ (selfishness)। ਇਸ ਲਈ ਜੇ ਤੁਸੀਂ ਪਰਮਾਤਮਾ ਵੱਲ ਨੂੰ ਜਾਣਾ ਹੈ ਤਾਂ ਖੁਦਗਰਜ਼ੀ (ਸਵਾਰਥ) ਛੱਡੋ। ਜਿਉਂ-ਜਿਉਂ ਤੁਸੀਂ ਖੁਦਗਰਜ਼ੀ ਛੱਡਣੀ ਹੈ ਤਿਉਂ-ਤਿਉਂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਖੁਸ਼ੀ ਮਿਲਣੀ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋਣੀ ਹੈ। ਇਹ ਅੰਦਰੋਂ ਫੁੱਟਦੀ ਹੈ। ਜਿਉਂ-ਜਿਉਂ ਤੁਸੀਂ ਇਸ ਪਾਸੇ ਵੱਲ ਵਧਣਾ ਹੈ ਤਿਉਂ-ਤਿਉਂ ਤੁਸੀਂ ਭਾਣੇ ਵਾਲੀ ਗੱਲ ਸਮਝ ਲੈਣੀ ਹੈ। ਇਕ ਵੇਲੇ ਬੰਦਾ ਸਹਿਣ ਦੀ ਸੋਚਦਾ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਉਹ ਸਹਿ ਕੇ ਦੇਖਣ ਦੀ ਸੋਚਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਕੁਝ ਮੌਕੇ ਆਉਂਦੇ ਹਨ ਜਦੋਂ ਉਸ ਨੂੰ ਦੁੱਖ ਵੀ ਮੁੱਖ ਜਿਹਾ ਪ੍ਰਤੀਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਅਹਿਸਾਸ ਕਮਾਲ ਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਜਦੋਂ ਤੁਸੀਂ ਆਪਣਾ ਇਲਾਜ (treatment) ਛੱਡਦੇ ਹੋ ਤਾਂ ਜਿਹੜੀ ਔਸ਼ਧੀ (medicine) ਤੁਹਾਨੂੰ ਅਗੰਮ ਵਿਚੋਂ ਮਿਲਦੀ ਹੈ। ਉਹਦਾ ਮੁਕਾਬਲਾ ਨਹੀਂ। ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਕਰਨਾ ਬੜਾ ਔਖਾ ਹੈ। ਹੁਣ ਹੈ ਪੰਜਵੀਂ ਗੱਲ ਸ਼ਾਂਤੀ, ਖੁਸ਼ੀ, ਮੁੱਖ ਤੇ ਖੁਸ਼ਹਾਲੀ ਤੋਂ ਬਾਅਦ-ਆਨੰਦ। ਜਦੋਂ ਤੁਸੀਂ ਇਕ ਤਰਤੀਬਵਾਰ (systematic) ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਤੁਰਨਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੰਦੇ ਹੋ ਤਾਂ ਤੁਹਾਡੀਆਂ faculties ਬੜੀਆਂ ਸੂਖਸ਼ਮ ਤੇ ਪ੍ਰਵੀਨ ਹੋ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ ਤੇ ਜਦੋਂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਪਤਾ ਲੱਗ ਜਾਵੇ ਕਿ ਜੇ ਨਾ ਮੈਂ ਕਰ ਸਕਦਾ ਸੀ ਤੇ ਨਾ ਹੀ ਕੋਈ ਹੋਰ ਕਰ ਸਕਦਾ ਸੀ ਪਰ ਹੋ ਗਿਆ। ਫਿਰ ਬੜਾ ਆਨੰਦ ਆਉਂਦਾ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਸੱਜਣ ਸਲੋਨੜਾ ਆਉਂਦਾ ਹੈ ਤੇ ਉਹ ਕਰਦਾ ਹੈ ਜੋ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ ਤਾਂ ਬੰਦਾ ਫਿਰ ਲਟਬੋਰਾ ਹੋ ਕੇ ਨੱਚਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਅਹਿਸਾਸ ਉਨੀ ਦੇਰ ਤੱਕ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ ਜਿੰਨੀ ਦੇਰ ਤੱਕ ਤੁਹਾਨੂੰ ਉਸਦੇ ਭਾਣੇ ਤੇ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ। ਪਰ ਇਹ ਕਿਸੇ ਦੀ ਜਾਇਦਾਦ ਨਹੀਂ, ਇਹ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਹੈ। ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਦੇ ਦਰ ਹਰ ਇਕ ਲਈ ਖੁੱਲ੍ਹੇ ਹਨ। ਗੱਲ ਇੰਨੀ ਹੈ ਕਿ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਕਿੱਥੇ, ਕਿੰਨਾ ਤੇ ਕਿਹਨੂੰ ਆਉਂਦਾ ਹੈ। ਇਹੀ ਇਹਦਾ ਸਾਰ ਤੱਤ ਹੈ ਇਸ ਲਈ ਕੁਝ ਕਰਨ ਦੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ। ਕਿਸੇ ਵੀ ਧਾਰਮਿਕ ਜਗ੍ਹਾ ਤੇ ਸਿਰਫ਼ ਤਾਂ ਹੀ ਜਾਉ ਜੇ ਤੁਸੀਂ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਤੌਰ ਤਰੀਕੇ ਦਾ ਸਤਿਕਾਰ ਕਰਨਾ ਹੈ, ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਨਾ ਜਾਉ। ਕਿਸੇ ਦਾ ਵੀ ਵਿਰੋਧ ਜਾਂ ਭਾਵਨਾਵਾਂ ਨੂੰ ਠੇਸ ਪਹੁੰਚਾਉਣ ਦਾ ਸਾਨੂੰ ਕੋਈ ਹੱਕ ਨਹੀਂ। ਸਾਡਾ ਕਿਸੇ ਨਾਲ ਵੀ ਕੋਈ ਵਿਰੋਧ ਨਹੀਂ। ਜੇ ਸਾਡਾ ਇਕ ਸਿਸਟਮ ਹੈ ਤਾਂ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਵੀ ਆਪਣੇ ਹਨ। ਇਸ ਲਈ ਇਸ ਮਨੋਵਿਰਤੀ (attitude) ਨਾਲ ਲੋਕਾਂ ਵਿਚ ਜਾਣਾ ਹੈ। ਇਹ ਤੁਹਾਡੀ ਕਿਰਤ ਦਾ ਹਿੱਸਾ ਹੈ ਕਿ ਤੁਹਾਡੀ ਬੁੱਧੀ ਕਿਤੇ ਵੀ ਜਾ ਕੇ ਪੱਖਪਾਤੀ (partial) ਹੋ ਕੇ, ਅਧਿਵਿਸ਼ਵਾਸੀ (prejudice) ਹੋ ਕੇ ਗਲਤ ਪਹੁੰਚ (approach) ਨਾ ਬਣਾਏ। ਜਿਥੋਂ ਤੱਕ ਰਹਿਣ ਸਹਿਣ ਦਾ ਤੁਅੱਲਕ ਹੈ ਬਾਹਰੀ ਰੂਪ ਜਿਹੋ ਜਿਹਾ ਮਰਜ਼ੀ ਰੱਖ ਲਵੋ ਤੇ ਰੋਟੀ ਉਹੋ ਜਿਹੀ ਖਾਉ ਜੋ ਤੁਹਾਡੀ ਪਹੁੰਚ ਵਿਚ ਹੈ ਮਤਲਬ ਆਪਣੀ ਚਾਦਰ ਦੇਖ ਕੇ ਪੈਰ ਪਸਾਰੋ। ਦੋ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਖੁਰਾਕਾਂ ਹਨ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ- ਇਕ ਦੇਵਤਿਆਂ ਵਾਲੀ ਹੈ ਤੇ ਇਕ ਸ਼ੈਤਾਨ ਵਾਲੀ। ਜੇ ਸਾਤਵਿਕ ਭੋਜਨ ਕਰੀਏ ਤਾਂ ਰਸਤੇ ਵਿਚ

ਰੁਕਾਵਟਾਂ ਘੱਟ ਆਉਂਦੀਆਂ ਹਨ, ਤਾਮਸਿਕ ਭੋਜਨ ਕੋਈ ਪਾਪ ਨਹੀਂ ਪਰ ਇਸਦੇ ਨਾਹਵਾਚਕ ਪ੍ਰਭਾਵਾਂ ਤੋਂ ਬਚਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਕਿ ਅੰਤਹਕਰਣ (self) ਨੂੰ ਕਦੇ ਵੀ ਹੀਣਤਾ ਭਾਵ ਵੱਲ ਨਹੀਂ ਜਾਣ ਦੇਣਾ। ਅਸਲੀ ਗੱਲ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਵਿਚ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ condition ਕਰੋ, ਤਰਤੀਬਬੱਧ (systematise) ਕਰੋ ਤੇ ਅਨੁਸ਼ਾਸਿਤ ਕਰੋ। ਅਨੁਸ਼ਾਸਨ ਤੋਂ ਬਗੈਰ ਕੋਈ ਵੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਸੰਭਵ ਨਹੀਂ।

ਰੱਬ ਦੇ ਕਿਵੇਂ ਹੋਈਏ!

‘ਅੱਲਾ ਹੁ ਦੀ ਹੁਕ ਸੁਣੀਵੇ, ਕੁੱਲੀ ਨੀ ਫਕੀਰ ਦੀ ਵਿਚੋਂ’

ਇਹੀ ਅਸਲ ਵਿਚ ਰੱਬ ਦੇ ਹੋਣਾ ਹੈ। ਸੁਣਨ ਨੂੰ ਤਾਂ ਇਹ ਗੱਲ ਬੜੀ ਅਜੀਬ ਜਿਹੀ ਲਗਦੀ ਹੈ। ਸਮਝਣੀ ਬੜੀ ਔਖੀ ਹੈ ਜਾਂ ਇੰਜ ਕਹਿ ਲਓ ਕਿ ਉਹਦੇ ਦਰ ਵੱਲ ਜਾਂਦਾ ਪੈਂਡਾ ਜੋ ਕਠਿਨ ਸਾਧਨਾਂ ਦੀ ਮੰਗ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਉਹਨੂੰ ਸਮਝਣ ਨੂੰ ਜੀਅ ਹੀ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ। ਇਹਦੇ ਵਿਚ ਵੀ ਕੋਈ ਝੂਠ ਨਹੀਂ ਕਿ ਇਹ ਹਰ ਇਕ ਦੇ ਵੱਸ ਦਾ ਰੋਗ ਨਹੀਂ। ਪਰ ਜੇ ਦ੍ਰਿੜ੍ਹ ਇਰਾਦੇ ਨਾਲ ਗੁਰੂ ਆਸਰੇ ਵਿਚ ਰਹਿ ਕੇ ਤੁਰਿਆ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਨਾਮੁਮਕਿਨ ਵੀ ਨਹੀਂ। ਹੁਣ ਤੱਕ ਤਾਂ ਅਸੀਂ ਇਹੀ ਸੁਣਿਆ ਹੈ ਕਿ ਫਕੀਰ ਦੀ ਕੁੱਲੀ ਵਿਚੋਂ ਅੱਲਾ ਦੀ ਆਵਾਜ਼ ਆਉਂਦੀ ਹੈ ਪਰ ਕੀ ਕਾਰਨ ਹੈ ਕਿ ਅੱਜ ਮੈਂ ਇਹ ਕਹਿ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਆਵਾਜ਼ ਨਹੀਂ ਬਲਕਿ ਹੁਕ ਸੁਣਦੀ ਹੈ। ਅਧਿਆਤਮ ਦੇ ਇਸ ਆਖਿਰੀ ਸੱਚ (Ultimate) ਨੂੰ ਸਮਝਣਾ ਅਤਿ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ।

ਆਵਾਜ਼ ਤਾਂ ਉਦੋਂ ਆਉਂਦੀ ਹੈ ਜਦੋਂ ਕੋਈ ਬੋਲ ਰਿਹਾ ਹੋਵੇ ਜਾਂ ਗਾ ਰਿਹਾ ਹੋਵੇ ਤੇ ਜਦੋਂ ਤੱਕ ਆਵਾਜ਼ ਹੈ ਉਦੋਂ ਤੱਕ ਅਪੂਰਾਪਨ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਬਿਹਬਲਤਾ ਬਣਦੀ ਹੈ ਉਦੋਂ ਆਵਾਜ਼ ਨਹੀਂ ਨਿਕਲਦੀ ਤੇ ਨਾ ਹੀ ਗਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਅਸਲ ਵਿਚ ਫਕੀਰ ਉਦੋਂ ਬਿਹਬਲਤਾ ਵਿਚ ਪਿੱਟਦਾ ਹੈ। ਇਕ ਹੁਕ ਨਿਕਲਦੀ ਹੈ ਕਿ ਸਾਈ! ਤੂੰ ਮੈਨੂੰ ਬਿਗਾਨਿਆਂ ਵਿਚ ਕਿਉਂ ਛੱਡ ਗਿਆ? ਉਹਦੇ ਬਿਨਾਂ ਸਾਰਾ ਜੱਗ ਤੇ ਜੱਗ ਤੇ ਰਹਿਣ ਵਾਲੇ ਬੇਗਾਨੇ ਦਿਸਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਤੋਂ ਘੱਟ ਪਿਆਰ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ। ਜੇ ਹੈ ਤਾਂ ਉਸਨੂੰ ਪਿਆਰ ਨਹੀਂ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ। ਇਹ ਤਾਂ ਐਵੇਂ ਜੱਗ ਵਾਲਿਆਂ ਦੇ ਮੋਹ ਦੇ ਸਮਝੌਤੇ ਜਿਹੇ ਹਨ। **ਸੂਫ਼ੀ ਤਾਂ ਸਿਰਫ਼ ਉਹ ਹੈ ਜੋ ਆਪਣੀ ਪਵਿੱਤਰਤਾ ਦੇ ਵਿਚ ਰੱਬ ਨੂੰ ਪਿਆਰ ਕਰਦਾ ਹੈ ਤੇ ਦੁਨੀਆਂ ਵਿਚ ਚੰਗੇ ਵਿਵਹਾਰ ਨਾਲ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਸਦਾਚਾਰੀ ਹੈ, ਅੱਖੜ ਨਹੀਂ।** ਰੱਬ ਨੂੰ ਪਵਿੱਤਰ ਬੰਦਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਦੋਗਲੇ ਨਹੀਂ। ਜੇ ਕੋਈ ਵਾਹਿਗੁਰੂ-ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਵੀ ਕਰੇ ਗਾਲ੍ਹਾਂ ਵੀ ਕੱਢੇ ਤਾਂ ਉਹਦੀ ਰੱਬ ਨਾਲ ਵਾਰਤਾਲਾਪ (dialogue) ਨਹੀਂ। ਧਾਰਮਿਕ ਬੰਦੇ ਲਈ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਚੰਗਾ ਇਨਸਾਨ ਹੋਵੇ, ਵਹਿਮਾ ਭਰਮਾਂ, ਜਾਤਾਂ ਗੋਤਾਂ ਤੋਂ ਉੱਪਰ ਹੋਵੇ। ਪਰ ਇਹ ਹੋਵੇ ਕਿਵੇਂ? ਅਸੀਂ ਪੌੜੀ ਚੜ੍ਹ ਚੁੱਕਿਆਂ ਦੀ ਗੱਲ ਤਾਂ ਕਰ ਲਈ ਪਰ ਪੌੜੀ ਚੜ੍ਹਿਆ ਕਿਵੇਂ ਜਾਵੇ? ਇਹਦੇ ਲਈ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ ਕਿ ਜੇ ਕੋਈ ਸਾਧਕ ਧਾਰਮਿਕ ਬਿਰਤੀ ਗ੍ਰਹਿਣ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਉਹ ਅਨੁਸ਼ਾਸਿਤ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਕੁਝ ਅਸੂਲਾਂ ਤੇ ਚੱਲੇ ਤਾਂ ਹੀ ਵਿਕਾਸ (development) ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਸਹਿਜਧਾਰਾ ਦੇ ਇਸ ਮਾਰਗ ਦੀਆਂ ਕੁਝ ਸੇਧਾਂ ਅਪਣਾ ਕੇ ਕੋਈ ਵੀ ਸਾਧਕ ਬਹੁਤ ਹੀ ਵਧੀਆ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਆਪਣਾ ਮਾਰਗ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ।

ਸਹਿਜਧਾਰਾ ਵਿਚ ਗਿਆਨ ਖੇਤਰ ਦੀ ਗੱਲ ਨੂੰ ਜੇ ਬਿਲਕੁਲ ਹੀ ਸਧਾਰਨ ਰੂਪ ਦੇਈਏ ਤਾਂ ਇਹ ਮੰਨ ਲੈਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਕ ਹੋਂਦ ਹੈ। ਇਸ ਨੂੰ ਅਸੀਂ ਕੁਝ ਵੀ ਨਾਮ ਦੇ ਲਈਏ। ਪਰਮਾਤਮਾ ਕਹਿ ਲਓ ਜਾਂ ਜੋ ਮਰਜ਼ੀ ਨਾਮ ਦੇ ਦਿਓ। ਇਹ ਨਾਮ ਅਸੀਂ ਉਸਨੂੰ ਦਿੰਦੇ ਹਾਂ ਪਰ ਉਸ ਦਾ ਨਾਮ ਹੈ ਨਹੀਂ। ਦੂਸਰੀ ਚੀਜ਼ ਸਾਰੇ ਦਾ ਸਾਰਾ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀਮਾਨ ਜਗਤ ਹੈ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਅਸੀਂ ਆਪਣੇ ਗਿਆਨ ਇੰਦਰੀਆਂ ਰਾਹੀਂ ਗ੍ਰਹਿਣ ਕਰਦੇ ਹਾਂ। ਇਕ ਅਦ੍ਰਿਸ਼ਟ ਜਗਤ ਹੈ ਜੋ ਕਿ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟ ਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੀ ਕਾਰਜਸ਼ੀਲ ਹੈ ਪਰ ਉਸ ਦੇ ਕਾਨੂੰਨ ਵੱਖਰੇ ਹਨ। ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਾਰਿਆਂ ਦੇ ਵਿਚ ਬੈਠਾ ਹੈ ‘ਆਦਮੀ ਦਾ ਆਪਾ’, ਸਾਡੀ ‘ਮੈਂ’, ਇਹਨੂੰ ਅਸੀਂ ਜੀਵਾਤਮਾ ਕਹਿ ਲਈਏ ਜਾਂ ਮਨ ਕਹਿ ਲਈਏ ਪਰ ਹੈ ਇਹ ਇਕ ਮਨੁੱਖੀ ਹੋਂਦ। ਇਸ ਲਈ ਕੁਝ ਵੀ ਕਰਨ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ **ਇਹ ਚਾਰ ਸਚਾਈਆਂ ਮੰਨ ਲੈਣੀਆਂ ਚਾਹੀਦੀਆਂ ਹਨ-ਪਰਮਾਤਮਾ, ਅਦ੍ਰਿਸ਼ਟ ਜਗਤ, ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀਗੋਚਰ ਜਗਤ ਤੇ ਇਕ ਬੰਦਾ ਆਪ।** ਇਸ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਜੇ ਕੁਝ ਵੀ ਹੈ ਉਹ ਸਭ ਇਹਨਾਂ ਦੇ ਗੁਣ ਹਨ, ਹੋਰ ਕੁਝ ਨਹੀਂ। ਬੰਦਾ ਕਾਰਜਸ਼ੀਲ ਵੀ ਹੈ ਤੇ ਸਮਝਣ ਵਾਲਾ ਵੀ ਹੈ। ਬੰਦਾ ਅਮੀਬਾ ਦੀ ਸਟੇਜ ਤੋਂ ਹੋਂਦ ਵਿਚ ਆਇਆ, ਜਿੱਥੇ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋਈ। ਗੱਲ ਸਿਰਫ਼ ਏਨੀ ਹੈ ਕਿ ਪਹਿਲਾਂ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੀ ਤੇ ਆਲੇ ਦੁਆਲੇ ਦੀ ਸਮਝ ਬੜੀ ਸੀ ਜੋ ਕਿ ਹੁਣ ਵਧਦੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਆਉਣ ਵਾਲੇ ਸਮੇਂ ਵਿਚ ਕੋਈ ਇਸ ਤੋਂ ਵੀ ਵਧ ਕੇ ਗੱਲ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਮੰਨ ਕੇ ਚੱਲਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਪਰ ਜਿਹੜੀ ਗੱਲ ਆਪਾਂ ਹੁਣ ਕਰਦੇ ਹਾਂ, ਇਹ ਅੱਜ ਦੇ ਯੁੱਗ ਦੀ ਗੱਲ ਹੈ।

ਹੁਣ ਜੇ ਇਹ ਸਭ ਕੁਝ ਚੱਲ ਰਿਹਾ ਹੈ ਤਾਂ ਸੁਆਲ ਹੈ ਕਿ ਆਪਾਂ ਇਹਦੇ ਵਿਚ ਕੀ ਕਰੀਏ ? ਜੋ ਕੰਮ ਸਾਡੇ ਤੇ ਲੱਗੇ ਹਨ, ਉਹ ਕਰੀਏ ਜਾਂ ਆਪਣੀ ਸੁਮੱਤ ਵਰਤ ਕੇ ਉਸ ਤੋਂ ਵੀ ਵੱਧ ਕੁਝ ਕਰੀਏ। ਅਸੀਂ ਸਹਿਜਧਾਰੀ ਹਾਂ। ਇਸ ਲਈ ਗਿਆਨਵਾਨ ਹੋਣਾ ਸਾਡਾ ਪਹਿਲਾ ਫਰਜ਼ ਹੈ। ਗਿਆਨ ਦਾ ਪਹਿਲਾ ਤਰਕ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਕਦੇ ਵੀ ਇਹ ਨਾ ਲਉ ਕਿ ਕੋਈ ਕੌਤਕ ਹੋ ਜਾਵੇਗਾ। ਇਹ ਸੰਭਵ ਹੀ ਨਹੀਂ ਕਿ ਕੋਈ ਬੰਦਾ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਚੁੱਕ ਕੇ ਮੁਕਤੀ ਦੇ ਦੇਵੇ। ਇਹ ਵੀ ਨਹੀਂ ਕਿ ਕੋਈ ਬੰਦਾ ਕਰਾਮਾਤ ਕਰ ਦੇਵੇ। **ਕਰਾਮਾਤ ਨੇ ਹੋਣਾ ਤਾਂ ਹੈ। ਜੇ ਕਰਾਮਾਤ ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਪਰਮਾਰਥ ਵੀ ਗਣਿਤ ਦਾ ਸੁਆਲ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।** ਕੋਈ ਵੀ ਉੱਠ ਕੇ ਹੱਲ ਕਰ ਦਿੰਦਾ। ਇਹ ਗਣਿਤ ਦਾ ਸੁਆਲ ਨਹੀਂ ਇਸ ਲਈ ਕਰਾਮਾਤ ਨੇ ਤਾਂ ਹੋਣਾ ਹੈ ਪਰ ਜੇ ਕੋਈ ਕਹੇ ਕਿ ਮੈਂ ਕਰਾਮਾਤ ਕਰ ਦੇਵਾਂਗਾ, ਇਹ ਗਲਤ ਹੈ। ਇਹ ਗੱਲ ਕਦੇ ਨਹੀਂ ਭੁੱਲਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਕਿ ਪਰਮਾਤਮਾ ਨੇ ਸਾਨੂੰ ਕੁਝ ਕਰਨ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਦਿੱਤੀ ਤੇ ਆਜ਼ਾਦੀ ਵੀ ਦਿੱਤੀ ਹੈ। ਬੰਦਾ ਜੋ ਚਾਹੇ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ ਪਰ ਹਉਮੈ ਤੋਂ ਬਚ ਕੇ ਰਹਿਣਾ ਹੈ। ਹਉਮੈ ਤੇ ਗਿਆਨ ਵਿਚ ਫਰਕ ਕਰਕੇ ਰੱਖਣਾ ਹੈ।

- ਤੁਸੀਂ ਕੀ ਕਰਦੇ ਹੋ ? ਕਿੰਨਾ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹੋ ? ਕਿਵੇਂ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹੋ ? ਇਹਦੇ ਲਈ ਤੁਹਾਡੇ ਕੋਲ ਤਿੰਨ ਸਰੋਤ ਹਨ।

- (i) ਲਿਖਤ ਅੱਖਰ- ਜਾਣਕਾਰੀ ਜੋ ਕਿਤਾਬਾਂ ਵਿਚ ਬੰਦ ਹੈ। ਕਿਤਾਬ ਸਧਾਰਣ ਸੰਸਾਰਿਕ ਵੀ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਪਵਿੱਤਰ ਵੀ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਗੱਲ ਲਿਖੇ ਅੱਖਰ ਦੀ ਹੈ। ਸ਼ਬਦ ਦੀ ਹੈ।
- (ii) ਅਦ੍ਰਿਸ਼ਟ ਸ਼ਕਤੀਆਂ- ਇਸ ਨੂੰ ਬਖਸ਼ਿਸ਼ ਵੀ ਕਹਿ ਲਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਤੁਹਾਡੇ ਹੱਕ ਮੁਤਾਬਿਕ ਤੁਹਾਨੂੰ ਤਾਕਤ ਤੇ ਗਿਆਨ ਦਿੰਦੀਆਂ ਹਨ।
- (iii) ਗੁਰੂ- ਸਭ ਤੋਂ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਕੋਲ ਗਿਆਨ ਵੀ ਹੈ ਤੇ ਅਦ੍ਰਿਸ਼ਟ ਵੱਲ ਜਾਂਦੀ ਨਜ਼ਰ ਵੀ ਹੈ। ਉਸ ਕੋਲ ਤੁਹਾਡੇ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਕਾਰਨ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਦਾ ਅਹਿਸਾਸ ਵੀ ਹੈ। ਉਹ ਅਦ੍ਰਿਸ਼ਟ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਨਾਲ ਵਚਨਬੱਧ ਵੀ ਹੈ ਤੇ ਉਹਦਾ ਫਰਜ਼ ਵੀ ਹੈ। ਤੁਹਾਨੂੰ ਗਿਆਨ ਦੇਣ ਦਾ ਤੇ ਰੋਕ ਲਾਉਣ ਦਾ ਕੰਮ ਵੀ ਉਹਦੇ ਕੋਲ ਹੈ। ਇਹ ਅਨੁਸ਼ਾਸਨ ਦਾ ਮਾਰਗ ਹੈ, ਅਰਾਜਿਕਤਾ ਦਾ ਨਹੀਂ, ਕਿ ਜਿਵੇਂ ਮਰਜ਼ੀ ਕਰੀ ਜਾਓ। ਉਸ ਕੋਲ ਸਹਿਜ ਹੈ। ਉਸ ਨੂੰ ਮਿਲੀ ਹੋਈ ਇਕ ਸਮਝ ਹੈ ਜੋ ਤੁਹਾਡੇ ਅੰਤਹਕਰਣ ਨੂੰ ਜਾਚਦੀ ਹੈ। ਜੇ ਤੁਹਾਨੂੰ ਦੱਸਣ ਵਾਲਾ ਨਾ ਹੋਏ ਤਾਂ ਇਕ ਮੰਗ ਹੈ ਕਿ ਗਿਆਨ ਦੇਹ ! ਇਹਨਾਂ ਸਰੋਤਾਂ ਤੋਂ ਬਗੈਰ ਕੋਈ ਵੀ ਸਮੱਸਿਆ ਨਹੀਂ ਜਿਹੜੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਤਿੰਨਾਂ ਦੀ ਪਕੜ ਵਿਚ ਨਾ ਆਵੇ। ਸਾਡਾ ਪਹਿਲਾ ਪੜਾਅ ਮੁਕਤੀ ਦਾ ਹੈ। ਸਾਡਾ ਆਪਣੇ ਸਰੀਰ ਦੀ ਕੈਦ ਤੋਂ ਛੁਟਕਾਰਾ। ਸਰੀਰ ਦੀਆਂ ਭੁੱਖਾਂ ਕਾਰਨ ਅਸੀਂ ਕੈਦ ਹਾਂ। ਅਸੀਂ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀਮਾਨ ਦਾ ਖੇਤਰ (field) ਲੰਘ ਕੇ ਅਦ੍ਰਿਸ਼ਟ ਦੇ ਖੇਤਰ ਵਿਚ ਜਾਣਾ ਹੈ। ਇਸ ਪੜਾਅ ਤੇ ਪਹੁੰਚਣ ਲਈ ਹੀ ਇਸ ਕੁਟੀਆ ਵਾਲਿਆਂ ਲਈ ਸਹਿਜ ਮਾਰਗ ਹੈ। **ਸਹਿਜ ਵਿਚ ਸੱਚ, ਸੁੱਚ, ਸ਼ਾਂਤੀ, ਸੰਜਮ, ਸਬਰ, ਸੰਤੋਖ ਸਾਰਾ ਸੁੱਖ ਨਾਲ ਕਰਨਾ ਹੈ।** ਪ੍ਰੋ. ਸਾਹਿਬ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਇਹ ਰਾਹ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤੇ ਠੀਕ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਜਦੋਂ ਸੱਚ, ਸੁੱਚ, ਸੰਜਮ, ਸਬਰ ਤੇ ਸੰਤੋਖ ਦੀ ਪਰਿਭਾਸ਼ਾ ਸਮਝ ਲਈ ਤਾਂ ਸਹਿਜ ਦੇ ਇਸ ਮੱਤ ਵਿੱਚ ਇਹ ਵੀ ਸਮਝ ਲੈਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਗੁਰੂ ਕੌਣ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਤੇ ਅਸਲੀ ਚੇਲਾ ਕੌਣ ਹੈ। ਮੱਥੇ ਟੇਕਣ ਨਾਲ ਕੋਈ ਚੇਲਾ ਨਹੀਂ ਬਣਦਾ ਤੇ ਨਾ ਹੀ ਹਰ ਅਖੌਤੀ ਸਾਧ ਗੁਰੂ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਉਹ :-

- ਜਿਸਨੂੰ ਕਿਸੇ ਨਾਲ ਕੋਈ ਲਗਾਅ ਨਹੀਂ।
- ਜਿਸਨੂੰ ਕੋਈ ਲਾਲਚ ਨਹੀਂ, ਜਿਹੜਾ ਯੁੱਗ ਦੀ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡੀ ਚੀਜ਼ ਨੂੰ ਵੀ ਠੋਕਰ ਮਾਰ ਸਕੇ।
- ਜਿਸਨੂੰ ਪਹਿਨਣ ਦਾ ਮੋਹ ਨਾ ਹੋਵੇ। ਕਦੇ ਵੀ ਸਜਿਆ ਸਜਾਇਆ ਗੁਰੂ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ। ਬਾਹਰ ਦੀ ਸੁੱਧ ਬੁੱਧ ਤਾਂ ਹੋਵੇ ਪਰ ਚੇਤਨ ਨਾ ਹੋਵੇ।
- ਗੁਰੂ ਦਿਸਦਾ ਨਹੀਂ। ਮਹਾਂਪੁਰਖ ਆਉਂਦੇ ਹਨ, ਚਲੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਪਤਾ ਹੀ ਨਹੀਂ ਚੱਲਦਾ ਜਿਵੇਂ ਮਧੂ ਮੱਖੀ ਫੁੱਲ 'ਤੇ ਬੈਠ ਕੇ ਸੁਗੰਧ ਲੈ ਕੇ ਚਲੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਫੁੱਲ ਦਾ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਵਿਗੜਦਾ। ਗੁਰੂ ਹੁੰਦਾ ਹੀ ਫਕੀਰ ਹੈ।
- ਗੁਰੂ ਪੇਟੂ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ। ਜਿਸ ਦੀਆਂ ਦੁਨਿਆਵੀ ਜ਼ਰੂਰਤਾਂ ਹੋਣ ਤੇ ਸੀਮਿਤ ਹੋਵੇ, ਉਹ ਗੁਰੂ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ।
- ਜੇ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਨ ਵੇਲੇ ਗੁਰੂ ਤੁਹਾਡੇ ਅੰਤਹਕਰਣ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਛੇੜਦਾ ਤਾਂ ਉਹ ਗੁਰੂ ਨਹੀਂ।

ਲਿਸਟ ਬੜੀ ਲੰਬੀ ਹੈ। ਸਹਿਜਧਾਰਾ ਦੇ ਇਸ ਸਿਸਟਮ ਵਿਚ ਗੁਰੂ ਤੇ ਚੇਲੇ ਬਾਰੇ ਘੱਟੋ ਘੱਟ 10-15 ਲੈਕਚਰ ਹਨ ਜੋ ਕਿ ਪੂਰਨ ਜਾਣਕਾਰੀ ਲਈ ਪੜ੍ਹ ਲੈਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ। ਜਿਵੇਂ ਗੁਰੂ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਹੈ ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪ੍ਰੋ: ਸਾਹਿਬ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਅਧਿਆਤਮ ਦੇ ਇਸ ਖੇਤਰ ਵਿਚ ਇਹ ਹੋਰ ਵੀ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ ਕਿ ਚੇਲਾ ਕੌਣ ਹੈ? ਉਹ ਅਸਲੀ ਸ਼ਿਸ਼ ਹੈ ਜੋ ਹੱਥ ਫੈਲਾਅ ਕੇ ਮੰਗਦਾ ਹੈ ਕਿ ਹੇ ਗੁਰੂ! ਤੂੰ ਮੈਨੂੰ ਆਪਣੇ ਆਪ ਵਿਚੋਂ ਉਹ ਹਿੱਸਾ ਦੇਹ, ਜਿਸ ਦਾ ਤੂੰ ਸੁਆਮੀ ਹੈ। ਸੰਸਾਰਿਕ ਗੱਲ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ। ਇਸ ਲਈ ਹਰ ਕੋਈ ਚੇਲਾ ਹੋ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ। ਇਹ ਉਹਦੇ ਵੱਸ ਵਿਚ ਹੀ ਨਹੀਂ। ਚੇਲਾ ਹੋਣ ਲਈ ਪਹਿਲੀ ਸ਼ਰਤ ਹੀ ਸਮਰਪਣ ਹੈ। ਇਥੇ ਆ ਕੇ ਚੇਲਾ ਗੁਰੂ ਅੱਗੇ ਆਪਣਾ ਆਪ ਪੇਸ਼ ਕਰਦਾ ਹੈ ਤੇ ਆਪਣੀ ਹਉਮੈ ਗੁਰੂ ਵਿਚ merge ਕਰ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। **‘ਜੀਵਤਿਆ ਮਰ ਰਹੀਏ’** ਵਾਲੀ ਸਟੇਜ ਹੈ।

ਅਧਿਆਤਮ ਦੇ ਇਸ ਪੰਧ ਵਿਚ ਕਿਸੇ ਠੋਸ ਵਿਚਾਰਧਾਰਾ ਦਾ ਹੋਣਾ ਅਤਿ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ। ਉਸ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਵਿਚਾਰਧਾਰਾ ਮੁਤਾਬਿਕ ਪਹਿਲਾ ਪੜਾਅ ਗਿਆਨ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਹੈ। ਉਸ ਗਿਆਨ ਮੁਤਾਬਿਕ ਕਰਮਯੋਗੀ ਹੁੰਦਾ ਹੋਇਆ ਸਾਧਕ ਭਗਤੀ ਭਾਵ (ਸਮਰਪਣ) ਵੱਲ ਨੂੰ ਵਧਦਾ ਹੈ।

‘ਸਭੇ ਛਡਿ ਸਿਆਣਪਾ ਗੁਰ ਕੀ ਪੈਰੀ ਪਾਹਿ’ ਹੀ ਭਗਤੀ ਹੈ। ਇਸੇ ਨੂੰ ਹੀ ਸਿਰ ਤਲੀ ਤੇ ਧਰਨਾ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਅਕਲ ਹੀ ਸਾਧਕ ਦੀ ਦੁਸ਼ਮਣ ਹੈ। ਜੇ ਕਿਧਰੇ ਫਕੀਰ ਗੁਰੂ ਦੇ ਆਸਰੇ ਅਕਲਾਂ ਮਨਫੀ ਕਰ ਇਸ਼ਕ ਦੇ ਰੰਗ ਵਿਚ ਰੰਗੇ ਜਾਈਏ ਤਾਂ ਸਮਝੋ ਕਿ ਜਨਮ ਸਫਲ ਹੋ ਗਿਆ। ਜੇ ਅੱਧ ਵਿਚਕਾਰ ਸਮਝੌਤਿਆਂ ਵਿਚ ਹੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਗੁਜ਼ਾਰਨੀ ਹੈ ਤਾਂ ਮੈਂ ਸਮਝਦੀ ਹਾਂ ਕਿ ਨਾ ਫਿਰ “ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਤੇ ਨਾ ਹੀ ਕਰਤਾਰ ਦੇ” ਇਸ ਲਈ ਜੇ ਗੁਰੂ ਬਣਾਈਏ ਤਾਂ ਗੁਰੂ ਪਾਈਏ।

ਇਹੀ ਰਸਤਾ ਹੈ ਤੇ ਇਹ ਬਿਲਕੁਲ ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੈ। ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਵਿਚਰਦਿਆਂ ਜੇ ਕਿਧਰੇ ਮਨ ਰੂਹਾਨੀਅਤ ਵੱਲ ਨੂੰ ਹੋਣਾ ਚਾਹਵੇ ਤਾਂ ਕਈ ਵਾਰ ਬੰਦਾ ਅਖੌਤੀ ਸੰਤਾਂ ਤੇ ਧਰਮ ਦੇ ਠੇਕੇਦਾਰਾਂ ਦੇ ਅਜਿਹੇ ਚੁੰਗਲ ਵਿਚ ਫਸਦਾ ਹੈ ਕਿ ਰਾਹ ਹੀ ਨਹੀਂ ਲੱਭਦਾ। ਕੌੜੇ ਤਜਰਬੇ ਕਈ ਵਾਰ ਇਸ ਹੱਦ ਤੱਕ ਮਾਰ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਜੇ ਕਿਧਰੇ ਸੱਚਾ ਲੱਭ ਵੀ ਪਏ ਤਾਂ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਹੀ ਖੁੰਢਾ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਮੇਰੀ ਆਪਣੀ ਵੀ ਇਹੀ ਦੁਖਾਂਤ ਭਰੀ ਸਥਿਤੀ (tragedy) ਰਹੀ ਹੈ ਇਸ ਲਈ ਮੈਂ ਇਹ ਸਭ ਆਪਣੇ ਅਨੁਭਵ ਤੋਂ ਬੋਲਦੀ ਹਾਂ। ਪਰ ਸ਼ੁਕਰ ਹੈ ਉਸ ਸਾਂਈ ਸਤਿਗੁਰੂ ਦਾ ਜੋ ਦੁਖਾਂਤ ਭਰੀ ਸਥਿਤੀ ਵਿਚੋਂ ਲੰਘੇ ਤਾਂ ਉਹ ਸੁਭਾਗ ਵੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਇਆ ਕਿ ਸੱਚ ਨੇ ਹਿਰਦੇ ਨੂੰ ਛੂਹਿਆ। ਪਿਛਲੇ 8-9 ਸਾਲਾਂ ਵਿਚ ਸਹਿਜਧਾਰਾ ਸਿਸਟਮ ਦੇ ਅਧਿਐਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਹੀ ਇਹ ਸਭ ਕੁਝ ਕਹਿ ਸਕਣ ਦੇ ਸਮਰੱਥ ਹੋਈ ਹਾਂ। ਇਹ ਸਾਰਾ ਗਿਆਨ ਉਸ ਸਤਿਗੁਰੂ ਦੀ ਰਹਿਮਤ ਹੀ ਹੈ। ਮੇਰਾ ਇਹਦੇ ਵਿਚ ਇਕ ਉਪਰਾਲੇ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਕੁਝ ਨਹੀਂ। ਰਹਿ ਗਈਆਂ ਉਣਤਾਈਆਂ ਲਈ ਸਤਿਗੁਰੂ ਬਖਸ਼ ਲੈਣ। ਅਖੀਰ ਵਿਚ ਇਹੀ ਕਹਾਂਗੀ ਕਿ ਅਸੀਂ ਕੁਟੀਆ ਵਾਲੇ ਇਹ ਸਿਸਟਮ ਤੇ ਰਹਿਮਤ ਝੋਲੀ ਪਾਉਣ ਵਾਲੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਦੇ ਸਦਾ ਹੀ ਰਿਣੀ ਰਹਾਂਗੇ।

ਮਨਦੀਪ ਗਰੇਵਾਲ ਨੇ ਸਾਹਿਤ-ਸਾਧਨਾ ਅਤੇ ਸਹਜ-ਸਾਧਨਾ ਲੰਬੇ ਸਮੇਂ ਤੱਕ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਆਵੇਸ਼ (inspiration) ਨੇ ਇਸ ਦੇ ਹੱਥ ਵਿੱਚ ਕਲਮ ਥਮਾਈ ਤਾਂ ਸ਼ਬਦ-ਫੁੱਲਾਂ ਦੀ ਪਟਾਰੀ ਇਸ ਕੁੜੀ ਨੇ ਅਜਿਹੇ ਸੁਹਜ ਨਾਲ ਸਜਾਈ ਕਿ ਇਸ ਨਿਰਮਲ ਜੀਵਾਤਮਾ ਦੀ ਇਹ ਪੁਸਤਕ 'ਸੋਧਾਂ ਸਹਜ ਦੀਆਂ' ਇਸ ਦਾ ਸਹਿਜ ਸੁਭੀ ਪ੍ਰਗਟਾਅ ਹੋ ਨਿਬੜੀ ਹੈ।

ਵਰਤਮਾਨ ਯੁੱਗ ਦੇ ਵਿਕਾਸ ਕਰਮ ਅਨੁਸਾਰ ਅਗਾਂਹ ਵਧਦੀ ਗਤੀਸ਼ੀਲ ਪ੍ਰਕ੍ਰਿਤੀ ਤੇ ਪੁਰਸ਼ ਵਿਚ ਸਪੱਸ਼ਟ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀਗੋਚਰ ਹੁੰਦੀਆਂ ਤਬਦੀਲੀਆਂ ਅਨੁਸਾਰ ਆਤਮਿਕਤਾ ਅਤੇ ਧਾਰਮਿਕਤਾ ਵਿਚ ਹੋ ਰਹੇ ਵਿਕਾਸਮੁਖੀ ਪਰਿਵਰਤਨਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਬਦਲ ਰਹੇ ਸੰਕਲਪਾਂ ਤੇ ਧਾਰਨਾਵਾਂ ਦੇ ਕਾਰਣ ਬਦਲ ਰਹੇ ਧਰਮ (ਜੀਵਨ ਜਾਚ) ਦਾ ਸਪੱਸ਼ਟ ਤੇ ਵਿਸਤਾਰਿਤ ਸਾਹਿਤਕ ਪ੍ਰਗਟਾਵਾ ਇੱਕ ਵੱਖਰੀ ਦਿੱਖ ਤੇ ਨਵੇਂ ਰੂਪਾਂ ਨੂੰ ਜਨਮ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਮਨਦੀਪ ਗਰੇਵਾਲ ਦੀ ਸੋਚ ਤੇ ਸਮਝ ਨੂੰ ਦਾਦ ਦਿੰਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਉਸ ਨੇ ਧਰਮ ਨੂੰ ਉਸ ਦੇ ਵਰਤਮਾਨ ਤੇ ਨਵੇਂ ਵੱਖਰੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਹੈ।

ਵਾਰਤਕ ਕਲਾ ਦੇ ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਗੁਣਾਂ ਸਰਲਤਾ, ਸਪਸ਼ਟਤਾ, ਤਰਲਤਾ ਤੇ ਸਹਿਜ ਦੀ ਵਗਦੀ ਸਰਸਵਤੀ ਦੇ ਪਾਣੀਆਂ ਦੀ ਕਲਕਲਾਹਟ ਤੇ ਛਣਛਣਾਹਟ ਜਦੋਂ ਅੰਤਹਕਰਣ ਵਿਚ ਨਾਦ ਛੇੜਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਆਪ ਮੁਹਾਰੇ ਹੀ ਆਸੀਸ ਜਾਗਦੀ ਹੈ।

ਰੱਬ ਕਰੇ! ਤੇਰੀ ਲਿਖਤ ਆਪਣੇ ਉਦੇਸ਼ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰੇ। ਤੇਰੇ ਚਿਹਰੇ ਦੀ ਰੌਣਕ ਅਤੇ ਚਮਕ ਦਾ ਅਕਸ ਤੇਰੀ ਲਿਖਤ ਵਿਚੋਂ ਨਜ਼ਰ ਆਵੇ।

– ਜਗਜੀਤ ਸਿੰਘ ਗਰੇਵਾਲ

ਸਹਿਜਧਾਰੀ ਸਤਿਸੰਗ
Spiritual Mission

1-Aman Park P.O. Threke 142021 Distt. Ludhiana - India